Koninklijk Muzeum van Schoone Kunsten te Antwerpen

Beschrijvend Catalogus

I. - Oude Meesters

Uitgegeven van wege den

Raad van Beheer van het Muzeum

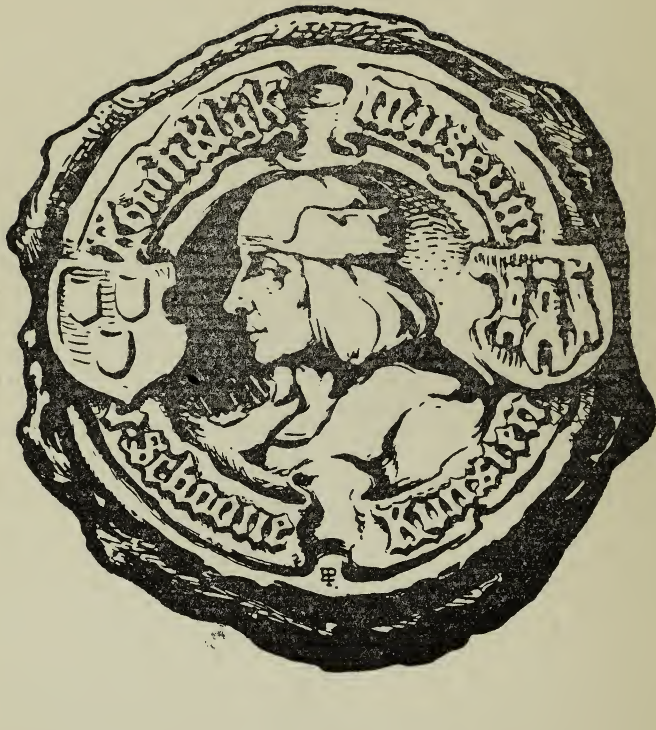
1905

Boek- en Steendrukkerij Jan Boucherij
Hopland 12, Antwerpen

Koninklijk Muzeum

Antwerpen

Catalogus

Koninklijk Museum
Schoone Kunsten

Koninklijk Muzeum van Schoone Kunsten te Antwerpen

Beschrijvend Catalogus

I. - Oude Meesters

Uitgegeven van wege den

Raad van Beheer van het Muzeum

1905

Boek- en Steendrukkerij Jan Boucherij
Hopland 22, Antwerpen

Woord vooraf

De laatste uitgaaf van het kritisch-beschrijvend Catalogus van het Antwerpsch Muzeum (1) zag het licht in 1874. Sedert jaren uitverkocht en niet weder herdrukt, werd dit in vele opzichten merkwaardig werk vervangen door een Beknopt Catalogus, dat, tot 1905 toe, zeven oplagen beleefde.

Het was de vurige wensch van den Raad van Beheer, nog in den loop van dit nationale jubeljaar, waarin niet alleen België de vijf en zeventigste verjaring van zijn onafhankelijk bestaan zou herdenken, maar waarin vooral Antwerpen een van de groote meesters zijner school, Jakob Jordaens I, door een uitsluitend aan zijn levenswerk gewijde tentoonstelling zou vieren, eindelijk en zonder uitstel ofwel een vierde tot 1905 bijgewerkte uitgaaf van het kataloog, ofwel een geheel zelfstandig nieuw kataloog te bezitten.

Ondanks de zeer ontoereikende spanne tijds, waarover ik kon beschikken, heb ik niet geaarzeld, aan het hoogst billijke verlangen van den Beheerraad te voldoen....

Het zij mij vergund aan te teekenen, dat, waar het Catalogus van 1874 de beschrijving of de eenvoudige vermelding bevat van 629 schilderijen, waaronder, de

(1) *Catalogue du Musée d'Anvers. — Troisième édition complète. — Réimpression de la deuxième Edition de 1857 et du Supplément de 1863.— Augmenté de la description des tableaux acquis postérieurement.*

nrs 413-424 er in begrijpende, vijf kopijen, en van zeventien beeldhouwwerken, uitsluitend van zoogezeide « oude meesters », het tegenwoordige omvat elf beeldhouwwerken en ongeveer acht honderd zeventig schilderijen, alle van vóór 1800 geboren kunstenaars, waaronder ongeveer 300 noch te voren beschreven noch zelfs gemeten werden.

Een niet gering aantal handteekeningen en jaarmerken worden mede voor het eerst vermeld en minstens gedeeltelijk gereproduceerd.

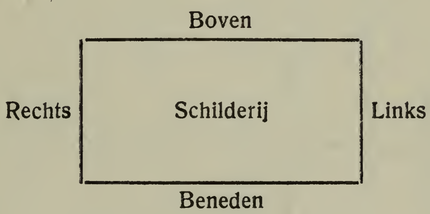
Voor het vervaardigen van dit Catalogus werd dankbaar gebruik gemaakt van de « Liggeren van St. Lukasgilde », van de « Geschiedenis der Antwerpsche Schilderschool » door Dr Max Rooses en van die van archivaris F. J. van den Branden, van de alleen in 't Fransch verschenen katalogen van 1849, 1857, 1874 en — natuurlijk — van een menigte bizondere werken.

Met goedkeuring van den Beheerraad heb ik het Catalogus gesplitst in twee deelen, het eerste gewijd aan de oude meesters tot 1800, het andere omvattende de meesters van 1800 tot heden en de Akademische Galerij.

Eenige verkortingen

Geb. = geboren ;
ged. = gedoopt ;
† = overleed of overleden ;
Ht. = hout ;
D.. = doek ;
fig. = figuur of figuren ;
levensgr. = levensgroot ;
Sch. = School.

Rechts en links worden *steeds* bedoeld *objektief,* dus van het kunstwerk zelf, *niet* subjektief, d. w. z. van den persoon van den aanschouwer. Men neme dit schema in acht :

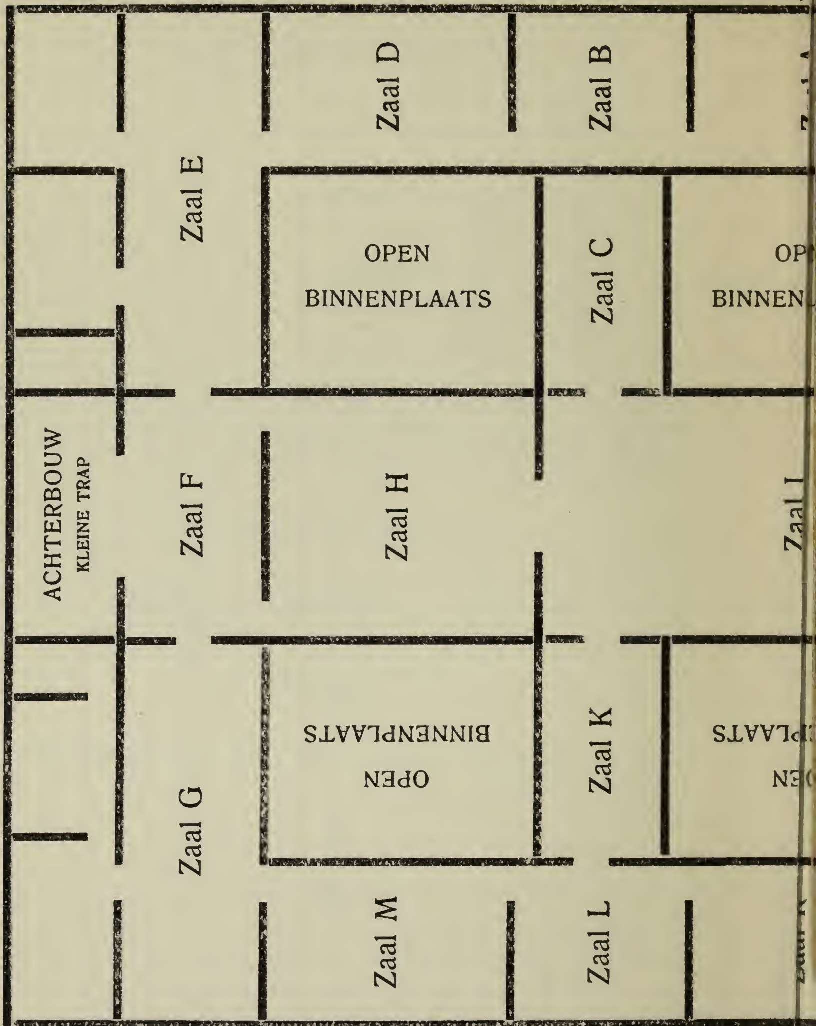

Voor de alfabetische volgorde werd alleen met het hoofdwoord rekening gehouden.

De benedenzalen bevatten de galerij der beeldhouwwerken, daarin de histor
en de verzameling fotografieën en gra

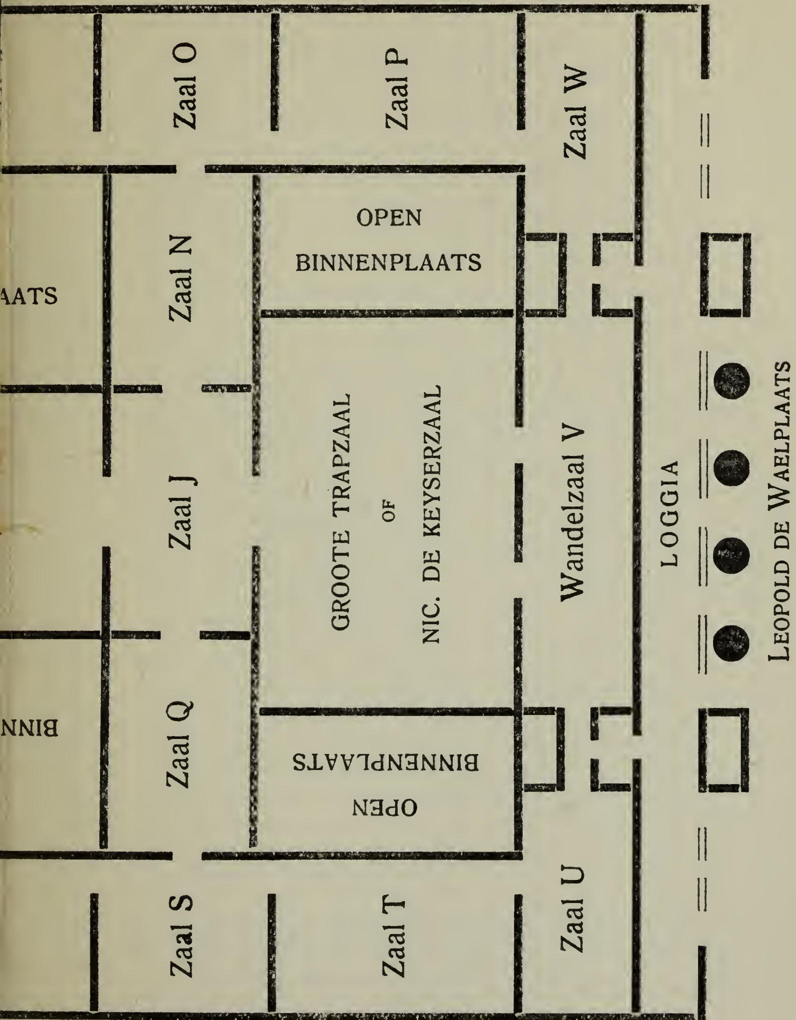
PLATTEGROND VAN HET MUZEUM

VERDIEPING

en van oude meesters; zaal C bevat de van Ertborn-verzameling;
rken der moderne meesters en de Akademische galerij.

ıe schilderijen, de pastel- en waterverfteekeningen en de gravuren,
en naar Rubens en van Dijck.

De zalen A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, N, O, bevatten v
de zalen L, M, P, Q, R, S, T, U, V, W, bevatten d

Aanteekeningen

I. = Over de onderscheiden katalogen van het Muzeum van Antwerpen

Indien men de verzameling schilderijen en beeldhouwerijen, van 1663 tot de Fransche Omwenteling toe door de meesters-leden van S. Lukaskamer uitgevoerd en geschonken voor het viertal zalen, waarover de Akademie in de Beurs beschikte, met recht kan beschouwen als den aanvankelijken kern van onze tegenwoordige galerij van Oude Meesters, dan mag men tevens als het eerste kataloog van die oorspronkelijke verzameling noemen de lijst van de bedoelde werken, zooals die werd opgenomen in een door Gerard Berbie, Jodenstraat alhier, uitgegeven gids voor vreemdelingen : « Description des principaux ouvrages de peinture et sculpture, actuellement existans dans les Eglises, Couvens et lieux publics de la Ville d'Anvers.» In dit boekje, dat hoogst waarschijnlijk voor 't eerst rond 1770 het licht zag, vermits de vóór ons liggende druk van 1774 als « *revu, corrigé et augmenté* » wordt aanbevolen, worden, bl. 81-86, 38 schilderijen en beeldhouwerijen vermeld, waarvan alsdan 14 in de *groote zaal*, 18 in het *salon*, 6 in de *kamer der Bestuurderen* prijkten en waarvan nog heden het grootste deel voorkomen in het muzeum. Men zie, in dit ons kataloog, de namen Boeijermans, J. Boel, Jordaens, van Opstal, Lens, Pepijn, Otto van Veen, van Minderhout, Verbruggen, Pennemaekers, Corn. de Vos, Frank Floris, Rubens, Beschey, Wans, Thys, enz.. Als nr 5, in de *groote zaal*, wordt genoemd het afbeeldsel van Quinten Metsijs, door hem zelf, — een stuk dat met zooveel andere kunstgewrochten in 1794 naar Parijs vervoerd werd, doch onderweg spoorloos verdween. (1) Behalve een niet onbelangrijke *geschreven* lijst van de schilderijen, welke den 28. Wijnmaand jaar 9 in de *Ecole Centrale* waren bijeengebracht, dient in de tweede plaats vermeld een *Notice des Tableaux dont se compose le Musée d'Anvers*, gedrukt in 1826 bij

(1) Een « Description des principaux Tableaux, Sculptures et autres Rarités de plus Fameux et Anciens Maîtres qui se trouvent dans les Eglises et Couvents de la Ville d'Anvers », verschenen bij Berbie in 1755, laat ik onvermeld, omdat er geen melding wordt gemaakt van de schilderijen in de toenmalige Beurs.

Ville, Oude Koordenmarkt. Dit boekje noemt, en beschrijft soms, 218 kunstwerken, waaronder slechts elf als *kopijen* worden vermeld. Een groot deel van de 48 schilderijen, welke in 1815 uit Parijs naar Antwerpen teruggebracht en in 1816 met vergunning van den gouverneur der provintie tijdelijk in het Muzeum van de Akademie tentoongesteld waren geworden, waren intusschen voor goed bij het muzeum ingelijfd : o. a. RUBENS, *De Lanssteek, De Aanbidding der Koningen, De Communie van S. Franciscus, De Opvoeding van Maria, Christus op het Stroo, Christus zijn wonden aan Thomas toonende, De Drie-Eenheid ;* — VAN DIJCK, *De groote Nood Gods, Christus met S. Dominicus en S. Katarina, De kleine Nood Gods* ; — FLORIS, *De Val der Engelen ;* — CORN. DE VOS, *Graphaeus ;* en andere.

De heruitgaaf in 1829 van deze *Notice* vermeldt 228 werken, daaronder 13 kopijen en vijf marmeren borstbeelden, welke laatste nog heden alle vijf in het Muzeum aanwezig zijn.

Noch de oorspronkelijke druk uit 1820 noch het bijvoegsel uit 1841 van deze *Notice* mochten wij ontdekken.

Aangehaald dient hier ook een lijst, voorkomende bl. 47-78 in een 1837 door genoemden Ville uitgegeven *Guide des Etrangers dans la Ville d'Anvers* en gewag makend van 230 schilderijen, « *exposés au Musée, au ci-devant Couvent des Récollets.* » Elf kopijen naar Rubens, van Dijck, Tiziano en Veronese zijn daaronder begrepen ; beeldhouwwerken worden niet vermeld.

Het eerste *ambtelijk,* d. w. z. door den Beheerraad van de Kon. Akademie van Schoone Kunsten uitgegeven kataloog, was het werk van wijlen den dichter en letterkundige Jan de Laet, — bijgestaan door een komiteit, bestaande uit Baron G. Wappers, bestuurder ; L. Veydt, sekretaris van den Beheerraad ; J. A. Verscharen en Ernest Buschmann, leeraars bij de Akademie ; en H. Conscience, griffier, ib.. Toen de heer L. Veydt minister van geldwezen werd, verving hem Baron Julius de Vinck én als sekretaris van den Raad én als lid van het redaktie-komiteit.

Bij het opstellen van dit zeer merkwaardig boek, in zijn soort een standaardwerk, — weinig minder dan het eerste kritisch en wetenschappelijk muzeum-kataloog in Europa, — was voor het eerst en ruim geput in de later zoo beroemd geworden, toen nog alleen in

handschrift bestaande *Liggeren van St. Lukas-Gilde,* gaande, zooals men weet, van
1453 tot en met 1540,
1542 tot en met 1547,
1549 tot en met 1661,
verder, met inbegrip van het enkele jaar 1564,
van 1567 tot en met 1581,
van 1584 tot en met 1615,
van 1629 tot en met 1729,
en eindelijk van 1749 tot de afschaffing van het Gilde door de agenten der Republiek in 1794 ;
verder van de rekeningen over ontvangsten en uitgaven van het Gilde, loopende over de jaren 1585-1586, 1588-1589, 1616-1629, 1629-1736.
De uitgaaf van deze *Liggeren* in twee lijvige deelen door Ph. Rombouts en Th. van Lerius was een hoogst verdienstelijke en moeilijke arbeid, die de latere beoefenaars van de geschiedenis der Antwerpsche School, D[r] Max Rooses en F. J. van den Branden in staat stelden, meer en meer licht te verspreiden over de levensbizonderheden van vele onzer meesters.
Opmerking verdient het, dat, bij de bewerking van de verzameling *van Ertborn*, de heer de Laet zich, volgens de voorrede van het kataloog van 1849 zelf, in hoofdzaak heeft laten leiden eensdeels door zekere aanteekeningen van den donator en een brief van Sulpice Boisserée, anderdeels door raadgevingen en mededeelingen van Gustaf Waagen en professor Hotho.
Dit eerste ambtelijk kataloog omvat 400 nummers, daarin begrepen zeven schilderijen van modernen, namelik F. de Braeckeleer (1), Denis (3), Lefèvre (1), Ommeganck (1), van Brée (1), dertien beeldhouwwerken, daaronder den stoel van Rubens, en vier kopijen. Het bevat ook 46 monogrammen.
De tweede uitgaaf verscheen in 1857. Herzien en verbeterd, namelik door ridder Leo de Burbure, P. Genard, Theodoor van Lerius en Jan de Laet zelf, die evenwel eerlang van alle medewerking moest afzien uit oorzaak van veelvuldige andere bezigheden, besloeg deze 543 nummers, daaronder vier kopijen, achttien beeldhouwwerken, de oude tafel van de hoofdmannen, prinsen en dekens van S. Lukas van 1454 tot 1794 ; daaronder ook acht schilderijen van modernen. Juist 62 handteekens en monogrammen zijn er in afgebeeld.

In dezen herdruk werden aan zeventien nummers andere « *onderwerpen* » toegeschreven dan in 1849, terwijl voor meer dan twintig nummers een ander « *meester* » voorgesteld en voor verscheidene anoniemen voor 't eerst een auteursnaam vooruitgezet werd.
In 1863 werd, bij den herdruk van 1857, een supplement gevoegd, bestaande uit de beschrijving van 63 schilderijen, waarvan niet minder dan 41 behoorden tot de erfgift van Mevrouw van den Hecke, geboren Baronnesse Baut de Rasmon, — testament van 8. Januari 1859. Deze erfgift verrijkte het muzeum in ééns met werken van 27 Hollandsche meesters, onder welke Andries en Isaak van Ostade, Berchem, Aart v. d. Neer, Wouwermans, J. Ruisdael, Jan Steen, van Mieris, Fr. Hals, Victors, Terburg. Tevens werden, op grond van aanteekeningen in de rekeningen-boeken van S. Lukas, tal van misslagen hersteld, leemten aangevuld. Dit bijvoegsel was het werk van den heer Th. van Lerius alleen — evenals de uitgaaf van 1874, « troisième édition complète, réimpression de la deuxième édition de 1857 et du supplément de 1863, augmentée de la description des tableaux acquis postérieurement. »
Ditmaal besloeg het kataloog 615 nummers, daaronder 21 van deze modernen : Ferd. de Braeckeleer (2), de Caisne (1), Denis (3), le Fèvre (2), Leys (1), Lies (1), Ommeganck (3), Smits (1), van Assche (1), van Ysendyck (1), K. L. Verboeckhoven (1), K. L. en E. Verboeckhoven (2), Verlat (1), Verschaeren (1).
Na 1874 werd het wetenschappelijk kataloog niet meer herdrukt. Bij middel van supplementen eerst, van eenvoudige namen- en titellijsten (*) daarna, werden de belangstellenden op de hoogte gehouden van de nieuwe aanwinsten. Het laatste van deze kleine katalogen beleefde zeven uitgaven, waarvan de jongste bevatte : 823 werken van oude meesters, daarin niet meer begrepen de kunstenaars, die, ofschoon in de XVIIIe eeuw geboren, toch nog in de XIXe eeuw geleefd hadden, — n^r 1 tot n^r 823; 404 n^rs van negentiendeeuwers, — n^r 1000 tot n^r 1404 ; en 96 stukken, behoorend tot de Akademische Galerij, n^r 1500 tot n^r 1596.

(*) *Catalogue abrégé*, zooals het geheeten werd.

II. - Erfgiften en Geschenken

1. = Erfgiften

De WelEdelgeb. heer Baron Floris van Ertborn, burgem. van Antwerpen 1817-1828, † 28. Aug. 1840,'s Gravenhage (141 nummers)	1841*
De heer van den Bosch-van Camp,	1847
Douairière van den Hecke-Baut de Rasmon, geb. Baronnesse Adelaïde - Maria - Coleta - Ghislena Baut de Rasmon, (41 schilderijen),	1859
De heer J. A. Nottebohm,	1866
» Max van den Bergh,	1873
» Baron P. A. L. J. Gillès van 's Gravenwezel,	1874
Mevr. van Bredael, geboren Anna-Maria van Donick,	1875
De heer Jakob Blommaerts,	1875
» J. de Bom (2 stukken),	1876
» Aug. Michiels,	1884
Mevr. Elisa Bourceret,	1886
De Heer P. F. Giebens,	1888
» P. J. Taeymans (2 nummers)	1888
» K. de Latour,	1888
» C. J. Kennis,	1898
» Th. Wauters,	1902

2. = Geschenken

van den heer S. Al. Clem. Denis, kunstschilder, (3 nummers)	1813
» mevr. Theresia de Bie,	1818
» den heer Filips-Antoon-Jozef, Baron de Pret de Terveken (2 nummers),	1819

* « Ik vermaak mijn verzameling schilderijen aan de Stad Antwerpen. » — Testament, Karlsruhe, 27. April, 1832.

van Z. M. Willem I, Koning der Nederlanden (3 nummers), 1823
» Kolonel Bernard Rottiers, 1824
» den heer Karel-Jan Stier van Aertselaer, 1844
» Graaf Amadeus de Beauffort, 1851
» de Vereeniging « *Artibus Patriæ* » 1866 (2 nummers), 1868 (3 nummers), 1871, 1878 (3 nummers), 1904, 1905
» den heer Pieter-Theodoor Moons-van der Straelen, 1860
» den heer C. Lemmé 1865
» den heer P. de Caisne, 1867 en 1892
» mevr. wed. J. Agie-de Moor, 1886
» den heer D. Francken, Parijs, 1889
» mevr. wed. V. Wich-Verboeckhoven, 1890
» den heer Fl. le Grelle van Rameyen, 1890
» den heer A. A. P. van den Nest, lid v. d. Senaat, 1890 en 1895
» mevr. wed. J. J. Eeckhout, 1892
» den heer Otto Günther, 1893
» den heer Paul Leroy, 1898 (7 nummers), 1900 (2 nummers), 1902
» mevr. wed. P. E. Nicolié, (2 nummers) 1898
» den heer Nicholas Robert Roskell, Londen, 1900
» den heer Guyot-van Praet, 1902
» den heer O. Notteboнм door bemiddeling van « *Artibus Patriæ* », 1902
» den heer P. Koch, Conservator van het Muzeum, door bemiddeling van « *Artibus Patriæ* », 1903
» mevr. E. Osterrieth-Mols, door bemidd. van « *Artibus Patriæ* », 1903
» den heer A. Delbeke, volksvertegenwoordiger, door bemiddeling van « *Artibus Patriæ* », 1905

Oude Meesters

(XIVe TOT XIXe EEUW)

I. = Schilders

Adriaensen (Alexander), de Oude,

stillevens. —Vl. Sch.—Gedoopt Antwerpen 16. Januari 1587, leerling van Aart van Laeck 1595, vrijmeester aanvaard in S. Lukasgilde 1610, † 30. Oktober 1661. — Ant. van Dijck schilderde zijn portret, later gegraveerd door van der Does.

1. **Vruchten, doode vogels en visschen, beloerd door een kat** H. 0.517, B. 0.747. Ht. *Artibus Patriæ.*

Aelst (Willem van),

stillevens. — Holl. Sch. — Geboren Delft 1626, leerling van zijn oom Evert van Aelst aldaar en van Otto Marseus van Schrieck te Florentië ; werkzaam in zijn geboortestad eerst, van 1645 tot 1656 in Frankrijk en Italië, daarna te Amsterdam ; † aldaar in of kort na 1683. — Meester van Rachel Ruysch.

729. **Vruchten en Tafelgereedschap** H. 0.812, B. 0.665. D.

Op tafel met roodzijden tapijt een reusachtige rijnwijnromer, een schotel met perziken, trossen witte en roode druiven. In den romer weerspiegelen het groote raam van de schilderswerkplaats, waarin de tafel opgesteld is, en de daardoor zichtbare straat met kade : in het bolle buitenvlak, rechts, van den romer, ziet men straat en kade zooals in de werkelijkheid ; in de holle binnenzijde, links, ziet men ze

het onderst boven gekeerd. Tusschen deze twee weerspiegelingen in ziet men den schilder, houdende in de ééne hand palet en schilderstok. Twee vlinders op de wijngaardblâren ; een derde fladdert op.

Geteekend op tip tafelkleed links : *Guill^{me} van Aelst 1659.*

Gekocht 1837 van den heer John H. Moule, Parijs.

Aenvanck (Theodoor),

stillevens. — Vl. Sch. — Gedoopt Antwerpen 30. Nov. 1633, leerling van Jan de Heem (?) 1647, daarna waarschijnlijk uitlandig ; vrijmeester 1670 ; † einde 1690.

758. **Vruchten** H. 0.63, B. 0.80. Ht.

Op houten tafel met groen laken tapijt druiven, perziken, pruimen, deels in een korf, deels op een bord, deels ook op de tafel zelf.

Geteekend, hoek rechts, op hout van de tafel : *Teodoer. Aenvanck 1653.*

Gekocht van de erven van Cutsem 1892.

Aertsz of Aertszen (Pieter), gen. Lange Pier,

binnenhuizen, markten, zedentafereelen, stillevens, godsdienstige onderwerpen. — Ned. Sch. — Geb. 1507 of 1508 waarschijnlijk te Amsterdam, leerling van Allaert Claesz. aldaar ; te Antwerpen van ongeveer 1535 tot 1556, dan weder te Amsterdam ; † aldaar 3. Juni 1575. — Voornaamste werken te Weenen, Amsterdam, Brussel, Berlijn.

Aertszen (manier van) :

2. **Kalvarieberg** H. 0.284, B. 0.385. Ht.

Een schaar heilige vrouwen en discipelen wonen op het voorplan den dood bij van den Heiland, rond wiens kruis

op het achterplan ruiters, voetknechten, nieuwsgierigen bewegen.

De attributie aan P. Aertszen kan niet worden volgehouden, al is ook een of ander gedeelte van de voorstelling blijkbaar ontleend aan den meester, b.v. het paardje, van achter gezien, links. Verwant met nr 845, *Kon. Gal.*, te Dresden, aldaar vroeger als Frank Floris, door enkelen, maar ten onrechte, als Hemessen beschouwd.

Erfgift Baron van Ertborn.

Aken (Jeroen van), zie **Bosch.**

Alsloot (Denijs van),

landschappen, optochten, tapijtpatronen. — Vl. Sch. — Geboren Brussel rond 1570, vrijmeester 1599, hofschilder van Albrecht en Isabella, † tusschen 1620 en 1626.

499. **Feest in de Tervuren-Warande** H. 0.810, B. 1.175. Ht.

Een drukke menigte in feestkleedij staat of zit op de boorden van den vijver, links waarvan, op een overdekt verhoog, de aartshertogen met gevolg hebben plaats genomen, terwijl, van rechts aankomend, ruiters en voetvolk door het water waden, om het prijsschot te beproeven op twee in de verte zwemmende zwanen.

Verkleind naar nr 6, Kon. Muz. Brussel. — Herkomstig uit het voormalig paleis der Antwerpsche bisschoppen, nu Goevernementspaleis, Schoenmarkt. — Gegeven aan Adam Willaerts in het groote Katal. van 1849, 1857, 1874 en in alle latere kleine katalogen.

Angelico (Fra Giovanni da Fiesole, gezeid),

godsd. en hist. onderwerpen. — Florentijnsche Sch. — Geboren bij Vicchio, provintie Mugello, 1387 ; in 1407 opgenomen in de orde van St-Dominicus te Fiesole ; werkzaam voornamelijk aldaar, te Florentië en te Rome ; † in laatstgenoemde stad 18. Maart 1455.

Angelico (toegeschreven aan) :

3. **S. Romuald, stichter der Camaldulen-orde, verwijt keizer Otto III den moord, gepleegd op den Romeinschen Senator Crescentius** H. 0.222, B. 0.273. Ht.

Volgens Phillimore stelt 3 voor : *S. Ambrosius, keizer Theodosius den toegang tot den tempel weigerend.* — Door Fr. Nieuwbaarn, Ord. Praed., vermeld onder de authentieke werken van Angelico ; door Langton Douglas niet. — Betwistbare attrib., waaraan W. Bürger in 1862 al twijfelde.

Door Baron van Ertborn gekocht in 1825 in de veiling van het kabinet der Gravin de Looz, Florentië, te Parijs.

Erfgift van Ertborn.

Anthonissen (H.V. = Hendrik van ?),

zeestukken. — Holl. Sch. — Berichten over dezen meester zijn uiterst zeldzaam. Hij zou geboren zijn in 1605, leerling geweest zijn van zijn schoonbroeder J. Porcellis, van J. van Goyen (zie nr 736) en van Sim. de Vlieger (zie nr 69), — en werkelijk levert zijn manier verwantschap met die van deze meesters, — en overleden zijn tusschen 1655 en 1660 Amsterdam, waar hij hoofdzakelijk verbleef. Hij teekent meestal verkort, b. v. H.V — ANT. ; een enkele maal voluit, als op ons nr 359 : ***H·V·ANTHONISSEN***

359. **Vóór Haven** H. 0.730, B. 1.066. D.

Onder bewolkte lucht, bij overigens kalm weder, liggen eenige schepen vóór anker in de uitgestrekte reede van een havenstad, waarvan men in de verte de voorste huizen ontwaart. Een van de schepen lost een saluutschot.

Geteekend als hierboven op een stuk drijfhout benedenhoek links. Herkomstig uit het voormalig paleis der Antwerpsche bisschoppen.

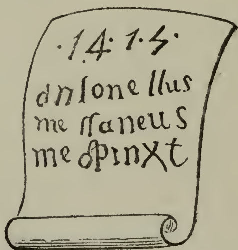
Antonello da Messina of **di Salvatore d'Antonio** of **degli Antoni,**

portretten, histor. en godsd. onderwerpen. — Ven. Sch. — Geboren Messina rond 1414, volgens anderen omstreeks 1444; onderging den invloed eerst der gebr. van Eyck en daarna van Gio. Bellini en Vittore Carpaccio; werkzaam in zijn geboortestad en sedert 1475 te Venetië, alwaar hij rond 1479, — volgens enkelen in 1493 overleed. Naar Vasari bericht werd hij maar 49 jaar oud. Zijn gedagteekende werken gaan van 1465 tot 1478.

4. **Christus, gekruisigd tusschen twee boosdoeners, met Maria en den apostel Joannes** H. 0.595, B. 0.425. Ht.

Op den voorgrond, rechte helft, op een in den grond stekend hout, een perkament, met het opschrift :

1475 Antonellus Messaneus me
O° (oleo ?) pinxt (xit) =

Door Baron v. Ertborn gekocht in 1826 van Prof. Jan van Rotterdam, Gent ; vroeger bij Douairière Maelcamp de Balsberghe.

Erfgift van Ertborn.

Arentzen (Arent), ook **Arentsz.,** gezeid **Cabel,**

landschappen. — Holl. Sch. — Zoon van den kunstschilder Arent Pietersz. en dus kleinzoon van Pieter

Aertsz ; geboren 1585 of '86 Amsterdam, werkzaam aldaar van 1616-1630, † vóór Oktober 1635. — Schilderijen te Amsterdam (373-375) en te Rotterdam.

613. **Winter** H. 0.51, B. 0.65. Ht.

Op een toegevroren rivier, waarover, rechts, een tweeboogbrug, bewegen vermomde en niet vermomde schaatsenrijders, narresleden, enz. — Grijze lucht. Een kerk in 't verschiet.

Sporen van het monogram AA onder de slee, voorgrond.

Volgens het vroegere kleine katal. toegeschreven aan Hendrik Avercamp, den Stomme van Kampen, 1585 — na 1665. In de oudere katalogen als onbekend.

Uit het voormalig paleis der Antwerpsche bisschoppen.

Avondt (van den),

histor. onderw.. — Vl. Sch. — Niet te verwarren met Pieter van- of van den Avont, geboren Mechelen 14. Januari 1600, eerst leerling van zijn vader, den beeldhouwer Hans ; vrijmeester van St-Lukasgilde in 1622, kunsthandelaar met open winkel sedert 1631, † te Deurne 1. November 1652. Deze schilderde meestal landschappen, gestoffeerd met figuren uit de gewijde historie, vooral met kinderen en engelen.

Van den zich teekenenden van den Avondt, den auteur van nr 792, maken geschiedschrijvers noch katalogen gewag.

792. **Daniël ontmaskert de Baälspriesters** H. 1.530, B. 2.145. D.

Get. op de zeef, die Daniël in de handen houdt : VAN DEN AVONDT, F, en gejaarmerkt : 1677.

Van den heer Paul Leroi, Parijs, 1898.

Backer (Adriaan),

portretten, allegorieën. — Holl. Sch. — Geboren 1635 of 1636 Amsterdam, vrij lang te Rome, † in zijn geboortestad 23. Mei 1684.

6. Allegorisch Tafereel H. 2.10, B. 1.79. D.

Een gevleugelde genius, vergezeld van een palmtak-dragende duif, kroont Vrede en Gerechtigheid, tronende op een podium naast het standbeeld van de Schilderkunst, op het voetstuk waarvan dit distichon :

Sic mihi pacificæ ramus iungatur olivæ,
Ut Pax Iustitiæ consociata viget.

Tot achtergrond een heuvelig landschap met een paar figuren.

Links, op aarde onder voetstuk: *Dono D. Anth. Fran. Wouthers.*

Herkomstig uit de groote zaal van het voormalig St-Lukasgilde.

Backer (Jacob, Adriaenszoon),

portretten, etsen. — Holl. Sch. — Geboren 1608 of 1609 Harlingen, leerling van Lambrecht Jacobs Leeuwarden en na 1632 van Rembrandt Amsterdam, † in laatste stad 27. Augustus 1651. Teekent op verschillende manieren : B, AB, ABacker, Backer.

628. Oude Vrouw H. 1.110, B. 0.998. D.

Een weinig naar rechts gekeerd, in stemmig zwarte kleederdracht met geplooide witte mouwopslagen en breeden pijpjeskraag en een eenvoudig wit mutsje op, zit, met de handen op de knieën, een bejaarde, doch nog gezonde Holl. vrouw uit den bemiddelden stand in een gebeeldhouwden zetel. Tot even beneden de knieën gezien. Onder den pijpjeskraag ligt een pels.

In het klein katal. als onbekend, Holl. Sch., XVIIe eeuw. Op grond van innige verwantschap met *Regentessen*, Weeshuis, Amsterdam,

en *Predikant Uytenbogaert,* Remonstrantsche Kerk, Consistoriekamer, Keizersgracht, ib., aan Jacob Backer teruggegeven. Een der meesterstukken van den kunstenaar. Volg. enkelen van Verspronck (1). Gekocht in 1880 van den h. Julius Hensmans, Leuven, als Frans Hals.

Backer (Jaak de)

naaktfiguren, mythologische en godsdienstige onderwerpen. — Vl. Sch. — Zoon van een Antwerpschen kunstschilder en rederijker, die « om eenigh proces van Injurien hem trock onthouden in Vranckrijck en aldaer is ghestorven » (v. Mander), wordt deze meester, vreemd genoeg, niet in de *Liggeren* van het S. Lukasgilde vermeld. Volgens v. Mander zou hij op zeer jeugdigen leeftijd ingewoond hebben bij den schilder en kunsthandelaar Antonio Palermo, en deze zou hem, uit louter winstbejag, langen tijd « Peerden arbeydt » hebben doen verrichten. Waarschijnlijk was deze Palermo zijn eerste meester, dien hij eindelijk verliet, om zijn studiën onder de leiding van Hendrik van Steenwyck (den Oude, 1550 ? — 1604) voort te zetten. Zijn werklust was zoo groot, zegt v. Mander, dat hij, van het gestadig gebukt zitten, « eenighe longher-sucht oft eenighe aenwassinghe inwendigh » heeft gekregen en op 30-jarigen leeftijd overleden is. V. Mander verzekert, dat « zijn dinghen over al seer gesocht worden » en noemt van hem een *Adam en Eva,* een *Charitas,* een *Crucifix,* « dry stukken van staende beelden half als 't leven », een *Venus,* een *Juno,* een *Pallas,* enz.. Verder weet men, dat hij een *Laatste Oordeel* schilderde, voor « het marmeren gedenkstuk », dat in de kerk der

---

Burlington Mag., II, bl. 55, 1903.

O.L.Vrouwe-Broeders werd opgericht ter nagedachtenis van den schilder Peter Goetkint, die op 15. Juli 1583 overleed. Uit dit alles laat zich afleiden, dat de Backer vermoedelijk rond 1590 overleed en rond 1560 het levenslicht aanschouwde. Hooger vermeld *Oordeel* werd in 1795 naar Parijs gevoerd ; met de andere, in 1815 teruggekomen schilderijen, keerde het niet terug.

653. **Het laatste Oordeel** H. 1.640, B. 1.985. D.

Terwijl allegorische vrouwenfiguren, alle gekleed, de deugden voorstellende, de gelukzaligen den open hemel toonen, waar Christus, Maria, Mozes, te midden van bazuinblazende engelen verschijnen, sleepen of jagen monsterachtige duivels de verdoemden ter helle.

Get., voorplan, ongeveer midden, op een zerk : *D. O. M.*
J. de Backer 1571.

Erfgift P.-J. Taeymans, 1888.

Bakhuisen of Backhuizen (Ludolf),

zeestukken, etsen. — Holl. Sch. — Geb. 18. Dec. 1631 Embden, leerling van Allert van Everdingen en Hendrik Dubbels Amsterdam en daar werkzaam tot zijn dood 17. November 1708.

7. **Hollandsch Oorlogschip vóór Anker** H. 0.634, B. 0.777. D.

Een oorlogschip, onder Holl. vlag, met op den spiegel een gebeeldhouwde voorstelling van Jakobs kamp met den engel, ligt, ongeveer in 't midden van het doek, vastgemeerd. Twee reddingsbooten zijn met kabels aan den achtersteven bevestigd. Een klein koopvaardijschip en een visschersloep varen rechts af, terwijl links een aanzienlijk vaartuig met volle zeilen de kust poogt te bereiken. Op het voorplan, rechts, een boot met een drietal visschers ; verder, tot aan

de kust toe, waarop een kerk en huizen verrijzen, andere schepen. Kalm kabbelende zee ; bewogen hemel.

Get. op Holl. driekleurvlag oorlogschip : **L B**

Gekocht veiling v. d. Schrieck, Leuven, April 1861.

Balen (Hendrik van), de Oude,

goden- en fabelleer, histor., portretten. — Vl. Sch. — Geboren Antwerpen 1575, vermits hij, volgens eigen verklaring, 43 jaar oud was in 1618 ; leerling van Adam van Noort (v. Mander), vrijmeester aanvaard 1593, deken 1608, † 17. Juli 1632. Hij stoffeerde met figuren talrijke landschappen van Joost de Momper, Jan Breughel, anderen nog ; zijn voornaamste werken te Dresden.

361-363. **Engelen-Concert** H. 1.81, B. 0.56. Ht.

Twee luiken van een triptiek.

362-364. **De heiligen Philippus en Anna,** H. 1.81, B. 0.56. Ht.

in grauwschildering, achterzijden van de nummers 361-362.

Het oorspronkelijk drieluik versierde tot 1798 in de O.L.Vr. kerk, alhier, het epitafium van koopman Filips Heemsen, † 1634, en Anna van Eelen, zijn huisvrouw, † 1622. Het werd in zijn geheel, in 1798, overgebracht naar de « *Ecole centrale du Département des Deux-Nèthes* ». Sedert de heropening van de kathedraal bevindt zich het middenstuk aldaar op het outaar der huwelijkskapel. Het stelt voor : Maria, Jozef, Jezuken en den kleinen Joannes den Dooper, met, boven hen, engelen, die de werktuigen der Passie vertoonen.

365. **Joannes de Dooper predikt voor het volk** H. 2.700, B. 2.015. Ht.

In paarschen mantel, rechtstaande op de helling van een heuvel met boomen begroeid, predikt de heilige voor een

talrijk gehoor, waaronder, op het voorplan, een moeder met verscheiden kinderen.

Middenstuk van een drieluik, dat destijds het outaar der Schrijnwerkers in de kathedraal versierde. De zijluiken bevinden zich aldaar. — Vermeld door Descamps en Mensaert als het meesterstuk van van Balen.

Balen (Hendrik van), Breughel (Jan, de Fluweelen), Vranckx (Sebastiaan), Francken (Frans, de Jonge).

366. Wapen van de Rederijkerskamer « De Violier » H. 0.73, B. 0.73. Ht.

Genoemde vier meesters schilderden dit blazoen geheel kosteloos in 1618 en in het zelfde jaar nog behaalde de Kamer er een eersten prijs mede. De figuren van het beeldraadsel zijn deels van den eerste, deels van den vierde, de bloemen en de versierde rand van den tweede, de dieren van Vranckx, die een tijd factor-dichter van de Violier was, de rest van Francken.

Gekocht in openb. veil. alhier in 1865.

Balen (Hendrik van) en Jan Breughel II (1601-1678)

813. De H. Familie in een krans H. 1.038, B. 0.733. Ht.

Een heerlijke tropee van vruchten, groente, vogelen, apen, werk van Jan Breughel II, met, in het midden, eenige als portretten behandelde personages, namelik een H. Familie met den kleinen Joannes en een drietal engelen. Op den voorgrond twee groote en drie kleinere engelen, die den krans nog aldoor voltooien. De figuren alleen zijn van H. v. Balen.

Geschonken door den heer Guyot-van Praet, alhier, 1902.

Balten (**Pieter**) ook **Pieter de Costere Baltens,**

zeden, gravuren, etsen. — Ned. Sch. — Was vrijmeester Antwerpen 1540 ; † waarschijnlijk aldaar rond 1598.

811. **St. Martensdag** H. 1.124, B. 1.610. Ht.

Een uitgelaten, braslustige menigte uit de heffe des volks overrompelt als 't ware een reusachtige ton, als triomfantelijk op een houten stellage verheven, en doet zich te goed aan den inhoud, terwijl, middenplan rechts, een schaar in havelooze kleederen om het St-Martensvuur vergaderd is. St-Marten, te paard, omgeven van bedelaars van elken leeftijd, snijdt, vooraleer zich uit deze omgeving te verwijderen, zijn mantel door. Een drietal, als heeren gekleede personen, als toeschouwers in den hoek rechts. Een dezer, in een zwarten mantel, laat zich blijkbaar door twee bedelaars inlichten. Het geheel in een heuvelachtig landschap. Boven de ton uit een vlag, waarop naast twee gekruiste krukken de woorden : Sinte Marten.

Eenigszins vrije kopie naar een door A. L. Romdahl terecht aan P. Breughel I toegeschreven schilderij in het Belvedere te Weenen, waarnaar een plaat van N. Guérard met tekst : *Breugel inv. et pinxit.* Zelfde voorstelling, door Wessely aan P. Br. I gegeven, in de verzameling Atger te Montpellier. Een tweede kopij onder nr 425 in 't Rijksmuzeum.

Het teeken : B. 34, in den rechten benedenhoek, is niet te beschouwen als een handteeken. Het handteeken PEETER BALTEN bevindt zich op het houten been van een schooier in den linken hoek, even boven de lijst.

Gekocht te Brussel, openb. veiling bij Fiévez in 1903.

Beke (**Joost van der**), gezeid **van Cleve** of **Kleef,**

portretten, geschiedkundige en godsdienstige onderwerpen. — Ned. Sch. — Geb. Antwerpen of meer

waarschijnlijk Kleef, volgens enkelen 1485 ; leerling van Jan Joest van Kalkar vóór 1507, misschien toen zelf reeds meester van Barthel Bruyn (1463-1557) ; te Antwerpen als vrijmeester aangenomen 1511, aldaar eerlang zeer onder invloed van Quinten Metsijs en Patinir, deken 1519 en 1525, waarschijnlijk een tijd in Italië, o. a. te Genua, wellicht 1507-1511, en ook te Keulen, 1515, misschien in Engeland en elders ; † Antwerpen kort na 10. November 1540. — Dateerbaar werk van 1515 tot 1530. — Door Justi, Firmenich-Richartz, Wauters, Hulin, op grond van K.v. Manders berichten, van zekere monogrammen en van overeenkomst tusschen jaartallen uit v. d. B. leven met data van schilderijen, vereenzelvigd met den « *Meester van Maria's Dood* », het triptiek, uitgevoerd op bestelling van Nicasius Hacquenay, van Keulen, nu te Munchen (55), herhaling Keulen (207). Voorname werken in de kapel van Adr. Rockox in S. Jakobs te Antwerpen, te Genua, Napels, Florentië, Berlijn, Frankfort, Kassel, Dresden, Weenen, Windsor, Parijs (een stuk uit 1507). — Men vermoedt dat Patinir, van 1515 tot 1524 te Antwerpen, de landschappen van enkele van Joost's werken uitvoerde.

464. **De drie Koningen** H. 1.00, B. 0.77. Ht.

Onder de bogen van een paleisbouwval zit, achter een steenen leuning, Maria met het kindje op den schoot, terwijl Jozef, den hoed eerbiedvol afgenomen, achter haar staat. Een van de Wijzen knielt met gevouwen handen ; zijn hoofddeksel en schepter liggen op de leuning naast hem ; een tweede, achter hem, met een gouden kelk in de handen, schijnt met ongeduld het oogenblik te verbeiden, om vóór het Kindje te kunnen knielen ; de derde, de Moor, met een rooden hoed op, een gestreepten tulband en mede een vaas

in de handen, kijkt met bewondering Maria aan. Op den rand van zijn mantel in gouden letters BALTESAR. Gevolg achter hem. Achtergrond landschap, waarin vóór een berg, waarvan de voet omgeven is door een bosch, een blankblinkend groot gebouw ; daarachter een stad. Op den berg wemelt het van krijgslieden.

Vroeger beschouwd als van Joost van Kleef, gezeid den Zotte ; van einde XVIIIe eeuw als van Albr. Dürer. In de katalogen van 49, 54, 74 toegeschreven aan Orley, figuren, Patinir, landschap. Op grond van vergelijking met meer ander werk van den « Meester van Maria's Dood », aan J. v. d. Beken teruggegeven.

Versierde in de kathedraal het gedenkteeken van Lodewijk Clarijs. Zie verder *de Rijcker*.

Benson (Ambrosius),

godsdienstige onderwerpen. — Ned. Sch. — Herkomstig uit Lombardije, werd Benson, die zich blijkbaar onder den invloed van Geeraard David ontwikkelde, vrijmeester Brugge 21. Augustus 1519, was hij *vinder* tot driemaal 1521, 1539, 1545, hoofdman 1540, deken 1537 en 1543. Hij was nog in leven 6. Augustus 1547 en † vóór 4. Augustus 1550. Vermoedelijk maakte hij een tijd lang deel van het S. Lukasgilde Antwerpen, vermits zijn zoon daarin als « meesters-zoon » werd opgenomen. Hij merkte soms zijn schilderijen met het monogram AB, waarom men hem in het *Germ. Mus.* (Nürnberg) althans tot vóór kort aanduidde als « *Meister AB, oberdeutsch unter lombardischen Einfluss von 1527* ». — Waagen had reeds vroeger verscheidene van zijn werken of kopijen naar dezelve aan Jan Mostaert, 1470-1556, toegeschreven. De Duitsche geleerde was daarbij uitgegaan van nr 264 uit onze

galerij, het gewaand portret van Jakobea van Beieren, in werkelijkheid een variante van een van de sibyllen op n[r] 262. — Zijn hoofdwerken zijn dit n[r] 262 en het poluptiek, *Leven van de H. Anna,* Prado, n[rs] 2197-2200[a]. (*Prof. Mr. G. Hulin, Cat. crit. de l'exp. de Bruges 1902*).

262. De Deipara Virgo, aangekondigd door Profeten en Sibyllen H. 1.320, B. 1.086. Ht.

Met het Christuskind op den arm verschijnt, van engelen omgeven, de Maagd Maria, lichtstralen afwerpend op twee bejaarde mannen, een oude vrouw en twee jonge vrouwen, die schijnen na te denken of te redetwisten over de beteekenis van vijf teksten, geschreven op evenveel reepels, opgehouden door verscheidene van de voorgestelde zieners en zieneressen : *Egrediet(ur) virg(a) de radice Jesse,* (Iesajas, XI, 1), *Jam. nova. progenies. celo. dimittitur.* (*alto*) (Vergilius), *Ecce. virgo. concipiet. et. pariet. filiu(m)* (Iesaias, VII, 14), *Orietur stella ex Jacob et consurgat virgo de Israël* (Getallen, XXIV, 17), en *Gremium. Virginis. erit. salus. populi.*

Baron v. Ertborn kocht, in 1826, het stuk voor 23 fr.. Vroeger prijkte het op het outaar in de Rockox-kapel der voormalige Minderbroêrs-kerk (Mutsaardstr.).

264. Een Edelvrouw H. 0.614, B. 0.464. Ht.

Oude variante van de sibylle, voorkomende met gevouwen handen in den linker hoek van n[r] 262.

Gekocht, evenals n[r] 263, — zie *Onbekende Nederlandsche Meesters* —, veiling Enschedé, Haarlem.

Niet te beschouwen als het portret van Jakobea van Beieren, al prijkt haar wapen in den bovenhoek rechts. Dit wapen is er in later tijd bijgeschilderd. Volgens Hymans van zelfde hand als n[r] 262.

Een ander exempl. van n[r] 264 in de Begijnenkerk, alhier ; een derde in verzam. markies de Heredia, Madrid.

Evenals n[r] 262 erfgift van Ertborn.

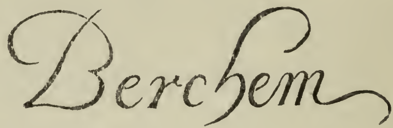
Berchem (**Claes Pietersz**), ook soms **Berghem,** zelfs **Berighem,**

landschappen, vee, etsen. — Holl. Sch. — Gedoopt 1. Okt. 1620, leerling van zijn vader Pieter Claesz., P. de Grebber, J. Wils, N. Moeijaert en J. B. Weenix, een tijd lang in Italië, van 1642 af Amsterdam, † aldaar 18. Februari 1683.

8. **Terug uit de Weide** H. 0.352, B. 0.490. D.

Italiaansch landschap. Voorgrond, wat naar links toe, een herder, vóór zich drijvend een koe, een stier en een schaap, terwijl een andere stier naast hem huppelt ; hij houdt een praatje met een op een muilezel gezeten vrouw. Links een knaap, een kudde geiten en koeien voortjagend. Rechts met struiken begroeide heuvelen, waarop een oude slottoren en een aquæduct. In de verte een watermolen en zacht naar links opglooiende heuvelen.

Geteekend, voorplan rechts, even vóór roode koe :

Gekocht 1858, openbare veiling, Brussel.

9. **In Oorlogstijd** H. 0.395, Br. 0.495. D.

Vergezeld van een grijsaard en twee schreiende kinderen, smeekt een vrouw, met verhakkelde kleederen en barvoets, een op een witten draver gezeten overste, om teruggave van twee koeien en een kudde schapen en geiten. Links, wat meer naar achter, een wagen, waarop een gewonde, bewaakt door krijgsvolk, dat er als roovers uitziet en aangevoerd schijnt door een ruiter. Rechts middenplan, op een brug, aan den voet van een versterking, een gevecht. Bergachtige achtergrond. Bewolkte hemel.

Gekocht door Baron Alf. v. d. H. — B. d. R. in 1798 van den Gentschen kunsthandelaar Filips Spruyt, voor 1000 Brab. gulden = 1814.16 fr.

Geteekend, links, voorplan : *Berchem.*

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

10. Italiaansch landschap H. 0.962, B. 0.853. D.

Aan den voet van twee groote boomen, rechts, helpt een herder, van een hond vergezeld, den ezel, waarop een boerenvrouw is gezeten, van een vracht hout te ontlasten. In 't midden een roode koe en een zestal schapen. Links een kleine waterval en met struiken bewassen heuvelen. Op den achtergrond wegdoezelend gebergte. Wit bewolkte zomerhemel.

Geteekend, benedenhoek rechts : *Berchem f.*

Eigendom van Balth. Beschey, kunstschilder, tot 1768. Daarna in het kabinet I. Emm. van Lancker, te Antwerpen, in dat van dezes zoon, I. B. v. L. ; in de openb. veiling van dit laatste kab., in 1835, aangekocht door den kunsthandelaar Tardieu, te Parijs ; eindelijk, in de veiling Baillie-Bosschaert, alhier, in 1862, toegewezen aan Ridder Jul. van Havre, die het stuk aan het Muzeum overdeed.

637. Italiaansch landschap A. 0.680, B. 0.575, Ht.

Onder eenige groote boomen, waarachter tamelijk steile en hooge rotsen, melkt een herdersmeisje een roshuidige koe. Een ander meisje staat, op het voorplan, naast de melkkuip te wachten. Bokken en schapen liggen en staan hier en daar. Rechts uitzicht op bleek aftonende heuvelen onder een fijnblauwen hemel met hier en daar een roosachtige wolk.

Get., benedenhoek links : *C. Berghem 1645* (?), jaartal onduidelijk.

Zie verder *Dirk van Bergen* en *Adam Pynacker*.

Geschonken door de Erven van Ridder Julius van Havre in 1878.

Berckheyde (Gerrit Adriaensz.),

stadsgezichten. — Holl. Sch. — Te Haarlem gedoopt 6. Juni 1638, leerling van zijn broeder Job en van Frans

Hals, lid van het Haarlemsche S. Lukasgilde 1660, verdronken aldaar 10. Juni 1698.

11. De Dam te Amsterdam H. 0.702, B. 1.103. D.

Het oud stadhuis, nu Kon. Paleis, van voren gezien ; links de Waag, daarachter de Nieuwe Kerk en eenige huizen ; rechts een viertal huizen, waarachter de Kalverstraat, en op het Damplein zelf een menigte volks : magistraten, kooplui, werklieden. Links, voorplan, een vruchtenmarkt.

Get., voorgrond links :

gerrit Berck Heyde · f
Haerlem · 1668

De schilder behandelde dit onderwerp meermalen, zij 't ook telkens met wijzigingen : Rijksmuzeum 478, Karlsruhe 468, Schwerin 63, enz.

Erfgift Baronesse van den Hecke-Baut de Rasmon.

Bergen (Dirk van), ook van Berghen en van den Bergen,

vee, landschappen, etsen, lithografieën. — Holl. Sch. — Geb. omstreeks 1590 Haarlem, waar hij, blijkens de dateering van zijn werken, van 1661 tot zijn dood 1690 verbleef ; een tijd te Londen in 1675. Navolger, misschien leerling van A. van de Velde.

367. De Herdersknaap H. 0.365, B. 0.477. D.

Op den rand van een beekje, de voeten in het water badend, zit, te midden van zijn schapen en koeien, de jonge herder. Op het middenplan boomen ; bleekblauwe bergen in 't verschiet. Blauwe lucht, als overdekt met roosgele wolken.

Get., voorplan links : *D. v. Bergen*

Erfgift Baronesse van den Hecke-Baut de Rasmon.

Bergen (toegeschreven aan) :

791. Landschap met Vee H. 0.315, B. 0.389. Ht.

Spinnend, met naast zich een slapenden herdersknaap, bewaakt een herderin haar kudde, bestaande uit koeien, geiten, schapen. Achter hoog struikgewas steekt, rechts, de nok uit van een boerenhuis. Links, achterplan, bergen met kasteel.

Get., zeer duidelijk : *N. Berghem f.*, benedenhoek links.

Gekocht als Dirk van Bergen, nr 97, veiling Kums, 1898, Antwerpen.

Beschey (Balthazar),

landschappen met figuren, geschiedkundige en godsdienstige onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Gedoopt Antwerpen 20. Nov. 1708, leerling van Peter Strick, een tijd lang kunsthandelaar en hersteller van schilderijen, vrijmeester 14. Maart 1753, Deken 17. Sept. 1756, benoemd tot bestuurder-leeraar der Akademie 1. Okt. 1755, † Antwerpen 15. April 1776. — Zijn voornaamste leerling was Andreas Lens.

12. Jozef door zijn broeders verkocht H. 2.65, B. 1.945, D.

Achter en naast den schreienden knaap, in de linke helft van het stuk, staan de broeders, waarvan een den bedongen koopprijs in ontvangst neemt uit de hand van een Ismaëliet, wiens slaven en kameelen achter dezen zichtbaar zijn. — Levensgroote figuren.

Get., beneden, midden :

Ball: Beschey f

Gejaarmerkt naast dit handteeken : 1744.

Herkomstig uit de kerk der Zwartzusters.

13. **Jozef Onderkoning van Egypte** H. 2.615, B. 1.945. D.

Eenige Egyptische grooten omringen, links, den op een troon gezeten en gekroonden Jozef, vóór wien twee van zijn broeders, een knielend, de andere staand, de somme, als koopprijs voor het door hen gekochte graan bepaald, afwegen. — Levensgr. fig.

Get., beneden links, als 12 : *Balth : Bescheij f. 1744.*

14. **Zijn eigen Portret** H. 0.738, B. 0.918.

Halflijfs, met een gepoederde pruik op, in een geelzijden pak met mantel, werkend aan een schilderij. — Levensgr.

Get., beneden rechts : *Balth : Bescheij f. B. Bescheij.*

Door hem zelf geschonken voor de Bestuur-zaal der voormalige Akademie. Wellicht zijn volmaakst werk.

15. **Marten Jozef Geeraerts** H. 0.472, B. 0.386. D.

Pastelteekening, ovaal.

Deze kunstschilder werd gedoopt 7. April 1707 Antwerpen, ging in de leer bij Abraham Godijn, kamerschilder van den keizer, werd vrijmeester 1731, gaf na 1741 kosteloos onderwijs in de Akademie, en † 16. Febr. 1791.

Geschonken aan de Kon. Ak. in 1818 door mevrouw Th. de Ble, erfgename van Beschey.

Beuckelaer (Joachim), ook Buekelaer,

markten, keukens, stillevens, godsdienstige onderwerpen. — Nederl. Sch. — Geb. rond 1530 Antwerpen, op vrij gevorderden leeftijd leerling van zijn oom P. Aertszen, vrijmeester 1560, medewerker tegen gering dagloon van verscheidene anderen, o. a. van Antoon Moor, arm † einde 1573. — Voorn. werken te Weenen, Munchen, Napels, Dresden, S. Petersburg. Meer dan één van zijn schilderijen staat op den naam van Lange Pier, — en omgekeerd, — wellicht zelfs van Floris.

814. **Vischmarkt** H. 1.50, B. 2.11. D.

Naast hun met allerlei visch bedekte markttafels staan, op het voorplan, twee vrouwen en één man, blijkbaar in gesprek. Poorteressen naderen tot de kramen. In het midden, door een portiek, een stadsgezicht. Rechts, achtergrond, een soort van oude vesting met ronde torens, omgeven door roodsteenen huizen.

Get., bovenhoek links : *1571 Joachim Buekelaer.*

Geschonken door den heer O. Nottebohm bij bemiddeling van Artibus Patriæ in 1902.

Bie (Erasmus de),

genre. — Vl. Sch. — Ged. 20 Dec. 1629 Antwerpen, 1641 leerling van David Rijckaert III, vrijmeester 1646, † alhier tusschen 14. en 19. Juni 1675.

654. **De Meir te Antwerpen** H. 0.84, B. 1.16. D.

Op zoowat de hoogte van de Twaalfmaandenstraat ontmoeten elkaar, te midden van wandelende dames en vooral heeren, een prachtequipage, bespannen met zes beige paarden, een nederiger koets met twee, en een ruiter. Een dame van het edel gezelschap in het eerste rijtuig ontvangt den groet van een andere dame, die zich vóór het raam van de tweede koets vertoont, en van een jonker te paard. Een kalvarie verrijst wat naar rechts achter deze groepen. Hoog boven de huizen van de Schoenmarkt, achtergrond, de toren van de hoofdkerk.

Get., rechts beneden : DE BIE *f.* (E in D).

Eigendom van de Stad.

Biltius (Jaak), ook van der Bilt,

doode natuur, figuren, ornamenten. — Holl. Sch. — Geb. waarschijnlijk 's Hage, vestigde zich Amsterdam 1661, Antwerpen in of vóór 1671 ; hier vrijmeester aanvaard 1672. Men weet niet waar en wanneer hij overleed.

Biltius (toegeschreven aan —)

16. **Kemphanen** H. 0.92, B. 0.86. D.

Twee hanen willen elkaar te lijf vóór een kooi, waaruit een viertal kippen kijken en waarop twee witte konijnen en drie appels liggen.

Op de kooi, links, het monogram V Z.

Herkomstig uit Abdij Tongerloo.

Bles (Herry of Hendrik met de)

relig. tooneelen, landschappen met godsd. en popul. voorstellingen. — Ned. Sch. — Bles, « alsoo gheheeten nae een witte bles van hayr », (v. Mander). — Geb. Bouvignes 1480, † na 1521, waarschijnlijk Luik. Door Franschen *Henri à la Houppe,* door Italianen *Civetta* geheeten, dit naar een uiltje, « dat hij in al zijn wercken » aanbracht en dat « somtijts soo verborghen sit, dat de luyden malcander langhe gheven te soecken » (v. M.). — Onder den naam van dezen Bles, die in werkelijkheid, zooals v. M. bericht, een landschapschilder was, « makende in Boomkens, Rootsen, Stedekens, menichte van Beeldekens en derghelijcke, veel cleen stucken », — als type neme men nr 806, Dresden, *De Kramer met de Apen,* — heeft men, ten onrechte, gegroepeerd een aanzienlijk aantal schilderijen, meest de Aanbidding van het Jezuskindje door de drie Koningen voorstellend, en alle door onbekend gebleven navolgers van Metsys, Joost van Kleef, Lukas en zelfs Dürer, te Antwerpen voltooid in de jaren 1520-1550. Tot uitgangspunt van deze groep namakers, waarvan enkelen, b.v. Dirk Vellert, verfijnde teekenaars en koloristen waren, diende Mabuse's *Aanbidding,* nu bij Lord Carlisle. Tot deze serie behooren nr 146 Oude Pinakotheek, met het hoogst waarschijnlijk

onecht handteeken *Henricus Blesius F.*, 806ª Dresden, 2642 R. Pinacoteca, Milano, 1171 Prado, 78 Brussel, 145 Karlsruhe, enz.. Tot dezelfde groep nu dient gerekend te worden het door de katalogen van 1849, 1854 en 1874, zij 't ook niet zonder aarzeling, aan Lukas v. Leiden gegeven kleine triptiekje, 208-209-210-209bis-210bis.

208. De drie Koningen H. 0.29, B. 0.222. H.

Op eenigen afstand vóór de ruïene van een laat-goties gebouw zit Maria ter aarde, met haar kindje op den schoot; achter haar St-Jozef. De oudste der Koningen, rechts op den voorgrond, biedt het kindje goud uit een gedreven vaas; achter hem staat de Moor, in de rechte hand een gouden vaas, in de linke een roode muts; aan de andere zijde, in fantastische kleedij, de langgebaarde derde koning. Krijgsvolk links en rechts, kleiner en kleiner wordend tot ver achter de ruïene, waar een soort van burchtpoort en verscheidene boerenhuizen verrijzen. Daarachter heuvels.

209. St. Joris H. 0.29, B. 0.085. H.

Op een witten schimmel, in gouden ridderharnas, bevrijdt hij van den vlammenspuwenden draak de heilige Margareta, biddend, naast haar lam, op het middenplan. Achtergrond bergen, water, gebouwen.

210. De Schenker en de H. Margareta van Antiochië H. 0.29, B. 0.085. H.

Naast den in een met bont gezoomden groenen mantel met gevouwen handen knielenden donator staat de slanke heilige recht. Achter haar de duivel als een monsterachtige hond. Verder geboomte, een paar wandelaars, een hoefje.

209bis. Maria

Grauwschildering. — Keerzijde van nr 209.

210bis. Gabriël

Grauwschildering. — Keerzijde van nr 210.

Erfgift Baron van Ertborn.

BLES — toegeschreven aan :

47. De H. familie rustend op den Weg naar Egypte H. 0.79, B. 0.57, H.

Op een grasterpje bij den zoom van een bosch, dat zich van links naar rechts op het tweede plan uitstrekt, geeft Maria het Kind de borst. Jozef, eenige schreden achter haar, ter aarde ingeslapen. Achtergrond rechts : onder een eenigszins bewogen lucht een heuvellandschap met een stad.

Ondanks het uiltje, zichtbaar in een boom, links, aanzien wij dit stuk als een kopij naar een nog niet teruggevonden werk van G. David v. Oudewater. Een andere, betere kopij daarvan te Madrid in de verz. Pablo Bosch.

Erfgift Baron van Ertborn.

Bockhorst, ook Boeckhorst (Jan van), gezeid Lange Jan,

geschiedenis, portretten. — Vl. Sch. — Geb. Munster 1605, op jeugdigen leeftijd reeds leerling bij Jakob Jordaens alhier, kocht het vrijmeesterschap 1633, in Italië eerst 1636-37, daarna nogmaals 1639, † 21. April 1668 Antwerpen.

17. Kroning van Maria H. 3.835, B. 2.292. D.

Knielend op de wassende maan ter rechterhand van God den Vader en overlommerd door den H. Geest, wordt de Moeder-Maagd gekroond door haar aan haar rechte hand staanden Zoon. Tal van engelen, eenige met zinnebeelden van haar in de litanieën verleende titels, zingen aan haar voeten. — Levensgr. fig..

Uit de Abdij van St-Bernards op de Schelde.

Boel (Jan Baptist),

stillevens. — Vl. Sch. — Zoon van den volgende. Geb. Antwerpen (?) 1650,vrijmeester 1675, † 9. Januari 1689 aldaar.

18. **Vanitas** H. 2.37, B. 2.29. D.

In een schotel in gedreven goud een doode zwaan ; onder dezen schotel een doode pauw ; onder en achter dezen rozen en luxe-voorwerpen op een prachtig tapijt ; verder een cello, een wereldbol, een roode *ara* en groote zonnebloemen. — Levensgr..

In kat. 1849 als van A. van Utrecht ; in de latere terecht als van Boel.

Herkomstig uit de voormalige S. Lukaskamer. — « *Joannes Baptista Boel is uytgescheyden met conditie dat hy sal schilderen een stuck voor de Camer soo groot als de andere stucken op de Camer* », — Boek van den Olijftak, 1622-1741, fol. 69, jaar 1679-1680.

Boel (Peter),

stillevens. — Vl. Sch. — Ged. Antwerpen 22. Oktober 1622, leerde bij zijn vader, den plaatsnijder Jan, teekenen, en waarschijnlijk schilderen bij Fijt en Snijders, reisde in Italië vóór 1650,werkzaam Antwerpen tot 1668, daarna verbonden aan de Koninkl. Gobelinsfabriek Parijs tot zijn dood aldaar 3. Sept. 1674.

19. **Doode Natuur** H. 0.83, B. 1.12. D.

Een jagershond bewaakt liggend een haas, een zestal vogelen — o. a. : twee patrijzen, drie kwakkels, één snip en verscheidene werktuigen, als een buskruithooren, herderspijpen, ordeloos naast een boomstronk neergesmeten.

Gekocht als van Jan Fijt in veiling D. van den Schrieck, Leuven, April 1861.

Boeyermans (Theodoor),

allegorische, geschiedk. en godsdienstige onderwerpen. — Vl. Sch. — Geb. Antwerpen 10. Nov. 1620, legde zich eerst toe op de wetenschap en verwierf in Holland (?) den titel van *licenciaat ;* waarschijnlijk leerling van Ant. v. Dijck Londen ; vrijmeester alhier 17. Mei 1654 ; † 24. Januari 1678 in zijn geboortestad.

20. De Gezant

H. 2.31, B. 3.115. D.

Gevolgd van een negerknaap, die zijn degen draagt, buigt de rijk-gedoste gezant, vergezeld van twee jonge edellieden, vóór een jeugdige vorstin met gevolg van vijf eeredames, nadat hij, oogenschijnlijk, den knie gebogen heeft vóór den koning en de koningin, die, midden van het tweede plan, op den troon zitten. De koningin schijnt den gezant de adellijke jonkvrouwen te willen voorstellen.

In 1737 door kunsthandelaar Jaak Myïn, alsdan deken, aan S. Lukasgilde geschonken.

21. Jezus, zieken genezende aan de Bron te Bethesda

H, 4.64, B. 6.275. D.

Op de trappen, leidende tot een outer, waarop een brandend vuur en een pelikaan de Liefde verzinnelijken, staat, met zijn moeder achter zich, de Heiland, tot zich noodende allen die belast en beladen zijn. Vóór en onder een portiek, tegenover Hem, staande en knielende mannen en vrouwen en kinderen. Van links brengen twee mannen een kreupele aan ; een knielend man drinkt, in het midden, gretig van het water der wonderbare bron. Op achtergrond een tweede portiek, waarop eenige toeschouwers. Boven Jezus zweven engelen ; een met een banderol, waarop : *haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* — Op voetstuk van een zuil, links : « *D. O. M. Jesu Christo vitœ fonti religiosa et rda. Mater Helena Feij. P. C. 1675* », waaruit blijkt, dat

Hel. Fey, moeder van het klooster der Zwartzusters, die het stuk deed schilderen, in 1675 overleed. Zij zelf is dan ook knielend naast deze zuil voorgesteld.

Get., op zuil, benedenhoek links :

T Boeijermans pinxit

Niet enkel het grootste, ook het voortreffelijkste werk van den meester.
Herkomstig uit het klooster der Zwartzusters.

22. Het Bezoek H. 1.262, B. 2.631. D.

Achttiendeeuwsche lusttuin, versierd met balustraden, zuilen, een fontein. Onder portiek, links, de leden van een vermogende familie, ontvangende het bezoek van een pater van de Orde der Jezuïeten, geïntroduceerd en voorgesteld door een geestelijke. Een ander pater vertoeft nog bij den ingang van den tuin. Op den achtergrond een dienaar met ververschingen. De familie bestaat uit vijf personen : een oude zittende dame, twee jeugdige echtelingen, een knaap en een nog kleiner meisje.

Get., benedenhoek rechts : *T Boeyermans · F*

Uit het voormalig bisschoppelijk Seminarie alhier.

23. Antwerpen, Voedster van Schilders H. 1.88, B. 4.535. D.

Een zinnebeeldig vrouwefiguur, *de Stad Antwerpen,* legt beschermend de hand op den schouder van een jong kunstbeoefenaar, die haar een schets voorhoudt, en ontvangt de hulde van eenige kinderen, welke *de Tijd* haar toeleidt. Rechts, wat naar den achtergrond, achter een tafel,waarop een Homerosbuste, Rubens en van Dijck, de twee zuilverste

gloriën van Antwerpens school in Boeyermans' dagen ; een zonderling figuur, de Afgunst, achter een kolom ; — links de oude *Scaldis*, met een arm op zijn waterkruik en in den anderen een hoorn van overvloed. Voorplan eenige teekenende kinderen en een speelzieke aap. In het midden : ANTVERPIÆ PICTORVM NVTRICI. Pm. — Van Dijcks vrouw, Mary Ruthven, zou voor het allegorisch figuur model gezeten hebben.

Door den meester uitgevoerd in 1665 voor het plafon van de groote zaal der S. Lukasgilde, welke hem dankte met een gedicht en een beker in verguld zilver ter waarde van 50 patakons (1667).

Bol (Ferdinand),

portretten, historie, etsen. — Holl. Sch. — Gedoopt 24. Juni 1616 Dordrecht, leerling van Rembrandt, gevestigd Amsterdam vóór 1640 en aldaar 24. Juli 1680 begraven.

812. Twee Portretten H. 1.732, B. 2.09. D.

Afbeelding van den Holl. koopman Jan van der Voort en van zijn zuster Katarina, tweede vrouw van Pieter de la Court, letterkundige, staathuishoudkundige en fabrikant (1618-1685) te Leiden.

Jan v. d. Voort, lid van de firma Guglmo en Giov. v. d. Voort, geboren Napels 19. Sept. 1626, ongehuwd † Amsterdam 26. Okt. 1678. Katarina, geboren Napels 2. Maart 1622, † Leiden 16. Mei 1674. Hun vader, Isaak, was geboren Antwerpen 1576 en † Napels 1629 ; hun moeder, Magdalena Stockmans, geboren Dordrecht 1598, † Amsterdam 1660.

Get. en gejaarmerkt op vierkanten steen onder halflijf gezienen Jan v. d. V. : *F. Bol fecit 1661.* (F en B inéén).

Het stuk was tot 1731 in het bezit van Willem Backer te Amsterdam. Teekening van W. v. Mieris naar het vrouwefiguur en den neger te Amsterdam in een biz. verz.. Het wapen van de familiën v. d. V. en St. komt gevierendeeld voor onder deze teekening.

Gekocht in 1903 (16.500 fr.).

Bonnecroy (Jan Baptist),

stroom- en stadsgezichten, etsen. — Vl. Sch. — Geb. 12. Februari 1618, leerling van zijn voogd Lukas van Uden, vrijmeester 1646, † na 1662.

796. **Het Vlaamsch Hoofd, de Schelde en de stad Antwerpen** H. 1.742, B. 3.278. D.

Voorplan, tusschen met vee bevolkte meerschen de landweg, waarop een equipage, edellieden, jagers met honden, een boerenwagen ; dan de dijk, waarin, ongeveer in 't midden, een kleine sluis, en waarop zich de huizen van het dorp St. Anna verheffen ; eindelijk, hiervan gescheiden door de rustig stroomende Schelde, waarop talrijke schepen heen en weer varen ; de stad, gezien op de geheele lengte van haar toenmalige kaden, van de windmolens der Nieuw stad tot het Kiel toe. Een van de schepen, een oorlogschip onder Holl. vlag, lost, met de geheele bemanning op dek, een saluut.

Get., beneden rechts { *Joan̄. Baptā.* *Bonnecroy* *1658* }

Aangekocht, bij collegiaal besluit van het Antwerpsch Magistraat, van den meester zelf, 1658, voor 350 gulden. — Oude titel : *Contrefeytsel van dese Stadt te Water* en ook *Affbeldinghe van dese Stadt met alle hare Particulariteyten te Water*. — Een ander *Gezicht van Antwerpen met de Schelde* door Bonnecroy in 't Gr. Sem. te Brugge.

Eigendom van de Stad.

Bosch (Heronymus van Aken), gezeid Jeroen,

histor. en satyr. onderwerpen. — Ned. Sch. — Geb. rond 1462, volgens anderen rond 1450, † 1516, beide 's Hertogenbosch. — Echte werken van hem zijn uiterst zeldzaam ; kopijen, geteekende vooral, des te talrijker.

Zijn vermaardste gewrochten in het *Escorial* en het *Prado* te Madrid, het muzeum te Valencia, paleis Ajuda te Lissabon, in 't Belvedere te Weenen; minder belangrijke werken in de muzea van Gent, Keulen, Berlijn en Amsterdam.

25. Verzoeking van S. Antonius H. 0.88, B. 0.705. H.

Allerlei gedrochten omgeven den heilige ; een stad staat in laaien brand op den achtergrond.

Geteekend, rechts, beneden :

Oude kopij, vrijwel overeenkomend met andere te Amsterdam (588), Brussel (50), Bonn, enz.. 't Oorspronkelijke werk te Lissabon, paleis Ajuda. Waagen hield het stuk nog voor een authent. werk van Bosch, I, bl. 195. — Ons stuk is van nabij verwant met een dergelijke *Temptatie* in het Muzeum Mayer v. d. Bergh alhier en vermoedelijk van den zelfden meester, namelijk P. Huys.

Bosch (toegeschreven aan —) *Erfgift Baron van Ertborn.*

638. Het Lijden des Heeren H. 1.115, B. 1.737, Ht.

Synoptische voorstelling. De handeling vangt aan in den bovenhoek, rechts, onder het woord : *Bethfage.* Jezus, op een ezelin gezeten, wordt aan de poort van Jeruzalem door zijn discipelen ontvangen. Meer naar 't midden, onder de woorden : *Templum Salomonis,* ziet men den Heiland de kooplieden uit het huis Gods verdrijven.Op het middenplan, links, dus onder de eerste epizode, is Jezus met zijn apostelen aan het laatste Avondmaal gezeten. Daarvóór, knielend en de armen opengespreid, smeekt hij, in den Olijventuin, den Vader, dat de kelk van bitterheid van hem moge verwijderd worden ; Petrus, Jacobus en Joannes slapen op weinige schreden van hem. Geheel op het voorplan, benedenhoek rechts, wordt Jezus aangehouden.

In het midden, onder een open zuilenhalle, zien wij Jezus vóór Pilatus en er naast vóór Hannas, en wordt hij aan de kolom gegeeseld en den volke getoond. Even daarachter, wat meer naar links, wordt hij bespot door soldaten. De handeling wordt nu voortgezet van den linker benedenhoek tot onder het woord *Bethlehem,* links boven den tempel : — de kruisdraging en de epizode met Veronica ; terwijl Jezus en de heilige vrouwen nog maar pas buiten de poort der stad zijn gekomen, beklimmen de twee boosdoeners, voorafgegaan van voetvolk en ruiters, den Kalvarieberg,op de kruin waarvan wij, in het midden, de opgerichte kruisen, even naar links de afdoening én wat naar rechts de graflegging bemerken. Eindélijk, geheel in de linker bovenhelft, de opstanding en de verschijning van Jezus aan Magdalena, beide op een groen heuveltjé, door een soort van ravijn van den Kalvarieberg gescheiden.

Dit stuk, ten onrechte aan Bosch toegeschreven, is het werk van een Antwerpsch of te Antwerpen verblijvend kunstenaar uit de jaren 1550-1600. De vorm van handen en voeten, vooral van voorhoofden en neuzen, dé geheele verschijning van de te lange en magere figuren, herinnert aan Hendrik van Kleef, zooals men dezen leert kennen in nr 773, *De verloren Zoon,* Belvedere, Weenen, en in een op Aertszen's naam staande teekening, Berlijn.

(*Eigendom Burgerlijke Godshuizen*).

680. Het laatste Oordeel, de zeven Hoofdzonden en de zeven Werken van Barmhartigheid

H. 1.115, B. 1.735. Ht.

Hét bovengedeelte, meer dan één derde van het geheel, stelt het laatste oordeel voor. Tusschen twee heuvelen, op een regenboog, de Rechter van allen, met, links en rechts, twee heiligen, en, boven dezen, bazuinblazende engelen. Uit de opengebarsten graven kruipen de verrezenen te voorschijn ; de gelukzaligen worden, rechts, door S. Pieter binnengelaten in het Paradijs, voorgesteld als een kerkgebouw;de verdoemden, in den anderen hoek, door duivels naar den helle-oven gesleurd. Het benedengedeelte vertoont,

gerangschikt op kleine vlakken, gemerkt *a, b, c, d, e, f, g,* de zeven werken van Barmhartigheid, en, verder, naar de volgorde *h, i, k, l, m, n, o,* de zeven hoofdzonden. In elk van de Barmhartigheid-tooneelen verschijnen de figuren van Jezus met zegenend geheven hand en van een heilige of Profeet uit het O. T., die op het voorgesteld werk betrekking heeft. In elk van de zeven andere voorstellingen verschijnt de Satan.

Een zonderlinge verwarring werd, volgens mededeeling van den heer E. Geudens, archivaris van de Burgerlijke Godshuizen, door de vervaardigers van het kataloog van de aan deze instelling hoorende kunstwerken in 1884 begaan. Een tafereel, *Tooneelen uit de Passie,* ons nr 638 nu, door het kataloog van 1872 aan Mostaert gegeven, kreeg toen den naam *Bosch,* en het stuk, dat nu ons nr 680 draagt, tot 1872 als Bosch beschouwd, werd nu *Mostaert.* Van 1872 tot 1883 toe werd in 57 processen-verbaal van de Komm. tot herstelling der schilderijen van de Burgerlijke Godshuizen 680 steeds als *Bosch,* 638 altijd als *Mostaert* genoemd.

Wurzbach, *Nied. Künstler-Lex.,* geeft nr 680 aan Bosch. Zonder even overtuigd te zijn, achten wij deze toekenning toch ernstig genoeg om ze te vermelden. Naar kleederdracht en vorm van de schoeisels te oordeelen is nr 680 het werk van een meester,die rond 1480-1490 werkzaam was. *Eigendom Burgerlijke Godshuizen.*

Bossche (Balthazar van den),

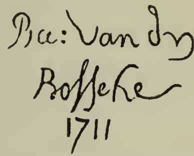
binnengezichten, geschiedenis, portretten. — Vl. Sch. — Geboren 6. Januari 1681 Antwerpen, leerling van den weinig bekenden Geeraard Thomas, vrijmeester 1697, van dan af tot eerste jaren volgende eeuw in Frankrijk, † 8. Sept. 1715.

379. Ontvangst van Jan Baptist del Campo, Burgemeester, als Hoofdman van den Jongen Voetboog in de Gilde-Kamer H. 1.395, B. 1.83. D.

Leden van het bestuur zitten, aan den voet van een monumentale trap, rond een tafel, bedekt met een boek en

eenige oorkonden. Links heeten de dekens den binnentredenden nieuwen hoofdman welkom. Een groep leden vult de rechter zijde van het tafereel ; andere op de trap en op het perron. — De meeste figuren zijn portretten.

Geteekend en gejaarmerkt :

Geschilderd voor het Gilde van den Jongen Voetboog, ten einde bevrijd te zijn van den dienst der burgerwacht.

Both (Jan Dirksz.),

landschappen, etsen,

en

Both (Andries),

landschappen. — Holl. Sch. —

Jan, geb. Utrecht rond 1610, leerling van Abr. Bloemaert sedert 1524, doorreisde Italië en Frankrijk en onderging den invloed van Claude Lorrain, terug te Utrecht 1640, † aldaar 9. Augustus 1652. — *Andries,* zijn jongere broeder, 1632 of '34 als leerling in de Utrechtsche Gilde opgenomen, verdronk vóór 1644 te Venetië. Deze stoffeerde met figuren de landschappen van Jan.

26. Italiaansch Landschap H. 0.56, B. 0.70. D.

Onder een eenigszins bewolkten hemel ligt, omzoomd door een heuvel aan de een en een gebergte aan de andere zijde, in den gouden schijn van den avond, een landschap, met vooraan een moeras, waardoor een landman met zijn ossen waadt, en een beemd met een naast zijn kudde slapend herder ; op den achtergrond de zee, waar eenige visschers

hun netten uit ophalen. Hier en daar nog eenige figuren, zooals een boer met muilezels, een op de loer liggend jager, een met mutsaard beladen houthakker.

Geteekend rechts, benedenhelft : *Both*

Gekocht, 1856, van Steven Le Roy, Brussel. Vroeger in het kabinet van Graaf Morel de Vindé, daarna in dat van Ridder Féreol-Bonnemaison; eindelijk in dat van den heer Réset.

Boudewijns en Bout :

Boudewijns (Adriaan Frans),

markten, landschappen. — Vl. Sch. — Ged. Brussel, 3. Oktober 1644, leerling van den landschapschilder Ignatius van der Stock, ingeschreven als vrijmeester 1665, te Parijs bij van der Meulen tusschen 1673 en 1677, † Brussel na 1700.

Bout (Pieter),

tooneelen uit het volksleven, etsen. — Vl. Sch. — Ged. Brussel 5. December 1658, aldaar † na 1700. Stoffeerde met kleine figuurtjes tal van landschappen van A. F. Boudewijns.

27. Dorpsjaarmarkt H. 0.212, B. 0.265. Ht.

Links een vrij hooge ronde toren, waarin woonvertrekken, waarnaar een uitwendige trap toegang verschaft en waar groene takken tegen aangroeien ; daarachter een kerkje. Rechts, middenplan, een paar huizen, waaronder een herberg ; aan den voet van den toren ruiters en voerlui aan 't peisteren ; voorplan, rechts, kooplui met zwijnen ;

daarachter een man met twee koeien ; verder nog ruiters, veeverkoopers, boeren en kinderen.

Get. en gejaarm. beneden links : P: bout 1686

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

BOUT (PIETER)

639. **Stadsgezicht** H. 0.404, B. 0.565, D.

Een gedeelte der Antwerpsche havenkade met de voormalige St.Walburgiskerk en de oude Kraan (XVIIe eeuw).

Muzeum van Oudheden (het Steen).

Bouts (Albrecht),

de « Meester van Maria's Hemelvaart » uit het Brusselsch Muz. — Godsdienstige onderw., portretten. — Ned. Sch. — Geb. rond 1455, tweede zoon van meester Dirk en nog geen 25 jaar oud in 1476 ; vereerd, alleen of met zijn rond 1448 geboren broeder Dirk, met verscheidene bestellingen van stadswege of voor Leuvensche kerken ; † in 1549. — Edw. van Even vereenzelvigde 't eerst het n^{r} 534 uit het Brusselsch Muzeum met een werk van Albr. Bouts, vermeld bij Molanus, namelik een *Hemelvaart van Maria,* uitgevoerd voor een kapel in S. Pieterskerk aldaar. Dr W. Bode doopte den nog met name onbekenden maker van n^{r} 534 en ook n^{r} 535 « Meester van Maria's Hemelvaart ». Mr G. Hulin de Loo bewees, dat deze meester de tweede zoon was van den grooten Dirk.

223. **De Aanbidding der Herders** H. 0.945, B. 1.120. Ht.

Zeer klein, op een uitgespreid linnen doek, omgeven van biddende engelen in sacerdotale kleederen, ligt het Jezuskindje ter aarde, terwijl Maria, met gevouwen handen,

naast hem knielt en een herder nader treedt, om het te aanbidden. Tegenover Maria ontbloot Jozef vol ootmoed het hoofd. Op eenigen afstand kijken, met schuchtere gezichten, over de muren van den bouwval, waarin de gebeurtenis is voorgesteld, andere nederigen. Zeven engelen zweven boven het Kindje en zijn Moeder. Os en ezel en de kribbe op het achterplan. Zeer ver, buiten, in 't vrije van een heuvellandschap, de engel, verkondend aan de herders de blijde mare.

In het vroegere kataloog, niet zonder voorbehoud, toegeschreven aan den raadselachtigen Justus van Gent. — Blijkbaar ontstaan onder den invloed van van der Goes.

Herkomstig uit de Beggijnenkerk alhier.

Erfgift Baron van Ertborn.

558. De H. familie met een Engel H. 0.428, B. 0.365, Ht.

In een vensteropening staat op een rood kussen, het Kindje Jezus recht, vastgehouden door Maria, aan wier achterzijde, eenigszins meer naar achter, Jozef. Een engel, links, geheel in 't wit, biedt het Kindje een vrucht. Aan de voeten van Jezus schoentjes, een rozenhoedje, een boek, enz. Door een draperij uitzicht op een landschap.

Vroeger als onbekend. *Erfgift Baron van Ertborn.*

Bouts (toegeschreven aan Albrecht) :

541. Een Kanunnik H. 0.382, B. 0.265. Ht.

Naast een open venster, waardoor men in een heuvelachtig tuintje ziet, minder dan halflijfs, met gevouwen handen, een geestelijke, geheel kaal geschoren, dragende over een met pels afgezetten tabbaard, almussa en doorschijnend roket.

Vroeger als onbekend. *Erfgift Baron van Ertborn.*

Bouts (Dirk), ook **Dirk van Haarlem,**

geschiedkundige en godsdienstige onderwerpen, portretten. — Ned. Sch. — Geboren Haarlem, vermoedelijk

tusschen 1410 en 1420, gevormd onder den invloed van Alb. van Ouwater eerst, aldaar, dan, na zijn vestiging te Leuven, vóór 1449 al, veel meer nog onder den invloed van R. v. d. Weyden ; † in deze laatste stad 6. Mei 1475. Hij was stadsschilder van Leuven en voerde er zijn voornaamste werken uit. Deze bevinden zich thans in de muzea te Brussel, Berlijn, Munchen, Weenen, Parijs en in S. Pieterskerk te Leuven.

BOUTS (toegeschreven aan Dirk) :

28. **Maria en het Jezuskindje** H. 0.296, B. 0.203, Ht.

Op een boschachtigen achtergrond lost af, halflijfs, Maria, houdend het naakte Kindje op den linken arm.

Erfgift Baron van Ertborn.

Gekocht in 1823, Holland. — Volgens de vroegere katalogen van Dirk Bouts ; volgens Hymans « *création irrécusable* ». Volgens Lafenestre en Richtenberger terecht « *attribution contestée* ».

Bouts (navolger van **Dirk**),

127. **St. Leonard, gevangenen bevrijdend** H. 0.95, B. 0.68. Ht.

In de kleedij van de orde van S. Benedictus leidt de heilige een gevangene bij de hand ; drie andere volgen. Een provoost en twee gerechtsdienaars schijnen zich tegen het in vrijheid stellen van deze lieden te willen verzetten. Op den achtergrond, onder blauwe lucht, een middeneeuwsch straatgezicht en een toren, waarop, heel klein, de heilige bezig is de vier gevangenen te verlossen.

Op de keerzijde, nr 128 in het vroeger kat., overblijfsels van een *Sint Joris met den Draak.*

129. **Overbrenging van S. Hubertus' lijk** H. 0.95, B. 0.68, Ht.

De relekwieënrijve, overdekt met een wonderschoon tapijt, staat, omgeven van acht benedictijnen, enkelen in gebeden,

enkelen de oogen ten hemel, vóór de deur eener abdij, waarachter een heuvelachtig groen landschap.

130. S. Hubertus H. 0.95, B. 0.68. Ht.

Keerzijde van nr 129. — Een jachthoorn in de hand, in groot bisschoppelijk ornaat, naast hem het hert met het crucifix tusschen het gewei, staat hij vóór een muur, waarover een tapijt neerhangt.

Vroeger als van Corn. Engebrechtszen. Zie Dülberg, *Leydener Malerschule,* bl. 87.

Erfgift Baron van Ertborn.

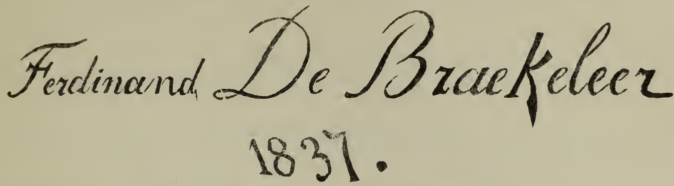
Braekeleer (Ferdinand de), de Oude,

histor. en popul. onderw., stadsgezichten, portretten. — Vl. Sch. — Geboren 12. Februari 1792 Antwerpen, leerling van Filips Jaak van Bree, aldaar † 16. Mei 1883. — Vader en eerste meester van Hendrik. (Zie *Galerij van moderne Meesters).*

1021. De Spaansche furie te Antwerpen (4. Nov. 1576) H. 4.75, B. 6.87. D

Op de Suikerrui, met tot achtergrond den achtergevel van het in lichterlaai staande stadhuis en den door den brand spookachtig verlichten toren van de hoofdkerk. In het midden der samenstelling snelt Gozewijn van Varick, markgraaf van Antwerpen, aan het hoofd eener menigte burgers en edellieden, een bende Spanjaards te gemoet, die onmeêdoogend allen neersteken, die zij op hun weg ontmoeten. De burgemeester Jan van der Meeren is zooëven, door een kogel getroffen, in de armen van den schepene Jan van de Werve gesneuveld aan de zijde van van Varick. Links een drukke groep strijdenden, gekwetsten en in doodsangst verkeerende vrouwen en

kinderen. Uit al de vensters vuren nog de Geuzen op de vreemdelingen. — Levensgroote fig. — Geteekend :

Gekocht door de stad Antwerpen voor het muzeum.

1022. Dood van Graaf Frederik de Merode (1830) H. 1.48, B. 1.98. D.

Get., beneden, rechts : *Ferdinand De Braekeleer ft 1865.*

1023. Het springen van van Speyck's kanonneerboot H. 0.925, B. 1.315. D.

Get., beneden, rechts : *F. De Braekeleer 1831.*

Eigendom van de Stad.

1024. De S.Jorispoort-vest gesloopt H. 1.465, B. 2.485. D.

Voorgrond, op een boomstam, de schilder zelf, teekenend.

Get., beneden : *Ferdinand De Braekeleer, Antwerpen 1869.*

Eigendom van de Stad.

1025. De Kipdorppoort-vest gesloopt H. 1.475, B. 2.48. D.

Get., beneden, rechts : *Ferdinand De Braekeleer 1876.*

Boven, in het midden der lijst, een voorstelling van *De Fransche Furie.*

Eigendom van de Stad.

1026. Praalboog H. 0.905, B. 1.115. D.

opgericht op de Meirbrug, bij de 200e verjaring van Rubens' Dood (1840).

Get., beneden, rechts : *Ferdinand De Braekeleer 1840.*

Eigendom van de Stad.

1027. Het Kasteel van Antwerpen na de beschieting (1832) H. 1.675, B. 2.865. D.

Get., beneden rechts, onder het opschrift : « Citadelle d'Anvers le 25 Décembre 1832 » : *F. De Braekeleer f*[t].

Van den heer Fl. le Grelle-van Rameyen, 1890.

1202. Brand van het Antwerpsch Stapelhuis (1830) H. 0.487, B. 0.787. D.

Get., beneden, links : *Ferdinand De Braekeleer.*

Eigendom van de Stad.

Zie verder *Akadem. Galerij*, 1509 en 1510.

Brakenburgh (Rijkaard),

portretten, genre, gravuren. — Holl. Sch. — Gedoopt Haarlem 22. Mei 1650, leerling van Adr. v. Ostade, H. Mommers en, volgens enkelen, Steen ; werkzaam Haarlem tot 1671 en van dan tot 1687 Leeuwarden ; † Haarlem 28. Dec. 1702.

640. Vroolijk Gezelschap H. 0.470, B. 0.576. D.

In een ruime kamer, waar, rechts, in den haard, een oude vrouw koeken bakt, talrijke gasten van elken leeftijd, drinkend, rookend, mallend, vrijend. Door de open deur komt een laatste paar binnen. Op die deur een prent met een moeilijk te lezen opschrift.

Geteekend, beneden, rechts : *R. Brakenburgh.*

Gekocht van Graaf Arnold de Pret, Antwerpen, 1884.

Bredael (Peter van),

landschappen, stadsgezichten, markten. — Vl. Sch. — Ged. Antwerpen 19. Juli 1629, leerling van David Rijckaert III van 1640 tot 1644, op reis in Spanje, 1648 terug alhier, vrijmeester 1651, begr. 9. Maart 1719.

784. **De oude Ossenmarkt te Antwerpen** H. 1.34, B. 1.90. D.

Links en rechts een rij huizen met trapgevels; achtergrond, aan weerszijden van een andere huizenrij, de Hoboken- en de Winkelstraten; het geheele plein wemelt van hoornbeesten, waartusschen koopers en verkoopers zich bewegen. Rechts gaat een stier op hol; links een varkenstuischer met zijn dieren.

Gekocht van L. Delehaye, zoon, 1897.

Bree (Filips Jaak van),

geschiedk. en genre-onderwerpen. — Vl. Sch. — Geb. 6. Januari 1786 Antwerpen, eerst leerling van zijn broeder Mathijs, daarna van Girodet 1811 Parijs; verbleef in Italië 1816, Duitschland 1827, Engeland 1839; vestigde zich te Brussel en † er 1871.

1146. **Brand van het Stapelhuis (voormalige S. Michiels-abdij) 1830** H. 0.81, B. 1.01. D.

Eigendom van de Stad.

1147. **Puinen van het afgebrand Stapelhuis** H. 0.81, B. 1.01. D.

Eigendom van de Stad.

Bree (Mathijs Ignaas van),

histor. en godsd. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geb. 22. Febr. 1773 Antw., leerling van Fr. André Vincent, Parijs, en van P. J. van Regemorter, leeraar en bestuurder der Akademie te Antwerpen, aldaar † 15. Dec. 1839.

1142. Rubens' dood H. 2.90, B. 3.63, D.

In een ruimen zetel zit de stervende meester in het midden der samenstelling. Links van hem zijn echtgenoote, half bezwijmd, ondersteund door zijn trouwen vriend, den geleerden Gevartius. Langs denzelfden kant boeken twee notarissen de laatste wilsbeschikkingen van den grooten kunstenaar. Terwijl verder een kloosterzuster met een gewijde kaars in de handen nadertreedt, knielen de zoons en leerlingen van Rubens rechts van den zetel, en achter dezen leest een priester de gebeden der stervenden. Door een venster op den achtergrond bemerkt men de spitse naald der hoofdkerk. — Geteekend, beneden, links :

M: J: Van Brée. 1827

Geschonken door koning Willem I, 1829.

1289. Jan Mathijs de Moor, pastoor van S. Jacobs, Antwerpen (1759-1841) H. 0.640, B. 0.495. D.

Geschonken door Mevrouw We J. Agie-de Moor, 1866.

Breenbergh (Bartholomeus),

landschappen met figuren, etsen. — Holl. Sch. — Geb. Deventer 1599, leerling van Paul Bril Italië, van 1633 Amsterdam, † aldaar vóór 1659.

641. De eerste Doode H. 0.558, B. 0.450. Koper.

Onder een boomstronk, waarachter jongere stammen opschieten, ligt op de kruin van een berg, de doodgeslagen Abel, terwijl een jonge vrouw zich weenend over hem

buigt. Adam verheft klagend de oogen ten hemel ; Eva, knielend achter een steenen altaar, wringt de handen. Twee blonde kinderen tusschen beiden. Achter Eva, in wanhoop, vlucht, naar een hooge rots, Kaïn. Zwangere zomerlucht ; zonsondergang.

Geteekend, beneden, links : *B. Breenbergh fecit 1645.*

Gekocht, veil. P. A. de Kwochtinskoy van Moskow, Antwerpen, 1879.

Breughel (Jan I), de Fluweelen,

landschappen, stillevens, etsen. — Vl. Sch. — Geb. Brussel 1568 als tweede zoon van Viezen Breughel, leerling van Peter Goetkint Antwerpen, Italië van 1593 tot 1596, vrijmeester 1597, † 13. Januari 1625 Antwerpen. Zijn medewerkers waren Joost de Momper, Rottenhammer, H. van Balen, zelfs Rubens.

319. Zie verder *Rubens*.

365. Zie hooger *Balen* (*van*).

643. **Bloemen in een Vaas** H. 1.150, B. 0.761. Ht.

Rozen, roze en witte ; pioenen, keizerskroon ; irissen, gele en blauwe ; witte lelies, tulpen, en allerhande kleinere bloemen.

Gekocht van We Pelgrims-Haenegraeff, Antwerpen, 1880.

Breughel (Jan II),

stillevens, dieren, landschappen. — Vl. Sch. — Geb. Antwerpen 13. Sept. 1601, zoon van « den Fluweelen » en diens leerling, een tijd lang in Italië, terug in zijn vaderstad 1625, deken van Schilders-Kamer 1629, † aldaar na 23. Maart 1678. Ook hij had meesters als H. van Balen, Coques, Vranckx, Rubens tot medewerkers.

813. Zie onder *Balen (van)*.

Breughel (Pieter), de Oude, bijgenaamd **Boeren-** of **Vieze Breughel,**

landschappen, volkstooneelen, historische en godsdienstige onderwerpen, portretten, satyren. — Ned. Sch. — Geb. Breughel (Eindhoven) rond 1525, waarschijnlijk zelfs vroeger; leerling van Peter Coecke, doch gevormd onder den invloed van Bosch; vrijmeester 1551, op reis Frankrijk en Italië 1552 en een deel van 1553, vestigde zich Brussel 1562, † aldaar 1569. Hij teekent : *Bruegel* of *P. Bruegel*. — Zijn gedagteekende werken gaan van 1558 tot 1568. Zijn voornaamste scheppingen in het Belvedere = Weenen, te Napels, Madrid, Darmstadt, Brussel, Parijs. « De laatste van de middeleeuwers en de eerste van de modernen » *(Hulin)*.

645. **Bezoek op de Hoeve** H. 0.300, B. 1.415, Ht.

(Grauwschildering). — In de ruime, donkere boerenkeukeneetkamer zit de zeker onlangs bevallen vrouw op den grond, bezig met haar kindje in te busselen; rechts van haar, in de wieg, slaapt het katje ; tegenover haar, op een laag stoeltje, zit een klein meisje, haar voetjes warmend aan het vuur, dat brandt onder den in het midden van 't vertrek hangenden spoelingketel. Op een bank, beplakt met *santjes* of *beeldekens*, zit achter de kraamvrouw een knecht; wat verder, achtergrond, aan tafel, eet een andere ; een knecht en meid zijn heel achteraan bezig met karnen. Door de nog open deur zijn binnengetreden een patriciër en zijn dame : deze haalt uit haar beurs wat geld voor een kleinen dreumes, die haar in zijn hemdje begroet ; gene stelt den beleefd buigenden boer een soort van gebak ter hand.

Een herhaling in grauwschildering *Musée municipal* te Bergues. —

Belvedere, Weenen, nr 907, een in kleuren uitgevoerde herhaling door Jan Breughel I.

Veiling v. d. Straelen-Moons-v. Lerius, 1885.Vroeger bij Dellafaille.

BREUGHEL (P.), DE OUDE, kopijen naar —

776 De Volkstelling te Bethlehem. H. 1.115, B. 1.621. Ht.

Het heele landschap, heinde en ver, is ondergesneeuwd ; de zon gaat langzaam onder : vijver en plassen liggen dicht van ijs. Vóór een herberg zitten de keizerlijke recensoren en schrijven de namen op van de boeren, die zich, in drukke schaar, rond hun tafel verdringen. In 't midden, voorplan, leidt Jozef, met timmermanswerktuigen beladen, den ezel voort, waarop Maria in een blauwen mantel gezeten is. Varkens worden geslacht hier ; biertonnen gestoken elders ; op een andere plaats, vóór een van de huizen op den achtergrond, warmen zich verscheidenen om een groot houtvuur. Rechts, onder een soort van tent, zitten zonderling toegetakelde Oosterlingen. Kinderen vermaken zich hier en daar met ijsstoelen, sneeuwballen, enz. Geteekend, op een houten berd achter stoel, voorgrond :

P. BRVEGHEL.

Kopij naar het oorspronkelijke van den Vieze, gejaarmerkt 1564 en geteekend, Muz. te Brussel. Herhalingen : aldaar, nr 81, van den Helschen ; te Rijsel, nr 121, verkeerdelijk aan den Oude gegeven ; in het Muzeum Mayer v. d. Bergh, Antwerpen, en bij den kusthandelaar Buéso, Brussel. — Onze kopij waarschijnlijk van een jongeren datum dan de Brusselsche, dit ondanks het handteeken.

Gekocht, openbare veiling de Ponthière en anderen, zaal Fiévez, Brussel, 1897.

777. De Bergrede H. 1.064, B. 1.691. Ht.

Op den hellenden zoom van een bergwoud staan of zitten, in fantastische kleedij, talrijke mannen en vrouwen van elken leeftijd en stand, deels met gespannen aandacht luisterend naar —, deels ook redeneerend over de rede, welke de Zaligmaker, rechtopstaande, omgeven van zijn

discipelen, onder de uiterste boomen van het bosch, uitspreekt. Tusschen het bosch en een kleinen boomheuvel, links, uitzicht in een dal, waarin een slot en eenige huizen zich naast een rivier verheffen.

Een verdacht handteeken, beneden, links : P· BREVGEL· F

Kopij naar een verloren werk van den Viezen, waarschijnlijk door den Helschen. Herhalingen te Dresden, nr 819a, Munchen, nr 680, Gal. Liechtenstein = Weenen, Gotha, Schleissheim, Rijsel, nr 126, Valencijn, nr 35. Een andere bevond zich te Tourcoing bij den kunstschilder Dervaux.—De Munchensche kopij van Jan, den Oude ; de Dresdensche van den Helschen.

Gekocht, 1898, van We Slingeneijer-de Goeswin, Brussel, tegelijk met nr 31, *Kruisdraging*, mits ruiling van het in de oude katalogen onder nr 31 voorkomende stuk, voorstellende hetzelfde onderwerp.

Breughel (Pieter), de Jonge, de Helsche,

brand- en volkstooneelen, godsdienstige onderwerpen, landschappen, enz. — Vl. Sch. — Geb. Brussel 1564, al vroeg in de leer bij Gillis van Coninxloo Antwerpen, vrijmeester 1585, † begin 1638. — Talrijke, soms zeer goede kopijen van werken zijns vaders, o. a. nr 31, en waarschijnlijk nr 777 alhier, en — heel zeker — nr 81 te Brussel. Hij teekent gewoonlijk P. BRVEGHEL.

31. De Kruisdraging H. 1.067, B. 1.611. Ht.

Van den rechten beneden- tot den linken bovenhoek toe verdeelt een breede aardeweg, hier en daar bezoomd met boomen en huisjes, bijna diagonaalswijze, de geheele samenstelling, uitzicht openend, en wel over het grootste deel van den achtergrond, op de stad Jeruzalem en daarachter op een breeden stroom en een heuvelachtigen oever, loopende, naar links toe, tot op de kruin van den Kalvarieberg, een

gelen zandheuvel. Over dezen weg strekt zich uit de stoet der beulen, krijgslieden, magistraten en nieuwsgierigen, die Jezus naar de strafplaats vergezellen : onmiddellijk achter een vendel ruiters volgt de beulskar, waarop, met hun biechtvaders, de twee boosdoeners ; dan, na een tweede schaar beredenen en een derde voetknechten, Christus, moeilijk voortstrompelend onder het kruis, dat door Simon ondersteund wordt, terwijl Veronica met opgeheven doek naast hem knielt. Te paard volgen magistraten en leden van het Sanhedrin. Marskramers, kinderen en boeren bewegen hier en daar. Voorplan, links, Maria, Joannes en de heilige vrouwen. Ongeveer in 't midden, achter den stoet, zit een bedelaar aan den voet van een grooten wegwijzer.

Dit exemplaar kreeg het Muz. in ruil voor het in het oud kataloog beschreven, uit het voormalig bisschoppelijk paleis herkomstig stuk, dat, benedenhoek links, geteekend was :

P·BRVEGHEL·1607

Herhalingen bij Graaf Schönborn, Weenen, in 't Muz. te Kopenhagen, n^{r} 58^{b}, in de Nat. Galerij te Ofen-Pesth, n^{r} 54, in de Uffici, Florentië, n^{r} 892, enz.

644. Vlaamsche Kermis — H. 0.726, B. 1.228. Ht.

Op den achtergrond keert de processie terug in de kerk ; reeds lang echter zijn, op het dorpsplein, de vermakelijkheden aan gang. Vóór de herberg, even vóór het kerkje, wordt al gevochten : de « schâbeletter » komt in allerijl aangeloopen. Onder een boom, wat meer naar links, verzamelt het kruisboogschuttersgild, en een tiental boeren en boerinnen slaan een dollen flikker op het middenplan. In een kroegje, links, waar vóór de deur een doedelzakspeler staat, zit het vol drinkende mannen en vrouwen ; daartegenover, in en vóór de herberg « In St. Sebastiaan », rechts, wordt geslempt naar hartelust. Op het voorplan,

midden, « hermeet » een bedronkene, wat hij al genoten heeft, en poogt de nar van 't gilde een achterblijvend lid mee te troonen.

Get., beneden, rechts : P. BREVGHEL,

Evenals n^{rs} 776, 797, 807, waarschijnlijk van een jongere hand dan n^{rs} 777 en 31.

Geschonken door wijlen August Michiels, 1884.

797. De drie Koningen

H. 0.355, B. 0.553. Ht.

Wegen en huizen zien wit van de sneeuw onder een nog zwangeren hemel.Op een soort plein, rechts door een paar hoeven, links door een bouwvallig en dakloos groot gebouw begrensd, krielt het van soldaten en nieuwsgierige dorpelingen ; met een heele karavaan beladen kameelen zijn de drie koningen aangekomen en naderen nu, over een gemetseld bruggetje, dat over de toegevroren beek ligt, den open armen stal, rechts, waar Maria en Jozef zich met het kindje bevinden. Twee van de koningen knielen reeds ; de derde, de Moor, nadert met gevouwen handen. Aan de andere zijde van de brug, achter een half weggebroken muur, warmt zich volk om een open houtvuur. Tusschen de beek en het bouwvallig gebouw een tent, waarin een vrouw vuur maakt.

Geteekend, benedenhoek, rechts : P. BREVGHEL.

In het Rudolfinum, Praag, n^{r} 118, herhaling, onder den naam P. Br. I ; in 't Rijksmuzeum, Amsterdam, een andere, geteekend als n^{r} 797 ; een derde in het Muzeum te Hermannstadt, n^{r} 137, van P. Br. II ; een vierde te Breslau, n^{r} 38.

Gekocht alhier, veiling Koninckx, 1901.

807. Huwelijksoptocht

H. 0.695, B. 1.158. Ht.

Op twee lange rijen, elk van een schalmeiblazer voorafgegaan, trekken zij stoetsgewijze naar de kerk, die, rechts, achter boomen en hoefjes oprijst. Zij zijn nu juist bij den windmolen, op den breeden zandweg, ergens in de Kempen ; op het eerste plan, geheel van voren, de vrouwelijke

genoodigden : voorop de lijvige, zwaar opgedirkte bruid met twee eereknaapjes ; achter deze, doch reeds eenige schreden verder, de mannen : achter den ceremoniemeester de bruidegom en zijn oude heer. Het landschap strekt zich, onder een stillen zomerhemel, verre uit.

Geteekend, beneden, rechts : P. BREVGHEL.

Gekocht, 1901, van den kunsthandelaar Buéso, Brussel.

832. De Kindermoord te Bethlehem H. 0.730, B. 1.040. Ht.

Ruiters en voetknechten zijn in het dorp gekomen en vermoorden er, ongenadig, al de kinderen. Mannen en vrouwen, met gevouwen handen en wanhoopsgezichten, smeeken om medelijden. Sneeuw bedekt daken en wegen ; zoo ver men ziet hangt de lucht nog vol.

Get., beneden, links : P. BREVGHEL.

Deze voorstelling wijkt zeer af van die uit het Belvedere, Weenen, nr 710, oorspronkelijk werk van den Vieze en geteekend, alsmede van de kopijen nr 80, Brussel, en nr 138, Hermannstadt, en van een derde bij den heer E. Grisar, Antwerpen. Ons stukje is wel niet van den Helschen. Een herhaling ervan in privaat-bezit, Aken.

Gekocht van den kunsthandelaar de Heuvel, Brussel, 1904.

BREUGHEL (School van P.) :

646. Bij den Advokaat van kwade Zaken H. 0.773, B. 1.245. Ht.

Een schamel gemeubelde « ...studie » ; links, achter een kantoor de geleerde man, druk verdiept in 't lezen van oorkonden tusschen twee klanten ; rechts, achter de openstaande deur, achter een kleiner kantoor, de scribent van Z. Gel.; kantoor en tafel verdwijnen, evenals de muren, onder een vracht dokumenten... Een geheele schaar klanten, waaronder een enkele vrouw, allen armoedig gekleed en vervuld met den uitersten eerbied, wachten hun beurt. Verscheidenen zijn voorzien van geschenken, als kippen, eieren en vruchten.

Herhalingen in 't Muzeum te Peronne, bij adv. V. Jacobs, Antwerpen, bij adv. Strauss, Weenen. Volgens Lafenestre en Richtenberger ook te Valencijn.

Erfgift P. F. Giebens, 1888.

Bril (Paul),

landschappen, zeegezichten, gravuren. — Ned. Sch. — Geb. Antwerpen 1554, leerling aldaar van Damiaan Oortelman en in Italië van zijn eigen broeder, Matheus, onderging machtig den invloed van Annibale Carrachi en van Tiziano ; † 7 Okt. 1626 Rome, waar hij van 1574 gevestigd was.

BRIL (toegeschreven aan) :

30. **Landschap** H. 0.248, B. 0.341. Ht.

Onder bewolkten hemel ligt, aan den eenen kant ingesloten door rotsen en bergen, het wijdstrekkend meer, waarop allerlei vaartuigen, en waarin zich, achtergrond, een stad met een burcht, en meer naar voren, een dorpje spiegelen. Links waar, naast een watermolen, een tamelijk hooge rots oprijst, schijnt een beek in dat meer uit te monden ; op het strand werklieden, die een schip lossen. Heel vooraan links, beneden, een tweede watermolen en daarnaast eenig werkvolk. Op een heuvel vooraan, rechts, een herder met een kudde zwijnen onder een grooten eik. Twee mannen met een hond schijnen elkaar dezen herder aan te wijzen. Een bedelaar gooit met een zwaren knuppel in de eikentakken.

Woermann, *Gesch. d. Mal.*, III, 92, en Hijmans, *v. Mander*, II, 50, geven dit meesterstukje aan Lukas van Valckenborgh (1530-1625), wat zeker veel meer waarschijnlijk is.

Erfgift Baron van Ertborn.

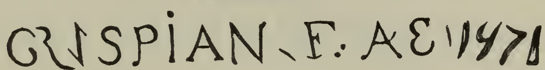
Broeck (Chrispiaan van den),

landschappen, geschiedenis, naakt. — Vl. Sch. — Geb. 1524 Mechelen, bij Frank Floris alhier op tamelijk gevorderden leeftijd, vrijmeester van 't Antw. gilde 1555, † vóór 6. Febr. 1591, waarschijnlijk Holland.

380. Het laatste Oordeel H. 1.56, B. 1.15. Ht.

Het geheele middenplan is vervuld, rechts, met de scharen der opgestane rechtvaardigen, waarvan enkele, geheel vooraan, ten hemel opzweven ; links, met de drommen van de verdoemden, waarvan verscheidenen door de duivels in den gapenden hellemuil gedreven worden. Boven, in een glorie van licht, Jezus op den wereldbol, met Maria, den Dooper, de vier Evangelisten, Petrus, Andreas, Paulus ; geheel onderaan zondaars en zondaressen door duivels gepijnigd.

Geteekend :

Een gelijkaardig stuk, gejaarmerkt 1560, nr 76, Brussel.

Gekocht door Baron van Ertborn van J. A. Snijers, 1818.

Erfgift Baron van Ertborn.

Brouwer (Adriaan),

genre. — Vl. Sch. — Geb. waarschijnlijk Oudenaarde 1605 of 1606, leerling van Frans Hals 1628 Haarlem, aanvaard als vrijmeester Antw. 1631, aldaar begraven 1. Febr. 1638. Vriend en misschien meester van Craesbeeck. Zijn voortreffelijkste werken, ten getalle van 18, te Munchen. Rubens bezat niet minder dan 17 van zijn paneeltjes.

642. Kaartspelers H. 0.26, B. 0.40. Ht.

In de rechte helft, aan weerszijden van een lage tafel, twee kaartspelers, waarvan de een de kan gereed houdt om te drinken, de andere met zichtbaar genoegen de vier azen toont. Een jongere gezel staat, met de pijp in de handen, achter de tafel en kijkt belangstellend toe. In de andere helft staat, op den achtergrond, een man vóór het haardvuur ; een andere vuurt er zijn pijp aan. Voorgrond een ton, een korf met levensmiddelen, een hondje.

Gekocht, veiling de Courtebourne, 1880.

Bruyn (Barthel),

portretten, godsdienst. onderwerpen. — Duitsche Sch. (Keulen). — Geb. 1493 Wezel, volgens anderen Holland, vermoedelijk leerling van Jan Joest en Joost van der Beke vóór 1507 Kalkar en zeer onder beider invloed, later onder den invloed van Scorel, werkzaam Keulen van af 1515, aldaar † tusschen 1553 en 1557, waarschijnlijk 1555.

Bruyn (toegeschreven aan):

461-462. Diptiek.

461. Mansportret H. 0.55, B. 0.24. Ht.

Halfslijfs, blootshoofds, met kortgeknipt haar, gekleed in een met marterbont versierden tabberd, houdt hij de handen gevouwen.

462. Vrouweportret H. 0.55, B. 0.24. H.

Halfslijfs, met wit kapsel en over het roode kleed een zwarten mantel, houdt zij in de gevouwen handen een rozenkrans.

Vroeger als van Orley. — De kleederdracht der beide personages is Duitsch-Keulsch uit het eerste vierde der XVIe eeuw.

In veiling Alb. Jaffé, 1905, Keulen, kwam onder nr 48 een triptiek voor, waarvan de zijluiken dezelfde personen voorstellen op eenigszins jongeren leeftijd. (Nederrijnsch meester rond 1500-1520.)

Erfgift, evenals nr 461, Baron van Ertborn.

Caisne (Hendrik de),

geschiedk. onderw., portretten. — Vl. Sch. — Geboren 27. Januari 1799 Brussel, in de leer bij François 1815 en eerlang bij Louis David aldaar; 1818-1819 bij Girodet Parijs, 1819-1821 bij Gros; bezocht Holland 1830; verbleef nog eenige jaren Parijs; † 1852 Brussel.

1036. De bedrukte Moeder H. 0.634, B. 0.538. D.

Geschonken door den heer P. de Caisne, 1867.

1037. De Bewaarengel H. 1.432, B. 1.097. D.

(onvoltooid) ; laatste werk van de Caisne.

Geschonken door den heer P. de Caisne, 1882.

1309. De Gravin le H. H. 0.798, B. 0.640. D.

Get., rechts, op tafel : *Decaisne.*

Geschonken door den heer Paul Leroi, 1898.

Campidoglio (Michel Angelo del),

bloemen, vruchten. — Italiaansche Sch. — Leefde XVIIe eeuw, waarschijnlijk Rome.

658. Vruchten H. 0.908, B. 1.215. D.

Onder een voorhang, bevestigd aan een boomstam, naast een van rijpheid opengebarsten granaatappel, een nog heele en een halve meloen, vijgen, perziken, witte en blauwe druiven, deels op den bodem, deels op een schotel, waarnaast, in den linken hoek een vaas. Achter dit alles uitzicht in een park.

Artibus Patriæ, 1878.

Cappelle (Jan van de),

zeestukken, winterlandschappen, etsen. — Holl. Sch. — Geb. 1624 of 1625 Amsterdam, leerling van Simon de Vlieger, vrijmeester 1653, begraven in zijn geboortestad 22. Dec. 1679.

767. Zeestuk H. 0.594, B. 0.825. Ht.

Op een spiegelgladde zee, met, rechts en links achtergrond, een klein strookje van de lage Hollandsche kust, liggen, slap alle zeilen, op een schuins-loopende rij, eerst een groot koopvaardijschip met een Neptunus-beeld op den voorsteven, een wapenschild op den achtersteven en beschilderde zwaarden, een viertal kleinere schepen en een drietal

booten ; een veerpont, beladen met volk en paarden, dobbert het grootste vaartuig voorbij ; aan de overzij, voorplan, een roeiboot met een gezelschap heeren en dames, en daarnaast, gereed om zee te kiezen, een salutenlossend schip. Achteraan kleiner en kleiner zeilschepen. Zomerlucht, fijnblauw met witte en grijze wolken ; doorzichtig-teer de atmosfeer ; in 't water, overal, de weerspiegeling van vaartuigen en zeilen.

Gekocht, 1893, veiling H. Bingham Mildway, Londen.

Casteels (Alexander) gezeid Castel,

landschappen, veldslagen. — Vl. Sch. — Ingeschreven als meesterszoon, vrijmeester 1658-59, † 1681-82.

Casteels (toegeschreven aan Alex.) —

647. De oude Ommegang op de Meir H. 1.670, B. 1.339. D.

Door het klein katal. aan Alex. C. gegeven, op welken grond is onbekend ; volgens v. d. Branden bij overlevering bekend als van een Casteels, zonder meer. In elk geval vervaardigd naar een plaat, door Kasper Bouttats « naer het leven » uitgevoerd in 1685, en voorhanden in het Muzeum Plantijn-Moretus.

Eigendom van de Stad.

Casteels (Frans),

stadgezichten. — Vl. Sch. — Geboren 15. Juni 1686 Antwerpen, zoon van den kunstschilder Peter Casteels II, vrijmeester 1714, begraven aldaar 24. Augustus 1727.

648. De Groote Markt in 1715 H. 0.545, B. 0.818. D.

Achtergrond het stadhuis, met rechts de Paarden-, links de Zilversmid- en Braderijstraten ; van den hoek van deze laatste tot het voorplan, links, huizen. De rechte hoek ingenomen door een gedeelte van het hoekhuis tusschen de Groote Markt en de Maalderijstraat. Heeren, dames, groentenverkoopers met of zonder karren, voerlui, mannen

en vrouwen uit het havenkwartier hier en daar. Te midden van het plein, in de plaveiing, het jaartal 1715.

Deze attributie berust op overlevering.

Eigendom van de Stad.

Christus (Petrus),

Zie « Onbekende Meesters », nr 32.

Claeissens (Pieter), ook Claes,

portretten, godsdienstige onderwerpen. — Ned. Sch. — Ingeschreven als leerling in S. Lukasgilde Brugge 1516, vrijmeester 1529, † 1576.

CLAEISSENS (toegeschreven aan) :

649-650-651. Triptiek.

649. De Kalvarieberg

H. 0.957, B. 0.707. Ht.

Middenpaneel. — Golgotha met de drie kruisen : op den voorgrond dat van Christus, meer naar achter die van de boosdoeners. Magdalena, knielend, omvat het kruis met den rechterarm, terwijl, naast haar, Maria bezwijmt in de armen van Joannes en Maria Kleophas ; achter deze groep twee ruiters, ophoudend vierhandig de speer, die zoo pas Jezus' rechte zij doorboorde. Aan de andere zij ruiters en voetgangers ; achtergrond Jeruzalem en gebergte.

650. De Opstanding

H. 0.970, B. 0.297. Ht.

Linkerluik. — Christus, een kruis in de linke hand, de andere ten hemel, zweeft op uit de spelonk, vóór den ingang waarvan twee schildwachten nog ingeslapen en een derde, vol angst, opgeschrokken is. Op den voorgrond een blaffende hond.

651. De Kruisdraging

H. 0.970, B. 0.297. Ht.

Rechterluik. — Veronica knielt vóór den met zijn kruis beladen Heiland, welken de soldaten met stokslagen verder drijven. Maria, Joannes en Magdalena volgen. Daarachter de van waltorens voorziene muren van Jeruzalem en een berglandschap.

Door de vroegere katal. van het Muz. der Burgerl. Godshuizen aan Claeissens toegeschreven. Eigenlijk verwant met nr 146 uit de Oude Pinakotheek, geteek. *Henricus Blesius,* en met nr 277 uit Tentoonst. van Vl. Primit., Brugge, 1902. Juister ware dus het te beschouwen als behoorende tot de richting van Hendrik met de Bles.

Eigendom van de Burgerlijke Godshuizen.

Clerck (Hendrik de), de Oude,

14.. ? — 15.. ? — Ned. Sch. —

51. Blazoen H. 0.50, B. 0.50. Ht.

Beeldraadsel. — Schuin-vierkant.

52. Blazoen H. 0.50, B. 0.50. Ht.

Beeldraadsel. — Schuin-vierkant.

Clouet (Jan), eigenlijk Cloet, de Jonge, Jehannet,

geteekende en geschilderde portretten, miniaturen. — Fr.-Vl. Sch. — Geb. rond 1475 Brussel (?), vestigt zich rond 1500 Tours en later Parijs ; schilder en *varlet de chambre* van Frans I 1518 ; † 1540 of 1541. Zoon van Jan Cloet, den Oude, ook Brusselaar, 1475 voor den hertog van Burgondië en 1499 voor de stad Brussel werkzaam (Pinchart); — vader van Frans Clouet (1510-1572).

33. De « Dauphin » Frans, zoon van Frans I H. 0.162, B. 0.132. Ht.

Volgens het vroegere kataloog is de hier voorgestelde Frans II, als Dauphin, en werkelijk leest men in gouden letters, onder den bovenrand : *Francoi Dauphin.* Frans II werd echter geboren in 1544 en de vorm van hoed en kleedij gaat minstens terug tot 1520. Vergelijking met een potlood-portretje in het Muzeum Condé bewijst dat de voorgestelde is Frans, zoon van Frans I, niet van Henri II (Moreau-Nélaton).

Beschouwd als van Holbein in kataloog 1849, evenals onze nrs 198 en 199.

Nr 158 in de tentoonstelling van Fransche Prim., Parijs, 1904. Door het katal. beschouwd als misschien werk van Corneille de Lyon uit 1548. Zie echter *Burlington Magaz.*, Nov. 1904, bl. 144.

Gekocht, Holland, 1833 ; vroeger, tot 1711, bij Roger de Gagnières.

Erfgift Baron van Ertborn.

Cocx of **Coques (Gonzales)**, bijgenaamd **de kleine van Dijck**,

portretten, genre, dieren. — Vl. Sch. — Geboren 1618 Antwerpen, leerling van P. Breughel II, daarna van Rijckaert II, lid van Schilderskamer 1641, deken 1664, † 18. April 1684.

34. **Damesportret** H. 0.220, B. 0.172. Koper.

Halfslijfs, den linken arm op het voetstuk van een zuil, een gouden uurwerk in de rechte hand houdend.

Gekocht, waarschijnlijk van den kunsthandelaar Karel Spruyt, Gent, 1821, door Baron Baut-de Rasmon.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

683. Zie *Neefs.*

759=763. **De vijf Zinnen** H. 0.182, B. 0.145. Ht.

Voorgesteld op evenveel paneelen.

De reuk : een man, die een stuk amber (?) aan den neus houdt ;
't gevoel : een geleerde, die een ganzepen vermaakt en zich in de hand snijdt ;
de smaak : een personage, met een grooten nog halfvollen rijnwijnbeker ;
't gehoor : een blondharig man, die zingt en op de gitaar tokkelt ;

't gezicht : een beeldhouwer, met een neusnijper, arbeidend aan een beeld.

Gekocht, 1892, van de familie Meeus-Trachez.

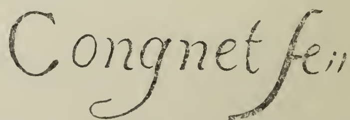
803. Zie *Seghers (Daniël).*

Congnet (Gillis),

portretten, nachteffekten, historie. — Vl. Sch. — Geb. rond 1538, leerling bij Lambrecht Wensleyns 1553, daarna vrij lang bij Antoon van Palermo ; bezocht Italië (muurschilderingen te Terni), vrijmeester 1561 Antwerpen, deken 1583, Amsterdam 1586, later Hamburg, aldaar † 27. Dec. 1599.

35. **Pierson la Hues, trommelslager en bode van het gilde van den ouden handboog** H. 1.701, B. 1.330. Ht.

La Hues is voorgesteld in de kleederdracht van het gilde, groetend met de eene hand, houdend in de andere den stok, gereed om te roffelen. In zijn bodetasch verscheiden brieven. Op den bandelier drie medaillons ; op een, de Fortuin voorstellend, *Gillis Congnet fe.* In den bedenhoek, rechts, op een steen : *Pierson la Hues, tromelslager heeft dese gulde van den oude handboge ghedient 31 jaren, 1581, in Meert, ende sterff in 't jaar 15..*

Geschilderd voor het gilde, 1581. — Uit de gildekamer van den ouden Handboog, Gildekamerstraat.

Gekocht van Verachter, stedelijk archivaris, 1843.

36. Sint Joris H. 1.928, B. 2.255. Ht.

De ridder, in volle wapenrusting, bestrijdt nog den reeds gekwetsten draak, terwijl de H. Margareta, met haar lam, op den uitslag wachtende links op den achtergrond staat. Achtergrond : een stad.

In den benedenhoek, links, leest men : *In mayus A° 1581 is dat hier gheset geschildert en geinvent. van Gillis Congnet.*

Uit de gildekamer van den Jongen Voetboog.

Cornelis van den Haag, ook **Corneille de Laye** en, om zijn verblijf te Lyon, **Corn. de Lyon,**

portretten. — Fr. Sch. — Geboren Hollander ('s Hage ?), hofschilder van Hendrik II, Frans II, Karel IX (1544-1574), verbleef hoofdzakelijk Lyon.

CORNEILLE DE LYON (toegeschreven aan) :

543. Beeltenis van een jong Edelman H. 0.156, B. 0.130. Ht.

Blondharig, met schraal blond baardje en onregelmatige wenkbrauwen, in 't zwart, met zwart baret op linker oor, halfslijfs.

't Origineel gedeelte is een ovaal uit een vroeger grooter paneel ; het werd tot een vierkant bijgestukt en op dit bijvoegsel werd vrij gebrekkig het ontbrekende van het afbeedsel bijgeschilderd. Op een lat van 't parket geschreven *Cte* (?) *de Brissac.*

Volgens het kleine katal. waarschijnlijk van François Clouet, gezeid Janet, en wel het portret van den hertog van Anjou.

Erfgift Baron van Ertborn.

546. Beeltenis van een jong man H. 0.197, B. 0.150. Ht.

Met een zwart mutsje op het kortgeschoren hoofd, in een met bont gezoomden mantel, houdt hij de rechte op de heup, in de linke handschoenen. Op achterzijde is een strookje papier geplakt, waarop : *Holbeen.*

Volgens vroegere katal. onbekend Vlaamsch meester, XVe-XVIe eeuw.

Cornelisz (Jakob), gezeid **van Amsterdam** of **van Oostzanen,**

historie, portretten. — Ned. Sch. — Geb. Oostzanen vóór 1470, volgens anderen rond 1480, reeds Amsterdam 1500 en zeker 1510, meester van Scorel en Dirk Jacobsz, zijn eigen zoon, † vóór 18. Okt. 1533. Te Antwerpen komt in 1507, 1510, 1516 een Jakob v. Amsterdam, *scildere,* voor. Monogram gevormd uit J en A en een merk.

523-524-525. Triptiek.

523. Maria en 't Kindje Jezus H. 1.07, B. 0.72. Ht.

Gezeten op een tapijt en vastgehouden door zijn halfslijfs geziene moeder, neemt Jezuken kersen uit een mandje, hem door een engel aangeboden, terwijl een ander voor hem musiceert. In de lucht God de Vader en de H. Geest. In het landschap, achtergrond, de vlucht naar Egypte en de kindermoord.

524. De Donator H. 1.07, B. 0.29. Ht.

Halfslijfs, in purperen tabberd, waarover een zwarten mantel met pelskraag, draagt hij een breedgeranden hoed en wordt ons voorgesteld door S. Sebastiaan, die op zijn roode kleedij het wapen der broederschap van zijn naam vertoont. Aan een boom het wapen van den Donator : van zavel met een gouden adelaar. Op de lijst : *Adi 15 iunii etatis 32 a° 1515.*

525. De Echtgenoote van Donator H. 1.07, B. 0.29. Ht.

Mede halfslijfs, in 't zwart, met wit hoofddeksel, wordt zij voorgesteld door de H. Magdalena, die, in zwarte kleedij, met breede, rood gevoerde mouwen, een reukvat houdt. Het hier aangebrachte wapen stelt in de eene helft dat

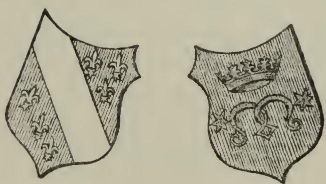
voor van den donator; de andere helft is azuur, met gouden band, waarboven een gouden halve maan en waaronder een gouden ster met vijf stralen. Op de lijst: *Adi 8 decembris etatis 24 A° 1555.*

In het oud kataloog als onbekend, Duitsche School, XVIe eeuw. Op grond van vergelijking met nr 607, Berlijn, enz., ook met nr 559, alhier, toegekend aan Oostzanen. Reeds door Scheybler voorgedaan in *Jahrb. der koen. preuss. Samml.* III, 1, bl. 20. Volgens Dr J. Six, Amsterdam, van diens broeder, Cornelis Buys I, meester van Scorel vóór 1509, Alkmaar werkzaam 1515, † vóór 1523. (*Peintures ecclés. du moyen âge en Holl.*)

Erfgift Baron van Ertborn.

559 Beeltenis van een oud Edelman H. 0.354, B. 0.245. Ht.

De voorgestelde, die geenszins zoo oud lijkt als het opschrift ons leert, draagt op het hoofd een zwarte muts en een met pels afgeboorden tabbaard van dezelfde kleur; hij houdt onder de linke hand een papier, waarop hij zooeven schreef, en keert zijn zandlooper om, terwijl zijn pen naast hem ligt. Twee wapens in het bovengedeelte van het stukje: het eerste, keel met zilveren band, boven welken 3 lelies, 2 boven 1, en onder welken 3 andere, op één rij; het andere, keel met gouden M, daarboven een gouden kroon en een gouden star links en rechts. Op de lijst: *A° DNJ 1514 a° etatis 75.*

't Eerste van de twee wapens is, volgens het kataloog van 1849, dat van de familie Borre-van Amerongen; het tweede, dat van de van Neck's. Volgens het kataloog van 1874 is het leliewapen wel dat van de eerstgemelde familie; het andere wordt echter niet meer verklaard. Dit laatste katal. kende, evenals dat in 1849, het stukje

toe aan een Holl. meester uit de XVIe eeuw. Op achterkant ingebrand *1527* en met inkt : *Philip Melanchton*. Door Scheybler eerst aan Oostzanen teruggegeven (zie hooger aangewezen uitgaaf). Volgens dezen uitnemenden geleerde een van de beste portretten van den meester.

Uit het kabinet Brentano, Amsterdam.

Erfgift Baron van Ertborn.

Cort (de),

1251. **Gezicht van een Kasteel** H. 0.237, B. 0.349. Ht.

Geschonken door Senator A. v. d. Nest, 1895.

Cortbemde (Balthasar van),

godsd. onderwerpen. — Vl. Sch. — Geb. 8. April 1612 Antwerpen, leerling bij Jan Blanckaert 1626, vrijmeester 1631, † vóór 24. December 1663.

370. **De Parabel van den goeden Samaritaan** H. 1.990, B. 2.452. D.

De reiziger is van zijn paard gestegen en verpleegt, ter aarde knielend, de wonden van den gene, welke door roovers overvallen was. Op eenigen afstand, rechts, achter een boom, verwijdert zich de leviet ; verder nog, in een boek lezend, de priester.

Geteekend :

B.V.CORTBEMDE
A° 1647.

Voor de Antwerpsche Chirurgijnskamer uitgevoerd. Het eenig bekend werk van den schilder.

Cossiers (Jan),

portretten, godsdienstige onderwerpen. — Vl. Sch. — Ged. 15. Juli 1600 Antwerpen, leerling van Corn. de Vos 1615, op reis tot 1628, toen hij als meesterszoon vrijschilder werd aanvaard, deken 1639, † 4. Juli 1671 in zijn huis Lombaardevest. Schilderde vooral voor Mechelsche kerken en kloosters.

37. Jezus door de Herders aanbeden

H. 1.530, B. 2.378. D.

Rond Maria, die, ongeveer in 't midden van den stal, met het Kindje Jezus gezeten is, een talrijke schaar herders en vrouwen uit den boerenstand, die zooeven tot offergift een aan de vier pooten gebonden lam vóór haar voeten neerleiden. — Levensgr. fig.

Uit de voormalige kerk van het profeshuis der *PP. Soc. Jesu.*

38. De Rooker

H. 1.32, B. 1.01. D.

Een edelman, tot de knieën gezien, geheel naar de mode van de 17e eeuw, steekt aan een naast hem staande kaars zijn pijp aan, terwijl een knaap, die hem te drinken brengt, het vocht ter aarde stort. — Levensgr. fig.

Waarschijnlijk slechts een fragment van een vroeger grooter geheel, waarvan in Engelsch privaatbezit, namelijk bij H. G. Hoblyn, Ashford Lodge, Halstead, Essex, een schets voorhanden is, waarin, rechts van de tafel met den blaker, een jonge man en een jonge vrouw elkaar liefkoozen.

De rooker kon wel het portret zijn van Cossiers zelf.

Uit het voormalig paleis der Antwerpsche bisschoppen.

39. Een Chirurg

H. 1.07, B. 0.87. D.

Kniestuk. — Geheel in 't zwart, even naar rechts gewend, houdt hij in de hand een deel van de instrumenten,

waarmede hij een vóór hem staanden doodenschedel doorboord heeft. — Levensgr. fig.

Geteekend, beneden, rechts : COSSIERS FT:

40. **Jezus door de Herders aanbeden** H. 3.00, B. 2.75. D.

Terwijl de links staande Jozef de binnenkomenden welkom heet, neemt Maria een linnen doek van het in de kribbe liggend kindje, dat haar glimlachend tegenkijkt. Twee herderinnen en een boer knielen naast Jezus' voedstervader ; een derde vrouw treedt nader. Rechts de os en vijf met offergiften beladen herders. — Levensgr. fig.

Van boven verkleind.

Uit de voormalige kerk van het profeshuis der *PP. Soc. Jesu.*

41. **Vóór de Geeseling** H. 2.22, B. 1.66. D.

Een beulsknecht slaat met de vuist Jezus, die, de handen op den rug gebonden, den eersten slag afwacht van den geesel, reeds opgezwaaid door een tweeden beul.

Uit de abdij van St. Bernard a/d Schelde.

Coxcyen (Michiel van), bijgenaamd de **Vlaamsche Rafaël,**

zinnebeeldige en godsd. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren Mechelen 1499, leerling van Barend van Orley Brussel, later van Rafaël Rome, vrijmeester Mechelen 1539, gevestigd Brussel 1543, later Mechelen schilder van Filips II, die hem o. a. *Het Lam Gods* der gebr. van Eyck liet kopieeren, woonde Antwerpen nog vóór 1582 en † er 10. Maart 1592.

371-375. Triptiek van den Ouden Handboog.

371. Marteldood van St. Sebastiaan H. 2.672, Br. 2.363. Ht.

Middenpaneel. — Keizer Diocletianus, met gevolg en enkele nieuwsgierigen, slaat in het linker gedeelte gade, hoe vier boogschutters, vóór hem op het voorplan, mikken op den naakt aan een boom gebonden heilige. Een van de schutters verdwijnt gedeeltelijk achter de lijst, beneden. Rechts nadert, achter den boom, een troep ruiters ; voorplan zit een soldaat, die een jachthond vasthoudt. — Levensgr. fig.

Geteekend :

MICHELD COXCYIN ÆTATISSVÆ
FE 1575 76

Van het outaar van den Ouden Handboog in de hoofdkerk.

372. Epizode uit den Marteldood van St. Joris H. 2.582, B. 0.905. Ht.

Rechterluik. — Een beul beproeft het den martelaar, die een drietal voet hoog op een boom is gebonden, het lichaam met een tuiniershak te openen. Terwijl een tweede hem de voeten bindt, strooit een neger op zijn wonden zout, dat een derde beul hem voorhoudt in een mand. — Levensgr. fig.

373. St. Joris H. 2.582, B. 0.905. Ht.

Keerzijde van nr 372. — Rechtop, in ridders-wapenrusting, een gebroken speer in de hand, aan zijn voeten de overwonnen draak. — Des meesters eigen portret.

374. Ander epizode uit den Marteldood van St. Joris H. 2.582, B. 0.905. Ht.

Linkerluik. — Vóór een gebouw in antiekstijl knielt de martelaar, wiens handen een soldaat knevelt, terwijl de beul gereed staat om hem het hoofd af te slaan. Op het tweede plan Diocletianus met krijgsvolk.

375. De H. Margareta H. 2.582, B. 0.905. Ht.

Keerzijde van nr 374. — De linke hand op den boezem, knielende, houdt zij in de rechte een kruis, aan hetwelk met een lint haar lammetje bevestigd is.

Vermoedelijk de eerste vrouw van Coxcyen, Ida van Hasselt.

Thans zijn deze zijluiken gescheiden van het middenpaneel,waaraan twee vleugels, beide door Ambr. Francken, de Oude, bevestigd zijn.

376. Christus' zegepraal H. 2.000, B. 1.441. D.

Naakt het bovenlijf, over heup en beenen een roode draperij, zit hij, verrezen, op den rand van zijn graf.

Get. : *Micheel v. Coxsys fecit.*

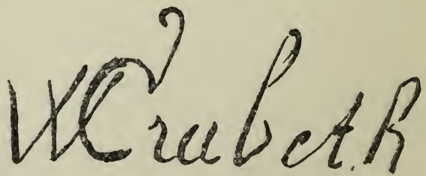
Uit de Antwerpsche hoofdkerk.

Crabeth (Wouter Pietersz),

portretten, genre. — Holl. Sch. — Geb. rond 1593 Gouda, leerl. van Corn. Ketel, op reis Italië en Frankrijk, † geboortestad rond 16. Juli 1644.

600. Herderskout H. 0.87, B. 0.70. D.

Een herderin, met een breedgeranden met levende rozen versierden hoed en op haar knieën een schaap, luistert guitig lachend naar het schalmeispel van een verliefden herder. Achtergrond rijkbelooverde boomen onder een blauwen zomerhemel met witte wolken.

Get., beneden, links :

Vroeger als onbekend, Holl. school XVIIe eeuw.

Uit het voormalig bisschoppelijk paleis alhier.

Craesbeeck (Joost van),

genre, zedenschildering. — Vl. Sch. — Geb. Neerlinter rond 1606, kwam als bakker naar Antwerpen, aldaar in 't gilde aanvaard 1633-34, ontwikkelde zich onder Brouwers' invloed, Brussel van 1651, aldaar † na 1654 en vóór 1662.

377. **Vlaamsch Kroegje** H. 0.726, B. 0.843. Ht.

In een donker vertrek, waarschijnlijk in een kelder, een meer liederlijk uitgelaten dan vroolijk gezelschap. In het midden, aan een laag rond tafeltje, drie mannen met een opgedirkte lichtekooi ; een knaapje, geheel in 't rood, staat er naast, houdend in de linke hand een grooten vilt, in de andere een dwarsfluit. In den hoek rechts een heerschap, malheid doende met een tweede deerne, half verborgen achter een vat, een bank en een tafel ; in den hoek, links, een man en een vrouw vóór het haardvuur.

Geschonken door Artibus Patriæ, 1871.

731. **«In 't Wapen van Antwerpen» Kroegkrakeel** H. 0.540, B. 0.648. Ht.

In een kelderkroeg, verlicht, rechts, boven een trap met zestien treden, door een open deur, die uitzicht geeft op een tuinmuur, houdt een kaalgekleed heer een kerel bij het oor, die hem met getrokken knijf poogt te ontkomen en dien hij zelf bedreigt met een opgeheven bierkan ; de waardin, op haar beurt tegengehouden door haar drie kinderen, grijpt van achter een bankje naar deze kan ; een gast, met een bezem in de hand, schijnt den kalen jonker te willen bijstaan. Een oud man, op een laag stoeltje, kijkt bedaard toe ; een laatste personage ligt, voorovergebukt, op een ton. Op den grond kaarten, een gebroken pijp, een pantoffel. Heel vooraan, rechts, een ingedutte dronkaard, een bank en drie vaten.

Get., links, onder de bank : I V C B

Van Parijs, Brussel, 1853; Pierard, Parijs, 1860; du Bus de Gisignies, 1878, Brussel.

Gekocht van Graaf A. de Pret de Terveken, Antwerpen, 1884.

822. Vlaamsche Kroeg H. 0.598, B. 0.778. Ht.

Aan een vierkante tafel, waarachter een met een prent versierde schouw, zitten, aan den voorkant, een soldaat, die juist uit een steenen pint een teug doet, een bejaarde boer met een kan in de rechte hand, en, dezen gedeeltelijk verbergend, in haar breeden leunstoel een oude vrouw; aan den anderen kant een jong meisje met een glas in de hand, een jongeling, bijna een knaap, die zijn pijp stopt, en een al tamelijk oud herberggast, die een naast hem zittend meisje met een heel näief uiterlijk, geld aanbiedt. Een wijf met een kruk fluistert dit meisje iets in 't oor. Achter de tafel nog een zestal personen, waarvan twee een jonge vrouw toespreken, die buiten, rechts, vóór 't open venster staat. Achtergrond, links, een man en een vrouw in een open deur. Voorgrond, links, een bank, waarop de hoed van den drinkenden krijgsman met verscheiden voorwerpen er rond. Vóór de oude vrouw een lollepot.

Get., benedenhoek, rechts : C B

Gekocht van den kunsthandelaar Lambeaux, Brussel, 1903.

Craeyer (Kasper de),

zinnebeeldige en godsdienstige onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren 1. April 1582 Antwerpen, leerling van Rafaël van Coxcijen Brussel, vrijmeester aldaar 1607, onder Rubens' invloed gerijpt, eenigen tijd Spanje, Gent van 1664 tot 1669, toen hij er overleed. L. de Vadder en van Arthois schilderden misschien de achtergronden van eenige zijner werken.

53. De profeet Elias gevoed door een raaf H. 1.965, B. 2.687. D.

Het naakte lijf, enkel met een rooden lap bedekt, strekt de profeet, vóór den ingang van een spelonk, groetend de handen uit naar den vogel, die hem zooeven een brood bracht. Boeken liggen naast hem ter aarde. In een sombere lucht stijgt Elias in zijn vuurwagen ten hemel. — Levensgr. fig.

Gekocht, 1826, van We Nik. Beeckmans, alhier.

829. De Moeder Gods de religieuze orden met haar melk verkwikkend H. 4.005, B. 2.438. D.

Herkomstig uit de kerk van Oud-Turnhout.

Gekocht 1904.

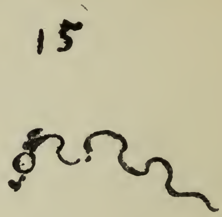
Cranach (**Lukas Müller** (?)), naar zijn geboorteplaats **Cranach**, bijgenaamd **de Oude**,

portretten, historische en godsdienstige onderwerpen, etsen en houtsneden. — Duitsche school (Saksen). — Geb. Okt. 1472 Kronach, leerling van zijn vader, een tijd lang Zuid-Duitschland en Weenen, van 1504 hofschilder van den keurvorst van Saksen, bezocht de Nederlanden 1508, in vrijwillige ballingschap met den gemelden keurvorst 1550, † Weimar 16. Okt. 1553, — meestentijds Wittenberg.

42. Adam en Eva H. 0.385, Br. 0.250. Ht.

Onder den boom van de kennis van goed en kwaad aanvaardt de vader aller menschen den appel, dien Eva hem biedt. In de takken van den met vruchten beladen appelaar zit nog de bekoorder, het serpent.

Op den stam van den boom het gekende naar rechts gekeerde merk van Lukas : *gevleugeld slangetje met ring in den bek,* en het jaartal 1521. Beide zijn eenigszins verdacht.

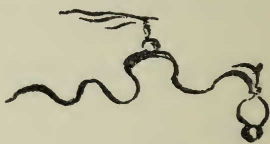
Erfgift Baron van Ertborn.

43. De Liefde

H. 0.505, Br. 0.350. Ht.

Het naakte lichaam alleen met een doorschijnend gas bedekt, geeft een op een steen gezeten jonge moeder, het aangezicht wat naar links keerend, de rechte borst aan een kind, dat zij op de knieën houdt, terwijl een ander kind zijn armpjes rond haar hals legt en een derde ter aarde is gezeten. Achter de groep een haag. Uitzicht op een landschap, waarin, op een bergkruin, een heerlijk slot.

Het naar links gekeerde merk des meesters op den boomstam, in 't midden.

Vroeger als van Cranach, den Jonge ; door 't kataloog van 1854 en 1874 aan Lukas den Oude teruggegeven.

Uit het kabinet van den heer Tiberghien, Brussel.

Erfgift Baron van Ertborn.

Cransse of Crans (Jan),

godsdienstige onderwerpen, zinnebeelden. — Ned. Sch. — Geb. rond 1480 (?), vrijmeester 1523, Deken 1535,

vermeld door K. v. Mander als de schilder van een « seer uytnemende werk » voorstellend « *een voetwassching* «,

Cransse (toegeschreven aan) :

45. **Blazoen van de Diestersche Rederijkerskamer « De Christus-ooghen »** H. 0.470, Br. 0.470, Ht.

De gekruisigde Christus. Als spreuk : *Christus' ooghen doorsien 't al.* Drie wapenschilden : van Willem den Zwijger, heer van Diest, van Anna van Lorreinen, zijn nicht, en van de stad zelf.

45. **Blazoen van de Turnhoutsche Rederijkerskamer « Het Heybloemken ». Beeldraadsel.** H. 0.580, Br. 0,575, Ht.

De heilige Apollonia rechtstaande op een achtergrond van heibloemen, bijen, vruchten, schapen. De beteekenis van dit rebus leest men op een banderol : *Wij. heijbloemkens. bieën. vrucht. met. bliscapen.* — Verscheidene wapenschilden : dat van Spanje boven en van onder dat van de stad zelf.

Nrs 44 en 45 als onbekend. Vl. Sch., katal., 1857 ; als werk van Cransse in dat van 1874. Waarop deze attributies berusten, heb ik niet kunnen ontdekken.

Cuyp (Aelbert),

landschap, dieren, genre, portretten, stillevens, etsen. — Holl. Sch. — Geb. Okt. 1620 Dordt, leerl. van Jacob Geritsz., zijn vader ; † 15. Nov. 1691 in zijn geboortestad.

46. **De twee Ruiters** H. 0.32, Br. 0.52. Ht.

Een edelman bestijgt vóór een landelijke herberg het paard, dat zijn dienaar bij den toom houdt. Hij schijnt in

gesprek met een ander edelman, op een bruinen draver gezeten. De achtergrond vertoont aan den eenen kant een door een bergwand bezoomde rivier, waarop eenige booten, aan den anderen een huis.

Gekocht door Baron Baut de Rasmon, Gent, 1812.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Dandré-Bardon (Michel-François),

geschiedkundige onderwerpen. — Fr. Sch. — Geb. 1700, leerling van P. van Loo en Detroy, † 1783.

787. **Een Raadsheer van het Parlement van Aix-en-Provence** H. 1.248, B. 0.910. D.

Geschenk van den heer Paul Leroi, Parijs, 1898.

David (Geeraard),

geschiedk. en godsd. onderwerpen. — Ned. Sch. — Geboren Oudewater rond 1460, eerst onder den invloed van de Haarlemmers maar bizonder van Ouwater en Bouts, later eenigszins van Memlinc en op het eind zijns levens zelfs van Quinten ; voor 't eerst Brugge 1483 en alsdan aangenomen in 't gilde, 1515 in dat van Antw., waar hij korten tijd verbleef ; † 13. Aug. 1523. Voornaamste werken Brugge, Rouaan, Londen.

179-180. *Zijluiken van een drieluik, waarvan het middenpaneel : « Kristus op het kruis genageld », deel maakt van het kabinet van Lady Layard, Venetië.*

179. **De H. Vrouwen** H. 0.52, B. 0.44, Ht.
Linkerluik.

180. **Joodsche Rechters en Romeinsche Soldaten** H. 0.50, B. 0.44. Ht.
Rechterluik.

De beide paneelen zijn vergroot. Oorspronkelijk waren de verhoudingen deze : nr 179, h.0.450, b.0,425; daar werd, boven, een stuk van 0.065, onder een van 0.015, en aan de zijde van de alleenstaande vrouw met gevouwen handen een van 0.015 aan toegevoegd ; — nr 180, h. 0.0450, b. 0.425 ; boven werd hier bijgewerkt een stuk van 0.065 ; elders niets. Dit is de oorzaak van het verschil in grootte tusschen de beide paneelen, zooals zij *nu* zijn.

De twee oudste bekende werken van den meester, hem op grond van vergelijking met het stuk van Lady Layard en andere teruggegeven.

Vroeger, o. a. door Waagen en W. Burger, toegeschreven aan Mabuse, waarschijnlijk naar aanleiding van de wapenschilden van Adolf van Burgondië, heer van Beveren, Vere, enz., eersten beschermheer van Gossart. Burger zei ervan in 1862 : « tableaux très caractérisés qui doivent dater de sa premiére manière. Ils doivent compter parmi les chefs-d'œuvre du musée. »

Erfgift Baron van Ertborn.

47. **De H. familie rustend op den weg naar Egypte** H. 0.79, B. 0.57. Ht.

Kopij naar G. David.

Bij het aldaar gezeide kan nog gevoegd worden, dat nr 47 tot na 1842 door verscheidenen werd gehouden voor een werk van Margareta van Eyck. « *Ihre Technik* », schreef Burckhardt in dat jaar, « *ist darin nicht zu verkennen.* »

Zie hooger *Bles.*

David (Jacques Louis),

geschiedk. onderw., portretten. — Fr. Sch. — Geboren 31. Aug. 1748 Parijs, leerl. van Boucher, Rome 1774-1790 ; lid der Conventie 1792 ; in de gevangenis na de reactie van 9. Thermidor, in vrijheid 1795 ; eerste schilder van Napoleon I ; gebannen na de terugkeer der Bourbons, en van dan af Brussel ; † aldaar 29. Dec. 1825.

1017. **Studiekop** H. 0.426, B. 0.347. D.

Gekocht 1873 van den kunstschilder Beaufaux, alhier.

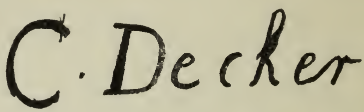
Decker (Cornelis)

boerenbinnenhuizen, landschappen. — Holl. Sch. — Geb. vóór 1625 Haarlem, leerling van Jakob van Ruysdael, opgenomen in het gilde 1643, † 1678. Gedateerd werk van 1643 tot 1669. Adriaan van Ostade stoffeerde zijn schilderijen met figuren.

655. **Landschap** H. 0,380. B. 0.586. Ht.

Onder sterkbewolkte regenachtige lucht loopt de diep doorvoorde aardeweg van 't voorplan links, beschrijvend een soort S, naar het dorp, waarvan de toren, heel ver, aan 't verschiet oprijst. Aan de eene zijde van den weg, onder hooge breedgekruinde boomen, twee boerenwoningen; aan de andere, deels beploegde, deels bewassen akkers, een boschje, en, heel naar rechts, achtergrond, een groot log kerkgebouw.

Get., links :

Erfgift J. de Bom 1876.

Delen (Dirk van)

Stadsgezichten, binnenzichten, architecturale onderwerpen. — Holl. Sch. — Geboren rond 1605 Heusden, aangenomen in het Middelburgsche gilde 1639, Antwerpen 1669, † Arnemuien 16. Mei 1671.

378. **Allegorisch Tafereel** H. 2.38. B. 2.30. D.

Op 't voorplan, in een weidsche halle in klassieken bouwstijl, de *Dichtkunst* en de *Schilderkunst*, figuren van

Boeijermans, op een troon. Daartoe uitgenoodigd door de *Eendracht* of *Jonst,* die twee verbonden harten opheft, geven zij elkaar de hand. Twee geniussen omhelzen elkaar, rechts ; links verjagen twee andere de *Tweedracht* ; andere nog zweven in de hoogte. Op een perkament, heel op den voorgrond deze twee verzen van Boeijermans :

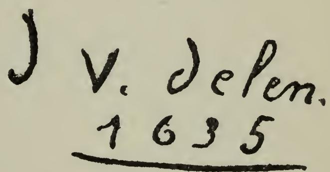
Twee susters syn versaemt, de Jonst haer herten bint,
den Nijdt is vluchtich voor de Liefde die 't al verwint.

Daaronder : Tb. ineen.

Zinspeelt op de vereeniging van de St. Lukasgilde met de Violier. Door van Delen geschonken aan de Schilderskamer.

785. **Binnenzicht van een kerk** H. 0.26, B. 0.19. Ht.

In een renaissance-kerk vol licht, vier als edellieden gekleede personages ; van de twee, neergezeten op den voorgrond, houdt een, een schilder wellicht, een boek in de handen ; de twee andere, op eenigen afstand, kijken in een achter de kolommen van het voorplan rechts verborgen koor.

Get., beneden, rechts :

Gekocht, 1896, als « Dirk v. Delen met figuren van Ant. Palamedes Stevens (1601-1673) », veiling Markgr. du Bus de Gisignies, Brussel.

Denis (Simon, Alexander, Clemens), gezeid de Schele,

landschappen. — Vl. Sch. — Geboren Antwerpen 1755, leerling van H. J. Antonissen tusschen 1760-72 ; Italië sedert 1786 ; « eerste schilder » van den koning van Napels ; † in deze laatste stad 1813 (Siret), volgens anderen 1811 (van Eynden en v. d. Willigen).

1051. Waterval H. 0.47, B. 0.39. D.

Neerschuimend van een steile rots breidt het water zich op het voorplan uit tot een allengskens effen gladden spiegel, waaruit hier en daar rotsblokken opsteken.

Get., ongeveer midden, beneden : *D. 1793.*

Evenals nrs 1052 en 1053 geschonken door den schilder zelf, 1813.

1052. Landschap H. 0.32, B. 0.46. D.

Een zandweg leidt naar een dal, waarin boomen groeien, waarvan men de kruinen even boven den aardrand ziet uitsteken.

1053. Avondlandschap H. 0.61, B. 0.86. D.

De zon gaat onder achter een hooge bergketen, aan den voet waarvan zich, links, een meer uitstrekt, waarin badenden zich verlustigen en dat verder in een grot te loor loopt. In het verschiet verrijst een klooster op een bergvlakte. Twee jagers, een Italiaansche vrouw en drie honden stoffeeren het stukje.

Geteekend : *Denis.*

Denijs (Jakob),

portretten, naaktstudies. — Vl. Sch. — Zoon van Frans; geb. 29. Juli 1644 Antwerpen, reisde naar Italië rond 1666, werkte Mantua voor Isabella Clara, dochter van Aartshertog Leopold, Florencië voor dezen laatste zelf, en was ook een tijd Venetië; 1674 terug Antwerpen, aldaar vrijmeester 1680, vertrok naar het buitenland 1695. Waar en wanneer hij stierf is onbekend.

62. Beeltenis van Gregorius Martens, hoofdman van S. Lukas H. 0.99, B. 0.79. D.

Halfslijfs, in zwarte kleedij, met een Louis XIV-pruik. — Levensgroot figuur.

Geschenk van den voorgestelde aan de Schilderskamer.

63. De Studie naar het Naakt verheerlijkt H. 2.37, B. 2.35. D.

De *Schilderkunst* schetst op een doek een op een voetstuk staand naakt figuur, dat zelf de houding nabootst van een klein beeldje, dat een vrouw ophoudt. Drie geniussen omringen de *Schilderkunst* en verscheidene leerlingen zijn, in 't midden, onder leiding van hun meesters aan het werk. Niet ver van de Schilderkunst zit de *Geschiedenis* te schrijven ; uit de hoogte giet de *Overvloed* haar gaven uit.

Uit de groote zaal van St. Lukasgilde.

Diepenbeek (Abraham van),

godsdienstige onderwerpen. — Vl. Sch. — Gedoopt 's Hertogenbosch 9. Mei 1596 ; 1623 Antwerpen als glasschilder in 't gild opgenomen, werd leerling van Rubens vóór 1633, deken 1641 ; † vóór 16. Sept. 1675 Antwerpen.

Diepenbeeck (toegeschreven aan) :

400. Zielsverrukking van St-Bonaventura H. 2.03, B. 1.53. D.

Het crucifix in den rechten arm houdend, zweeft de heilige in hemelsche vervoering in zijn cel opwaarts. Naast hem een tafel, waarop zijn *Leven van Franciscus van Assisi ;* hier en daar voorwerpen,die hem tot zelfkastijding dienen. Door een kier van de deur slaat Thomas van

Aquino dit tooneel met een anderen kloosterling gade. De kardinaalshoed van Bonaventura ligt ter aarde naast de tafel. — Levensgr. fig.

Door Jacq. Neefs gegraveerd als een werk van Th. van Tulden.

In 't katal. van 1849 als « *Vl. Sch. XVIIe eeuw* » zonder meer.

Dietrich (Christian Wilhelm),

portretten, allegorieën, landschappen. — Duitsche Sch. — Geb. 1712 Weimar, schilder van koning August III van Saksen, overleden Dresden 1774.

666. Mansportret H. 1.118, B. 1.083. Ht.

Een bejaard Israëliet, met hoogen witten tulband en over het kleed van goudbrokaat een zwartfluweelen mantel gevoerd met pels, zit halfslijfs in een hoogen zetel. De rechte hand ondersteunt het een weinig naar rechts gekeerd zwartgebaard en roodgloeiend gezicht; de linke hand ligt los op den arm van den stoel. In de ruime hooge zaal, vol licht en donker, links, twee wereldbollen, verder een bidtafel met grooten koperen zuil, waarrond een slang.

Gekocht van F. J. van Eck, 1883.

Dijck (Antoon van)

portretten, godsd. en mythol. onderwerpen, etsen. — Vl. Sch. — Geboren 22. Maart 1599, 1610 leerling van H. van Balen, 1618 vrijmeester en van dan af medewerker van Rubens, onder wiens invloed hij zich volmaakte; even Londen 1620-21; op reis Italië 1623-27; later weer te Londen als hofschilder van Karel I, 1632; † aldaar 9. Dec. 1641, oud 42 j., 8 m., 7 dagen.

401. Christus op het Kruis met de H. Katarina van Siena, St-Dominicus en een Engel H. 3.14, B. 2.43. D.

Gehoor gevend aan het verlangen, door zijn vader op zijn sterfbed in 1622 geuit, voltooide Antoon dit werk voor de Predikheerinnen, die den ouden man liefdevol verpleegd en hem « *seeker vrintschappen en getrouwicheden* » bewezen hadden. Vóór 1629 voltooid, prijkte het werk van dit jaar af in de kerk van het klooster tot dit in 1785 werd afgeschaft. Het stuk werd toen in openbare veiling verkocht voor 12690.41 fr.. In 1794 versierde het de sakristij der Antwerpsche Dominikanen, toen het naar Parijs vervoerd werd, waar het tot 1815 bleef. Van dan af in het Muzeum.

Grav. door Schelte a Bolswert, waarnaar de zoon van Nikolaas Lauwers een kopij vervaardigde. Smith, III, bl. 6, nr 19.

Nr 20 v. Dijck-tentoonst., 1899.

402. Jan Malderus, 5e bisschop van Antwerpen H. 1.18, B. 0.95. Ht.

Geb. 1562 S. Pieters-Leeuw, bisschop van Antwerpen van 1611 tot zijn dood, 1633.

> De kerkvoogd zit, met het bonnet op het hoofd, in wit roket en paars schoudermanteltje, een boek in de linke hand, in een zetel. — Kniestuk. — Levensgr.

Ets door A. B. D. — Uit de jaren 1626-1627. Ontdekt, 1812, voormalig bisschoppelijk paleis, waarvoor het geschilderd werd. — Zeer Rubeniaansch, merkelijk afwijkend van v. Dijck's werken uit den zelfden tijd, evenals nr 404 afwijkt van zijn gewrochten na 1630, en daarom door enkelen beschouwd als niet van hem. Toch werd naar ons nr 402 door den zeventiendeeuwschen Adriaan Lommelin een grav. voltooid met het bijschrift : *Ant. Van Dyck pinxit*, evenals later, 1779, Andries Bernard de Quertenmont (1750-1835) een door hem vervaardigde plaat met den zelfden tekst voorzag. — In elk geval bestaat een borststuk van Malderus door Rubens te Windsor, gegrav. 1645 door W. Hollar, Smith, nr 226, en een ander, door den zelfden, in het Terninckgesticht alhier. Van ons nr 402 bestond

destijds een herhaling, halfslijfs, in 1645 geëtst door Hollar, destijds te Parijs bij Crozat Jr, later bij Baron de Thiers. — Zie voor óns stuk : Smith, III, bl. 7, nr 20.

Nr 64, v. Dijck-tentoonst., 1899.

403. Christus afgenomen van het Kruis — H. 3.03, B. 2.23. D.

Rechts vooraan in een spelonk Maria, toonend, als het ware, het vóór haar op een zweetdoek liggend lichaam van haar Zoon ; Magdalena knielt, weenend, aan de voeten van den Doode en drukt haar lippen op zijn hand ; Joannes, weenend, nadert achter haar met een rooden mantel op den linken arm. — Levensgr. fig.

Geschilderd rond 1629 voor het hoofdaltaar van de Begijnhofkerk. Smith, III, bl. 7, nr 22. — Gegrav. door P. Pontius en A. v. Rymsdyck. — Verkleinde herhaling destijds te Hagley bij Lord Littleton. Grauwstudie in veiling van kab. Randon de Boisset, 1776.

Nr 23, v. Dijck-tent., 1899.

404. Christus in het Graf, — H. 1.14. B. 2.07. D.

(gezeid : *de kleine* Nood Gods)

In wanhoop, met roodgeweende oogen, laat Maria rusten op haar boezem het hoofd van den naast haar op een steen uitgestrekten, met een doek verhulden Jezus. Joannes, achter het lijk knielend, toont de doorboorde linke hand van den Gekruiste aan twee engelen, waarvan één zich het aangezicht bedekt.

Van 1634 of 1635. Besteld door Scaglia voor de kapel van O. L. Vr. in de kerk der Minderbroeders. — Gegrav. door Bolswert en Schiavonetti. — Smith, III, blz. 3, nr 4.

Nr 25, v. Dijck-tent. 1899.

405. Caesar Alexander Scaglia, abt van Staffarda — H. 1.89. B. 1.11. D.

Na den hertog van Savoeie en den koning van Spanje langen tijd gediend te hebben, was Scaglia zich te Antwerpen in het Minderbroedersklooster komen vestigen. Hij schonk hetzelve,buiten het stuk

onder n[r] 404, dit zijn levensgr. te voeten uit geschilderd portret, dat geplaatst werd in de kapel van dit klooster, waar hij ook begraven werd. Op het voetstuk van de kolom, waarop de prelaat met den rechten elleboog leunt : *Cæs. Alexander Scaglia ex. comitib. Verrucæ Marchionib. Caluxii Abbas Staphardæ et Mandanices Legationum et rer. gestar, fama inclitus fratribus pro æterna memoria hoc altare erexit. Obiit XXI mai MDCXLI.*

Gegrav. halflijfs, met wijzigingen, door Paul Pontius.

Zelfde portret, op grooter schaal, uit de jaren 1634-1635, h. 2.03, b. 1.23, bij kap. G. L. Holford, Londen, vroeger bij Sir Th. Baring, Bart., (n[r] 73, v. Dijck-tent., 1899), Smith, bl. 87, n[r] 295. Op grond van het epitaphium, op n[r] 405 voorkomend, beschouwen verscheidenen, op het spoor van W. Bürger, ons stuk als een oude kopij naar het te Londen bewaarde werk ; immers omdat van Dijck 9. Dec. 1641 † te Londen en het dus zeer onwaarschijnlijk zou zijn, dat hij nog in dat jaar een tweede maal Scaglia zou hebben geschilderd. Anderen, aldus de auteurs van het katal. van 1854 en 1874, houden ons stuk voor het oorspronkelijke werk van A. v. D.. Het is inderdaad aan te nemen, dat het geheele opschrift na Scaglia's dood op ons n[r] 405 werd aangebracht. Doch, ook dan nog schijnt het ons niet wel mogelijk, dat het grootere stuk een kopij zou zijn van het kleinere. Oude Pinakoth., Munchen, n[r] 858, zittend halffiguur van Scaglia in grauwschildering ; zie Smith, III, bl. 24, n[r] 78. Een ander portret van denzelfden persoon kwam voor veiling Madame Backer, Leyden, 1766.

N[r] 72, v. Dijck-tentoonst., 1899.

406. **Christus stervend op het Kruis** H. 1.04, B. 0.72. Ht.

Akademische grootte. — Geschilderd voor den prior der Antw. Augustijnen omstreeks 1627. — N[r] 13, v. Dijck-tentoonst., 1899.

Gegrav. door een onbekende, door Lourie en later door Erin Corr. Smith, III, n[r] 23, blz. 8.

Evenals n[rs] 403, 404, 405, werd dit stuk in 1794 naar Frankrijk overgebracht en in 1815 teruggehaald.

734. Portret van een Geestelijke H. 1.15, B. 0.87 D.

Leunend met den linken elleboog op het voetstuk van een zuil, houdt hij een boek in de hand. Op de zuil een wapenschild.

Verdacht. «*Eine alte kopie*», Bredius, *Zeitschr. f. bild. Kunst*, 1888.

Nr 92, v. Dijck-tentoonst., 1899.

Gekocht, 1884, van den heer de Pret-Roose de Calesberg, Antwerpen.

793. Portret van den Kunstschilder Marten Pepijn H. 0.745, B. 0.585. Ht.

De meester is op 58-jarigen leeftijd voorgesteld, luidens het opschrift : 1° rechts van den voorgestelde :

Me Pictorem, Pictor Pinxit

D Ant. van Dyck Eqves illvstris

2° links : Ao, D, 1632

Æt, MÆ LVIII

Nr 67, v. Dijck-tentoonst., 1899.

Gegraveerd door Schelte a Bolswert naar een grauwschildering, die later deel uitmaakte van de verzameling van Duke of Buccleugh ; lithografie door Willem Le Roy. — Nr 371, III, bl. 105, Smith, en 759, Guiffrey.

Bleef Pepijns eigendom tot zijn overlijden ; daarna in het bezit van Jan Meyssens, kunsthandelaar, tot 1659 ; van 1659 in dat van Jan Hujoel, Brussel ; in 1666 aangekocht in veiling ten huize van Hujoel door Francisco Seigneurs, Brussel ; later in de kabinetten Joseph Smith van 1823 af, daarna van John Nieuwenhuys Sr en van den prins van Oranje ; in 1850 in veiling van de galerij van Willem II

gekocht, 4300 flor., door Etienne Le Roy, Brussel ; van daar in de verzam. Patureau, Parijs; van 1857 in die van J.W.Wilson, ibid., en eindelijk door Ed. Kums te Parijs gekocht in 1874.

Gekocht voor het muzeum, veiling Kums, 1898, alhier.

DIJCK (ANT. VAN) en FIJT (JAN) :

407. Portret van een klein Meisje H. 1.36, B. 1.03. D.

Het bloeiend gezonde, kostelijk gekleede kind, staat in een landschap, houdend een weitasch in de rechte hand, en in de linke,waarop een vastgeketende valk, het touw, waaraan een hazewind en een jachthond gebonden zijn. In het verschiet Antwerpen.

De dieren van Fijt.

Gegrav. door Filips Spruyt (XVIIIe eeuw), toen het in 't bezit was van Baron Baut de Rasmon.

Nr 100, v. Dijck-tentoonstelling, 1899.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

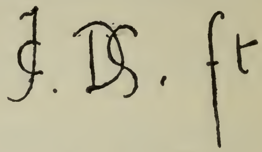
Droochsloot (Joost Cornelisz),

kermissen, landschappen, geschiedk. onderw., etsen. — Holl. Sch. — Geb. 1586 Utrecht (?), meester 1616, † ibid. 14. Mei 1666.

667. De Leproozen en Kreupelen te Bethsaïda H. 0.541, B 0.756. Ht.

Met verlangende gebaren, elkaar ongeduldig verdringend, snellen zij, mannen, vrouwen, kinderen zelfs, van uit een grooten tempelbouw, waarvan, rechts, de ingang zichtbaar is, naar de bron, die, in de linke helft van het schilderij, door een hier en daar met struiken bewassen oever van een insgelijks begroeiden ouden stadsmuur gescheiden is.

Een engel zweeft, met wijd open armen, boven de achterste scharen. Achtergrond : stadsgezicht met een groote kerk.

Get., beneden, rechts :

Geschonken door Artibus Patriæ.

Dunwege of **Dunwegge** (**Heinrich** en **Victor**),

godsdienstige onderwerpen. — Duitsche Sch. (Neder-Rijn, Kalkar). — Zij schilderden, 1521, in de Dominikanerkerk, Dortmund, een groot drieluik, n^r 123^a van de Kunsthistor. Tentoonst., Düsseldorf, 1904. — Voornaamste werken, buiten dit hun meesterstuk, vindt men : Oude Pinakotheek, Munchen, n^{rs} 63 en 64 ; Kappenberg ; Raadshuis Wezel ; kerk van S. Victor, Xanten ; enz.

123. De H. Familie H. 1.28, B. 1.57. van Ht. verdoekt.

Onder een troonhemel zetelt in een verguld gestoelte, met een open boek in de linke hand, Anna, als een nog jonge vrouw, leggend de rechte op den schouder van Maria, die, gekroond, het kindje op haar rechte hand houdend en het met de andere streelend, aan haar voeten zit. S. Jozef biedt Anna van rechts een mandje kersen. Joachim, links, veel ouder dan zijn gade, steunend op een kruk, bekijkt de Maagd en het wichtje vol eerbied. Links van Maria, op het zelfde plan, Maria Salome met de kinderen Joannes en Jacobus de Meerdere ; achter haar Zebedeus, haar echtgenoot, met een open boek. Rechts, op de zelfde lijn, met achter haar Alpheus, haar man en een ander personage, zit Maria, met haar kinderen Taddeus, Simon, Jacobus de

Mindere en Jozef de Rechtschapene. In den achtergrond, rechts, een door een stroom besproeide stad; links een slot, omgeven door bergen en bosch.

Uit de kerk van Kalkar.

Erfgift Baron van Ertborn.

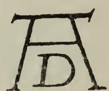
Dürer (Albrecht),

portretten, godsdienstige en histor. onderwerpen, houtsneden, etsen. — Duitsche Sch. (Nürenberg). — Geb. 21. Mei 1471 Nürenberg, eerst goudsmid-leerling, op reis Zuid-Duitschland, Noorden van Italië, Venetië en elders tusschen 1490 en 1495, een tweede maal Venetië 1505-1506 ; Augsburg 1518 ; Nederlanden en o. a. Antwerpen 1521-1522 ; hoofdzakelijk in zijn vaderstad, waar hij 6. April 1528 †.

Dürer (toegeschreven aan) :

124. **Beeltenis van den Saksischen Keurvorst Frederik III** H. 0.216, B. 0.161. Ht.

Grauwschildering, de bekende plaat van den meester uit 1524 getrouw weergevend.

Rechts van den voorgestelde het monogram :

Zeker niet van den meester. — « Bien mince de facture pour être original. Peut-être reproduction postérieure d'après le portrait gravé. » (W. Bürger).

Erfgift Baron van Ertborn.

Dusart (Cornelis),

genre, markten, zwarte kunstprenten, etsen. — Holl. Sch. — Geb. 24. April 1660 Haarlem, leerling van Adv. v. Ostade, † 1. Okt. 1704.

125. Binnenhuis H. 0.375, B. 0.340. Ht.

In de ruime, slecht verlichte keuken, het oogenblik van het vier-urenbrood. Aan de tafel, in 't midden, de vader, de moeder met een kind op den schoot, en een knecht met een deels opgesneden brood in den linken arm. Op tafel, half met een wit ammelaken bedekt, een teiltje met vet en twee brooden. Achteraan, vóór een getralied venster, een andere tafel met een viertal personages. Rechts, achter de moeder met het kind, de open haard.

Gekocht door Baron Baut de Rasmon, 1823, Gent.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Eeckhout (Jaak Jozef),

historische en genre-onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geb. 6. Febr. 1793 Antwerpen, leerling van de Akademie aldaar ; eerst beeldhouwer, 1821 als dusdanig tegelijk met Royer bekroond ; daarna schilder ; bestuurder van de Haagsche Academie 1839 ; terug in België 1844, eerst te Mechelen, dan te Brussel ; 1859 te Parijs, en aldaar † 1861.

1211. Zijn eigen Portret. H. 1.271. Br. 0.942. D.

Geteekend en gedateerd, beneden, links :

J J Eeckhout

1851

Geschonken door Weduwe J. J. Eeckhout, 1892.

Ehrenberg (Wilhelm Schubert von),

binnenzichten van paleizen en kerken. — Vl. Sch. — Geboren 1637 Duitschland, wellicht Ehrenberg, Antwerpen 1663, waar hij het vrijmeesterschap kocht en † rond 1676. — Medewerker van Biset, Cocx, H. van Minderhout, Jeroom Janssens.

408. **Caricina vóór den Koning van Ethiopië** H. 2.48. Br. 2.22. D.

Een ruime zaal in een paleis in rijken renaissance-stijl. Op een kussen knielend, ontvangt de dochter van Hydaspes en Persina den koning, die, met gevolg van slaven, genaderd is tot haar. Twee slaven, achter de prinses, houden een schilderij in de hoogte. Het gevolg van Caricina in een groep, links. Op een schriftstuk, bevestigd op het kussen, de namen van de prinses. Achtergrond : een triomfboog met uitzicht in een Warande.

Voltooid 1666. Figuren van H. van Minderhout ; 1774 als *van Minderhout ;* 1826 als *van Minderhout* en *Hardenberg* (?).

Uit de voormalige eerezaal van de Antwerpsche Schildersgilde.

Eliaerts (Jan Frans),

bloemen en vruchten, stillevens. — Vl. Sch. — Geboren 1. Jan. 1761 Deurne, bij Antwerpen ; studeerde Antwerpen en Parijs ; † alhier 17. Mei 1848. — Navolger van van Huysum.

126. **Bloemtuil in een gebeeldhouwde Vaas** H. 0.90, B.0.71. D.

Een met half verheven beeldwerk versierde vaas, geplaatst op een marmeren voetstuk, bevat een ruiker, bestaande uit rozen, tulpen, hyacinten, sleutel- en giroffelbloemen,

papavers, enz. Op bovenblad van het voetstuk een nest met een goudvink ernaast. Grijsachtige achtergrond.

Geteekend : *J. F. Eliaerts.*

Gekocht, 1850, van den heer Landmeters alhier.

Engebrechtsz (Cornelis),

godsd. voorstellingen. — Ned. Sch. — Geb. 1468 Leiden, werkzaam aldaar, en er † 1533. Het Muzeum Leiden bezit zijn voornaamste werken. Hij was de meester van Lukas van Leiden.

ENGEBRECHTSZ (School van) :

532. Vóór de Kruisnageling H. 0.51, B. .041. Ht.

Christus zit naakt naast en met de voeten op het kruis, waarin een bizonder breedgebakte beulsknecht gaten boort, terwijl een ander Hem een beker aan den mond brengt en een achter den Heiland staand soldaat, met lange, leelijke tronie, norsch toekijkt. Op den achtergrond Maria, Joannes en een van de H. Vrouwen. Voorplan knielt een non uit het sticht Mariënpoel ; achter haar St. Augustinus.

Typen als in de vroegste werken van Lukas v. L.

Vroeger onder de onbekende Vlamingen XVe-XVIe eeuw.

Erfgift Baron van Ertborn.

Es (Jakob van Essen of van)

stillevens. — Vl. Sch. — Rond 1596 geboren, kocht het vrijmeesterschap Antwerpen 1617, werd 11. Maart 1666 begraven. — Zijn portret door J. Meyssens en W. Hollar. Voornaamste werken Madrid, Turijn, enz.

409. **Stilleven** H. 0.63, B. 0.49. Ht.

Op een tafel met groen tapijt een tinnen bierpot, een plat tinnen bord met daarop een gouden gebakdrager, een uurwerk, een mes en een halve citroen.

Op oor van de kan het jaartal 1635.

Betwistbare attributie. Misschien van Gerrit Willemsz. Heda, gezeid en zich teekenend « Jonge Heda ».

Uit het voormalig paleis der Antwerpsche bisschoppen.

Eyck (Huibrecht en Jan),

godsdienstige onderwerpen, portretten, landschappen.
— Ned. Sch. —

Huibrecht, Eyck aan Maas geboren rond 1370, ontwikkelde zich onder invloed *a)* der groote handschriftverluchters als de in Frankrijk werkzame Jaak Coene en de gebroeders van Limburg, *b)* ook eenigszins onder die van Giotto,wiens werk hij in Italië zou hebben leeren kennen; — waarschijnlijk zelf auteur van een aantal enluminuren *(Livres d'Heures de Turin)* ; in Vlaanderen sedert 1415 of 1416, wellicht vroeger ; werkzaam Gent van 1424 tot 18. Sept. 1626, toen hij aldaar overleed.

Jan, Eyck aan Maas geboren omstreeks 1390, leerling van Huibrecht, waarschijnlijk eerst Luik en heel zeker 's Hage aan 't Hof van Jan van Beieren (1422-1424), en daarna aan dat van Filips den Goede van Burgondië gehecht (1425) ; werkzaam Rijsel 1425-1428 ; op reis in het Iberische Schiereiland 1428 en 1429 ; gevestigd Brugge van Januari 1430 tot zijn overlijden 9. Juli 1440.

Zijn kenspreuk in Dietsche taal : *Als ick kan.* Met zijn broeder gaf hij de olieverfschildering een tot dan toe ongekende volmaaktheid.

410. De H. Barbara (1437) H. 0.322, B. 0.186. Ht.

Vóór een prachtigen in aanbouw zijnden toren in spitsboogstijl, waarrond het wemelt van toeschouwers te voet en te paard, van steenhouwers, metselaars, enz., en waarachter een geheel vergezicht van akkers, weiden, bergen en burgen wegdiept, bladert de heilige, een palm in de linke hand, ter aarde gezeten in de breede plooien van haar kleed, in een open boek.

Geteekend op de oude lijst :

IOHĒS DE EYCK ME FECIT · 1437 ·

Teekening veel meer dan schilderij. Misschien vermeld door K. v. Mander als in bezit van Lukas de Heere, bl. 202 *verso*, 1604. Zie Waagen, *Manuel de l'Histoire de la Peinture*, I, 105, waar hij de voorgestelde heilige *Ursula* noemt en er bijvoegt : « Quoique exécuté avec la pointe de la brosse, ce tableau ressemble à s'y méprendre à un dessin à la plume. » Bürger, 1862, schreef : « Une petite pièce incomparable, un dessin exquis, à la plume et au pinceau, sur un fond légèrement teinté... Quelle finesse dans les détails de l'architecture, dans les lointains du paysage, dans le dessin des figurines éparses aux derniers plans ! Quelle grandeur naïve dans la sainte, chastement drapée d'une longue robe à plis anguleux ! » Crowe et Cavalc., vóór Bürger nog : « Le dessin de chaque partie est achevé et complet ; aucun détail n'est omis. La robe et tous ses plis, les figures qui travaillent à la tour dans le fond, les massifs d'arbres et le feuillage sont minutieusement représentés et prouvent avec quel soin et quelle correction les anciens artistes comme van Eyck dessinaient leurs compositions, n'abandonnant rien au hasard, après que les contours du dessin avaient été exécutés. » — Op achterzij één gedrukte en twee geschreven nota's, uit welke laatste blijkt, dat het stuk op 24. Juni 1769 in 't bezit kwam van Joz. Enschedé, Haarlem ; dat het,

na zijn dood, in openb. veiling werd gekocht voor J. Cornelis Ploos van Amstel, door Jan Yver als makelaar. In 1800 kwam het in handen van den heer Oyen (35 flor. 10 st.), en deze wederom verkocht het aan Baron van Ertborn, 1828.

Herhaling in Stedelijk Muzeum Brugge.

Gegrav., 1769, door Corn. van Noorde, op oorspronkelijke grootte.

Erfgift Baron van Ertborn.

411. **O. L. Vrouw bij een Fontein** (1439) — H. 0.190, B. 0.122. B.

Links van een metalen springbekken met vier stralen staat zij, het hoofd versierd met een perelendiadeem, in een breedvlottenden blauwen mantel, het kindje op de armen dragend, op het benedeneind van een roode draperij, die twee engelen achter haar in de hoogte houden.

Geteekend, op de oude lijst :

ALS IXH XAN

IOHES DE EYCK ME FECIT + COMPLEVIT ANO 1439

Zie Crowe en Cavalc., Duitsche uitgaaf, bl. 113 ; — W. Bürger, 1862 : «*Une autre petite merveille de Jan van Eyck.*»

Door Baron van Ertborn gekocht, 1830, bij den pastoor van Dickelvenne (O-Vl.). Destijds en zeker 1524 in kabinet van Margareta van Oostenrijk,Mechelen. Een herhaling van 411 maakte deel uit van verzameling Willem II, later naar Engeland verkocht. Gewijzigde kopij te Berlijn.

Erfgift Baron van Ertborn.

Eyck (oude kopij naar Jan van) :

412. **Maria, S. Joris, S. Donaas, en de Donator, Kanunnik Joris van der Paele** — H. 1.20, B. 1.54. Van hout verdoekt.

Herhaling van het oorspronkelijk meesterwerk uit 1436 in het Muzeum te Brugge. Zou, destijds, met dit eigen origineel, de S. Donaaskerk hebben versierd. Later in de kerk van Watervliet bij Eekloo.

Erfgift Baron van Ertborn.

EYCK (Tijdgenoot van Huybrecht van) :

540. Portret van Jan zonder Vrees, hertog van Burgondië, graaf van Vlaanderen H. 0.21, B. 0.14. Ht.

Op het hoofd een zwart kaproen, versierd met een prachtig juweel ; het zwarte kleed, met roode mouwen, met pels afgezet ; met kort geschoren haar en baard, laat de vorst de handen rusten op een tapijt, waarop de wapens van Burgondië en Vlaanderen aflossen.

Jan zonder Vrees besteeg den hertogelijken troon in 1404 ; in 1407 deed hij Lodewijk, hertog van Orleans, vermoorden ; in 1419 werd hij zelf te Montereau om het leven gebracht.

Jan Maalwel zou in 1415 zijn afbeeldsel geschilderd hebben *(Rev. Univ. des Arts,* VIII).

Enkelen denken bij 540 aan Huibr. van Eyck zelf ; anderen meer aan Rogier, die evenwel alsdan niet naar de natuur zou kunnen gewerkt hebben.

Erfgift Baron van Ertborn.

EYCK (oude kopij naar de gebr. Huibrecht en Jan) :

413-424. — De binnenzijden van *de Aanbidding van het Lam Gods,* begonnen door Huibr. van Eyck, voltooid door Jan in 1432, alsdan voor het eerst tentoongesteld in de St. Janskerk, nu S. Baafs, Gent.

Benedengedeelte :

413. Aanbidding van het Lam Gods H. 1.36, B. 2.34. D.
Middenstuk.

414. De H. Kluizenaars H. 1.54, B. 0.53. D.
Linkerluik.

415. De H. Pelgrims H. 1.54, B. 0.53. D.
Linkerluik.

416. Christus' Krijgslieden H. 1.54, B. 053.. D.
Rechterluik.

417. De rechtvaardige Rechters H. 1.54, B. 0.53. D.
Rechterluik.

Bovengedeelte :

418. **God de Vader** of de **Heerschende Christus** H. 2.07, B. 0.89. D.
Middenstuk.

419. **De Dooper** H. 1.65, B. 0.75. D.
Middenstuk, links.

420. **De H. Maagd** H. 1.65, B. 0.75. D.
Rechterluik.

421. **Engelenorkest** H. 1.66, B. 0.71. D.
Links.

422. **Adam** H. 2.07, B. 0.34. D.
Rechts.

423. **Engelenkoor** H. 1.66, B. 0.71. D.
Rechts.

424. **Eva** H. 2.07, B. 0.34. D.
Links.

Volgens de meesten uit de XVII[e] eeuw ; volgens sommigen van M. v. Coxcyen, die inderdaad, op last van Filips II, 1558, het Gentsche meesterstuk kopieerde. Van deze kopij vervangen heden te Gent zes deelen (engelenkoor, engelenorkest, rechters, krijgslieden, kluizenaars en pelgrims) de zelfde oorspronkelijke, aanvang vorige eeuw verkochte en nu te Berlijn bewaarde voorstellingen ; twee deelen van de kopij van M. v. C., de eigenlijke aanbidding en God de Vader, zijn eveneens te Berlijn ; twee andere, Maria en de Dooper zijn te Munchen. V. d. Branden beweert, dat de Antw. kopij tot den inval der Franschen, einde XVIIIe eeuw, de kapel van het Gentsch stadhuis versierde.

Eyck (Nikolaas van),

militaire tooneelen. — Vl. Sch. — Gedoopt 9. Februari 1617 Antwerpen, leerl. bij Th. Rombouts 1633, † alhier eenige maanden vóór 19. Augustus 1679.

735. **Groote Parade van de Antwerpsche Burgerwacht op de Meir, 1673** H. 1.495, B. 3.251. D.

Geteekend :

N VANEYCK
1673

Eigendom van de Stad.

Fèvre (Robert le),

geschiedk. onderw., portretten. — Fr. Sch. — Geboren 1756 Bayeux, eerste schilder van de kamer en het kabinet des Konings 1830, toen hij, deze betrekking door de revolutie verloren hebbende, zelfmoord pleegde.

1089. **De Bloemenschilder Jan Frans van Dael** H. 1.144, B. 0.870. D.

Halfslijfs en blootshoofds, in zwarten rok, met witten das en wit ondervest, steunt de voorgestelde met de linke hand, waarmede hij zijn penseelen vasthoudt, op een met rood tapijt bedekte tafel. — Levensgr.

Geteekend :

Robert Lefevre
1804

Van Dael, een in zijn tijd gevierd bloemenschilder, werd geboren 27. Mei 1764 Antwerpen en † 20. Maart 1840 Parijs, waar hij sedert 1786 gevestigd was.

Gekocht, 1846, veiling nalatenschap Ommeganck.

Flinck (Govert),

portretten, bijbelsche en hist. onderw. — Holl. Sch. — Geboren 25. Jan. 1615, leerl. van Lambrecht Jacobsz Leeuwarden en daarna van Rembrandt Amsterdam; aldaar † 2. Febr. 1660.

131. Portretten H. 2.02, B. 1.74. D.

In herderskleedij, elkaar als verliefden bij de hand houdende, hoeden een edelman en een edeljonkvrouw eenige schapen. Achter hen een boschje. Links, achter een soort van ton, een neergehurkte boer. — Levensgr. fig.

Betwistbare attributie.

Gekocht, 1841, van Weduwe J. A. Snijers.

Floris (Frank), zie de Vriendt onder V.

Foucquet (Jean), ook Fouquet,

portretten, godsd. onderw., enluminuren. — Fr. Sch. — Geboren Tours tusschen 1415 en 1420, gerijpt onder den invloed der groote Nederlanders, meest in zijn vaderstad en Parijs, later Rome; † rond 1480.

132. Maria en Jezus, omgeven door Engelen H. 0.922, B. 0.825. Ht.

Gekleed als de Fransche vrouwen uit de XVe eeuw, op vrij zonderlinge wijze zittend op een troonzetel ingelegd met edelgesteenten, houdt Maria, met de linke hand een

onbevallig kind, terwijl zij, met de rechte, haar met hermelijn gevoerden mantel over haar knieën trekt. Haar linke borst zwelt uit het half open keurslijf te voorschijn. Een prachtige kroon versiert haar met een doorschijnenden fijnen sluier bedekt hoofd. Roode en blauwe engelen, vleugelen open, links en rechts. In den marmeren appel van den stoel-arm weerspiegelt een kruisraam.

Rechterluik van een diptiek, tot rond 1900 bewaard in de hoofdkerk te Melun. De andere vleugel, nr 1617, Berlijn, *Etienne Chevalier en zijn Patroon*. 't Oorspronkelijk werk was den meester voor de kerk van Loches besteld geworden door dezen Chevalier, schatmeester van Karel VII, gunsteling van Agnes Sorel, 's konings bijzit († 1450), voorgesteld als Maria in ons nr 132. Het stuk moet vóór 1450 voltooid geworden zijn, zooals de vorm der mouwen van Etienne voldoende bewijst. Rond 1461 werd het naar Melun overgebracht, alwaar het tot 1775 bleef.

Het Berlijnsch paneel is h. 0.93, b. 0.85 ; het onze : 't geheele paneel h. 0.944, b. 0.858 ; beschilderd vlak h. 0.918, b. 0.833 ; in de lijst zichtbaar, h. 0.922, b. 0.825.

Nr 40, 1904, *Primit. français,* Parijs.

Erfgift Baron van Ertborn.

Franchoys (Lukas), de Oude,

portretten, geschiedk. onderwerpen. — Vl. Sch. — Geb. Mechelen 25. Januari 1574, aldaar † 16. Sept. 1643. Vader van de kunstschilders Pieter (1606-1654) en Lukas, den Jonge (1616-1681).

133. De Opvoeding van Maria H. 2.00, B. 1.41. D.

Maria, verrukt over de verheven dingen, welke haar moeder haar leert lezen, heft de oogen hemelwaarts. Joachim buigt zich teeder naar haar beiden. — Levensgr. fig.

Uit de kerk der ongeschoeide Karmelieten, Mechelen.

134. Maria verschijnt met het Kindje Jezus aan den H. Simon Stock H. 1.97, B. 1.39. D.

Het kind laat zijn handje als tot goedkeuring rusten op het hoofd van den heilige, die zijn eigen handen naar hetzelve uitstrekt. Links, achteraan, zieken. Rechts, boven, zwevende engelen. — Levensgr. fig..

Zelfde herkomst als nr 133.

Francken (Ambrosius), de Oude,

geschiedk. en godsd. onderwerpen. — Vl. Sch. — Zoon van Nikolaas, broeder van de schilders Jeroom I en Frans Francken I (zie verder); geb. Herenthals 1544; leerling van Frank Floris; vrijmeester 1573, waarschijnlijk na een reis in 't Zuiden; deken 1581, † 16. Okt. 1618.

135. De Vermenigvuldiging der Brooden H. 2.80, B. 2.13. Ht.

Op het voorplan gezeten, met, achter zich, de deels nieuwsgierige, deels verbaasde, deels met bewondering getroffen apostelen, zegent Christus, in rooden mantel over zijn paarsch kleed, vijf brooden en twee visschen, die een links staand knaapje hem voorhoudt. Op het middenplan, rechts, verdeelt men aan twee op het gras gezeten scharen de spijzen. Geheel achteraan en ook op den woudzoom links danken de ontelbare gespijsden den hemel voor het wonder. Achter de groep der apostelen verzamelt men in twaalf manden het overschot. — Deels levensgr. fig.

Voltooid, 1598, voor het outaar der Molenaars en Bakkers in de hoofdkerk.

Een van de volmaakste werken van den meester met nrs 145, 146, 147. — In 1755 en 1774 als van Marten de Vos. In 1826, 1829, 1837, 1849 als van Klein Hansken (Hans van Elburg); voor 't eerst als A. Francken 1854.

136-140. Triptiek.

136. Laatste Avondmaal H. 2.75, B. 2.40. Ht.

Middenpaneel. — Aflossend op een prachtig tapijt houdt Christus, de oogen ten hemel, den beker in de beide handen, en bidt, terwijl Joannes, links, zich teeder tot Hem neigt, en Petrus, rechts, met gespannen aandacht luistert naar de woorden van den Meester. Aan weerskanten van de tafel de apostelen ; geheel vooraan zit een, de handen in den schoot gevouwen, van ter zijde —, en een tweede, van achter gezien. Naast dezen, links, Judas. — Levensgr. fig.

Geteekend :

Herkomstig, evenals nrs 137-140, van het H. Sakramentsoutaar in St. Joriskerk. — In 1755 en 1774 als van Marten de Vos ; als van Ambrosius Fr. in 1826 ; als van Jeronimus in 1829 ; onveranderlijk als van Ambrosius van 1837 af.

137. Emmaus H. 2.51, B. 1.15. Ht.

Linkerluik. — Jezus, van ter zij gezien, breekt, aan tafel onder een baldakijn, het brood. De beide leerlingen herkennen Hem aan dit teeken. Door een open portiek ziet men den Meester met de twee discipelen naderen.

Als van Franck den Oude, waardoor bedoeld werd Frans I, 1826 en 1829, evenals 139 ; als van Ambros. Francken 1837 ; weer als van Frans Francken, den Oude, 1849 ; onveranderd als van Ambrosius van 1854 af.

138. Melchisedeck H. 2.51, B. 1.15. Ht.

Keerzijde van nr 137. — In groot bisschoppelijk ornaat brengt de Koning van Salem een offer aan Jahweh. Rechts van hem Abraham als krijgsman. Verder, dezes gewapende dienaars. — Grauwschildering.

139. Paulus en Barnabas door den H. Geest als Apostelen uitverkoren H. 2.51, B. 1.15. Ht.

Rechterluik. — Een priester staat biddend vóór het outaar, achtergrond ; — achter hem, tot het voorplan toe, de discipelen. Een dubbele lichtstraal glanst uit den hooge op de hoofden van de twee uitverkorenen.

Als van Franck den Oude = Frans I, 1826 ; als Frans I 1849.

140. De Engel verschijnt aan Elias H. 2.54, B. 1.15. Ht.

Keerzijde van nr 139. — Dragend een gerstenbrood en een kruik water, nadert, van rechts, de hemelbode, den van afmatting onder een jeneverboom neergevallen ziener opwekkend, zijn reis voort te zetten. — Grauwschildering.

141-144. Luiken van een triptiek.

141. Epizode uit S. Joris' Martelie H. 2.70, B. 0.90. Ht.

De heilige is, op het tweede plan, aan een paal geboeid, om geraderd te worden. Het rad breekt en doodt een van de beulen. De anderen gaan ijlings op de vlucht.

Evenals nrs 142, 143, 144 in 1826 als van Frans Franck den Oude.

142. S. Joris te paard H. 2.70, B. 0.90. Ht.

Keerzijde van nr 141. — Grauwschildering. — Levensgr.

143. S. Joris onthoofd H. 2.70, B. 0.90. Ht.

Knielend verwacht hij den genadeslag van den links van hem staanden beul ; op het achterplan, onder een portiek, Diocletiaan met gevolg. — Levensgr.

144. De H. Margareta H. 2.70, B. 0.90. Ht.

Keerzijde van nr 143. — Grauwschildering. — Levensgr.

145. Marteldood van de heiligen Crispiaan en Crispinianus H. 2.69, B. 2.17. Ht.

Middenstuk van een triptiek. — Eerste plan : het bovenlijf ontbloot, zijn de heiligen vastgebonden op twee banken ;

rechts en achter hen Rictiovarus met gevolg van Oostersche grooten. Een beul snijdt uit den rug van Crispinianus een strook huid ; de andere heeft zooeven met zijn knijf den rechten schouder van Crispinus doorkorven. Uit een korf met gereedschap worden, op wonderbare wijze, scherpe elsen in de hoogte gedreven en kwetsen den beul, die het uitgilt van pijn en angst, alsook twee soldaten, die, links, ter aarde vallen, terwijl een derde, rechts, zich beschut met de handen. Op het tweede plan, links, staan de heiligen, Christus belijdend, in een ketel vol gesmolten lood ; rechts poogt men ze te verdrinken ; verder, wat naar achter, knielen zij in een bad met kokende olie. — Deels levensgr. fig.

Reeds 1755 als van Ambr. Francken I ; 1826 als van Frans I ; later weder als van Ambrosius. De luiken van nr 145 nog heden in het bezit van het Schoenmakersgild, alhier.

Van het outaar der Schoenmakers, hoofdkerk.

146-149. Twee luiken van een triptiek, destijds op het outaar der Chirurgijnen, hoofdkerk, geplaatst.

146. Liefdadigheid van de heiligen Cosmus en Damianus H. 2.36, B. 0.90. Ht.

Cosmus, die zooëven een verkankerd onderbeen afzette, is gereed dit door een kunstbeen te vervangen. Damianus houdt met beide handen den bloedenden knie van den verduldig lijdenden kranke. Achter in de zaal worden verscheidene zieken verpleegd.

1755 als van Jozef van Kleft (sic).

147. St. Cosmus, arts en martelaar H. 2.36, B. 0.90. Ht.

Keerzijde van nr 146. — Grauwschildering.

148. Marteldood van de heiligen Cosmus en Damianus H. 3.36, B. 0.90. Ht.

Vooraan het lichaam van Cosmus en zijn afgehouwen hoofd ; Damianus, knielend met gevouwen geboeide handen, wacht biddend den slag van het zwaard, dat de

beul, achter hem, links, reeds opzwaait. Achter dezen de dwingeland Lysias te paard, Romeinsche soldaten en toeschouwers. Achtergrond : landschap onder stormachtige lucht. — Deels levensgr. fig,

1826 als van Frans I.

149. St. Damianus, arts en martelaar H. 2.36, B. 0.90. Ht.

Keerzijde van nr 148. — Grauwschildering.

150. Marteldood van de H. Catharina van Alexandrië H. 0.41, B. 0.54. Ht.

Vlammen ontspringen het rad, waarop zij gebonden is ; boven haar, in de lucht, Christus. Rond en achter haar verschrikte beulen en soldaten.

Herkomstig uit de abdij Tongerloo.

151-154. Luiken van nr 371. (Zie hooger *Coxcyen*) : *Epizoden uit het leven van S. Sebastiaan.*

151. S. Sebastiaan in de Gevangenis H. 2.82, B. 1.12. Ht.

Rechterluik. — De heilige wakkert de gebroeders Marcus en Marcellius aan, als Kristenen den marteldood te sterven, terwijl hun vader Tranquillinus en hun moeder Marcia, hun echtgenooten, hun kinderen, hen smeeken aan de goden te offeren. — Levensgr. fig.

Herkomstig van het outaar van den Ouden Handboog, hoofdkerk, evenals nrs 152, 153, 154.

1826 als van Frans I ; 1849 als van Marten Pepijn.

152. Diocletianus doemt S. Sebastiaan tot den marteldood H. 2.82, B. 1.12. Ht.

Achterzijde van nr 151. — In woede ontstoken, geeft de keizer bevel, den dappere, die zooëven het kristendom beleed, naar de strafplaats te voeren. Achtergrond Rome, met Diocletianus, wapenschouwing houdend.

153. Wonderbare Genezing van Zoë H. 2.82, B. 1.12. Ht.

Luik. — Onder een portiek, waardoor men een forum ontwaart met obelisk, zegent S. Sebastiaan de vóór hem op het voorplan knielende gade van Nikostrates en geeft haar de spraak weder. Nikostrates en een ander personage rechts, — vier mannen en een meisje links. Deze laatste figuren zijn ongetwijfeld portretten. — Levensgr. fig.

1826 als van Frans I; 1849 als van Marten Pepijn.

154. S. Sebastiaan met stokken geslagen H. 2.82, B. 1.12. Ht.

Keerzijde van nr 153. — In de Arena, waarachter men, in de verte, Rome ziet, de heilige aan een paal. Te vergeefs pogen de beulen hem met stokslagen te dooden : de stokken breken in hun handen. De keizer, zijn lijfwacht en nieuwsgierigen links en rechts.

Francken (Constantijn),

portretten, veldslagen. — Vl. Sch. — Kleinzoon van Frans II en zoon van Jeroom III, gedoopt 5. April 1661, verbleef ongeveer 15 jaar Parijs en Versailles, aldaar vereerd met talrijke bestellingen, als meesterszoon in het Schildersgilde 1695, † 12. Jan. 1717.

750. Aftocht van Marten van Rossum na zijn Aanslag op Antwerpen in 1542 H. 1.742, B. 2.753. D.

Geteekend beneden links :

Op een huis : Anno 1542. 24. IVLIVS

In 1774 als van Marten van Cleef.

Eigendom van de Stad.

751. Slag van Eeckeren H. 1.980, B. 2.713. D.

Geleverd 30. Juni 1703 door de Spaansche en Fransche legers, onder Maarschalk de Boufflen vereenigd, tegen de Hollandsche en Engelsche troepen, aangevoerd door generaal Obdam.

Geteekend : *C. Francken 1703.*

Eigendom van de Stad.

Francken (Frans), de Oude,

mythol., historische en godsdienstige onderwerpen. — Vl. Sch. — Geboren na den Zomer van 1542, nog bij Floris in de leer 1565, vrijmeester 1567, deken 1587, † 3. Okt. 1616.

155. Eteokles en Poluneikes H. 0.82, B. 1.10. Ht.

Grauwschildering. — Een groote menigte krijgslieden omringt het strijdperk, waarin de gebroeders elkaar bekampen. De lijken van hun vrienden liggen vóór hen. Haimoon, Kreoon's zoon, doorsteekt zich op een van deze lijken. Rechts, achtergrond, een brandstapel.

Herkomstig van het Schermersgilde, alhier.

Francken (Frans), de Jonge,

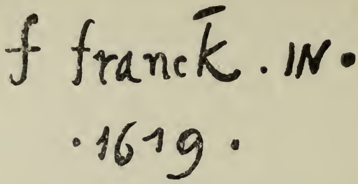
landschappen, binnenzichten, hist. ond.. — Vl. Sch. — Zoon van Frans I, broeder van Jeroom II of den Jonge (zie verder), geboren Antwerpen 6. Mei 1581, leerling van zijn vader, vrijmeester 1605, deken 1614, † 6. Mei 1642 aldaar.

816. Een Kunstkamer H. 0.567, B. 0.852. Ht.

Op een tafel, aangeschoven tegen een muur, waarop een zestal schilderijen prijken, staan en liggen, tusschen rechts een open teekenalbum en links een bloemenvaas, schil-

derijtjes, een ingelegd kistje, kinkhorens, vaasjes, munten en andere voorwerpen.

Geteekend, links :

Gekocht, 1903, van den kunsthandelaar Hallijn, Antwerpen.

156. Wonderen op het Graf van S. Bruno H. 0.52, B. 0.33. Ht.

Een blinde ziet, een bezetene hervindt de rust zijner ziel naast het op 't voorplan, links, voorhanden graf, waaruit een fontein ontspringt. Tal van lijdenden spoeden er zich heen. Achtergrond : een marktplein, waarop een outaar, waarvoor verscheidene personen, o. a. een Karthuizer, knielen.

Uit het voormalig paleis der Antw. Bisschoppen.

157. De Werken van Barmhartigheid H. 1.15, B. 1.60. Ht.

Op het voorplan worden aan de armen brood en drank uitgereikt. Op het tweede plan, en in de huizen die het omgeven, in evenvele tooneelen, de andere werken. Boven verschijnt Christus met de zinnebeelden der vier Evangelisten. Een opschrift luidt, benedenhoek, links :

Die dit beeldt besiedt claer,
Het sal hem leeren naer Godts vermaen
De armen ongetroost niet te laten gaen.
1608.

Get., rechts : DEN - JON - FF - FE (Den jongen F. Francken f.) Zelfde handteeken op nr 781, Weenen.

158-162. Triptiek der *Vier Gekroonden.*

158. De vier Gekroonden ten Marteldood gedoemd H. 2.25, B. 1.85. Ht.

In een forum, waar een beeld van Esculapus verrijst, links van een reusachtigen zuilenbouw, Severus, Severinus,

Carpophorus en Victorinus en nog een vijfde personage, de leer van Christus belijdende ; rechts, Diocletianus met lijfwacht en gevolg. Achtergrond landschap.

Voltooid in 1624, evenals nrs 159-160-161-162, voor het outaar van de Vier Gekroonden (Metselaarsgilde), hoofdkerk.

1755 als van Fr. Franck II, doch met verkeerde opgaaf van het onderwerp ; 1774 als van Fr. Franck II, zonder vermelding van het sujekt.

159. De vier Gekroonden gegeeseld H. 2.11, B. 0.78. Ht.

Linkerluik. — Op den voorgrond de *roode roede*, luisterend naar bevelen, die een bejaard man hem overbrengt. Achtergrond : de geeseling.

160. De gekroonden vóór Diocletianus H. 2.11, B. 0.78. Ht.

Keerzijde van nr 159. — Grauwschildering.

161. De Gekroonden gesteenigd H. 2.11, B. 0.78. Ht.

Rechterluik. — Voorgrond : de vier lijken. Op bevel van een getulband personage, die, omgeven van officieren, op een rots staat, rollen beulen zware steenen op de gemartelden.

162. De Gekroonden aan den Arbeid H. 2.11, B. 0.78. Ht.

Achterzijde van nr 161. — Grauwschildering.

Francken (Frans) III, bijg. de Rubensche,

binnenzichten, hist. onderwerpen. — Vl. Sch. — Zoon van Frans II of den Jonge, broeder van Jeroom III, geb. Antwerpen. 1607, leerling van zijn vader, doch eerlang zeer onder den invloed van Rubens' koloriet ; einde 1639 vrijmeester, begraven 4. Sept. 1667.

669. Een Schilderijenkabinet H. 0.772, B. 1.143. Ht.

In een kamer, waarvan de wanden versierd zijn met allerhande schilderijen, zit, aan een tafel, met op een

prachtig tapijt een heerlijken bloemtuil in een beschilderde vaas, een edelman, met zijn gade links en hun beider zoontje rechts achter de tafel. Op een stok, vóór een tegen een stoel gezet schilderij, twee papegaaien.

Get., links : F FRANCK IN. ET. F.

Geschonken door Artibus Patriæ, 1878.

Francken (**Jeroom**) **II** of **de Jonge**,

portretten, histor. onderwerpen. — Vl. Sch. — Zoon van Frans I, broeder van Frans II, gedoopt Antwerpen 12. Sept. 1578, leerling van zijn vader en later (1605) van zijn oom Ambrosius, vrijmeester 1607, † aldaar 17. Maart 1623.

163. **Horatius Cocles aan de Tiber- of Subliciusbrug** H. 1.80, B. 2.79. Ht.

De heldhaftige Romein laat, achter zich, de brug afbreken, en weert den aanval af van de vijanden, waarvan hij er reeds twee gekwetst en een gedood heeft.

Geteekend :

IERONIMVS. FRANCKEN, INVĒT. FECIT
ANNO 1620 [illegible] 14 augusti

Geschilderd voor het Antw. Schermersgilde.

Francken (**P.-H.**) of **H.-P.**,

godsd. onderwerpen, landschappen. — Vl. Sch. — Bloeide rond 1605 ; zeer onder Rubens' invloed.

164. De H. Franciscus van Assisi H. 2.57, B. 1.69. D.

Engelen omzweven den heilige, die, rechtopstaand in een landschap met een crucifix en een doodshoofd aan zijn voeten, de stigmaten vertoont.

Get., beneden, links : PF

Uit de kerk der Recoletten, evenals nrs 165, 166, 167.

Evenals nr 165 in 1774 als H. P. Franck ; 1826 als van Th. van Tulden ; 1837 als J. H. Franck ; later als P. H. Francken.

165. De vergiftigde Beker H. 2.57, B. 1.69. D.

De heilige Jakob van de Mark aanvaardt een gouden beker, dien een edelman, vergezeld van een page, hem aanbiedt. Een adder, teeken van het tegen den heilige gesmeed booze plan, springt uit het vocht. — Levensgr. fig.

166. De H. Lodewijk als Kruisvaarder H. 2.54, B. 1.66. D.

In volle wapenrusting, dragend den blauwfluweelen met lelies bezaaiden koningsmantel en de teekenen van de orde der ridders van Jeruzalem, heeft hij vóór een kruisbeeld zijn kroon neergelegd en beveelt hij God zijn koninkrijk aan. Naast hem een page. — Levensgr. fig.

Get., beneden in 't midden : PHF ineen (zooals nr 165).

167. De H. Antonius van Padua H. 4.23, B. 2.21. D.

In de middenbeuk van een kerk, op wolken tronend, te midden van engelen, de heilige. Onder hem stellen verscheidene groepen eenige van zijn mirakelen voor.

Get., : PHF ineen (zooals de twee vorige nrs) met het jaartal 1652.

1774 als H. P. Franck ; 1837 als J. H. Franck.

Fruytiers (Filips),

portretten, hist. onderwerpen. — Vl. Sch. — Geb. rond 1607 Antwerpen, vrijmeester 1631-32, † aldaar 1665.

821. **Familiegroep** H. 0.311, B. 0.407. D.

Een in 't zwart gekleede patriciers-vrouw zit, met de waaier in de hand, vóór een met groen bewassen zuilenboog ; tot haar nadert een jongeling, vergezeld van twee kleine meisjes. Haar bejaarde huishoudster, achter haar, ontvangt haar bevelen.

Get., links, boven : PH. FRVYTIERS P A° 1642.

Gekocht 1904 te Annonay, Frankrijk.

Fyol (Konrad)

godsd. onderw. — Duitsche Sch. (Frankfort). — Burger van Frankfort a/d Main, in de oorkonden voor het laatst vermeld in 1499. Veeltijds heeft men met dezen Fyol verward den onder den invloed van de Antwerpsche School van de eerste helft der XVIe eeuw en vooral van Quinten Metsys ontwikkelden, wellicht van oorsprong Nederlandschen *Meester van Frankfort.*

168-169-170. Triptiek.

168. **Jezus door de Wijzen aanbeden** H. 1.61, B. 2.15. Ht.

Middenpaneel. — Links, naast een statig gebouw, in de deuren waarvan verder een bejaard en een jong man zich vertoonen, zit Maria met het kindje op den schoot, en naast haar Jozef, houdend in zijn handen hoed en reisstok. Baardeloos knielt, handen gevouwen, een van de Wijzen ; naast hem, ten gronde, ligt een kroonkaproen ; op een klein stoeltje een gouden vaas. Achter hem ontvangt een tweede Wijze met grijzen baard en witten tulband, een pul uit de

hand van een naast een liggenden hazewind knielenden page. Achter dezen de Moor met een dienaar vóór een deur in een muur. Een tuinhek, in het midden opengelaten, geeft uitzicht op een weide, rotsen en kasteelen.

Het vroeger katal. herkende in den eersten Wijze den hertog van Burgondië Filips den Goede.

Erfgift Baron van Ertborn.

169. Jezus' Geboorte H. 1.61. B. 1.00. Ht.

Rechterluik. — Tusschen de knielende Maria en twee engelen ligt Jezuken ter aarde. Achter hem de os en de ezel, die verwonderd opkijkt naar twee binnenzwevende engelen met een banderol. Achtergrond : landschap, waarin een drietal hooge torens.

Erfgift Baron van Ertborn.

170. De Besnijdenis H. 1.61, B. 1.00. Ht.

Linkerluik. — In den tempel verricht de hoogepriester met een steenen mes de besnijdenis, in tegenwoordigheid van twee vrouwen en drie mannen.

Erfgift Baron van Ertborn.

H. Hijmans, *Ann. de l'Ac. Royale d'Arch. de Belg.*, IVe reeks, X^e^ deel, 1898. poogt den Meester van Frankfort te vereenzelvigen met Quinten, kleinzoon van Quinten Metsijs, die te Frankfort overleed.

Fyt (Jan),

dieren, stillevens, etsen. — Vl. Sch. — 15. Maart 1611 Antwerpen ; leerling van Jan van den Berch 1622 en vooral van Frans Snijders ; vrijmeester 1630 ; op reis Frankrijk en Italië ; Antwerpen terug 1641, en later, 1650, nogmaals Italië ; † in zijn geboortestad 11. Sept. 1661. Voorname werken Weenen, München, Schleissheim.

171. Adelaars H. 1.19, B. 1.67. D.

Op een eenzame rotskruin onder bewolkten hemel verslindt met uitgespreide vleugels een machtige adelaar een wilde eend ; een tweede, met van begeerte uitgerekten hals en dreigenden open snavel, schijnt het oogenblik af te wachten, om hem zijn prooi te betwisten.

Verdoekt 1905.

Geschonken door Jan Stier van Aertselaer, 1845.

172. Hazewinden H. 1.06, B. 1.78. Ht.

Vast aan een ruwbeschorsten boomstam, naast een dooden haas en een drietal patrijzen, twee goedig ingeslapen honden.

Herkomstig uit het huis Pitsenburg, Mechelen.

407. Zie *Dijck* (*Antoon van*)

Garibaldo (Marco Antonio),

geschiedkundige onderwerpen. — Vl. Sch. — Geboren 21. Juni 1620 Antwerpen, vrijmeester 1652, † vóór 19. Okt. 1678.

173. De Vlucht naar Egypte H. 2.66, B. 1.32. Ht.

Jozef loopt naast den ezel, waarop Maria, met het kindje op de knieën, gezeten is. Een afgodsbeeld valt stuk op den achtergrond. Engelen leiden den ezel en dragen in een mand Jozefs timmermansgerief. Andere engelen zweven in de lucht.

Get., links, beneden :

Marc, Antoin Gri.....

Van het Schrijnwerkersoutaar, hoofdkerk.

Garneray (Jan François),

1755-1837. — Fr. School.

1311. **Portret van J.·. E.·. Houssement** H. 0.635, B. 0.525. D.

J.·. E.·. Houssement V.·. de la R.·. L.·. des Amis incorruptibles, door hem gesticht in 't jaar 5785, Deken der Off.·. Dignit.·. van den G.·. O.·.

Get., beneden, rechts : *Garneray*, en daaronder : *12 X 1826*.

Een lith. door Engelmann met de vermelding : Garneray père 1827.

Geschonken door Paul Leroi, 1898.

Genoels (Abraham),

landschappen met vee of met hist. onderwerpen. — Vl. Sch. — Geboren 25. Mei 1640, leerling van Jakob Backereel en N. M. Fierlants; Parijs 1659 als teekenaar van *Gobelin*-patronen en medewerker van Charles Lebrun; terug alhier 1672 en alsdan vrijmeester van het gilde ; Italië van 1674 tot 1682 ; Antwerpen terug 8. Dec. 1682 ; † aldaar 10. Mei 1723.

175. **Minerva en de Muzen in een Landschap** H. 2.28, B. 2.32. D.

Op een klein heuveltje gezeten, ontvangen de Muzen het bezoek van Minerva. Rechts steile rotsen ; links hoog geboomte.

Uit de voormalige St. Lukaskamer.

Giotto di Bondone,

bouwmeester, historieschilder. — Florentijnsche Sch. — Geboren bij Florentië rond 1266, waarschijnlijk leerling van Cimabue ; voornamelijk Florentië en eenigen tijd Rome, Padua, Avignon en Napels ; † Florentië 8. Januari 1337.

176. De H. Paulus H. 0.415, B. 0.215. Ht.

Op gouden grond, houdend in de achter een kazuivelplooi verborgen linke hand een gesloten boek, in de rechte een zwaard. Groene tuniek onder het purperwendig kazuivel.

177. De H. Nikolaas H. 0.415, B. 0.215. Ht.

De rechte hand op het hoofd leggend van een knielenden kloosterling, houdt de bisschop van Myra, rechtop, met den mijter op het hoofd en omhangen met een met goud-gezoomden groenen kazuivel, in de linke drie gouden brooden.

Nrs 176 en 177 uit de veiling Baron Vivant Denon, Parijs, 1826.

Gegraveerd voor Baron Denon.

Erfgift Baron van Ertborn.

Goes (Hugo van der),

historische en godsdienstige onderwerpen, portretten. — Ned. Sch. — Geboren Gent, volgens anderen Goes (Zeeland) ; werkzaam Gent rond 1465 en Brugge tot 1476 ; † als leekebroeder in Roô Klooster bij Brussel. Voornaamste gewrochten Florentië, Berlijn, Weenen, Brugge. Zeer onder invloed van Jan van Eyck.

254. Afbeeldsel van Thomas Portunari (?) H. 0.49, B. 0.31. Ht.

Op groenen, donker geworden grond, bij middel van zwarte lijnen verdeeld in vierkantjes, komt uit het figuur : een man van een dertigtal jaren, bruin haar, blauwgroene oogen, in paarsfluweelen borstrok met breede mouwen, dragende een zeer fijne gouden ketting om den hals, houdend, over gevouwen handen, een rozenhoedje. Links, boven, een teeken, dat gevormd schijnt uit twee gotische letters : *t* en *p*. Op achterkant een wapen met een dubbel opschrift : boven, *(Phil)ippe de Croy,* beneden, *(Seig)neur de (Jeu* (?) *my.*

Vroeger aan Memlinc ; eerst door A. J. Wauters aan van der Goes terug gegeven.— « Vérité frappante et exécution magistrale dans une gamme un peu froide », Waagen. — Bürger, 1862, die ook nr 253 voor werk van Memlinc hield : « deux peintures merveilleuses, autant par la perfection du modelé que par la profondeur du sentiment ».

Uit een kasteel in het Namensche. *Erfgift Baron van Ertborn.*

Goetkint of Goekint (Peter),

landschap met fig. — Vl. Sch. — De eerste meester van Fluweelen Breughel ; † Antwerpen 15. Juli 1583.

670. **Het Spanjaardskasteel te Antwerpen geslecht in 1577** H. 0.737, B. 1.123. Ht.

Op het achterplan verrijst nog, in de linke helft, het kasteel. Op het voorplan eenige vechtende knapen, werklieden met hun alaam in de hand rond een tafel vóór een drinktent, enz. ; rechts, tweede plan, een kwakzalver omringd van een drukke schaar nieuwsgierigen ; een rij tenten ; een bende werklieden, aanrukkend, met muziek voorop, naar den voorgrond.

Een eenigszins gewijzigde herhaling in Fransch privaat-bezit.

Herinnert, als voorstelling, aan een prent van Marten de Vos, waaronder dit opschrift :

Verheugt u, ô Belgica, want Casteel afgrijselijck
Wort nu vernielt als vijandt misprijselijck,
Ja Bederver van Comenschappen in elckx aanschouwen :
Duck d'Albens Tempel. Maer Godt schickt wijselijck,
Datment afbreeckt deur mans, kinderen en vrouwen.
Godt salse helpen die in hem betrouwen.

Erfgift P.-J. Taeymans, 1888.

Goovaerts (Hendrik),

Vl. Sch. — Geboren Mechelen 31. Juli 1669, vrijmeester Antwerpen 1700 ; † aldaar 10 Februari 1720.

178. Het Gilde van den Jongen Voetboog vereert den hoofdman Jan Karel de Cordes zijn Portret H. 1.41, B. 1.86. D.

Door den meester aan het Gilde geschonken in 1711. In de Gildekamer tot einde XVIIIe eeuw. — Landschap van Corn. Huysmans; architectuur van Verstraeten.

Get., en gejaarmerkt, beneden, in 't midden:

H° GOOVAERTS. F° An° 1713

Gossart of Gossaert (Jan), gezeid Jan van Mabuse, d. i. van Maubeuge,

portretten, godsdienstige, geschiedkundige en mythologische onderwerpen. — Ned. Sch. — Geboren Maubeuge rond 1470, vrijmeester Antwerpen 1503, eerst onder den invloed van G. David, na 1508 onder dien van Lionardo en Michelangelo; werkzaam meestal Antwerpen, soms Holland; † Antwerpen 1. Oktober 1532, volgens anderen 1541 (E. v. Even). — Gossart werkte veel voor Margareta van Oostenrijk. — Voorname werken te Praag, München, Berlijn, Brussel, enz..

181. Ecce Homo H. 0.240, B. 0.187. Ht.

Met doornen gekroond, een wit linnen over de linker dij, zit Christus, de handen op de knieën, op het voetstuk van een ronde zuil. Rechts, en lager staande, een man en een vrouw, halfslijfs zichtbaar; links, achter de kolom, het bovenlijf van een man met een hooge muts.

Get. op het voetstuk van de zuil :

IOANNES MALBODIVS INVENIT.

Een herhaling, op zelfde wijze geteekend, als nr 42 veiling Clavé-Bouhaben, 1894, Keulen.

Uit het kabinet Brentano, Amsterdam.

Erfgift Baron van Ertborn.

GOSSART (toegeschreven aan) :

182. Portret van een jonge Dame H. 0.202. B. 0.150. Ht.

Met een rood mutsje, waaronder een zwarten sluier op den rug neerhangt, in zwart keurslijf met roode mouwen, houdt zij de linke hand op den buik en omvat met de rechte een handschoen.

Op de lijst een monogram, gevormd uit de letters : J G F.

Benedenhoek links overblijfsels van een monogram, dat zich laat lezen als JMB of — waarschijnlijker — als CHF. — Attributie aan Gossart zeer betwistbaar.

Herinnert aan nr 1042 Nat. Galerij, Londen.

Erfgift Baron van Ertborn.

GOSSART (toegeschreven aan) :

183. Maria en Jezus H. 0.681. Br. 0.563. Ht.

Op den drempel van een open venster houdt de Maagd haar kindje tegen de borst ; naast haar, links, vijf kersen ; achter haar aan den eenen kant de ruiten van een venster ; rechts een zuil en daarnaast een lelievaas.

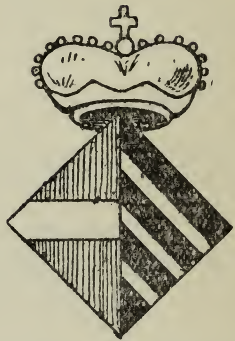
1826 en 1837 als « in de manier van da Vinci » ; 1829 als onbekend ; 1849 als « Vl. Sch. » zonder meer. — Een dergelijk stuk te Brussel, nr 590.

Erfgift Baron van Ertborn.

GOSSART (toegeschreven aan) :

184. Margareta van Oostenrijk H. 0.344, B. 0.238. Ht.

Rechts van de voorgestelde haar wapen, waarboven een hertogelijke kroon.

Onbekend, Vl. Sch., 1849. Later ten onrechte aan Gossart gegeven.

Oude kopij van een origineel, h. 0.35, b. 0.30, werk van Barend van Orley, in de verzameling van Dr Carvalho, Parijs.

Dit oorspronkelijk stuk prijkte onder nr 224, 1902, *Vl. Prim.*, Brugge.

Erfgift Baron van Ertborn.

Goubau (Antoon),

stads- en marktgezichten, genre. — Vl. Sch. — Geboren 27. Mei 1616, vrijmeester 1636, verscheidene jaren Italië, † Antwerpen 11 Maart 1698.

185. De Studie der Kunst te Rome H. 1.130. B. 1.648. Ht.

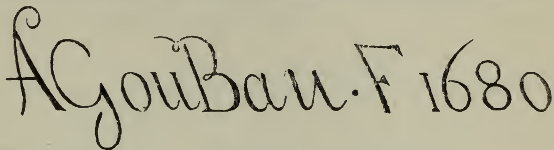
Een geheele schaar kunstenaars verdringt zich, metend, teekenend, redekavelend rond en vóór een bouwval, waarin, tusschen de overblijfsels van een kolonnade, een fontein, versierd met de standbeelden van Venus en Herkules. Rechts, vóór een *osteria*, op eenigen afstand van een naaldzuil, een vroolijk drinkend gezelschap. In het midden herders uit de *Campagna romana* met kudden.

Geteekend en gejaarmerkt op de steenen fonteinplaat onder het barleef : *Antoni Goubau F. Anno 1662.*

Geschonken door Goubau aan S. Lukasgilde, òm ontslagen te zijn van het dekenschap.

186. Piazza Navona, Rome H. 2.051, B. 2.863. D.

Rond een monumentale fontein, in het midden verrijzend, wemelt een bonte menigte van marktvolk en wandelaars.

Geteek. :

1826 en 1829 als van Goubau ; 1837 als van Theod. Rombouts ondanks het handteeken !!

Uit het huis Pitsenburg, Mechelen.

Goyen (Jan van),

landschappen, zee- en stroomgezichten, etsen. — Holl. Sch. — Geboren 13. April 1596 Leiden, leerling van Koenr. van Schilperpoort en Isaak van Swanenburg aldaar, van Willem Gerritsz, Hoorn, van Esaias van de Velde, 's Hage ; in deze laatste stad metterwoon gevestigd van 1631 ; † aldaar April 1656.

736. Landschap H. 0.316, B. 0.568. Ht.

Op het voorplan, zich verliezend achter een hoopje aarde rechts, een gracht ; op den niet hoogen kant daarvan boerenhutten, vullend, tot wat verder dan het midden, de linke helft. Vóór het laatste huisje een met hooi geladen wagen ; vóór de andere pratende lieden. Rechte helft : vergezicht met, achter wat geboomte, een torentje. Aan den hemel witte en grijze wolken.

Get., beneden, links : vG 1631.

Gekocht van P. Cordonnier, Parijs,1883.

Granet (François-Marius),

historische genre. — Fr. Sch. — Geb. Aix 1775, leerl. van Constantine en L. David; verscheidene jaren Rome; † geboortestad 1849.

1316. Vóór het Conclave H. 0.937, B. 1.320. D.

Get., beneden, onder kardinaal : Mrs GRANET. FBAT 1833.
Geschonken door Paul Leroi, Parijs, 1898.

Grimer of Grimmer (Abel),

landschappen, genre, godsd. onderwerpen. — Vl. Sch. — Geboren vóór 1577 Antwerpen, leerling van zijn vader Jakob, als meesterszoon aangenomen 1592, heeft een leerling in 1597, overleden vóór 1619.

672. De Antwerpsche Polder ; de « Palinghuizen » buiten de Slijk= of Lillo=poort H. 1.778, B. 2.953. Ht.

Get., beneden, rechts, in bruine verf :

ABEL·GRIMER·FECIT

Daaronder, in zwarte verf, het valsche jaartal 1569, ofwel geheel willekeurig bijgevoegd, ofwel later opgehoogd en veranderd uit een oorspronkelijk 1596. Te vergelijken met nr 817, vooral wat de kleine figuurtjes en de huisjes van het stadsgezicht betrett. Door P. Génard in het *Cat. du Musée d'Antiq., 1881,* aan Jakob toegeschreven.

Een bruiloftfeestmaal, in de rechte benedenhelft, nagevolgd naar P. Breughel.

Muzeum van Oudheden (Steen).

817. Antwerpen met een gedeelte van het Vlaamsch Hoofd in 1600. H. 0.377, B. 0.444. Ht.

In de lucht, maar van een andere hand, Christus en Maria, omgeven van engelen.

Get. en gejaarm., beneden, midden :

ABEI CRĪMER FECIT
1600

Geschonken door mevr. Osterrieth-Mols, 1903, bij bemiddeling van de Maatschappij Artibus Patriæ.

831. **De vier Seizoenen**

Lente H. 0.332, B. 0.647. Ht.

Volgens de bekende plaat van P. A. Merica naar teekening van P. Breughel I (1555-1556).

Zomer H. 0.332, B. 0.471. Ht.

Get. en gejaarmerkt links, beneden : ABEL GRIMER F 1607

Volgens de bekende plaat van P. A. Merica naar teekening van P. Breughel I (1555-1556).

Herfst H. 0.332, B. 0.468. Ht.

Get., en gejaarmerkt op waterput :

ABEL GRIMERFECIT

Het jaartal 1637 is althans gedeeltelijk onecht ; waarschijnlijk vroeger 1607, zooals op volgend paneeltje.

Volgens de plaat van P. A. Merica naar teekening van Hans Bol.

Winter H. 0.332, B. 0.469. Ht.

Get. en gejaarmerkt, links, beneden : ABEL GRIMER-FECIT 1607.

Volgens de plaat van P. A. Merica naar teekening van Hans Bol.

Te Ofen-Pesth zijn er vier kleine paneeltjes uit de verz. J. L. Pyrker van Jakob Grimer. De *Winter* is geteekend : GRIMER FECIT 1575. Gekocht van den kunsthandelaar de Heuvel, Brussel, 1904.

Grimer of Grimmer (Jakob),

landschappen, genre, godsd. onderwerpen. — Ned. Sch. — Geboren Antwerpen rond 1526 ; leerling van Mathijs Cock en Christiaan van den Queeckborne ; vrijmeester 1547 ; leeft nog in 1589.

671. **Het Kiel** (buiten Antwerpen) H. 1.215, B. 1.962. Ht.

Boomgaarden en beemden, gezoomd met staketsels, hagen of boomen en doorsneden met wegen en paden, strekken zich uit tot aan den stroom, waarachter, ver links, de stad verrijst. Hier en daar een rijk buitenverblijf of een hoefje ; op den oever, meer links, de huizen van het vlek. Over het eerste plan loopt de heirweg, waarop ruiters, speelkarretjes, allerlei boerenvolk, wandelend, dansend, vechtend. Achter sombere wolken broedt de zon.

Geteekend, op de haag, rechte helft :

ACQ• GRIMER F A 1578

Volgens H. Hymans, *K. v. Mander,* II, bl. 12, zou dit stuk, dat hij een *klein landschap* noemt, gejaarmerkt zijn 1575.

Eigendom van de Stad.

Groenendael (Cornelis),

godsdienstige onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren 20. Februari 1785 Lier, leerling van de Antwerpsche Akademie in 1802 ; daarna Parijs tot 1814 ; van dan af Antwerpen ; † aldaar 1834.

1074. Portret van den heer van Doninck H. 0.608, B. 4.072. D.

1075. Portret van Mevrouw van Doninck H. 0.608, B. 0.472. D.

Geteekend :

C Groenedael f 1810

Het vroegere kleine katal. geeft als voornaam van den meester *Kamiel*. Siret, Immerseel, geven evenals v. d. Branden *Cornelis*.

Erfgift van mevrouw van Bredael, geboren Anna Maria van Doninck, dochter van de beide voorgestelde personen, 1875.

Groningen (Jan Swart van -), zie Swart.

Gysels (Pieter),

stilleven, landschappen. — Vl. Sch. — Geboren Antwerpen 1621, vrijmeester 1650, † aldaar 1690. Navolger van Fluweelen Breughel.

673. Stilleven H. 0.867, B. 1.197. D.

Op een verhoog in een soort van voorzaal, door een kolonnade toegang verleenend naar een heerlijke warande, liggen, in schilderachtige wanorde, aan den voet van een reusachtigen vaas, waaruit in een overgrooten tros een rijke buit allerlei vruchten en groenten neerhangen, dood wild en doode vogelen, o. a. een reebok, een zwaan, hazen, verder gedreven en Delftsch porseleinen schotels, zeeschelpjes, een mandje druiven, meloenen, enz.. Hier en daar, benevens enkele levende dieren, o. a. een grooten pauw, een ara, een aap, — ziet men *putti*, die, rechts, bloemen aanbrengen, of, links, bezig zijn aan den reuzenvaas. Buiten, achter hooge boomen, de roode gloed van de zon onder donkere wolken.

Get., boven, rechts : PETRVS
GEYSELS
INVENTOR.

De meester stierf, terwijl hij de laatste hand legde aan dit stuk, dat daarom « *Gijsels' Doodskist* » geheeten werd.

Gekocht, 1878, veiling Geelhand de Labistrate, alhier.

Hals (Frans), de Oude,

portretten, genre. — Holl. Sch. — Geboren Antwerpen, volgens anderen Mechelen, 1580 of 1581, leerling van Karel van Mander Haarlem al vóór 1604, wellicht al 1600, † aldaar 29. Aug. 1666. Meester van zijn broeder Dirk en van zijn eigen zoon Frans, A. Brouwer, A. van Ostade, P. Codde ; had grooten invloed op Soutman, Verspronck, de Bray.

188. Visscherskaap — H. 0.75, B. 0.62. D.

Guitig, een koddigen kwinkslag op de lippen, met gekruiste armen, de ben op den rug, een rood mutsje op zijn slecht gekamden kop, kijkt hij u aan. Achter hem duin en zee.

Geteekend, links : H

Wellicht meer algemeen gekend als *De Strandlooper van Haarlem.*

Geschilderd rond 1640. Zie Bode, *Studiën,* bl. 52.

Herhaling, eenigszins gewijzigd, Dublijn.

Gekocht van J. C. Mertz, Parijs, 1871.

674. Hollandsch Edelman — H. 1.154, B. 0.875. D.

Even naar links kijkend, makend met de ontbloote rechte hand een gebaar als was hij met iemand in gesprek, houdt de nog jonge, volbloedige en lijvige edelman in de

behandschoende linke zijn tweede handschoen. Zwarte kleedij op zwarten grond. Bovenhoek, links, een wapenschild.

« Von unbestreitbarer Echtheit ; der Ausdruck des Kopfes vorzüglich, die Malerei der Hand virtuos, breit, kräftig ».Bredius, *Zeitschr. f. bild. K.*, 1888. — Tegenhanger van ons nr 674, portret van de jonge vrouw van den edelman, bij Baron G.van Rothschild, Parijs.

Gekocht, 1886, van Gebr. Bourgeois, Keulen, 85.000 fr..

Heda (Willem Claesz),

stillevens, portretten. — Holl. Sch. — Geboren 1594 Haarlem, ontwikkelde zich onder invloed aldaar van Pieter Claesz, vader van Nikl. Berchem; was hoofdman van S. Lukasgilde 1631, lid van het bestuur daarvan tot 5 maal van 1637 tot 1652, deken 1644 en 1652, en leefde er nog 1678. Vader en meester van Gerrit Willemsz Heda en broeder van Cornelis Claesz. Zijn werk wordt wel eens verward met dat van den monogrammist C. P., d. i. vermoedelijk van den hierboven bedoelden stillevenschilder Pieter Claesz. Soms ook staat het op den naam van Guiliam Gabron.

836. Een Hollandsch Ontbijt H. 0.83, B. 1.15. Ht.

Op een houten tafel, voor de drie vierden met een wit ammelaken gedekt, een halve goudsche kaas met een half zwart brood er op, appelen, een aangesneden pastei, een porseleinen bord met boter, een broodje op een tinnen schotel, pruimen, peren, een gevuld rijnwijnglas, enz..

Gekocht, veiling Jozef Isenbaert, 1905, Antwerpen.

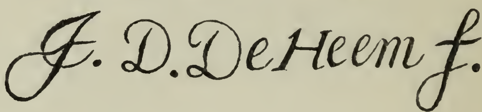
Heem (Jan de),

stillevens. — Holl. Sch. — Geboren 1606 Utrecht, leerling van zijn vader David ; werkzaam Leiden 1628-1632, Utrecht 1632-1635, Antwerpen 1636-1667, nogmaals Utrecht 1667-1672, dan voor goed Antwerpen, waar hij tusschen 14. Okt. 1683 en 26. April 1684 stierf.

54. **Bloemen en Kerfdieren,** H. 0.497, B. 0.668. D.

Bevestigd aan een klimoptwijg zijn rozen, tulpen, een pioen, een takje kersen, een aar Spaansche tarwe, enz. ; een sprinkhaan en twee vlinders zijn daarop aan 't azen.

Geteekend, beneden, in 't midden :

656. **Stilleven** H. 0.282, B. 0.390. D.

Op een gedeeltelijk met een groen tapijt overdekte tafel liggen, naast een paar oesters en een geschilde aangesneden citroen, perziken, druiven, sinaasappels. Een fijngevormde roomer achter de perziken.

Gekocht van L. Gauchez, 1869.

Helst (Bartholomeus van der),

portretten. — Holl. Sch. — Geboren 1613 Haarlem, leerling van Nikolaas Eliasz. Pickenoy, werkzaam Amsterdam en aldaar † 16. December 1670.

382. **Portret van een jong Meisje** H. 1.27, B. 1.06. D.

Gekleed als jachtgodin, met de linke hand een windhond bij den halsband vasthoudend, heeft zij in de rechte een jagershoorn. Achtergrond : links drie mannen, waaronder een jagersknecht, dicht bij een drietal honden ; rechts een voetstuk. — Levensgr. fig.

Betwistbare attributie. Wellicht van Jan van Bijlert.

Gekocht door Baron A. Baut de Rasmon van den kunsthandelaar Spruyt, Gent, 1801.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Hemessen (Jan Sanders, gezeid **van),**

godsd. onderwerpen, portretten, genre. —Ned. Sch. — Geboren Hemishem bij Antwerpen rond 1504, leerling bij Hendrik van Kleef, den Oude, Antwerpen 1519, meester 1524, deken 1548, † na 1575 Antwerpen misschien, volgens anderen te Haarlem, waar hij zich begin 1551 schijnt te hebben gevestigd. Gejaarmerkte werken van 1541 tot 1575. Zijn dochter Katarina was portretschilderes.

De werken van den « *Brunswijker Monogrammist* » worden thans door velen als van Sanders' hand beschouwd (nr 558, Berlijn ; nr 1158 Rijksmuzeum ; twee stukjes *Staedel'sches Institut,* Frankfort, enz..)

HEMESSEN (toegeschreven aan) :

425. **Roeping van St-Matheus** H. 0.72, B. 0.81. Ht.

Een van de talrijke, veelal zwakke, meest aan Hemessen gegeven kopijen van een meesterstuk van Marinus van Reymerswale, bij graaf Northbrook, Londen, nr 295, *Vlaam. Prim.*, Brugge. Zulk een kopij o. a. te Gent.

1849 onbekend Vl. Sch..

Het handteeken, voorkomende links op een rekening, is zeker onecht. 1849 las men dit verkeerd *Jan van Remers.*

Herreyns (Willem Jakob), de Derde,

portretten, godsdienstige voorstellingen. — Vl. Sch. — Kleinzoon van den schilder Jakob Herreyns I, 1643-1732,

en van Jakob II, 17?-?17?; gedoopt 10. Juni 1743 Antwerpen, leerling aan de Akademie, leeraar bij dit instituut 1765, later bestuurder ; leeraar bij de « Ecole centrale du département des Deux-Nèthes » 1794 ; † 10. Augustus 1827. De eenige meester van zijn tijd, die de nationale overleveringen eenigszins wist hoog te houden.

1078. Jakob de Bue, gewezen Jezuïet, Bollandist in de abdij Tongerloo H. 0.96, B. 0.78. D.

Voltooid in 1793. — De Bue is voorgesteld op 66-jarigen leeftijd. — Levensgr. fig.
Uit de abdij Tongerloo.

1081. Christus op het Kruis den geest gevend H. 3.42, B. 3.28. D.

Maria en Joannes staan rechts onder het kruis, waarop Jezus zooeven stierf, terwijl, knielend, Magdalena het kruishout met den arm omringt. Links de hoofdman over honderd in gesprek met een anderen Romeinschen krijgsoverste. Achter hem verscheidene soldaten. Op den achtergrond links rotsen, rechts Jeruzalem, in 't midden een landschap, waarboven, in een somberen hemel, een spookachtige maan.

Volgens het opschrift op een op het voorplan aangebrachten steen rechts, besteld door den voorlaatsten abt van S. Bernard, Benedictus Neefs.

Geteekend, op dien zelfden steen :

Pinxit G.Herreyns
Reg. Suec. Pr.

Gekocht, 1860, van L. Reynwit, alhier.

1213. Portret van den Historie-schilder Andries-Cornelis Lens (1739-1822), in zijn werkplaats H. 1.165, B. 0.960. Ht.

De zelfvoldaanheid van dezen kunstenaar is door Herreyns op waarlijk treffende wijze weergegeven. De voorgestelde toont met zwierig gebaar van de linke hand op zijn eigen borst en kijkt den toeschouwer aan met een uitdrukking van blijden hoogmoed, als wilde hij zeggen : « *ik ben 't !* » — Men vergelijke hiermede het afbeedsel van Herreyns zelf door *Smits*.

Zie *Smits*, 1128.

Gekocht van A. Lambeaux, Brussel, 1893.

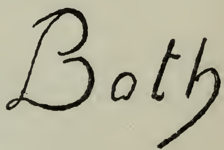
Heusch (Willem de),

landschappen, etsen. — Holl. Sch. — Geboren Utrecht rond 1625, leerling van Jan Both ; Italië in zijn jeugd, later voor goed in zijn vaderstad, waar hij 9. Maart 1692 overleed.

788. Italiaansch Landschap H. 0.46, B. 0.41. Ht.

Een weg, loopend over 't midden van het voorplan naar links, achter struiken en boomen ; rechts daarvan een beek met een watervalletje aan den voet van met boomen begroeide rotsen ; achtergrond : bleeker en bleeker aftonende bergen onder gelen avondhemel. Op den weg een man met twee beladen ezels ; vooraan twee herdersjongens.

Beneden, links, de valsche handteekening :

Gekocht als *W. de Heusch,* veiling Kums, 1898.

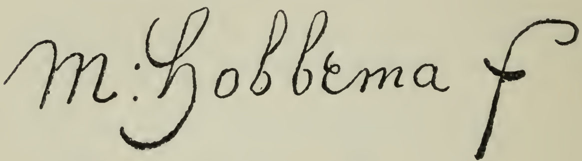
Hobbema (Meindert),

landschappen. — Holl. Sch. — Geb. Amsterdam 1638, leerl. van Jakob van Ruisdael, meestal in zijn geboortestad, waar hij 7. Dec. 1709 † en *van den arme* begraven werd. — Zijn kunstenaarsloopbaan omvat ongeveer 12 jaren : 1658-1670.

675. **De Watermolen ; — Gelderland** H.0.720, B. 1.087. Ht.

Achter een voorplan, rechts uit een slapend water, links uit een met gras en struiken begroeiden oever bestaande, een met stroo gedekte leemen hut, met, aan den ons toegewenden gevel, een molenrad en daarvóór een soort van houten plate-form, die tot sluis dient. Even vóór deze sluis, ongeveer in 't midden, eenige hooge boomen, waarnaast, op den gelen zandweg, een man en een knaap. Meer links, omringd van boomen, een boerenhuis ; rechts, achtergrond, geboomte en een kerk. Blauwe hemel en witte wolken weerspiegelen zich in 't stille nat vooraan.

Geteekend, links, beneden :

Gekocht veiling Galerij Schneider, Parijs, 1876.

Hoecke (Jan van den) of van Hoeck,

godsd. en hist. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Gedoopt Antwerpen 4. Augustus 1611, leerling van zijn vader Kasper, (zelf 1595 leerl. van Juliaan Teniers, vrijmeester 1603, † na 1648), en van Rubens, zeer onder

invloed van Ant. van Dijck, met wiens werken de zijne eenige overeenkomst vertoonen; een tijd Italië en Duitschland; 1647 terug Antwerpen als hofschilder van landvoogd Leopold-Willem; † in zijn vaderstad 1651.

381. **De H. Franciscus van Assisi, het Jezuskindje aanbiddende** H. 1.130, B. 0.923. Ht.

De heilige, halfslijfs, geknield vóór het Kindje, dat Maria, tot aan de knieën in een glorie zichtbaar, hem voorhoudt. — Half-levensgr.

Uit de kerk der Minderbroeders alhier.

Hondecoeter (Gillis Claesz. d'),

landschappen, portretten, vogelen. — Ned. Sch. — Geboren Antwerpen, afstammend van de graven van Westerloo, leerl. van Roeland Savery en Vinckeboons, vestigde zich in de noordelijke Provinciën ten gevolge van de godsdienstige troebelen; opvolgenlijk Delft, Utrecht en van 1610 Amsterdam, waar hij 1638 stierf. — Vader en meester van Gijsbrecht; grootvader van Melchior.

828. **Landschap** H. 0.49, B. 0.83. Ht.

Achter een boschachtig voorplan, stort, onder een houten brug, een waterloop zich uit in een meer, dat het geheele middenplan beslaat en waarachter zich in zachtblauwen schemer, benevens kleine huizen, een kerk, een kasteel met torens, alle met geboomte omgeven, verheffen. Op de brug knielt een vrouw, naast welke eenige houtstokken ter aarde liggen, vóór een getulband, met rooden mantel omhangen grijsaard (Elias en de weduwe van Sarepta?). Op den weg naar de brug toe nadert een schaper, zijn dieren vóór zich uitdrijvend. Geheel vooraan, naast de vrouw, een man met een hond; rechts, op een tweede

bruggetje, onder een ouden verweerden boom, een jager met een hond.

Get., en gejaarmerkt, beneden, bijna in 't midden :

Gekocht, 1904, veiling Delehaye alhier als « School van Breughel ».

Geschonken door Artibus Patriæ, 1904.

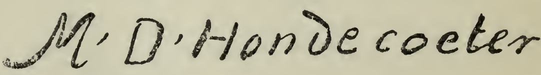
Hondecoeter (Melchior d')

stillevens, dieren, gravuren. — Holl. Sch. — Geboren Utrecht 1636, leerling van zijn vader Gijsbrecht (1604-1653) en zijn oom van moederszijde, J. B. Weenix ; 's Hage 1659-1663, daarna Amsterdam, waar hij † 3. April 1695.

665. Vogelen H. 1.308, B. 1.156. D.

In de lommer van een bosch, dat, van het voorplan rechts tot het middenplan reikt, snatert en kakelt de gepluimde burgerschap. Heel vooraan, links, is te water een witte woerd met jonge eenden ; rechts een rechtstaande donkere eend en twee slapende ; over een grooten, prachtigen vogel, op één poot recht in het midden, neemt een blauwe duif haar vlucht. Links, in 't verschiet, landschap in rozen avondschemer.

Get., links, boven zwemmende eend :

Gekocht 1877 van John. H. Moule, Parijs.

Horemans (Jan-Jozef), gez. de oude, de Bruine,

geschiedk. onderw., kermissen. — Vl. Sch. — Gedoopt Antwerpen 16. Nov. 1682, leerling van den beeldhouwer

Mich. van der Voort 1694, daarna tot 1700 bij den schilder J. van Penne ; vrijmeester 1705 ; † alhier 7. Aug. 1759.

200. Plechtige Ontvangst van den Abt van St-Michiels door de Leden van het Schermersgild, waarvan hij Protector was H. 1.408., B. 2.042., D.

De hoofdman, omgeven door de voornaamste gildeleden, verwelkomt, ongeveer in het midden van het tafereel, vóór de poort van het Schermershuis, het lokaal der vereeniging, den wat naar rechts staanden abt Jan Baptista Cornelissen en dezes gevolg. Op een podium, links, naar achter, versierd met de wapens van den abt, schrijft een suppoost de namen van de leden, die straks zullen deel nemen aan een schermerswedstrijd. De prijzen, — tinnen schotels, — op eenigen afstand. Vooraan, rechts, het rijtuig van den *Protector*. Achtergrond gebouwen en geboomte.

Besteld door Frans van Lancker, Onder-Deken der Antw. Schermers 25. Januari 1746 aan J. J. Horemans I én J. J. Horemans II.

Uit het lokaal van het Schermersgilde.

Horemans (Jan-Jozef), de Jonge of **de Lichte,** (= **Heldere**), ook **de Tweede,**

histor. onderw., kermissen, landschappen, enz. — Vl. Sch. — Geboren 15. Jan. 1714 Antwerpen, leerling van zijn vader Jan-Jozef, deken van S. Lukas 1769 en 1776, † aldaar na 1790.

676. De « Blijde Inkomste » van Karel van Lorreinen te Antwerpen 1749 H. 1.120., B. 1.698., D.

Met zijn gevolg reed de Landvoogd zoo juist de stadspoort binnen ; hij groet en wordt begroet door de hem opwachtende overheidspersonen.

Eigendom van de Stad.

Houckgeest of Hoeckgeest (Geeraard of Gerrit),

binnenzichten van kerken, etsen. — Holl. Sch. — Geb. rond 1600, opgenomen gilde 's Hage 1625, gilde Delft 1639 ; aldaar nog in leven 1653.

196. Binnenzicht van de nieuwe Kerk te Delft H. 0.405., B. 0.350. Ht.

Voorplan rechts : een adellijke familie, — de vader, de moeder met een kindje, een jonge knaap, — staat vóór het hekken, waarachter, half verborgen door een zuil, het grafteeken van Willem den Zwijger door Hendrik de Keyser. Voorplan links : een grafmaker, en, niet ver van dezen, een hond. Verder het spreekgestoelte, waarvoor, op een bank gezeten, een vrouw en een kind. Hier en daar, aan de zuilen, epitafiën en blazoenen. In een zijbeuk, waar, door twee hooge vensters, helder licht binnenstroomt, nog drie personen met honden.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon

197. Een protestantsche Tempel van binnen H. 0.355, B. 0.414. Ht.

Tusschen twee zuilen op het voorplan,op de eerste waarvan een epitafium prijkt, heeft men begonnen een graf te delven. Achter de tweede kolom ziet men den eikenhouten predikstoel, bevestigd aan een kolom, waarachter nog, links, een klein strookje van de kerk zichtbaar is. Dieper in het gebouw, aan den ingang van het voormalig hooge koor, een tweetal huizen ; heel achteraan nog een viertal personages, heel klein.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Huchtenburgh (Jan van) of Hughtenburgh,

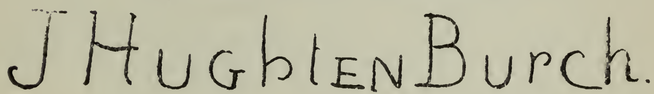
ruitergevechten, portretten, etsen, zwarte kunstplaten. — Holl. Sch. — Geboren 1646 Haarlem, leerling van

Thomas Wijck aldaar, na 1667 van A. F. v. d. Meulen Parijs ; een tijd Rome ; Haarlem van af 1670 ; Amsterdam 1681 ; daarna den Haag en Duitschland ; † Amsterdam 1733.

737. Oorlogsweeën H. 0.504, B. 0.607. Doek op Hout.

Door links en rechts dravende ruiters bewaakt, nadert een lange stoet wagens, waarop, onder donkere huiven, gekwetste manschappen. Vluchtend of verjaagd landvolk, mannen, vrouwen, kinderen, enkelen op paard of ezel, de anderen te voet, gaan de karavaan vóór. Op het middenplan een stad, vóór de muren waarvan het wemelt van soldaten. In den hoek, rechts, achter een dood paard, insgelijks soldaten ; achter hen, onder hooge boomen, een tent en een staf officieren. Achtergrond : bergen, wegblauwend onder bleeke lucht.

Geteekend, beneden, onder bruin paard :

Gekocht, 1880, veiling markgraaf de Courtebourne, tegelijk met nrs 642, 683, 726, 752 en 754.

Huffel (Peter van),

histor. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren 17. Aug. 1769 Geeraardsbergen, leerling van Herreyns Antwerpen ; verbleef eenigen tijd Parijs ; bestuurder van de Akademie Gent ; † aldaar 1844.

1155. Napoleon Buonaparte als eerste Consul H. 0.055, B. 0.550. Ht.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Huysmans (Cornelis),

landschappen. — Vl. Sch. — Geb. Antwerpen 2. April 1648, leerling van Kasper de Witte ; Brussel van vóór 1681 tot 1682 ; alsdan Mechelen tot 1702, wanneer hij zich alhier vestigde ; vrijmeester 1706 ; nogmaals Mechelen 1712 en aldaar † 1. Juni 1727.

Michau, zie verder onder **M.**

201. Landschap H. 0.830, B. 1.183. D.

Op het voorplan links maken eenige ruiters halt met hun honden; links, aan een plas, overschaduwd door een hoogen boom, drinken een koe en eenige schapen. Op het hooger gelegen middelplan, rechts, beweegt zich een vrouw, en verder, in de richting van een bosch, waarachter zich bergen verheffen, eenige wandelaars en ruiters ; links vloeit een rivier, waarachter de grond al hooger en hooger opglooit, vertoonend hier en daar wat boomen en een witglimmend slot. Blauwe Italiaansche hemel met zomerwolken.

De figuren, volgens het vroeger kataloog, van Th. Michau.

Geschonken door Artibus Patriæ, 1868.

Huysmans (Jan Baptist)

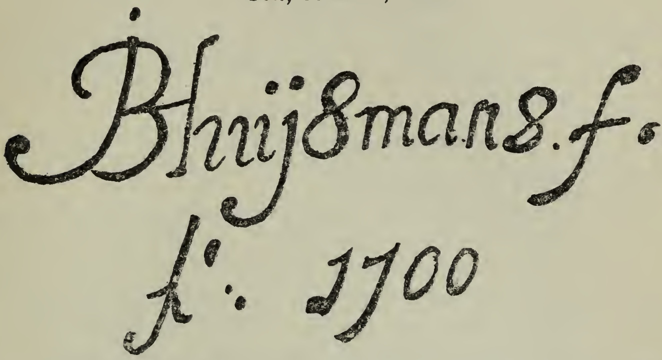
landschappen. — Vl. Sch. — Broeder van Cornelis, wiens leerling hij was ; gedoopt Antwerpen 7. Oktober 1654 ; vrijschilder 1677, en er † 14. Juli 1716.

826. Landschap H. 1.364, B. 1.907. D.

Rechts, voorplan, laat een herder een viertal koeien, eenige schapen en geiten drinken aan een plas, waarvan de oeverrand zich tamelijk hoog en steil verheft naar het middenplan, waar, onder hooge boomen, een tweetal huisjes aflossen op den donkeren achtergrond van een bosch. In

de linke helft liggen een paar schuiten op een rivier, waarvan de eene oever tamelijk steil opglooit tot een uitgestrekten berg, achter welken, ver, onder warmblauwen hemel, een drietal witte kruinen glinsteren in het licht.

Get., beneden, rechts :

Erfgift P. Koch, door bemiddeling van Artibus Patriæ, 1904.

Huysum (Justus van),

zeegezichten, landschappen, portretten, ruitergevechten, histor. onderw., vooral bloemen en vruchten. — Holl. Sch. — Geboren 8. Juni 1659 Amsterdam, leerling van Cl. Berchem, † aldaar April 1719. Vader van Jan (1682-1749).

427. **Bloemenstuk** H. 0.908, B. 0.713. D.

Onder een vaas, — waarin een groote ruiker, — ligt op het donkere tafelkleed een vogelnest, waarin vier eitjes. Op de tafel een salamander, twee huisjesslakken, een waterjuffer en een vlieg.

Gekocht 1861 veiling D. v. d. Schrieck, Leuven. Tevoren tot 1830 Kabin. de Marneffe, Brussel.

IJkens (Jan),

godsdienstige onderwerpen, allegorieën. — Vl. Sch. — Geb. Antwerpen 19.Dec. 1613 (v.d.Br.) of 1625 (Siret), leerde eerst beeldhouwen bij zijn vader Melchior, vrijbeeldsnijder en schilder-leerling in 1665-66 ; nog vermeld in de rekeningen der kamer 1672-73 ; overlijdensdatum onbekend.

795. **Allegorie tot Verheerlijking van de Geboorte van een Prins** H. 1.68, B. 2.236. D.

Op een tusschen twee zuilen vooruitspringend podium een wereldbol, waarop men Spanje en de Amerikaansche en Afrikaansche bezittingen van dit rijk onderscheidt. Rechts van dezen wereldbol de allegorische figuren van Oorlog en Faam ; links dat van de Vrede. Aan den voet van dit podium zit een blondgelokte vorstin, — wellicht Dona Mariana de Austria, tweede gemalin van Filips IV ? — houdend op de knieën rechtstaande den Infant, — D. Balthasar Carlos ? — wien een vier à vijfjarig meisje een tros druiven biedt. Achter de blonde vorstin, rechts, de zinnebeeldige figuren van de Openbare Macht, den Overvloed, de Kunst. De Tijd, met de zeis in de linke en een olijvenkroon in de rechte hand, nadert van links tot den kleinen prins, en terwijl heelemaal links een slanke, zwartgepruikte, in een rijken tabbaard gehulde vorst staat, die, achterwaarts kijkend, een kleinen page een gouden paardengebit met roodlederen toom ter hand stelt. Achter dezen lezen twee geleerden, één oude en een jonge, in oude folianten. Get. op het voetstuk van een kolom, rechts, boven :

IOANNES. ŸKENS INVĒ. ET. FĒ. 1659.

Geschonken door P. Leroi, Parijs, 1898.

IJkens (Pieter),

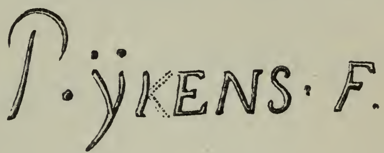
historische en godsdienstige onderwerpen, portretten, tapijtpatronen. — Vl. Sch. — Ged. Antwerpen 30 Jan.

1648, leerling van zijn vader Jan, vrijschilder 1673, † alhier na Juni 1695.

505. De H. Katarina redetwistende met de Wijsgeeren H. 2.76, B. 2.32. D.

Als aan de aarde ontheven, verheerlijkt de heilige, rechtstaande in het Pretorium, de kristene leer, terwijl de rond haar staande wijsgeeren hun verbazing laten blijken. Keizer Maximus, rechts op een troonzetel, aanhoort met stijgende verontwaardiging haar rede. Vóór zijn voeten lezen eenige geleerden met gespannen aandacht Grieksche handschriften. Op het voorplan, links, het gebroken rad, zinnebeeld van Katarina's marteldood. Levensgr. fig.

Get. beneden links :

Uit de hoofdkerk alhier.

506. Steven Cornelis Janssens van Hujoel, Hoofdman van St. Lukasgilde en Olijftak H. 0.86, B. 0.70. D.

Halflijfs, in 't zwart, met kanten rabat en gepruikt *à la Louis XIV.* — Levensgr.
De lijst is het werk van J. Bapt. de Wree, den Oude, 1635 ? — 17.. ? — Vl. Sch. —

Uit de voorkamer van St. Lukas.

Jacobsz Lukas — zie **Lukas van Leiden**

Janssens (Abraham) van Nuyssen,

godsd. en allegorische onderwerpen. — Vl. Sch. — Geboren Antwerpen 1575, leerling van Jan Snellinck

1585, vrijmeester 1601 ; bezocht Italië en kwam onder Carravagio's invloed ; Deken van St. Lukas 1606 ; † vóór 25 Jan. 1632.

211. Maria, het Kindje Jezus en de kleine Joannes de Dooper H. 1.124, B. 0.810. D.

Joannes biedt het op zijn moeders knieën gezeten kindje kersen aan. — Levensgr. fig.

212. Scaldis en Antverpia H. 1.755, B. 3.076. Ht.

De oude Scheldegeest biedt de met haar burchtkroon versierde Antverpia een horen, gevuld met aard-, tuin- en boomvruchten.

Voltooid 1610. — Versierde vroeger de schouw van de Statenkamer ten Stadhuize.

213. De drie Koningen H. 2.29, B. 2.07. Ht.

Een van de Wijzen biedt, knielend, gouden penningen in een gouden kelk aan het Kindje, dat Maria, links op het voorplan, met St. Jozef, rechtstaande achter haar, op den schoot houdt. De twee andere koningen en gevolg staan achter den eerste, rechts. Een knielende dienaar houdt, achter de hoofdgroep, een brandenden toorts.

Uit de Predikheerenkerk alhier.

Jardin (Karel du) of Dujardin

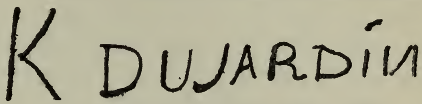
portretten, landschappen, etsen. — Holl. Sch. — Geboren 1622 Amsterdam, leerling van Nik. Berchem : leefde 's Hage en in zijn vaderstad ; tweemaal in Italië ; † Venetië 20 Nov. 1678.

668. Landschap H. 0.385, B 0.496. Ht.

Op het voorplan, gevolgd van een zwaar beladen ezel, waadt een meisje door de helder-koele beek ; een kleine knaap, even vóór haar, watert met opgeheven hemdje in den vliet ; dichtbij een hond en een roode koe ; op den oever, naast een boom, een witte koe en twee liggende

schapen. Achter dit alles een dorp met baksteenen huizen op een berg. Aan den eenen kant is de hemel nog blauw met witte zomerwolken ; aan den anderen is hij bleekgeel van de stil- ondergaande zon. Begin voorjaar.

Get., beneden, rechts, op boomstam :

en daaronder het jaartal 1660.

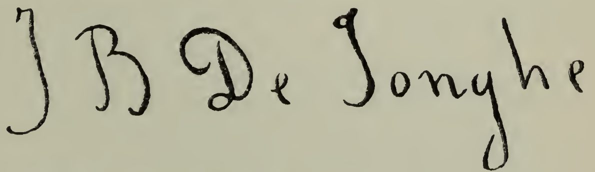
Gekocht, 1879, van P. L. Evrard, Parijs.

Jonghe (Jan Baptist de)

landschappen. — Vl. Sch. — Geboren 8. Januari 1785 Kortrijk, leerling van Ommeganck, bezocht Holland, Frankrijk, Engeland ; † in zijn geboortestad 1844. — E. J. Verboeckhoven stoffeerde eenige van zijn stukken met dieren.

1252. In de Ardennen H. 0.617, B. 0.832. Ht.

Geteekend, beneden, rechts :

Gekocht, 1896, van mejuffer Oct. de Jonghe.

Jordaens (Jacob),

hist., godsd., allegor., myth., onderwerpen, zedentafereelen, stillevens, portretten, tapijtpatronen. — Vl. Sch. — Geboren Antwerpen 19. Mei 1593, leerling van Adam van Noort 1607, vrijmeester 1615, gehuwd met Katarina van Noort, later zijn geliefkoosd model, 1616 ;

mede-deken 1. Okt. 1621 tot 10. Sept. 1622 ; gaat over tot de belijdenis van Calvin 1655 ; overleed plotseling 18. Okt. 1678 en werd op het protest. kerkhof Putte (Holl.) begraven. — Jan Bockhorst wordt als een van zijn leerlingen genoemd. Jordaens was de medewerker van Fijt, Snijders, van Thulden, van Utrecht, Wildens. Voornaamste werken Brussel, Antwerpen, München, enz.

215. Het laatste Avondmaal H. 2.957, B. 3.652. D.

In een kamer, schaars verlicht door een in het midden hangenden kroonluchter, zit Jezus, omgeven van zijn apostelen, — rechts van hem acht, links niet meer dan vier, — aan den avonddisch. De Meester reikt Judas, die, een grooten jagershond met de hand streelend, geheel op het voorplan zit, het brood. De anderen toonen elkander, met verschillende gewaarwordingen, den verrader of spreken over wat onder hun oogen gebeurt. Een venster geeft uitzicht op een landschap, waarover de avond bijna geheel is neergevallen.

Uit de Augustijnenkerk alhier.

216. Gasthuisnonnen H. 2.663, B. 3.685. D.

Evenzeer afkeer- als deerniswekkend, afzichtelijk, liggen, zitten, knielen armen en kranken van elken leeftijd op den voorgrond, waar de zusters, met vriendelijke, van inwendigen vrede stralende aangezichten, de naakten kleeden, de hongerigen spijzen, de gewonden verplegen. Op den achtergrond, rechts, een patriciër en zijn dame, — vermoedelijk de *donatoren ;* — links een priester. — Levensgroote fig.

Uit het St. Elisabethgasthuis alhier.

217. De Graflegging H. 2.675, B. 1.665. D.

Twee op het voorplan, in het graf zelf, knielende mannen, alleen tot het middellijf zichtbaar, ontvangen het heilig lichaam, dat, op het tweede plan, Jozef van Arimathia en Nikodemus nog bij de voeten ondersteunen. Van rechts

buigt zich de knielende Joannes naar het graf; de drie Maria's en een vierde heilige vrouw vormen een afzonderlijke groep. — Levensgr. fig.

Uit de voormalige S. Salvators- of Pieter Pot-abdij alhier.

218. Pegasus (1665) H. 2.61, B. 2.73. D.

Steigerend springt het gevleugeld dichtersros, met de vier hoeven tegelijk, van den rotsigen top van den Parnassus in de ruimte. Kleine geniussen zweven boven het ros. Links, achter struikgewas, gluren twee boksvoeten.

Diende tot plafond-versiering in de voormalige Schilderskamer. De meester schonk het stuk tegelijk met n^{rs} 219 en 220 den 14. Aug. 1665. Zie v. d. Br., *Gesch. der Antw. Sch.*, bl. 839.

219. Nijverheid en Handel, Bevorderaars van den Kunstbloei (1665) H. 1.847, B. 4.854. D.

Verscheidene allegorische figuren, evenvele schoone kunsten verbeeldende, omringen Mercurius en de schutsgodin der Nijverheid. Deze laaft uit een fijngeslepen beker een roodbemanteld personage, welken de handelsgod zijn *caduceus* boven 't hoofd houdt. — Levensgr. fig.

220. De menschelijke op de goddelijke Wet gegrondvest (1665) H. 2.30, B. 2.40. D.

Een engel biedt de op een getemden leeuw gezeten *Menschelijke Wet* de *weegschalen,* teeken der onomkoopbare gerechtigheid, en het *zwaard,* teeken der macht. Rechts van hem Mozes, vertoonende, door een tweeden engel ter zij gestaan, de tafelen van de Sinaï-wet, waarop Aäron eenige voorschriften aanwijst. — Levensgr. fig.

Geteekend, geheel onderaan :

ARTI PICTORIÆ IACOBUS IORDAENS DONABAT.

In 1663 stichtte Filips IV de Antwerpsche Akademie en te dier gelegenheid werd een vleugel van het toenmalig Beursgebouw aan het St. Lukasgilde afgestaan, deels om er de klassen van het nieuwe instituut in te richten, deels om er de leden hun bijeenkomsten te laten houden. Verscheidene meesters droegen toen het hunne bij,

om de nieuwe *Schilderskamer* te versieren. Jordaens gaf allen het voorbeeld, dat eerlang door Boeyermans (zie n[r] 23), van Minderhout (n[r] 438), Genoels (n[r] 175), en anderen gevolgd werd.

221. De Aanbidding der Herders H. 2.025, B. 2.433. Ht.

Twee herders, door drie vrouwen en twee kinderen vergezeld, brengen geschenken aan het Kindje, dat Maria, vóór een schamel stalleken gezeten, op de knieën houdt. Jozef, achter haar, tusschen de twee legendarische dieren. Boven de geheele groep zweven engelen en zingen : *Gloria in excelsis Deo*. Een landschap op den achtergrond. — Levensgr. fig.

Zelfde onderwerp te Brunswijk n[r] 116, en te Frankfort n[r] 139, uit 1653, telkens met merkbare wijzigingen.

Uit de kapel van het voormalig paleis der Antw. bisschoppen.

677. Zoo de ouden zongen, Zoo pijpen de jongen (1638) H. 1.20, B. 1.92. D.

Rond den rijk voorzienen feestdisch zitten, rechts grootvader, links grootmoeder, en in 't midden hun bloeiende dochter, wier jonge echtgenoot, achter haar stoel rechtstaande, op den doedel blaast. De nog flinke grootvader, die, met een gebaar van de rechte hand elk vers kracht bijzet, zingt uit een langwerpig liederen-zakboek een oud en geliefd refrein uit zijn jeugd, en zijn eenigszins schraler oudje, met de rechte hand haar bril op den neus houdend, stemt van ganscher harte met hem in. De heerlijke jonge vrouw luistert met blijkbare voldoening naar het zeker niet al te harmonieuze geluid, en de twee kleine zoontjes, het jongste op haar arm, het andere tusschen grootvaders knieën recht, begeleiden, met overtuiging, het gezang op de fluit. Zelfs de groote hazewind, naast grootmoeder, legt aandachtig zijn langen smallen snoet op den rand van de tafel. Achter aan den muur op een kartel :

Soo d'oude songen
Soo pepen de jonge.

Figuren halfslijfs ; levensgr.

Get. en gejaarmerkt onder de spreuk op 't kartel :

J Jorde fecit 1638

Zelfde onderwerp Louvre, 2015, Oude Pinakotheek, Munchen, uit 1646, nr 814, Berlijn nr 879, Dresden nr 1014, en in een Engelsche verzameling, alle met wijzigingen.

Gekocht 1883 van de familie A.de Pret Roose de Calesberghe,alhier.

799. Schets voor den « Triomf van Frederik-Hendrik » (1651) H. 1.163, B. 1.260. D.

Get. beneden in 't midden : J. JOR.

Een van de vier, en wellicht vijf oorspronkelijke schetsen, door Jordaens in 1651 ingezonden aan Amalia van Solms, in den Haag, toen deze vorstin hem door Constantijn Huygens een groot tafereel had laten bestellen, dat, met andere van Theodoor van Thulden, Soutman, Jan Lievens, Cesar van Everdingen, Honthorst, enz., zou dienen tot « gedenkteeken aan haar onvergelijkelijke, door niemand dan door hem zelf geëvenaarden gemaal », den in 1647 overleden grooten Stadhouder.

Het reusachtig gewrocht, een van de voortreffelijkste van Jordaens, versiert nog steeds de Oranjezaal in het Huis ten Bosch, waarvoor het geschilderd werd ; van de vier of vijf schetsen van ongelijke waarde bevindt er zich één te Antwerpen, één te Brussel (nr 236) en één te Warschau.

Gekocht bij kunsthandelaar E. de Koninck, Brussel 1901.

808. St. Yvo, patroon der Advokaten (rond 1644) H. 2.36, B. 2.08. D.

In rood fluweelen tabbaard staat de grijze en wijze man recht in zijn studeervertrek en ontvangt er de hulde- en dankbetuigingen van de weduwen, weezen, zwakken en vervolgden, die hij verdedigd heeft.

Een kleinere herhaling te Brussel, nr 243, geteek. J. JORD. FECIT, 1645.

Gekocht bij den kunsthandelaar Hensé, Londen, 1901.

819. **Studiekoppen** H. 0.413, B. 0.506. Ht.
Gekocht bij Hensé, Londen, 1902.

Jordaens (Jan of Hans), de Derde, gezeid de Lange,

hist. onderwerpen. — Vl. Sch. — Geboren rond 1595, leerling van zijn vader, Hans II, als meesterszoon in St. Lukas 1620, waarschijnlijk † 14. Juli 1643 alhier.

214. **Pharao's Dood** H. 1.717, B. 2.448. Dt.

Van op de rotsen, waarop zij met hun aanvoerders hebben post gevat, zien de kinderen Israëls, hoe de Egyptische koning op zijn oorlogswagen door de baren van de zich op Mozes' bevel sluitende zee verzwolgen wordt. Ruiters en voetknechten, rond Pharao, pogen zich te vergeefs te redden.

1849, als van Jan I ; 1854 en 1874 als van Hans II.

Uit het huis van den deken van het voormalige kapittel der Antwerpsche hoofdkerk.

Justus van Gent of juister Joost van Wassenhove,

godsd. onderwerpen. — Ned. Sch. — Vrijmeester Antwerpen 1460 ; id. Gent 6. Okt. 1464 ; vertrok naar Italië 1474. Zijn eenig met zekerheid bekend werk, *Het laatste Avondmaal*, in de St. Agathakerk te Urbino.

Justus (toegeschreven aan)

224. **De Benedictie** H. 0.693, B. 0.593. Ht.

De driekroon op het hoofd, in groot ornaat, heft, rechtopstaand met den rug naar een met een poluptiek versierd

outaar, de Paus het H. Sakrament zegenend ten hooge, terwijl, links en rechts knielend, twee engelen het wierookvat zwaaien.

Volgens een overlevering zou de hier voorgestelde paus Paulus II zijn (verkozen 1464, overleden 1471).

Het voormalig kataloog reeds zeide : « Quelques amateurs attribuent à Josse de Gand le numéro suivant », en gaf dan onder zijn naam eerst nr 223 en dan nr 224.

Erfgift Baron van Ertborn.

Keij (Adriaan),

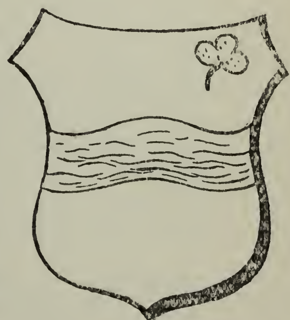
godsdienstige onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Zoon van Thomas ; neef en wellicht leerling van Willem (1520 ? - 1568); vrijmeester Antwerpen 1568; leefde nog 1589. — Voornaamste werken Amsterdam (1581), Antwerpen (1575), Brussel, Gent (1578), Weenen (1572).

228-229. Twee luiken van een verloren triptiek, voorstellende *Christus tusschen twee boosdoeners gekruisigd.*

228. Gillis de Smidt met zeven van zijn Kinderen

H. 1.816 B. 1.185, Ht.

Gillis de Smidt, geestelijk vader (syndicus) van het Minderbroedersklooster, overleden 12. Maart 1574 (stylo Brabantiæ), knielt vóór een bidlezenaar, versierd met zijn familiewapen. Naast hem Anna, zijn jongste dochter; achter hem zijn zoons Vincent, de oudste, Gillis, Niklaas, Paschasius, en, eenigszins afgezonderd van deze groep, Jan, de vóórjongste, en Peter, de jongste.— Gillis en zijn vier oudste zonen in het zwart, met gepijpten halskraag. Beneden het jaartal 1575.

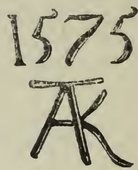

229. Maria de Deckere, tweede Vrouw van Gillis de Smidt en een van hun Dochters H. 1.818, B. 1.183. Ht.

Vóór een bidlezenaar, waarop haar familiewapen, geheel in het zwart, knielen Gillis' gade en haar oudste dochter, Beatrijs, met gevouwen handen.

Jaartal en monogr., beneden :

230=231. Achterzijde van de twee vorige. Het Avondmaal H. 1.820, B. 1.183, Ht.

De links tegenover den Meester gezeten Judas vraagt, de beurs met zilverlingen in de hand houdend, aan Jezus, of *hij* hem zal verraden, terwijl de andere apostelen, waarvan vijf rechts en zes andere links van den Rabbi zitten, in verschillige houdingen te kennen geven, welken afschuw hun het verraad inboezemt. De Heiland zelf, met verheven zielekalmte, aanhoort, de eene hand op het hart, hun betuigingen en uitroepingen. Een dienaar,—links op nr 231—stijgt, met een drinkkruik, de steenen trap op. — Verscheidene figuren zijn behandeld als portretten : vooreerst dat van St. Pieter, in wien wij den patriciër meenen te herkennen, voorgesteld in het aan Marten de Vos (1532-1603) toegeschreven nr 504, Staatsmuz. Brussel, al is hij in ons nr 230 wat jonger ; — dan de bruingebaarde apostel

rechtstaande achter den kaalhoofdige, die naast Judas de handen vouwt, en zeker ook de dienaar, misschien wel het portret van den kunstenaar zelf.

Op de trap :

ADRIANVS·THOMÆ·KEÏI
FECIT·1575 Æ

Nrs 228-229 golden 1826 als van P. Pourbus den Oude; de voorgestelden als leden van de familie Franco y Feo de Briée. 1829 reeds als van Keij, maar de voorgestelden nog als 1826. 1837 als van Keij, zonder vermelding van de familie der personen.

Uit de Minderbroederskerk alhier.

Kessel (Jan van), de Oude,

dieren, vooral vogelconcerten, landschappen, stadsgezichten, stillevens. — Vl. Sch. — Geboren Antwerpen 5. April 1626, zoon van den stillevens- en vogelenschilder Jeroom (1578- na 1636), leerling van Simon de Vos 1635 en van Jan Breugel II, zijn oom ; als meesterszoon aanvaard 1645, † in zijn geboortestad kort na 17. April 1679.

418. **Vogelenconcerto** H. 1.700, B. 2.345, D.

De gevederde kunstenaars hebben post gevat op de takken van twee verdorde boomen, waarachter zich een landschap uitstrekt, waarin een man zijn paard even laat weiden. Al de zangers kennen hun liedje van buiten, uitgezonderd den uil, die, heel pedant, een geschreven muziekpapier in den klauw houdt. Een prachtige ara, een pauwenhaan en een hen, een zwaan, een reiger, een arend, nemen o. a. deel aan den wedstrijd.

Kopij van een stuk van Snijders, nr 1324, Ermitage, in den inventaris van Rubens' kabinet gegeven aan Paul de Vos, later in de galerij

Walpole aan Mario Nuzzi, gezeid Mario dei Fiori (1603-1673), en als zulkdanig gegraveerd in 't zwart door R. Earlom in 1778. — Andere vogelconcerten : Dresden, d'Hondecoeter, Karlsruhe, van Kessel, Oldenburg, Snijders (?).

Uit het huis Pitsemburg, Mechelen.

Kessel (Jan van)

landschappen, stadsgezichten. — Holl. Sch. — Geboren Amsterdam 1641 of 1642, wellicht leerling van Jakob van Ruisdael, zeker die van All. v. Everdingen, Hobema en Jan v. d. Meer van Haarlem ; Amsterdam begraven 24. Dec. 1680.

419. Landschap H. 0. 61, B. 0. 830. Ht

Rechts onder een boom, waarachter zich een boerenwoning verheft, put een vrouw water uit een met een gemetseld muurken voorzienen bornput. Links, achter eenige omgehakte boomstammen, nog van hun takken voorzien, loopt een man met een hond over den aardeweg. Achtergrond, te midden van geboomte, een boerenhuis met stroo gedekt en een kerk. Witte wolken op blauwe lucht.

Get. links :

Gekocht door Baron A. Baut de Rasmon te Gent in 1809 van den kunsthandelaar Spruyt.

Erfgift van den Baron Hecke-Baut de Rasmon.

Kleef (Hendrik van), zie Bosch, nr 638, bl. 32.

Kleef (Joost van), zie Beke (Joost van der).

Kneller (Sir Godfried),

portretten. — Holl. Sch. — Lubeck 8. Aug. 1646, leerling van F. Bol, Amsterdam; Londen sedert 1674; † aldaar 27. Okt 1723.

232. Kanunnik Frans de Cock, Cantor van de Antwerpsche Hoofdkerk H. 1.245, B. 0.910, D.

(Kniestuk). — Fr. de Cock beoefende zelf de schilderkunst.

Toen kanunnik de Cock op 18. Juli 1709 overleden was, wijdden de kapelaans van de hoofdkerk in hun *ligger* de volgende geestige verzen aan zijn nagedachtenis:

> Si Cocum cognovisses,
> Non verè ut cocum, sed ud pictorem amasses.
> Si Cocum mecum audisses,
> Non cocum, sed cantorem dilexisses:
> Nunc pictor, cantor, Cocus
> Coxit sibi cibos in œvum. Echo: verum!

Herkomstig uit de O. L.-Vr.-Kerk.

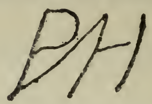
Koedyck (Isaak),

binnenhuizen, genre. — Holl. Sch. — Geboren 1617 Leiden; koop- en zeeman, zelfs vlootbevelhebber; † 1677 Amsterdam. Zijn werken zijn uiterst zeldzaam.

790. Het Ziekendienstertje H. 0.568, B. 0.455, Ht.

Links een hooge, vooruitspringende schoorsteenmantel, versierd met schotels; rechts de muur, waarin, de geopende bovenhelft der deur tegelijk met een getralied venster erboven het licht binnenlaat; achtergrond een bed in den muur, waarin een zieke vrouw, slapend. Drie stoeltjes, laag, gebiesd, vóór de alkoof: op het middenste, nadenkend, stil, een klein meisje.

Op de bovenhelft van de deur een monogram,dat zeer veel gelijkenis oplevert met dat van P. de Hoogh, namelik :

Gekocht veiling Kums, 1898; vroeger als de Hoogh veiling Marten Coster, Parijs, 1880 ; nog vroeger verz. Neville de Goldsmid.

Koninck (Filips),

portretten, landschappen, genre, etsen. — Holl. Sch. — Geboren Amsterdam 5. Nov. 1619, leerling van Jakob, zijn broeder, en van Rembrandt ; Rotterdam 1639-1641 ; dan Amsterdam, waar hij 4. Okt. 1688 begraven werd. Veel op reis. Aanteekenaar van 't Leidsche Veer op 't eind zijns levens. Neef van Salomon.

Koninck (toegeschreven aan)

657. **Beeltenis van een jongen Knaap** H. 0.645, B. 0.470. Ht.

Even naar rechts gekeerd, in granaatkleurig fluweel, waarop het goud van zijn blonde haren en van zijn halsketen afloopt. — Levensgr. ; ovaal.

Herinnert zeer aan de goede latere portretten van Alb. Cuyp, zooals Dr Bredius terecht in de *Zeitschr. f. bild. K., 1888,* opmerkt.

Gekocht van Ridder van Eersel, Brussel, 1882.

Latour (Alexander de),

1780-1858; —Vl.Sch.— Miniatuurschilder van Willem I en van den prins van Oranje, den lateren Willem II ; vader van Edward (1817-1863).

1047. **Eigenhandig Portret** H. 0.210. B. 0.163.
(Miniatuur).

Erfgift K. de Latour 1888.

1048. Mevr. Maria de Latour geb. Simons H. 0.140. B. 0.107.

(Miniatuur). — De moeder van den schilder, zelf schilderes.

Erfgift K. de Latour 1888.

Lens (Andries-Cornelis),

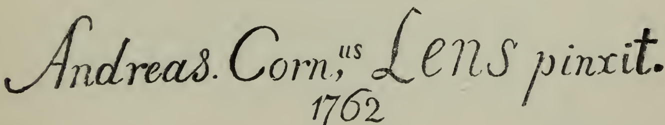
portretten, hist., mythol. en bijb. onderwerpen. — Vl. Sch. — Geb. 31. Maart 1739, zoon van den bloemenschilder Cornelis, leerling van Karel IJkens en na 1753 van Balth. Beschey, bestuurder-leeraar Antwerpsche Akademie 1763, hofschilder van Karel van Lorreinen 1764 ; in Italië van Okt. 1764 tot zomer 1768 ; Brussel van 1781 ; † aldaar 30. Maart 1822.

1091. Portret van Peter Frans Martenatie, Graveerder H. 0.735, B. 0.917, D.

In bruin kostuum met hemdlob en kanten handmouwtjes, werkt hij aan een plaat naar Rubens' *Schaking der Sabijnsche Vrouwen*. — Levensgr.

Martenatie was van 1762-1770 bestuurder van de Antwerpsche Akademie. Hij was een overdreven bewonderaar van de antieke kunst en de vurigste aanhanger van Lens te Antwerpen.

Geteekend en gedateerd :

Herhal. Muz. te Brussel *(Histor. Galerij)*.
Door den voorgestelde zelf, 9. Okt. 1762, geschonken aan de Akademie van Antwerpen.

1092. Herkules beschermt de Muze der Schoone Kunsten tegen de aanvallen van Nijd en Onwetendheid H. 0.735, B. 0.920, D.

Met aan haar voeten de symbolen van verscheidene wetenschappen, is links de Muze der Schoone Kunsten gezeten, houdende in de eene hand palet en penseel, terwijl Hercules, gewapend met zijn knots, naar den tegenovergestelden kant Afgunst en Onwetendheid verjaagt.

Geteekend en gedateerd :

Andreas C Lens inv: pinxit et huic Academia DD. 1763

Door den maker 11. Sept. 1763 aan de Akademie geschonken enkele maanden na zijn benoeming tot bestuurder-leeraar.

837. Akteoon verrast de Jachtgodin, badend met haar Nimfen H. 0.982, B. 1.350. D.

Erfgift Th. Wouters, 1902.

Zie *Herreyns*, portret van *Lens*, n° 1213.

Lint (Peter van),

godsdienstige onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geb. 28. Juni 1609 Antwerpen, leerling bij Roeland Jacobs 1619, vrijmeester 1633, in Italië van ongeveer 1633, terug alhier vóór 1643 ; begraven 25. Sept. 1690.

432. Bij het Wed H. 1.76, B. 1.41, D.

Pelgrims, soldaten, vrouwen, kinderen, rusten uit op den oever van een stroom, waarachter rechts, op het achterplan, bergen verrijzen. Heel op den voorgrond links ligt een vrouw met twee kinderen op het gras. In de rivier,

rechts, voert een ruiter een meisje over het water. — Levensgr. fig.

Fragment van een grooter tafereel. Zie nr 433.

Uit de voormalige St. Michiels-abdij, alhier.

433. **S. Kristoffel** H. 0.76, B. 0.61 D.

De heilige draagt op den rechten schouder het Jezuskindje, dat den wereldbol in de holle handjes houdt.

Ander fragment van hetzelfde origineel als nr 432.

434. **Mirakel van den H. Joannes Capistranus** H. 2.53. B. 1.70. D.

Droogvoets, met den wandelstaf in de hand, de oogen ten hemel, wandelen de heilige en een ander monnik van dezelfde orde over de groene vlakte van de zee. In de verte verbaasde toeschouwers, heel klein. — Levensgr. fig.

Geteekend : P. V. LINT. F.

Uit dezelfde kerk als nr 432.

435. **Een Heilige van de Orde van St. Franciscus** H. 0.62, B. 0,50, D.

Halflijfs, slaat hij de oogen in geestverrukking ten hemel. — Levens gr.

Uit dezelfde kerk als nr 432.

Lombard (Lambert),

godsdienstige onderwerpen, karakterkoppen, portretten. — Ned Sch. — Geboren 1505 Luik, ontwikkeld onder invloed van Jan Gossart (Mabuse) Middelburg en van Raphaël en anderen Italië ; † in zijn geboortestad Augustus 1566. Ten onrechte verward met Sutterman, wiens voornaam Joost is, en die leefde 1597-1681. Zeer weinige van de op zijn naam staande werken zijn authentiek.

341. **Afbeeldsel van een jongen Man** H. 0. 46, B. 0. 33. Ht.

Hij houdt, over den schouder naar den toeschouwer kijkend, een open brief in de hand. Op den grijsachtigen achtergrond : ÆTATIS-19.

Betwistbare, alleen op gissing berustende oude attributie. Overigens zijn nauwelijks enkele werken van L. L. met zekerheid bekend.

Uit het kabinet Danoot, Brussel.

Erfgift Baron van Ertborn.

Loon (Theodoor van),

godsdienstige onderwerpen. — Vl. Sch. — Geboren Brussel rond 1590, † vermoedelijk 1678. Voornaamste werken te Scherpenheuvel.

436. **Maria's Hemelvaart** H. 1. 10. B. 0. 79 D.

Gedragen door engelen en van engelen omgeven, stijgt de Maagd, het aangezicht van bovenaardsche vreugde stralend, ten hemel. Beneden omringen de twaalf Apostelen het ledig graf, gebaren van teleurstelling en verwondering makend of verlangend ten hoogen starend.

Geschonken door Artibus Patriæ.

Lukas Jacobsz, gezegd Lukas van Leiden,

godsdienstige en genre-onderwerpen, portretten, etsen, houtsneden. — Ned. Sch. — Geboren Leiden laatste dagen Mei of eerste dagen Juni 1494, leerling van zijn vader Huigh Jacobsz en Corn. Engebrechtsz ; meestal in zijn vaderstad, doch 1522 vrijmeester Antwerpen ; † Leiden 1533. Echte werken van Lukas zijn uiterst zeldzaam. Vele van de hem toegeschreven kleine paneelen zijn door anderen vervaardigde kopijen van zijn prenten.

202. De Verloving H. 0.303, B. 0.323. Ht.

Naar een prent in den aard van Lukas, — zie Bartsch, VII, 437.

Erfgift Baron van Ertborn.

LUKAS (toegeschreven aan —)

203. David voor Saul op de Harp spelend. H. 0.262, B. 0.191. Ht.

Naar de prent van Lukas, — zie Bartsch. VII, 352. — Gekocht Amsterdam 1825.

Erfgift Baron van Ertborn.

204-205. Lukas, Marcus, H. 0.141, B. 0.102. Ht.

206. Matheus

Minstens twee van de drie naar de prenten uit 1518, zie Bartsch, VII, 390-391. Te Ofen-Pesth, nr 157, is de serie van de vier evangelisten kompleet. De paneeltjes zijn een weinig kleiner dan de onze.

Maes (Godfried), de Jonge,

godsdienstige onderwerpen, allegorieën. — Vl. Sch. — Geboren 15. Aug. 1649 Antwerpen ; leerling van Peter van Lint 1655, vrijmeester 1672, deken 1682, † alhier 30. Mei 1700.

240. Martelie van St. Joris H. 4.64. B. 2.70. D.

De beulen wachten op een teeken van den te paard gezeten Diocletianus, om den heilige, dien men wel heeft kunnen dwingen te knielen vóór het outaar van een afgod, maar die geweigerd heeft er wierook vóór te branden, het hoofd af te slaan. Twee ouderlingen, zeker heidensche priesters, en een jonge vrouw met een klein knaapje, pogen den kristenheld te overtuigen. Hij echter ziet den hemel open en daarin de triomfeerende Kerk, S. Paulus en S. Petrus. — Levensgr. fig.

Geteekend en gejaarmerkt :

Godefridus Maes Fecit. 1684

Uit de voormalige St. Joriskerk alhier.

Martini (Simone),

godsdienstige onderwerpen, — Siëneesche Sch. — Geboren rond 1284 en wellicht 1283 Siëna, naar Avignon geroepen 1339, † aldaar 1344. — Voorname werken te Siëna, Assisi, Orvieto, Napels, Pisa, Florentië, Liverpool.

257. De engelsche Boodschap H. 0.238, B. 0.145, D. o. h..

In breede, roze en blauw weerschijnende tunica, waarover een witte, rood- en goudachtig schemerende mantel, knielt Gabriël, wiens vleugels nog rechtopstaan van het dalen, een lelie in de hand, vóór de Maagd.

258. Maria, de Boodschap ontvangende H. 0.238, B. 0.145, D. o. h..

Op een byzantijnschen troon, in amaranten kleed onder blauwen mantel, een open boek in de linke hand, zit, met aan haar voeten de lelie der zuiverheid, de Maagd, ontvangend met een gebaar van onderwerping de genadestralen van den Parakleet.

259. De Lanssteek H. 0.246, B. 0.156, Doek. o. hout.

Twee engelen zweven, links en rechts, rond den dooden Christus, wiens rechte zijde twee rechts staande soldaten met een lange speer doorboren. Vóór deze mannen bezwijmt Maria, omgeven van heilige vrouwen; Joannes buigt, handen gevouwen, naar haar. Magdalena, knielend,

omarmt het kruishout. Links twee kleine en een grooten knaap, en daarachter de Hoofdman over honderd met soldaten. — Op de tunica van een soldaat *S. P.* ; zelfde letters op de vlag, waarschijnlijk als begin van *S. P. Q. R.*

260. Afdoening van het Kruis H. 0.246, B. 0.156. D. o. h..

Jozef en Nikodemus houden, elk op een ladder staande, het heilig lichaam in de armen ; Maria, Joannes en andere vrome mannen en vrouwen staan rechts aan den voet van die twee ladders en strekken de armen uit, om den doode er in op te vangen. Links, met andere vrouwen, Magdalena, hartstochtelijk haar smart uitschreiend. Voorgrond, naast een doodshoofd, ziet men, veel kleiner dan de andere figuren, een knielend-biddend bisschop, wellicht degene, die het geheel bestelde.

Op de oude lijst :

SYMON PINXIT

De letters S. P. op de tuniek van een soldaat in de Kruisiging en op de vlag *ibid.*

Waarschijnlijk voltooid in 1339-1340 te Avignon ; volgens anderen, zooals Dr Agnes Gosche, tusschen 1333-1339. De eerste meening is de waarschijnlijkste. Geschilderd op fijn doek, gedekt met Spaansch wit, en geplakt op Italiaanschen populier.

Nr 21 in de *Exhib. of Pictures of the School of Siena,* 1904, Londen.

Gekocht, 1826, Dijon, door Baron van Ertborn.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meesters (Onbekende)

NEDERLANDSCHE MEESTERS :

Meester van Maria's Hemelvaart, zie **Bouts Albrecht.**

Meester van Maria's Dood, zie **Beke (Joost van der).**

Meester van de Antwerpsche Deiparo Virgo, zie **Benson**.

Meester van S. Katarina te Hoogstraten, zie **Meire (van der)**.

Meester van O. L. V. der Zeven Weeën, zie **Meester rond 1550 (Brugsch), leerling van Ysenbaert,** nr 571.

Meester van de Jeruzalem-Kerk, zie nr 535 onder **Meester rond 1540 (Brugsch), Ysenbaert ?**

Meester (Noordnederlandsch) rond 1363.

519. **Kalvarieberg van Hendrik van Rijn** H. 1,490. B. 1,460. H.

Christus aan het Kruis tusschen zijn Moeder en Joannes, die een merkelijk kleiner voorgestelden knielenden donator beschermend aanraakt. In de bovenhoeken zon en maan. Gewafelde goudgrond. — In gotische letters staat op de platte vergulde lijst : *Anno domini M° CCC° LXIIJ° in crastino Sancti Bonifacij et socior*(um) *eius obiit dominus Henricus de reno, hui*(us) *eccl*(es)*ie prepositus et archidiaconus istiusque altaris fondator. — Orate pro eo. —* » Waaruit wij vernemen, dat het stuk, in 1363 een outaar versierde, door den proost en aartsdiaken H. v. Rijn in St. Janskerk, Utrecht, gesticht.

Dit stuk vertoont reeds de karakteristiekste hoedanigheden van de figuurschildering te Haarlem & Leiden in de XVe eeuw. — Gegraveerd door Onghena voor *Mess. des Sc. et des Arts, 1829*.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Franco-Vl.) rond 1375-1400.

516. De Kroning van Maria H. 0.75, B. 0.79. Ht.

Op een ruim houten gestoelte, waarover een met goud doorweven rood tapijt is gehangen, drukt de zelf gekroonde Christus een kroon op het hoofd van de aan zijn rechte zijde zittende Maria. Vier zingende of muziekmakende engeltjes op de zuilen van het gestoelte : één met een harp, één met een mandoline, één met een vedel en één met een cither. — Onder de bovenste goudlaag zit er nog een tweede, waarin o. a. een groote ronde nimbus achter het hoofd van Maria en een achter dat van Christus. In beide nimben een letteropschrift, nu onleesbaar.

De achterzij vertoont *de Boodschap van den Engel Gabriël.* Maria knielt in een soort van houten gestoelte vóór een bidbank, waarop een open gebedenboek. Buiten knielt, de vleugels nog opstaand, de Engel, in de hand een banderol houdend met de woorden : *Ave Maria, Dnus tecum.* Achter den engel een lage gekanteelde muur, waarbuiten men een landschap ziet. In de lucht God de Vader. Evenals op voorzijde Maria, zijn de beide personages hier helblond.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Antwerpsch of Mechelsch) uit den tijd van Filips den Schoone of vóór 1493.

529. Schuttersfeest in den Gildehof H. 1.76, B. 1.41. Ht.

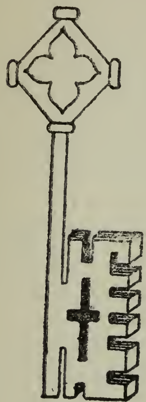
Onder een appelboom, beladen met rijpe vruchten, zit, op een bank, onder een baldakijn, een edelman; rechts van hem staan twee hellebaardiers en een dienaar met een schenkkan; links een vrouw, die hem een appel schijnt te bieden, vier boogschutters en een doedelzakblazer. De edelman houdt in de hand een drinknap ; achter hem, op een voorhang, een reusachtige sleutel (fig 1); boven hem, op het baldakijn,

een wapen: dat van St. Sebastiaan. Op enkele schreden vóór hem vertoonen twee narren een sotternij, terwijl een zwartgemaakte pijper-trommelaar geluid maakt. Overal in den Gildehof gaat de « tering » haar gang. Rechts vermaken zich een viertal mannen met voor een jonge vrouw appelen te plukken uit een boom, in de kruin waarvan een knaap heeft post gevat. Wat meer naar voren begroet een jonker een heer en een dame, die, op den bloemigen wegrand zittend, lekkernijen gebruiken uit een doosje, dat de man in de hand houdt. Naast een latten-staketsel, waar een knaapje wil doorkruipen, staat een hellebaardier ; een oud heertje, met rooden tabbaard, bukt zich, om de overal verspreide vruchten te rapen. Midden, voorplan, vóór het lattenpoortje, een gildedienaar met twee kruiken en een dame met een knaapje ; op een van de kruiken hetzelfde wapen als op het baldakijn. Achter het poortje een hellebaardier, een boogschutter en een man, die met een appel gooit. Links vooraan kinderen, knapen, vrouwen, toeschouwend door het staketsel of erover : een vrij leelijk paar omarmt elkaar juist naast het poortje. Andere personages zitten of staan, koutend, vrijend, kussend onder een tweeden appelboom, waar een knaap op klimt. Enkele schreden vóór den nar met den doedelzak zitten een heer en een dame ; deze laatste, met een hondje in den arm, heeft op haar schoot een citherbord.

Op het derde plan, achter het baldakijn, verrijzen : links, het Gildehuis (of, minder waarschijnlijk, het Steen van den adellijken Deken): op een ronden toren steekt een wachter de bazuin ; op twee andere torens wapperen twee vanen, één groene, met twee kruisgewijs samengebonden pijlen; de andere met het kruis van St. Sebastiaan, wiens ridderbeeld boven deur en valbrug is opgesteld. Onder het beeld van St. Sebastiaan dezes wapenschild en het opschrift : *S. Sebastianus*. Een groote zwarte arend bekroont een van de torens. Rechts een ander gebouw, ook met torens en kanteelen, waarop twee vlaggen : een witte met een

Antwerpsch of Mechelsch Meester vóór 1493

Nr 529

(Fig. 1)

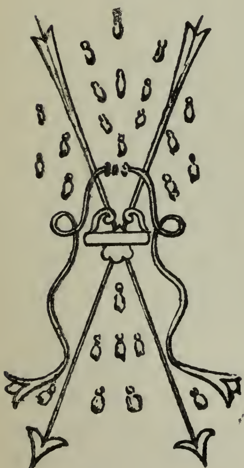
(Fig. 2)

(Fig. 3)

(Fig. 4)

(Fig. 5)

(Fig. 6)

(Fig. 7)

rood St. Joriskruis, een roode met een kruisboog, door palmtakken omgeven.

Op den ons toegekeerden gevel van dit gebouw rechts het wapen van Filips den Schoone ; op het toppunt van den toren het beeld van St. Joris in volle ridder-wapenrusting. Uit dit gebouw schijnt een schaar gildeleden met hellebaarden en kruisbogen zich naar het feest te begeven.

Links van elk der twee groote paleizen of lokalen en nog meer naar achter toe, twee andere kleinere gebouwen met torens.

In twee vensters van het groote Gildehuis links merkt men ronde geschilderde glasramen : 't een stelt voor St. Sebastiaans wapen (fig. 2), 't ander een versterkte burcht met drie leden ; dus dat van Antwerpen (fig. 3).

Dit wapen van St. Sebastiaan, dat herhaaldelijk in het schilderij voorkomt, bestaat uit een groot gouden kruis, in elken rechthoek waarvan een kleiner gouden kruisje, het geheel op veld van keel.

Twee soorten van insigniën zijn op de mouwen van de gildeleden op te merken : de meesten hebben het sieraad, dat voorkomt op de groene vlag op het eerste gebouw : twee handboog-pijlen, kruis overeen, vereenigd door een strik en, op het kruis, het zoogezeide vuurslag (fusil) van Burgonje (fig. 4) ; alleen is, op hun mouwen, dit teeken omgeven met iets als heel kleine lelietjes (fig. 5), terwijl er ook nog een kleine handboog met pijl, ongeveer aldus : , bij komt. Een kleiner aantal gildeleden vertoont het sieraad, dat prijkt op de roode vlag op het tweede gebouw : een kruisboog, omgeven door palmtwijgen (fig. 6 en 7). Alleen bij gildeleden met een hellebaard gewapend treft men dit tweede ornament. Enkele dezer dragen helm, degen en harnas, zij 't ook zonder scheen- en bilplaten. Een enkele handboogschutter heeft een stormhoed en harnas.

De handboogschutters staan hoofdzakelijk, ofschoon niet volstrekt alle,links ; de hellebaardiers en kruisboogschutters in de rechte helft.

Belangrijk zou het zijn, te weten, wie de overheidspersoon is, die onder het baldakijn troont. Dat hij in het gilde van St. Sebastiaan een eereplaats bekleedt, blijkt uit de sieraden op beide mouwen. Mertens & Torfs, deel II, weten te verhalen van vorsten, die dergelijke gildefeesten bijwoonden: o. a. Antoon, hertog van Brabant, in 1413 (1414 n. st.), die niet alleen zelf deel nam aan de gaaischieting, maar ook in « den Arend », Groote Markt, aan den feestdisch aanzat; hertog Jan IV, 1422, bezocht het gilde van den voetboog en te dier gelegenheid hadden groote feestbedrijven plaats. Hij schonk het gild een vergulden kop of drinknap, die « den hertog Jan » werd geheeten. Intusschen kan de man onder het baldakijn evengoed een Antwerpsch patriciër zijn als een vorst.

Wat den reusachtigen sleutel betreft, op de draperij onder het baldakijn zichtbaar, vertelt Papebrochius dat een dergelijke, 5 1/2 voet lang, in verguld ijzer, in zijn tijd, dus aanvang XVIIIe eeuw, nog in de Gildekamer hing. Elk jaar, tijdens de gastmalen, werd die sleutel tentoongesteld boven venster of deur in het gasthof, waar het feest gevierd werd.

« Zulk een feest », zeggen de schrijvers van de *Gesch. van Antw.*, « noemde men den *Vrijen Brom,* zooveel als *Vrijen Schuim,* omdat er de vrouwen zoowel als de mannen vrij of kosteloos aan deel namen ». En zij voegen er bij: « Hierop doelt zekere oude schilderij, welke nog in het Muzeum van Antwerpen bewaard wordt », en zij geven als hun meening te kennen, dat Hertog Jan IV de onder het baldakijn tronende hoogheid is, en... dat, « zooveel men kan gissen, dit schilderstuk door Jan van Eyck of eenen zijner kweekelingen vervaardigd » werd ! Ofschoon geen van deze beweringen aannemelijk is, wijzen stijl en kleurbehandeling toch op vroeger dan 1493.

Volgens Papebrochius bevond dit stuk zich, in zijn tijd, in de gildekamer van den ouden Voetboog alhier, en vertoonde het dit opschrift :

Dit. tafereel. gaf. Peter. de. Gammerele.
Hier. ter. deser. stede.
Godt. verleent. sijn. sele.
Den. eeuwighe. vrede. M. CCCC. XCIII (= 1493).

In een katal. van 1826 als werk van « Hans Verbeeck de Malines (fin du 13e siècle) » ; in een ander van 1829 evenals in een in 1837 verschenen *Guide des Etrangers* nog als van Hans Verbeeck, gezeid Hans van Mechelen, doch zonder opgaaf van tijd.

Deze overlevering is wellicht niet van alle waarde ontbloot. De Liggeren vermelden wel slechts een enkelen Hans Verbeke als custodie- of koffermaker, doch van Mander spreekt van een Frans Verbeeck van Mechelen, « fraey van waterverwe te maken dinghen op zijn Jeroom Bos ». Hij vermeldt van hem « eenen St. Christoffel met veel ghespoock ». Hij was leerling van Frans Minnebroer, die te Mechelen leefde rond 1539-40.

Zeker ontstond ons nr 529, dat herinnert aan zekere miniaturen uit den zelfden tijd, tusschen 1480-1490. Gegraveerd voor het werk van Papebrochius. Een wedergave van deze plaat in *Gesch. van Antw.* door Mertens & Torfs.

Meester (Mechelsch) rond 1495.

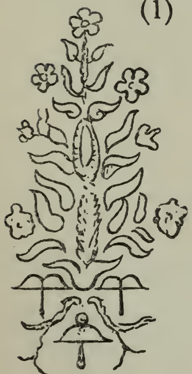
818. De Leden van het Gilde van den grooten Kruisboog te Mechelen met hun Patroon St. Joris en twee heiligen H. 1.06, B.174. Ht.

In blinkend gouden wapenrusting, met vriendelijk kindergezicht, steekt, op witten schimmel, S. Joris den draak op den voorgrond, in 't midden, neder, terwijl S. Agnes, in vorstelijke kleedij, naast haar schaapje achter hem knielt. Rechts, als onder de hoede van een hen zegenenden H. Abt (?), knielen, op vijf rijen, zestien man, namelijk dertien gildelèden, herkenbaar aan de drie kruisbogen in zilver en rood gestikt op de mouwen van hun zwarten tabberd, en, op de eerste rij, drie patriciërs of edellieden, waarvan de voorste, met lange zwarte lokken, de insigniën van het koningschap

aan den hals draagt. Links, ook op vijf rijen, knielen, met achter zich een zegenenden H. bisschop, zeventien man, waaronder veertien gildeleden met dezelfde insigniën, en, vóór dezen, drie personages van hoogeren rang. Op het derde plan de Dijl, vloeiend naar links, weg van de stad, gedeeltelijk zichtbaar achter de eerste groep : op den linken oever, naast den vestingmuur, de Waterpoort ; op den rechten de Vleeschhouwerstoren ; verder de Gentsche of Adeghempoort, en, dicht daar bij, het oude beggijnhof Bethanië ; meer naar rechts de S. Romboutskerk met den in aanbouw zijnden toren. In het landschap, links, eerst het Blokhuis en daarachter het kasteel Blauwe Steen. Aan het verschiet, van links tot rechts, burgen, kerken, in een lachend helder landschap.

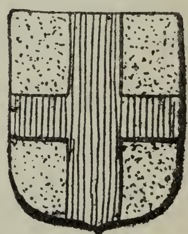
De gewone gildeleden dragen, allen op één na, op hun mouwen het eerste van de hier afgebeelde insigniën. Alleen de tweede, rij 1, links, in groenen tabberd, heeft het andere. De patriciërs op de eerste rij van de beide groepen hebben geen insigniën. Al de personages zonder onderscheid houden de handen gevouwen op twee na : van deze twee houdt één, achterste rij, links, een papier, de andere, groep rechts, een druiventros. Op de oude lijst staan overhands een kruisboog en bijgaand S. Joris-schild.

(1)

(2)

Herkomstig van het kruisboog-gilde van Mechelen. Tot 1852 in de verzameling van den plaatsnijder J. Hunin, grootvader van kanunnik W. van Caster, den geleerden oudheidkundige, wien ik de hierboven voorkomende topografische bizonderheden dankbaar verschuldigd ben.

Gekocht van Delehaye J^r^, Antwerpen, 1903.

Meester (Noordnederlandsch, wellicht Haarlemsch), tweede helft XVe Eeuw.

527. De Opstanding

H. 0.475, B. 0.34. Ht.

In een glorie zweeft Christus, een kruis in de rechte hand en omhangen met een rooden mantel, op. Een van de drie op wacht gestelde soldaten ontwaakt ; de andere slapen. De engel, die den steen afrolde, naast het graf. Op voorgrond rechts een wapenschild in blanco. Houding en type van den grijsgebaarden, op zijn rechten elleboog liggenden slaper vergelijken met die van den slapenden Elias in n^r^ 533 Berlijn, Dirk Bouts.

Vroeger : Nederrijnsche school XVe-XVIe eeuw.

Onaf. — Gekocht te Aken.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Noordnederlandsch) van rond 1495-1500, aard van Geertje.

561-562-563. Triptiek.

561. Maria en Jezus

H. 0.680, B. 0.530. Ht.

Met een rooden mantel om haar lang paars kleed zit Maria onder ruim groen baldakijn in een gotisch gestoelte ; links, aan haar voeten staat het Kindje, luisterend naar het spel van twee engelen. Twee andere engelen dragen het

behang van het baldakijn. Op de toppen van de armleuning van het gotisch gestoelte deze twee wapenschilden :

562. St-Kristoffel

H. 0.680, B. 0.220. Ht.

Rechterluik. — Met het Kind op den schouder, rustend op een stok, doorwaadt hij een stroom.

563. S-Joris

H. 0.680, B. 0.220. Ht.

Linkerluik. — In volle ridder-wapenrusting maakt hij den reeds onder hem zieltogenden draak af.

Onvoltooid. — Waagen acht dit stukje van Lukas: « la plus ancienne œuvre que je connais de lui ; les carnations très brunes dénotent encore l'influence de son maître Engelbrechtsen, » — zegt hij. —

Van zeer nabij verwant met Geertje tot S. Jans. De type van Maria en Jezus, nr 561, zijn vooral als vorm en uitdrukking karakteristiek in zijn manier. Ook het welig haar van het kindje nr 562 en de zorgvuldige behandeling van het gebloemte op het voorplan nr 561 herinneren aan hem. —

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Nederlandsch), einde XVe Eeuw.

517-518. Diptiek.

517. Maria en het Jezuskindje

H. 0.29, B. 0.19. Ht.

Rechterluik. — Zij geeft het Kindje de borst ; een lange blonde haarlok valt van onder haar hoofddoek op haar linken schouder.

518. De Donator en zijn Vrouw H. 0.29, B. 0.19. Ht.

Linkerluik. — Hij, tot half de borst, zij, halflijfs. Hij, met lange, donkere lokken, op het voorhoofd gekort, de handen tot een gebed gevouwen ; zij, met een witten hoofddoek, in geel keurs met zwart bovenkleed.

Algemeen tot 1842 beschouwde men dit diptiek als werk van Huibrecht van Eyck (zie J. Burckhardt, *Kunstwerke der belg. Städte*, blz. 64). Zoo ook het katal. 1849 en 1857 ; in dit laatste echter als betwist. 1874 als *Vl. Sch.* zonder meer. Bürger, 1862 : « le style et l'exécution accusent une époque postérieure à la première moitié du quinzième siècle. »

De type en de houding van de Madonna doen denken aan een middelmatig navolger van Bouts.

Erfgift van Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.), navolger van Rogier van der Weyden, einde XVe eeuw.

253. Een Kanunnik-regulier van de Orde van St-Norbertus H. 0.39, B. 0.23. Ht.

Half lijfs, het bloote, enkel met een kransje haar omlijste hoofd wat voorover, de handen gevouwen vóór de borst, in het witte kleed van zijn orde, schijnt hij verzonken in diepe mijmering. — Effen groene grond.

Als Jan van Eyck 1842 (zie Burckhardt). Als Memlinc in alle vroegere kat., ook in *La Belgique* van Laf. en Richt.. « De portretten van een grijzen Premonstreiter-priester en van een lid der familie Croy » (ons nr 254) « kunnen slechts als schoolwerk uit het atelier van Rogier v. d. Weyden beschouwd worden ». (Crowe & Cavalc). — A. J. Wauters, Weale, nog andere schrijvers, houden, evenals Waagen, nog nu nr 253 voor werk van Memlinc. — « Cet admirable tableau produit toute l'impression d'une page d'histoire ». (Waagen).

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Brugsch) uit 1499.

255. 256. 530. 531. *Dubbel diptiek.*

255. O. L. Vrouw in een Kerk H. 0.31, B. 0.15. Ht.

Rechterluik. Voorzij. — In een gotische kerk, in het koor waarvan, op het achterplan, twee engelen zichtbaar zijn, met, aan haar voet, een koperen vaas, waarin leliën en andere bloemen, staat Maria, haar kindje op den arm, met een prachtige kroon op het hoofd en een breeden, rooden koninginnemantel om de leden.

256. De Donator H. 0.31, B. 0.15. Ht.

Linkerluik. Voorzij. — Christiaan de Hondt, 30e abt van den Duine bij Veurne (1495-1509), in de witte pij der Cisterciënser-moniken, geknield vóór een bidbank, waarover een grijs tapijt, met, aan zijn voeten, zijn abts-mijter op een rood kussen en zijn in slaap gevallen hondje. Zijn staf staat tegen de gotische schouw achter hem. Achter in de kamer, in een bed met een vierkanten blauwbekleeden hemel, hangt, boven het hoofdeind,

een diptiek. Op een van de steunsteenen van de zolderingbalken het monogram CH (ineen) ; op twee andere het wapen van den abt : (gevierdeeld, op 2 en 3 drie honden van zavel, 2 op 1 op gouden veld ; op 1 en 4 aan 't hoofd twee vijfbladeren en een azuren schild naar het punt op zilveren veld) ; op een derde het wapen van de abdij (azuren balk op gouden veld doorkruist met twee staven van keel, aan 't hoofd een klauw van zavel en naar het punt gekruld een dolfijn van 't zelfde).

530. Salvator mundi H. 0.31, B. 0.15. Ht.

Achterzij van 255. — In een rondbogige nis, waarin een roode draperij is bevestigd, met daarop de Grieksche letters Alpha en Omega en lager P(rincipium) en F(inis), — staat, met één voet op den wereldbol, waarop de woorden :

ASIA

EURO- | AFFRI-
PA | CA

te lezen zijn, Christus, geheel in 't wit, met een nimbus achter het hoofd, in de linke hand een open boek houdend, met de andere zegenend.

Links en rechts, beneden, twee wapenschilden : het een, het zelfde dat wij tweemaal op nr 256 troffen, doch ditmaal met de 3 hondjes op 1 en 4 en de vijfbladeren op 2 en 3 ; het andere, het wapen van Robrecht Leclercq, 33n abt van den Duine (1519-1557) : (gevierdeeld, op 1 en 4 gouden balk op azuren veld met 3 zilveren sterren, op 2 en 3 een schuinsopwaarts geplaatst zwaard van zavel met van weerszij een tweekoppigen adelaar van 't zelfde). Boven Jezus op den boog van de nis : *Primus et novissimus*. Op zeshoekigen steen, onder wereldbol, 1499. Op de oude houten lijst : *Salvator mundi salva nos*.

Nr 530 verscheen, door K. Onghena gegrav., in *Messager des Sc. et des Arts* ; 1829-1830.

Voor nr 531, zie verder, bl. 179, **Brugsch Meester uit 1520**.

Kat. 1849 als van Memlinc de 4 nummers, doch tevens als betwist ; 1857 als van een monogrammist CH ; 1874 als van Memlinc nrs 255 en 256 alleen, nrs 530 en 531 als van een onbekende uit XV-XVIe eeuw. Ook Jakob Burckhardt, 1842, hield de vier nummers voor werk van Memlinc. Reeds W. Bürger, 1862, en zoo ook Crowe & Cavalcaselle, ontnamen de twee paneeltjes aan Memlinc. Bürger hield nrs 255 en 530 voor ouder dan nrs 256 en 531. « Quoiqu'il en soit, ce sont des œuvres de premier ordre », zei hij, terwijl Crowe & Cavalcaselle integendeel de zachtheid en klaarheid van Memlinc en de kracht en strengheid van J. van Eyck vermisten.

Waarschijnlijk werden nrs 255, 256 en 530 in 1499 uitgevoerd op bevel van Ch. de Hondt en was toen nr 530 een eenvoudige grijsschildering. Blijkbaar is het wapenschild, rechts van den wereldbol op nr 530, dus dat van Rob. Leclerq, in kleuren aangebracht op een ander, dat er al vroeger op stond, waarschijnlijk dat van de abdij den Duine ; en te dier gelegenheid werd ook het rood gelegd op het tapijt en het roos op het aanschijn van den Heiland. Dit nu geschiedde vermoedelijk kort na de aanstelling als abt van Rob. Leclercq (1519-1557), dus rond 1520. Dat werkelijk het afbeeldsel van dezen laatste van een

geheel andere hand is en ook tot een werkelijk lateren tijd behoort, blijkt voldoende uit de innerlijke opvatting en uit den geheelen trant van het werk.

Vergel. Hulin, *Catal. crit. de l'Exp. de Bruges 1902*, nr 118, en J.-B. Dugardyn, *Het Tweeluik van Abt Ch. De Hondt*, Brugge, 1904.

Gekocht door Baron van Ertborn van Nikolaas de Roovere, laatsten abt van den Duine bij Veurne in 1827, te samen nrs 255, 256, 530 en 531.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederlandsch), einde XVe of begin XVIe Eeuw

32. **Een Donator met zijn Patroon. St-Jeronimus** H. 0.29, B. 0.19. Ht.

« Schwache Leistung eines späteren Vl. Malers », (Crowe & Cavalcaselle). Door J. Buckhardt, 1842, als « Bewunderung erregend » vermeld. Tot rond 1842 als Memlinc, daarna als Petrus Christus gekatal., doch van af 1857 als betwist. Bürger in 1862 : « L'attribution à Christophsen n'est pas bien justifiée ». — Eenigszins verwant met meester der St-Egidius legende, doch zwakker.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Noord-Fransch ?) rond 1500.

397. **Filips de Goede** H. 0.30, B. 0.20. Ht.

Borststuk. Drie vierden naar rechts, peinzend, de lippen op elkaar gesloten, met langen, krachtigen neus, eenigszins opgetrokken wenkbrauwen en overschoon oor ; op het hoofd een platte pruik, en, over zijn met marter gekraagde rouwkleedij de ketting van het Gulden Vlies ; op ongeveer zestigjarigen leeftijd.

Tot rond 1842 als Jan van Eyck, zelfs volgens J. Burckhardt (*Kunstw. der belg. Städte*). Als v. d. Weyden in alle latere katal.. Ook Bürger, 1862, geeft het Rogier : « Le vigoureux praticien, le coloriste profond se retrouve dans ce portrait ». Reeds door Crowe

en Cavalcaselle betwist en vergeleken met ons nr 253 in opzicht van de behandeling. — Wellicht kopij van een origineel van Rogier. Herhaling in de verzameling van Spanjes koningen. Teekening in 't Louvre. Op achterzijde den stempel van J. B. Colbert, oudsten zoon van den beroemden super-intendent van finanties onder Louis XIV.

Gegraveerd door Louis voor Jonas Syuderhoef's verzameling van de Burgondische hertogen en hertoginnen.

Door van Ertborn gekocht te Besançon 1827.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Vlaamsch), XVe-XVIe Eeuw.

528. Ecce Homo

H. 0.220, B. 0.160. Ht.

Christus, op een rotstop, naakt, de handen op de borst gevouwen. In zeven kleine cirkelvormige voorstellingen evenvele tooneelen uit zijn leven en lijden : de Besnijdenis, de Doodsangst, de Geeseling, de Doornenkroning, de Ontkleeding, de Kruisiging, het Doorboren van de rechterzijde.

Gekocht te Turnhout.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Noord-Fransch), XVe-XVIe Eeuw.

538. Filips de Goede

H. 0.28, B. 0.24. Ht.

Drie vierden naar links gekeerd, het hoofd bedekt met een zwart kaproen, over de zwarte tuniek de keten van het Gouden Vlies. Borststuk ; half levensgr.

Tot 1842 als Jan van Eyck, ook volgens J. Burckhardt. Daarna als onbekend. — Zwakkere herhaling onder nr 1003 in *Louvre*, Parijs, als *School van Burgondië.*

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.) XVe-XVIe Eeuw.

542. **Donator met zijn Patroon St. Simon den Kananeeër** H. 0.16, B. 0.08. Ht.

Erfgift Baron van Ertborn.

Antwerpsch Meester rond 1500.

633. **Gezicht op Antwerpen, begin XVIe eeuw** H. 1.075, B. 1.805. Ht.

Muzeum van Oudheden.

Meester (Noordnederlandsch), verwant met Meester van d'Oultremont, begin XVIe eeuw.

557. **De Tiburtijnsche Sibylle voorspelt Augustus Christus geboorte** H. 0.990, B. 0.650. Ht.

Den grijsgebaarden, eerbiedig knielenden Augustus, wiens kroon en schepter een jonge page vasthoudt, toont de links naast hem staande Zieneres de in de lucht op de halve maan gezeten Moedermaagd met het Kindje. Vóór een halle staan, koutend, twee jonge vrouwen. Links, op een laag muurtje naast een trap, zit een edelman, blijkbaar sprekend met drie vóór hem staande officieren. Verder, even vóór een tweede halle, een officier en drie hellebaarddragers. Achtergrond gebouwen en daarachter beboomde heuvel. De architektuur herinnert deels aan die uit de eerste, deels aan die uit de tweede helft der XVe eeuw. — Kleederdracht van denzelfden tijd. Op de tuniek van den page komt talrijke malen de hoofdletter A voor.

Volgens Hymans, *K. v. M.*, I, 202, wel toe te schrijven aan Henri met de Bles. — De vrouwentypen, de hond, de verschijning in de lucht, herinneren evenzeer aan den meester van d'Oultremont of juister aan den auteur van het portret n^{r} 538, Muz. Brussel, vermoedelijk Jan Mostaert, als aan Bles. De kleur evenwel is hier

matter, niet zoo gloedvol, en is verwant door haar roode, witte en rosse tonen met die van zeker onbekend Holl. uit 1510, wien men de *Kruisiging* uit verz. Glitza, Hamburg, en ook een *Kruisiging* in Uffizi toeschrijft. Volgens Valentiner zou ons nr 557 een « Spätwerk » van dezen meester zijn. — Vermoedelijk Haarlemsch werk.

Men vergelijke de voorstellingswijze van 't onderwerp met nr 97, Dirk Bouts, Städel, Frankfurt a/M.

Gekocht 's Bosch 1828.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Doorniksch ?), einde XVe Eeuw,

onder invloed van Rogier van der Weyden.

539. Een Edelman

H. 0.710, B. 0.500. Ht.

In grijzen kolder, met op het kaalgeschoren hoofd een breedgeranden hoed en rond den naakten hals een fijne gouden ketting, houdt hij in de rechte hand een pijl en een zandlooper (?). Op een horloge, aan den muur, rechts achter hem, leest men de spreuk : « Tant que je vive, autre n' auray, » die ook Filips de Goede aannam, toen hij met Ysabeau in den echt trad.

Als nr 47 in de *Exp. des Prim. fr.* 1904 aan Jean Fouquet gegeven. Eigenlijk werk van een waarschijnlijk in Waalsch België verblijvend meester, zeer onder den invloed van Rogier.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Brugsch) rond 1520.

531. Robert Le Clercq, 32e Abt van den Duine (1519-1557)

H. 0.31, B. 0.15. Ht.

Achterzijde van nr 256. — Vóór een bidbank, den staf tegen den rechten schouder rustend, naar links gewend, met gevouwen handen, is geknield een cisterciënser-abt, een bijna kaalhoofdig zwaarlijvig man.

Op de oude lijst onderscheidt men een nabootsing van het monogram op nr 256, CH (ineen), zeker van lateren tijd.

In 1827 door Baron van Ertborn gekocht van Niklaas de Roovere, laatsten abt van den Duine bij Veurne.

Zie *Brugsch Meester rond 1499*, nrs 255, 256 en 530.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Noordnederlandsch) rond 1525,

wellicht werkplaats van Jakob Cornelisz v. Oostzanen.

325. De Kalvarieberg H. 0.83, B. 0.63. Ht.

Terwijl Maria rechts en Joannes links van het kruis staan, knielt Maria Magdalena aan den voet daarvan en schouwt naar den Gekruiste, wiens bloed drie in de lucht zwevende engelen in kelken opvangen. Achtergrond : bergachtig landschap met de stad Jeruzalem.

Vergel. met « Het Lijden O. H. », bissch. Muz. Utrecht.
Als Jan van Scorel in alle vroegere katalogen.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Nederlandsch) uit tweede vierde der XVIe Eeuw,

richting van Gossart gezeid van Mabuse.

362. Portret van een Edelman H. 0.64, B. 0.464. Ht.

Ten onrechte beschouwd als het afbeeldsel van Frank van Borselen, den laatsten gemaal van Jacobea van Beieren, wiens wapen later op het stuk werd aangebracht (zie nr 264 onder Benson).

De voorgestelde, blondharig, met wilskrachtigen oogopslag, ongeveer 40 à 45 jaar oud, draagt op het hoofd een breedgeranden hoed en houdt een degen in de rechte hand.

Gekocht even als nr 264 veiling Enschedé, Haarlem. — Gegraveerd, even als nr 264, door Cornelis van Noorde in 1769.
Vroeger als Mostaert (Jan), 1474-1555 of 1556.
Hoogst waarschijnlijk van Mabuse zelf.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederlandsch),

uit de school van Jan Gossart

570. **Afflicta Virgo** H. 0.67, B. 0.58. D. op ht.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Noordnederl.), tweede vierde XVIe Eeuw.

564. **Een jonge Man** H. 0.69, B. 0,51. Ht.

Wellicht Amsterdamsch rond 1550. Eenigszins verwant met Dirk Jacobsz.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Brugsch) rond 1540,

535. **De Madonna door Engelen omgeven** H. 0.79, B. 0.55, Ht.

In rijken amarant-rooden mantel, onder een prachtig met beeldhouwwerk versierd marmeren portiek zit Maria op een troon, houdend het Kindje op de knieën, aan wien een rechts staande engel een vrucht aanbiedt. Links zingen twee engelen uit een boek, dat zij beiden vasthouden.

In 1849 als «école inconnue». — Volgens katal. 1857 en 1874 van een meester, wiens schilderijen wel eens met die van Jan v. Eyck verward worden en wiens werk zich onderscheidt door den vorm van Jezus' mondeken. Overigens werd nr 535 opvolgenlijk toegeschreven aan v. d. Goes, Mabuse, G. David en zelfs Q. Metsijs. Waagen hield het voor een stuk uit den eersten tijd van dezen laatste. Weale (*Gaz. d. B. A.*), 1e reeks, deel XX, toonde aan, dat, ondanks verwantschap met David, het stukje toch in opzicht van toets, van op kontrast-berekende kleuren en van vleeschtint er van afwijkt en beschouwde het als werk van een navolger van David, Adr. Ysenbrant. Er is waarheid evengoed in de veronderstelling van Waagen als in die van Weale. De invloed van Quinten, zooals hij was in de jaren, toen hij nr 540, Brussel, voltooide (1495-1505),

is er evenzeer in merkbaar als die van David. Naar allen schijn is nr 535 een middelmatig werk van een kunstenaar, die zijn eerste opleiding te Brugge genoot en later te Antwerpen werkte. Dr W. Cohen *(Stud. z. Q. Metsijs)* noemt hem « Meister der Jerusalemkirche », doch het komt ons voor, dat het in deze kerk bewaarde hoofdwerk van dezen onbekende veel minder met nr 535 overeenkomt dan de « Madonna met het Kindje », nu bij den hertog van New-Castle en de « Madonna met Engelen » in het muzeum te Lyon. Toch zijn deze stukken, vooral het laatste, veel beter, en zeker niet van dezelfde hand als nr 535.

Volgens Weiszäcker zou ons stuk van den « Meester van Frankfort » zijn. Waarop deze gissing berust, is mij onbekend.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Brugsch) rond 1550, leerling van Adr. Ysenbrant of den Waagenschen Mostaert.

571. Christus van het Kruis genomen

Grootste hoogte 0.405,
Kleinste » 0.31,
B. 0.375. Ht.

Variante in omgekeerde richting van een dergelijke voorstelling, voorkomend in het stuk *O.-L.-Vrouw der Zeven Weeën*, O.-L.-Vr. kerk, Brugge, waarvan één zijluik in het Brusselsch Muzeum is (1528-1535). Op het medaljon te Brugge een heilige vrouw meer en een paar bizonderheden anders. — Te zwak, om van Ysenbrant zelf te zijn.

Vroeger : School van Jan Mostaert.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.), rond midden XVIe Eeuw.

572. Ecce homo H. 0.41, B. 0.34. Ht.

Invloed van Metsijs.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.), eerste helft XVIe Eeuw.

537. Mansportret H. 0.26, B. 0.16, Ht.

Het hoofd eenigszins naar links, in een ruimen met marterpels gevoerden mantel, met een zwarte muts op het hoofd, houdt hij een boek in de beide handen. Borststuk ; halflevensgr.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.), eerste helft XVIe Eeuw (?).

533-534. Luik van een triptiek.

533. Maria's Hemelvaart H. 1.23, B. 0.47, Ht.

Gedragen door zes engelen, zweeft Maria ten hemel, terwijl beneden, naast het ledig graf, twee andere engelen nederknielen. Boven de Maagd, in de lucht, in 't rood, het vizioen van de Drie-Eenheid. Achtergrond : landschap, waarin een in aanbouw zijnde gothische kerk.

534. Het Gebed tot de Moeder Gods H. 1.23, B. 0.47, Ht.

Achterzijde van nr 533.

Drie kanunniken-regulier van de Orde van den Heiligen Augustinus en twee andere kloosterlingen aanroepen, rechts, nederknielend, Maria, die hun links verschijnt, zij zelve smeekende voor het menschdom haar goddelijken Zoon, die, boven de groep der monniken, op zijn kruis knielend is voorgesteld, toonende aan den te midden van biddende engelen in de wolken tronenden Vader zijn bloedige wonden. Achtergrond : een slot in een landschap.

Volgens de vroegere katalogen zouden deze beide voorstellingen herinneren aan den stijl en ook eenigszins aan de manier van Joost of Justus van Gent.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.) rond 1550.

545. **Portret van een Edelman** H. 0.34, B. 0.28, Ht.

Met kortgeknipt blond haar en blonden puntbaard, met naar omlaag gedraaiden snor, over den halsberg den zwaren Spaanschen kraag, in bruin- en geelgestreepten kolder, laat hij de rechte hand rusten op zijn naast zijn ijzeren handschoenen op tafel staanden helm. — Bijna tot de knieën ; kl. fig.

Volgens een geschreven nota op perkament, achterzijde, is nr 545 het portret van Gabriël Cambry, zoon van Willem en Katarina van Quaremont, en werd het voltooid 1549 ter gelegenheid van zijn huwelijk. Gabriël was alsdan 22 jaar oud. In hetzelfde jaar werd Willem, die proost van Doornik was, door Karel V ridder geslagen. Volgens kat. 1849 « école inconnue » ; later *Vl. Sch.* XVe en XVIe eeuw. Volgens W. Bürger « certainement de l'élève de Jan van Schoorl, Antonis Mor ».

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederlandsch) rond 1550,

onder invloed van Quinten Metsijs.

568. **Kruisdraging** H. 1.650, B. 0.710, Ht.

Simon ondersteunt het kruis, waaronder Jezus, vóór wien Veronica, knielend, den zweetdoek ophoudt, bezwijkt. Ruiters en voetknechten. Achtergrond : stad met versterkte muren.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederlandsch) rond 1550.

onder den invloed van Quinten Metsijs.

569. **Kruisdraging** H. 1.36, B. 0.46, Ht.

Luik van een triptiek.
Uit de St. Bartholomeuskerk te Geeraardsbergen.
Vroeger « School van Mabuse ». — Sedert na 1874 « School van Quinten Metsys ».

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Antwerpsch), eerste helft XVIe Eeuw.

634. **Het O. L. Vr. Kerkhof, rond 1550** (?), nu het Groen Kerkhof, officieel Groenplaats. H. 0.451, B. 0.627. Ht.

Op het kerkhof een begrafenis. Voorplan keert, voorafgegaan van speellui en van bloemen strooiende meisjes, een voorname dame, met gevolg van eeredames, naar huis.

Van het Muzeum van Oudheden (Steen).

Meesters (Zuidnederl.), omstreeks midden der XVIe Eeuw.

550. **Blazoen van de Rederijkerskamer „ de bloeiende Wyngaard “, Berchem bij Antwerpen** H. 0.59, B. 0.58. Ht.

Noach in zijn wijnberg ingeslapen.

Kenspreuk : *Niet sonder Godt !*

Het beeldraadsel op de binnenlijst is aldus te lezen :

Niet sonder Gode des menschen versinnen :
Hy plant ende spoeyt wel inde weirelt,
Maer den Heere laet die vruchten winnen.
Wilt hem belijen dan, deur liefde bepeirelt.

551. **Id. van het „ Jennetten Bloemken “, gezeid „ de Ongeleerden “, te Lier** H. 0.615, B. 0.625. Ht.

Maria, Jezuken, Anna.
Bovenhoek : wapen van Spanje ;
Benedenhoek : wapen van Lier ;
Links en rechts : wapen van de familie *van Berchem*.
Tweemaal de kenspreuk : *d'Ongheleerde Liere.*
Leeuwenkoppen en een rams- of schapenkop.

552. Id. van „ de Leliebloem " van Diest H. 0.72, B. 0.73. Ht.

In den kelk eener lelie Maria met het Kindje met links en rechts een engel. 't Wapen van Lotharingen rechts ; dat van Diest links.

Kenspreuk : *Reyne bloeme.*

553. Id. van „ de Groeiende Boom " te Lier H. 0.72, B. 0.73. Ht.

S. Gummarus, schutspatroon der Kamer,als ridder uitgerust, houdend zijn met vruchten beladen door een wonder aan 't bloeien geraakten staf. Links : een arme, drinkend uit een nap van de bron, door den heilige uit de aarde geslagen. Rechts een andere arme.

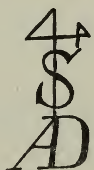
Kenspreuk : *den groeyenden boom. Liere.* Jaartal 1561.

555. De Drie=Eenheid H. 0. 78, B. 0.78. Ht.

Schuins- vierkant. — Op de knieën des Vaders, in pauzelijk gewaad, zit de Heiland. Beiden houden een open boek, met den tekst : « Ick ben die A en die O, dat beghi(n) ende dat eynde. Apocalij. I ». Boven hen de Parakleit.

Zie andere blazoenen onder *Cransse* n^rs^ 44, 45, *Clerck (de)*, n^rs^ 51, 52, *Balen (van)*, n^r^ 366,

en ook N^r^ 554, onder monogrammist :

Meester (Zuidnederl., wellicht Brusselsch), tweede helft der XVIe eeuw.

463. Maria en het Kindje Jezus H. 0.65, B. 0.50, Ht.

1849 « Ital. Sch. » ; 1874 van Orley en Patinir. — Noch min noch meer dan een van de talrijke links en rechts verspreide, niet zeer merkwaardig kopijën naar een origineel van Lianordo.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.), tweede helft der XVIe Eeuw.

536. Christus gedoopt H. 0.20, B. 0.155. Ht.

Waarschijnlijk van Marcellus Coffermans, vrijmeester te Antwerpen 1549, die Lucas Edelinck in 1554 tot leerling had en wiens dochter, Isabella, 1575 vrijschilderes werd. Coffermans pasticheerde allerlei oude meesters. Zijn naam wordt ook *Coffermaker* geschreven. Een voluit onderteekend werk van hem bij den heer A. Schloss, Parijs.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.), derde vierde XVIe Eeuw.

547. Frans Sonnius, eerste bisschop van Antwerpen H. 0.17, B. 0.15. Ht. (Ovaal).

Volgens een opschrift op den achtergrond geschilderd in 1575, toen Sonnius 68 jaar oud was.

Vergelijken met een grooter portret van Sonnius in het muzeum van het Ternickgesticht, alhier. Gegraveerd in *Le Grand Théâtre sacré du Duché de Brabant.*

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Antwerpsch), laatste helft XVIe Eeuw.

567. Een Goudweger met zijn Vrouw H. 0.30, B. 1.13. Ht.

Een van de vele varianten naar het oorspronkelijk tafereel van Marinus van Reymerswale, n^r 138, Oude Pinakotheek, Munchen.

Volgens v. d. Branden zou dit stuk « zonder aarzelen aan den zoon van Meester Quinten mogen worden toegekend », namelijk aan Jan. Men weet dat Bernard de Rijckere, geboren Kortrijk rond 1535, meester te Antwerpen 1561, † alhier 1590, die er een fabriek van schilderijen op nahield, kopijen van Marinus' Wisselaars naliet. Hiermee is niet beweerd, dat n^r 567 een van deze kopijen zou zijn.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Antwerpsch) uit de tweede helft XVIe Eeuw.

573. **Christus in 't Graf gelegd** H. 2.77, B. 2.25, Ht.

Op een zweetdoek, waarvan Nikodemus rechts de tippen gevat heeft, ligt Christus ; Jozef van Arimathea ondersteunt met beide handen het bovenlijf, dat hij bij de schouders vasthoudt. Vóór den doode knielt de Moeder ; links achter haar de drie Maria's ; rechts Joannes. Van links, achter Jozef, nadert een man, met een lijnwaad op den schouder.

Verwant met Marten de Vos en Ambr. Francken.

Meester (Nederl.) XVIe Eeuw (?),

548. **Mater dolorosa** H. 0.725, B. 0.56, Ht.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.), einde XVIe Eeuw,

549. **Willem van Oranje** H. 0.46, B. 0.365, Ht.

Links van den voorgestelde het wapen van Willem van Oranje, versierd met de ketting van het Gulden Vlies.

Rechts boven : *Aº 1580.*

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidnederl.), einde XVIe Eeuw,

556. **De H. Familie** H. 0.67, B. 0.77, D.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Antwerpsch), laatste vierde XVIe Eeuw,

635. **Tijdens de Spaansche furie** H. 0.578, B. 0.945, Ht.

4. Nov. 1576. — Het stadhuis staat in lichtlaaie vlam. Toch wordt uit de vensters ervan en uit die der nabijgelegen

huizen nog geschoten. Op de Markt en op de Kaasrui wordt gevochten. Dooden en vluchtenden hier en daar. Wijd over de stad zwarte rook van brand.

Zie Mertens & Torfs, V, bl. 40.

Van het Muzeum van Oudheden (Steen).

Meester (Antwerpsch), einde XVIe Eeuw.

Manier van Pourbus Fr.

575. Mansportret Rond : doorsneê 0.40. Ht.

Borststuk. — Levensgr.

Meester (Antwerpsch), einde XVIe Eeuw.

629. Alarm in de Buurt van het Oostersch Huis H. 1.218, B. 2,053. D.

Aangevoerd door kolonel Fugger, worden de Duitsche huurbenden, in dienst van Don Juan, den landvoogd, uit de stad verdreven (1. Augustus 1577).

Zie Mertens & Torfs, bl. 60-63, V.

Eigendom van de Stad.

Meester (Antwerpsch), einde XVIe Eeuw.

631. De Leguit in 1567 H. 1.11, B. 1.395.

Leguit : zoo noemde men het voormalig stapelhuis der Amsterdamsche kooplieden te Antwerpen. — Boven de zeer breede poort drie wapens : dat van Antwerpen, dat van Spanje, dat van Amsterdam. Beneden, op een strook wit, deze verzen :

« Die. groote. Leghuijt. toebehoirende. dezer. stede.
Tlogijs. voor. Huijcoopers. van. Amsterdam. en. Cooplieden. mede.
1567.

Eigendom van de Stad.

Meester (Vlaamsch), tweede helft XVIe Eeuw.

544. Biddende Heilige H. 0.145, B. 0.11. Ht.

Zij houdt een crucifix in de saamgevouwen handen en is gekroond.

Volgens het oud kataloog wellicht de H. Joanna van Valois.

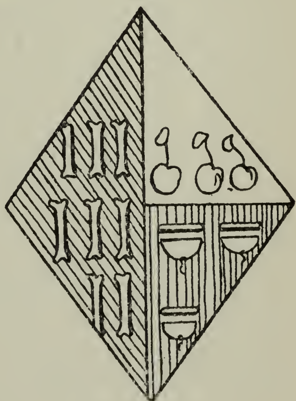
Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Antwerpsch) rond 1615.

722-725, luiken van nr 721, (zie *Spranger*).

722. Clementia Dooms, Echtgenoote van Jakob de Virginis, haar negen Dochters en een Paus H. 1.507, B. 0.471. Ht.

Linkerluik. — Boven zes koppen een later aangebracht kruisje, aanduidend, dat de voorgestelde personen op een gegeven tijdstip reeds overleden waren. — Naaststaand wapen op het groene tapijt der tafel.

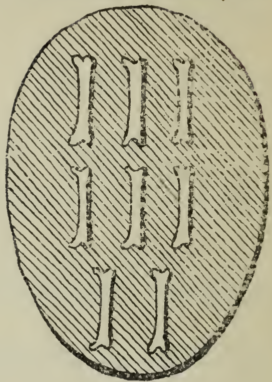

723. Een Heilige

Keerzijde van nr 722. — Grauwschildering.

724. Jakob de Virginis, zijn zeven Zonen en Jakob van Malewal als zijn Patroon

H. 1.507, B. 0.471. Ht.

Rechterluik. - Het hieronder afgebeelde wapen van den vader op het groen bekleedsel van het outaar. Boven de acht hoofden het roode kruisje.

725. St. Jakob

Keerzijde van nr 724. — Grauwschildering.

Deze luiken maakten vroeger deel van een triptiek, waarvan het middenstuk *Maria met het Kindje Jezus* voorstelt, nr 142 van het katal. van 1846 van het Muz. der burgerlijke Godshuizen, waarin het vermeld wordt als « à la manière du vieux Francken ». Het katal. van 1872, onder nrs 71 en 72, noemt de op de luiken voorgestelden zooals onder onze nrs 724 en 722 gedaan wordt, doch rept niet van de keerzijden. Het zelfde katal. schrijft deze portretten toe aan Frans Pourbus II, *niet* het middenstuk. Tusschen 1846 en 1872 werden de luiken gehecht aan nr 721. Zie jongste uitgaaf van bewust katal., blz. VI, nr XXV, 60-64, door den heer Geudens, die mij de volgende nota verstrekte. — Jakob de Virginis = de Vergnies was de stichter van een Godshuis, dat door zijn familie in 1641 aan de *Kamer van den Arme* afgestaan werd. Nu overleed deze Jakob de Vergnies rond 1617 en één van zijn zoons, Kasper, rond 1636. Dit blijkt uit een fundatie-akte uit 1641, waarin, buiten Kasper, als gesproten uit den echt van Jakob met Clementia Dooms, vermeld worden Geert, Katarina en Francisca de Virginis. Waren er alsdan reeds verscheidene van hun kinderen overleden ? Op deze vragen blijven de archieven van de burgerl. Godsh. het antwoord schuldig.

Eigendom der burgerl. Godshuizen.

Meesters (verscheidene Antwerpsche) uit het eerste vierde van de XVIIe Eeuw.

583-594. Twaalf Mansportretten H. 0.61, B. 0.51 voor elk, Ht.

Allen, op één na, in zwart wambuis met witten pijpjeskraag, ongedekt hoofd, snor en puntbaard. De twaalfde, die een mutsje op het hoofd en een rabat in stede van een kraag draagt, heeft enkel den snor ongeschoren. Op acht stuks jaartallen als 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1610, 1613, 1620, 1621.

— Levensgr. borststukken. —

Meester (Antwerpsch), tweede vierde XVIIe Eeuw.

636. Maria van Medicis, te Antwerpen plechtig ontvangen H. 0.643, B. 0.945. Ht.

4. Augustus 1631. De uit Frankrijk gevluchte moeder van Louis XIII, eerst te Brussel ontvangen, werd door de aartshertogin Isabella naar Antwerpen vergezeld. Te Willebroek scheep gegaan, kwamen zij alhier aan met een groot gevolg van kostbaar toegeruste vaartuigen, terwijl de Markies de Santa Crux en d'Aytona haar met even fraai versierde schepen was tegemoet gevaren. Aan de Werf, waar zij ontscheepten, stonden de zes gilden van de stad in slagorde. — Mertens & Torfs, bl. 384, V.

Eigendom van de Stad.

Meester (Antwerpsch), tweede vierde XVIIe Eeuw.

632. Zelfde onderwerp als nr 636 H. 1.137, B. 2.222. D.

Nauwelijks meer dan een vergroote en zwakkere kopij van nr 636. Van het Muzeum van Oudheden (Steen).

Meester (Antwerpsch) rond 1650.

599. De heilige Maagden Agnes en Dorothea H. 0.90, B. 1.33. Ht.

Terwijl de links gezeten Agnes, haar lammetje streelend, belangstellend toekijkt, kiest Dorothea uit een vóór haar staand mandje bloemen en verspreidt die op de tafel. Donkere achtergrond, waarover een roode draperij. — Levensgr. halflijfs.

In 1849 als *Holl. Sch. XVIIe eeuw* ; 1857 als *Vl. Sch. XVIIe eeuw*.

Enkelen denken aan Bockhorst, zeker ten onrechte. Alleen de tonengamme, geenszins de vorm der handen en der aangezichten, kon wellicht eenigszins aan dezen navolger van Rubens herinneren.

Uit het voormalig paleis der Antwerpsche bisschoppen.

Meesters (Onbekende Vlaamsche), tweede helft der XVIIe Eeuw.

581. Christus gekruist tusschen twee Boosdoeners H. 0.58, B. 0.375. Ht.

Oude kopij naar een tafereel van Rubens, destijds Capucijnen-kerk alhier, nu nr 112 Muzeum Toulouse.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

582. Mansportret H. 1.10., B. 0.87. D.

Een omstreeks 50-jarig broeder Alexiaan, de hand houdend op een doodskop, die naast een boek op de tafel ligt, welke links van hem staat. — Kniestuk. Levensgr.

Uit het klooster der Alexianen.

595. Mansportret H. 0.52, B. 0.41. Ht.

In 't zwart, met witten kraag, bruin van haar en baard. — Levensgr. Borststuk.

596. Mansportret H. 0.49, B. 0.37. Ht.

Een kaalhoofdig en grijsgebaard dominikanermonnik, tot de borst gezien. — Levensgr.

Meesters (Antwerpsche) uit de tweede helft der XVIIe Eeuw.

601. Abel vermoord H. 1.93, B. 2.05. D.

Gekocht 1841 van Mevrouw W^e^ J. A. Snijers.

602. Vanitas H. 0.71, B. 1.03. D.

Een ter aarde zittend kind blaast zeepbellen op, welke zijn kameraadje naoogt. Een uurwerk, een zandlooper, allerlei kinderspeelgoed links en rechts. Achtergrond : landschap.

Volgens enkelen van Frans Wouters, 1612-1659 (Gustav Glück).

Uit het voorm. paleis der Antwerpsche bisschoppen.

609. Afbeeldsel van Jan Baptist van Caukercken (?), kapelaan van St. Lukasgilde H. 0.73, B. 0.56. D.

611. Deipara Virgo H. 1.18, B. 0.94. D.

612. Christus op het Kruis H. 2.14, B. 0.42. D.

Meester (Hollandsch), XVIIe Eeuw.

774. Bejaarde Hollandsche Dame H. 0.654, B. 0.563. Ht.

Even naar rechts gekeerd, dragend over het stemmig zwarte kleed een breeden witten kraag, met levendige, geestige, nog jonge oogen en een licht blosje op de niet zeer volle wangen. = Borststuk.

Gekocht 1891 van de juffrouwen van Beveren, Mechelen.

Meester (Hollandsch) rond 1630,

aard van Jakob Delff (1619-1661).

775. Jonge Hollandsche Dame H. 1.057, B. 0.744. Ht.

In 't zwart, met hooge kanten mouwopslagen, een massief gouden keten in viervoudige rij over de borst, een wit met kant gezoomd oorkraagje rond het mooi-ovale, blonde

hoofd, dat uitkomt op een breed uitstaanden ronden drievoudigen kraag, houdt zij een waaier in de rechte hand.

Rechts van de voorgestelde boven : *Aetatis. 24*
Anno. 1630.

Enkelen spreken van Salomon Mesdach (eerste helft XVIIe eeuw).
Gekocht veiling H. Leys 1893 als Vlaamsche School.

Meester (Hollandsch), einde XVIIe Eeuw,

school van Rembrandt.

615. Een Grijsaard H. 0.71, B. 0.58, Ht.

Met bijna kalen schedel en nog alleen boven de ooren 't zwarte haar ; baard en snor bruin ; in een met pels gevoerden zwarten mantel, kijkt de met diepe rimpels doorgroefde man met een uitdrukking van smart en berouw in de ruimte.

Kopij van n^r^ 2544, *Portret van een oud Man, Louvre.*

Gekocht door Baron Alf. Baut de Rasmon van Karel Spruyt, 1809, Gent, als authentieke Rembrandt.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Meester (Antwerpsch) uit de XVIIIe Eeuw.

630. De Meir in de XVIIIe eeuw H. 0.547, B. 0.818. D.

Op de hoogte van het groote crucifix aan den ingang van de Huivettersstraat staat een kwakzalver, omringd door volk. Ruiters en wandelaars in menigte. Haast alle huizen vertoonen nog trapgevels.

Vergelijk met n^r^ 654, onder *de Bie.*

Duitsche Meesters

Meester (Keulensch), XIXe Eeuw.

515. St. Leonhard H. 0.63, B. 0.18. Ht.

Rechtstaand, blootshoofds, in zwarte pij, met in de linke hand zijn abtelijken straf en in de rechte een halsketen. — Goudgrond.

Gekocht 1827 Keulen. — 1849 als St. Medardus; 1857 als St. Leonhard. Gegraveerd *Messager des Sc. et des Arts*, III, 1827-1828.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Duitsch), Ausburgerschool ?, begin XVIe Eeuw.

522. Een jonge Man H. 0.400, B. 0.270. Ht.

Blond, de baret op één oor, met breedgemouwde tuniek waarover een met marterpels gevoerden mantel, houdt hij een bloem in de rechte hand. — Borststuk.

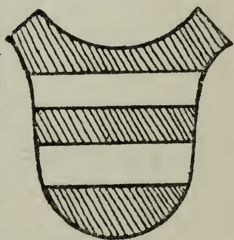
Eenigszins verwant met M. Schaffner.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Nederrijnsch), begin XVIe Eeuw.

526. Een Edelman H. 0.260, B. 0.210. Ht.

In zwarten mantel, waarop het hemd een levendige witte vlek schept, houdt hij, leunend voorover in een open venster, in de op de andere liggende linke hand, twee van een lintje voorziene geel-lederen handschoenen. Achter hem, links, een blazoen: gestreept van zilver en zavel 2-4 en 1-3-5. Zelfde wapen op zijn ring.

Volgens enkelen van Barth. de Bruyn. Het schijnt, volgens kat. 1849, dat destijds de naam *Imhof* onder dit blazoen te lezen stond.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Zuidduitsch), eerste vierde XVIe Eeuw.

199. Mansportret H. 0.105, B. 0.085. Ht.

Vroeger aan Holbein toegeschreven.

Erfgift Baron van Ertborn.

560. Vrouwenportret H. 0.44, B. 0.34. Ht.

Een medalie, op haar met juweelen overdekten boezem, vertoont den naam : Fredericus.

1849 als Holl. school.

Erfgift Baron van Ertborn.

Italiaansche Meesters

Meester (Italiaansch) uit de XIVe Eeuw.

520. Madonna H. 0.660, B. 0.390. Ht.

De H. Philippus en de H. Jakob de Meerdere, beiden in roode mantels, staan, van weerszijden, naast Maria, die, met over haar rood kleed een blauwen mantel, Jezus, geheel in goudbrokaat gedost, op den linken arm houdt. Knielende engeltjes in het bovenste deel van het in een spitsboog toeloopend stukje. Op den nimbus achter Maria's hoofd : *Ave gratia plena Dominus tec.*. Op Jezus' kleed Grieksche letters, grootendeels uitgewischt. Achtergrond rood met goudarabesken. De vleezen op een groene dekverf, die sterk door de glazuren heenschijnt.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meester (Italiaansch) uit de XVIIe Eeuw.

614. De Verrijzenis H. 1.70, B. 0.77. Ht.

In bovenaardsche klaarte, van engelen omgeven, zweeft de Heiland ten hemel, terwijl, beneden, met oogen vol bewondering en verlangen, de apostelen hem nastaren.

Uit het voormalig paleis der Antw. bisschoppen.

Meester (Russisch).

833. **De Moeder Gods, gezeid van Iberië** H. 1.055, B. 0.864. Ht.

Herhaling van het beroemde afbeeldsel uit de te Moskow ter eer van de Moeder Gods van Iberië gebouwde kapel.

Vermoedelijk vervaardigd te Souzdal, goevern[t] Vladimir.

Erfgift Baron van Ertborn.

Meire (Geeraard van der), de Valsche,

godsd. onderw. — Ned. Sch. —

Aan Geeraard van der Meire, van wiens leven en werk men tot nu toe niets met zekerheid weet, worden, hier te lande, een geheele reeks werken toegeschreven, die eigenlijk door meer dan één kunstenaar voltooid werden. De zeven nummers, die in ons Muz. onder dezen naam voorkomen, zijn het werk van een Brabantschen, volgens Dr Friedländer Antwerpschen meester, die rond 1510 bloeide. Dr Friedländer schrijft hem ook toe een triptiek, zoogezegd van Margareta van Eyck, verz. G. Donaldson, Londen ; een drieluik, *De drie Koningen*, in het Muzeum Mayer v. d. Bergh, en nog een tiental andere stukken. — Daar onze n[rs] 383-389 herkomstig zijn uit de S. Katarina-kerk, Hoogstraten, zou men dezen Anonymus gevoeglijk « den Meester van S. Katarina te Hoogstraten » kunnen noemen.

N[rs] 383-384-385. Triptiek.

383. **De Kruisdraging** H. 0.92, B. 0.64. Ht.

Terwijl Simon van Cyrena het kruis van den uitgeputten Zaligmaker ondersteunt, knielt vóór Dezen Veronica, ophoudend den zweetdoek, waarmede zij het heilig Aanschijn

wil afdrogen. Een beulsknecht stoot Jezus met den knuppel. Rechts, achter soldaten, Maria. Op den achtergrond een rotslandschap met de vlucht naar Egypte.

Door J. Burckhardt als mogelijk « *ein spätes Werk Memlings.* »

384. De Aanbieding in den Tempel — H. 0.92, B. 0.31. Ht.

Linkerluik. — Vergezeld van Jozef en twee vrouwelijke verwanten, reikt Maria den Hoogepriester het Kindje toe. Achter 't outaar een leviet met een witte duif in een kooi.

Op het antipendium van het outaar deze letters, waarin men niet de geringste beteekenis hoeft te zoeken :

DOMHXS:XO .tE

385. Jezus te midden van de Doctoren — H. 0.92, B. 0.31. Ht.

Rechterluik. — Op het voorplan rechts Maria, met, achter haar, Jozef ; links vier godgeleerden ; op het middenplan, onder een baldakijn, het goddelijk knaapje.

Op paneel nr 384 staat een gothische *a* ; op paneel nr 383, boven, een *b*, beneden een *d* ; op paneel nr 385 een *c*. Deze letters geven enkel de volgorde van de voorstellingen aan.

386. Christus op het Kruis — H. 0.76, B. 0.60. Ht.

Links van het kruis eenige soldaten ; rechts Maria, Joannes en eenige vrouwen.

387. De Graflegging — H. 0.92, B. 0.65. Ht.

Jozef van Arimathia laat het goddelijk lichaam zachtjes neerzinken in een marmeren graf. Magdalena knielt, links ; Nicodemus, naast haar rechtstaande, beschouwt aandachtig den doode. Achter het graf Maria, Joannes en de heilige Vrouwen. Op den achtergrond Golgotha, waarop de drie kruisen, ledig het middelste. De doode Jezus ligt in de armen van Jozef ter aarde ; zijn moeder, Joannes en Magdalena omringen hem. Achter den bergtop Jeruzalem.

Nrs 388-389. Diptiek.

388. **Mater Dolorosa** H. 1.03, B. 0.32. Ht.

389. **Een Donatoresse** H. 1.03, B. 0.32. Ht.

Zij knielt vóór een bidstoel, waarop een wapenschild en de Romeinsche letters P. O. zichtbaar zijn. Achter haar een heilige. Volgens de vroegere katalogen zou 't hier voorkomende wapen die van de familiën van Wildenberghe en Goeree vereenigen.

Nrs 383-389. Erfgift Baron van Ertborn.

Memlinc (Hans), ook Memling en Memlinck,

godsd. onderw., portretten. — Nederl. Sch. (Brugge). — Geboren Mömlingen (?) bij Ments rond 1430, zeker vóór 1435 ; waarschijnlijk vrij lang in de leer Keulen, daarna misschien Brussel of Leuven ; rond 1466-1467 Brugge ; † aldaar 11. Aug. 1494. — Voorname werken Brugge, Munchen, Parijs, Florentië, Turijn, Lübeck, Brussel, enz. Andere werken Weenen, Ofen-Pesth, den Haag, Londen, Frankfort, Berlijn, enz. — Gedagteekend werk van 1479 tot 1487 ; dateerbaar of door oorkonden gedateerd van 1467 tot 1489.

5. **Beeltenis van Nikolaas di Sforzore Spinelli rond 1467** H. 0.29, B. 0.21. Ht.

Borststuk. Naar links gewend, in zwart wambuis, met een mutsje van dezelfde kleur op het hoofd, dat omlijst is met

weelderige krullende lokken, vertoont hij een muntstuk, waarop in beeldenaar het hoofd van Nero, omgeven met deze woorden : *NERO CLAUDIUS CAESAR AUGustus GERManicus TRibunicia Potestati IMPERator*. Het figuur komt uit op een landschap.

De voorgestelde werd geboren 1499 te Lyon. Waarschijnlijk het oudst bekende werk van Memlinc (1467).

Gekocht te Lyon door Baron Vivant Denon ; in dezes veiling te Parijs door Baron van Ertborn. Vroeger als *Antonello da Messina* zelf of als *Vittore Pisani* door *Antonello*. Gegraveerd voor Dibdin's « *A biographical and pittoresque tour in France and Germany.* »

Erfgift Baron van Ertborn.

Nrs 778-779-780. Het groot triptiek van Najera.

778. Christus omgeven door zingende Engelen H. 1.681, B. 2.119. Ht.

De keizerskroon op het hoofd, omhangen met een prachtige koorkap, de linke hand latende rusten op een kristallen wereldbol met een langstammig kruis, heft Christus de rechte hand zegenend op, terwijl, links en rechts van hem, drie engelen lofpsalmen aanheffen.

779. Muziekmakende Engelen H. 1.678, B. 2.298. Ht.

Rechterluik. — Vijf engelen, met opengespreide vleugelen, bespelen de volgende instrumenten : fluit, bazuinen, luit, monscordon, psalterion ; de engelen dragen de alba ; enkelen daarboven kazuivel of dalmatica.

780. Muziekmakende Engelen H. 1.681, B. 2.301. Ht.

Linkerluik. — Nogmaals vijf engelen, gekleed ongeveer als de vorige, bespelend de rechte of de kromme bazuin, handorgel, harp en vedel. Al de figuren, halflijfs of bijna tot de

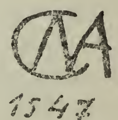
knieën, komen uit op een glorie van goud, met, boven en beneden, een sluier van wolken.

Uit de kerk Santa Maria la Real te Najera, Kastilië. De wapens van Kastilië (gouden burg met drie torens) en Leon (leeuw op zilvergrond) komen voor, dit op de dalmatica van den eersten links van Christus staanden engel en dat op het manipel van den derden engel, beiden op nr 778. Dat van Kastilië komt ook voor op de kleedij van den eersten zanger, rechts van Christus.
Zie A. J. Wauters, *Sept Etudes*, 1893.

Metsijs (Cornelis),

godsd. onderw., landschappen, zedentafereelen, koperplaten. — Ned. Sch. — Geb. Antwerpen vermoedelijk rond 1511, vrijmeester 1531, nog in leven 1580. Leerling van zijn vader Quinten. Werkzaam alhier. — Slechts vier schilderijen zijn van Cornelis bekend : het onze, — nr 1528, Rijksmuzeum, get. COR MET 1538, — nr 675, Berlijn, get. 1543 CME (ineen), — en een satyrisch tafereel in een bizondere Belgische verzameling, gegraveerd door Frans Huys, *De Luytmaekere*, 1543.

830. St. Jeroen in een Landschap H. 0.265, B. 0.315. Ht.
Het landschap nog van nabij verwant met die van Quinten.

Get. en gejaarmerkt, rechts beneden :

Voor 't eerst door Dr Friedländer als van Cornelis herkend.
Nr 205. *Vl. Prim.* Brugge, 1902.
Gekocht van den heer E. de Brabandere, Thorhout, 1904.

Metsijs (Jan),

godsd., hist. en genre-onderwerpen. — Geboren Antwerpen 1509, leerling en aanvankelijk navolger

van zijn vader, vrijmeester 1531, als hervormdgezinde gebannen 1544, terug Antwerpen 1558, aldaar in bijna armoe † 8. Aug. 1575. — Zijn zoon Quinten II werd vrijmeester 1574 en †, volgens F. J. v. d. Branden, Frankfort. Jan teekent Messys en Massys.

251. Maria en Jozef afgewezen door de Inwoners van Bethlehem H. 0.62, B. 0.29. Ht.

Open straat in een Vlaamsch stadje. Rechtop vóór de deur van haar woning, de armen uitstrekkend, schijnt de waardin van een gasthof den haar toesprekenden Jozef te willen zeggen, dat zij geen gasten meer kan herbergen en er elders nog plaats is. Maria, rechts, wacht deemoedig het teeken, om verder te gaan. Achtergrond : de aankomst van Maria en Jozef; zij, gezeten op een ezel. Op het voorplan een haan en een kip op een hoopje aarde.

Get. en gejaarm., links, beneden : 1558 JOANES MASSIIS

Erfgift Baron van Ertborn.

252. Het Gezicht Tobias teruggegeven H. 1.50, B. 1.51. Ht.

De jonge Tobias, met aan zijn rechterhand den engel Rafaël, zijn reisgenoot, bestreek zooeven de doode oogen van zijn, naast Sarah, zijn huisvrouw, onder wat boomen zittenden vader, met de wonderdoende gal van den visch, dien hij op bevel van den godsgezant gevangen heeft ; zijn moeder houdt hem in een schelpje die gal voor. Met uitgestrekte, van dankbaarheid sidderende handen, aanschouwt de grijsaard het licht. Achter den engel, met vroolijk gelaat een jonge vrouw. Een hondje komt blaffend aangeloopen naar de links zittende Sarah. Achtergrond : rechts Tobias'

woning ; links een rivier op den oever waarvan een stad en een berg met een versterkte burg.

Get. en gejaarm., rechts, beneden :

IOANNES MASSIIS PINGEBAT
1564

566. Een oud Man, dien een jonge Vrouw vrijt om de Beurs H. 0.41, B. 0.56. Ht.

Alex. v. Fornenberch beschrijft een stuk van meester Quinten, een dergelijk onderwerp voorstellend.— « In 't Sterfhuis van Steven Wils, 1628 » en van Herman de Neyt, 1642, beide alhier, kwam een tweede vóór. In de verzameling van Mevrouw de Gravin de Pourtalès, Parijs, bevindt zich een werk, nr 359 *Vl. Prim.*, Brugge, 1902, dat vrij algemeen voor een stuk van Quinten wordt gehouden. De meeste herhalingen zijn enkel schoolwerk.

Ons nr 566 is wellicht van Jan.

Gekocht veiling Cuypers 1821 alhier.

Erfgift Baron van Ertborn.

Metsijs (Quinten),

Metsijs naar de zeventiendeeuwsche schrijvers en de Leuvensche overlevering, Matsijs en Massijs naar de Antwerpsche traditie ; — godsd. en hist. onderwerpen, zedentaf., portretten, landschappen, tapijtpatronen. — Nederl. Sch. — Geb. rond 1460 of ten laatste 1466, Leuven, waar zijn vader kunstsmid was ; ontving aldaar zijn eerste opleiding ; vooral onder den invloed van Bouts, wellicht ook van Geertje tot S. Jans, en zeker van Jan van Eyck ; in 1491 vrijmeester Antwerpen ; kreeg zijn eersten leerling 1495, zijn tweeden 1501 ; † aldaar tusschen 13. Juli en 16. Sept. 1530.

Zijn beide meest beroemde werken, de triptieken van Brussel (n[r] 299) en Antwerpen (n[rs] 245-249), werden voltooid in de jaren 1509 en 1511. Quinten teekende zelf bij voorkeur, ofschoon niet altijd, *Metsijs* of *Metsiis*, zoo o. a. op het 3e paneel van het Brusschelsch triptiek : *Quinte Metsijs screef dit 1509 ;* een kop van een grijsaard, bij mevr. André, Parijs, is geteekend : *Quintinus Metsiis pingebat anno 1513 ;* n[r] 2029, Louvre : *Quinte Matsys scilder 1514.* Meer dan één van zijn werken werd, tot vóór kort, aan anderen toegeschreven ; daarentegen stonden en staan zekere schilderijen van zijn zoon Jan, Barthel. de Bruyn en vooral Marinus op zijn naam. Quinten was even voortreffelijk landschap- als figuurschilder. Slechts in een paar van zijn werken is de achtergrond van Patinir. Als echt van hem zijn te beschouwen, buiten de n[rs] 29, 241, 242, 243, 245 —249, alhier, — te Antwerpen, Muzeum Mayer van den Bergh, *Kruisiging*, triptiek ; — te Berlijn n[rs] 561, 574 (fragment), Kaiser Friedrich Musæum, en *Joannes en S. Agnes* bij mevr. von Carstanjen ; — Brussel, n[rs] 540, 299 ; — Frankfort, n[r] 113, *De Man met den Bril ;* — Londen, Nat. Gal., n[r] 295, *Salvator Mundi* en *Virgo Maria* ; — Longford-Castle, *Portret van Peter Gillis ;* — Madrid. Prado, *De Verzoeking van S. Antonius ;* — Munchen, Alte Pin. n[r] 133, *Carondelet ;* — Parijs Louvre, n[rs] 2029, 2203 ; Parijs, verzameling André, *Grijsaardsportret* (1513) ; Parijs, R. Kann, *de Drie Koningen ;* Parijs, Grav. de Pourtalès, *De Ongelijke Verliefden ;* — Rome, Paleis Stroganoff, *Erasmus* (1517) *;* — Valladolid, *De Aanbidding der Herders* (1503) *;* — Weenen, Liechtenstein, *Portret.* Hoogst

waarschijnlijk zijn de vijftien tapijten uit de Kathedraal van Aix-en-Provence, voorstellende tooneelen uit het leven van Jezus en Maria, vervaardigd naar kartons van Quinten Metsijs.

29. S. Kristoffel H. 1.080, B. 0.740. Ht.

Het water peilend met een zwaren, langen stok, met over zijn blauwen lijfrok een rooden mantel, komt de reus ons tegemoet, tot boven de enkels in het nat, dragend op zijn rechten schouder het kindje Jezus, dat met de rechte hand zegent, terwijl het de linke op Kristoffels tulband houdt. Achter den reus, in een spelonk van een hooge rots, een kluizenaar met een brandenden lantaarn ; achter de rots een stadsgezicht, als een hoekje van het oude Antwerpen. Rechts, in de ondergaande zon, een breede stroom, bespoelend een kust met tal van inhammen.

Men vergelijke Jezus met de kinderen op het middenstuk van het *Ste Anna-triptiek* Brussel ; Kristoffel met den man die de doornenkroon houdt in ons n^r 244 en met Joachim, middenpaneel, Brussel.

De vroegere attributie aan Bouts werd reeds door Crowe en Cavalc. betwist; door Hymans, *K. v.M. I, 97,* nog als « *création irrécusable* » vermeld. W.Bürger, die het stuk voor een werk hield van den zelfden meester, die de n^rs 533 en 539, Berlijn, voltooide, dus van D. Bouts zelf, zegt : « *superbe peinture, d'une couleur vigoureuse et d'un grand dessin* ». Sinds vrij lang door de Duitsche vakmannen herkend als een vroeg, doch voortreffelijk werk van Quinten.

Erfgift Baron van Ertborn.

241-242. — Diptiek. — *Christus Salvator Mundi* en *Maria in Gebeden.*

241. Christus Salvator Mundi H. 0.38, B. 0.285. Ht.

Tot de schouders gezien, het hoofd met een stralenkroon omgeven, omhangen met een rooden mantel, waaraan een met edelgesteenten versierd slot, houdt hij in de linke hand een fijnbewerkt gotisch kruis, terwijl hij de rechte zegenend opheft. — Levensgr.

242. Maria in Gebeden

H. 0.38, B. 0.285. Ht.

Tot even beneden de schouders, een prachtige gouden kroon op het voorover gebogen, eerst met een doorschijnenden sluier behangen hoofd, dat met een nimbus omgeven is, vouwt zij de handen tot een gebed. - Levensgr.

Bruckhardt hield, 1842, deze twee n^rs voor werk van een mededinger van Memlinc, zooniet van Memlinc zelf. « D'une merveilleuse délicatesse de sentiment, de couleur et d'expression » (Waagen).

Herhalingen van n^rs 241 en 242, vermoedelijk van Quinten zelf, *Nat. Gal.* Londen n^r 295 ; aldaar ongeveer tweemaal zoo hoog. Kopijen o. a. Rijsel.

N^r 242 werd gegraveerd door Gaujean.

Gekocht veiling Gravin van de Werve van Vorselaar 1828, alhier.

Erfgift Baron van Ertborn.

243. Magdalena

H. 0.45, B. 0.30. Ht.

Halflijfs, vóór een portiek op porfieren zuilen rustend, waardoor men uitziet op een landschap, waarin op warme blauwe lucht een huis rechts en een kasteel links aflossen, houdt zij in de handen een reukvat, waarvan zij het scheel oplicht.

Gegrav. door Gaujean, Kohlschein, G. Biot († 1905).

Herhaling bij Baron Alph. de Rothschild, Parijs. Volgens Woermann zou het voortreffelijkste, door Quinten zelf voltooid ex. der *Magdalena* zich bevinden te Lucca in het Palazzo Mansi. Ook de Rotschild'sche repetitie houdt Woermann voor echt.

Gekocht veiling Jan van Hal, 1836, alhier, 960 fr.

Erfgift Baron van Ertborn.

244-249. *Het Triptiek van het Schrijnwerkersgild* (1508 of '9 — 26. Aug. 1511).

244. De Nood Gods (Christus wordt in het Graf gelegd)

H. 2.60, B. 2.70. Ht.

Aan den voet van Golgotha, waarop nog de beide boosdoeners op het kruishout hangen en waarachter de stad

Jeruzalem, rechts, wegblauwt, ligt de doode Christus op het voorplan, uitgestrekt, op eenigen afstand van het, links, in den berg uitgehouwen spelonkgraf. Negen levensgroote figuren verdringen zich om den doode, dien de oude Nicodemus onder de oksels vasthoudt, terwijl hij den rug van het lijk tegen zijn gebogen knie laat rusten. Vóór hem, rechtstaande, ondersteunt de merkelijk jongere Jozef het hoofd van den Heiland met de eene hand, terwijl hij met de andere, met de uiterste teer- en omzichtigheid, uit het in bloed vastgedroogde haar deeltjes vleesch en huid verwijdert, afgerukt door de doornenkroon, welke een van zijn vrienden, getulband, met angstig aangezicht, achter Nicodemus ophoudt. Achter den doode, ondersteund door Joannes, knielt, in blauwen mantel en met een linnendoek op het hoofd, de Moeder : tranenloos zijn haar oogen ; haar handen in wanhoop gevouwen, opgeheven. Links van haar licht Maria Salomé den linken arm van Christus op en ontvangt uit de hand van een gezellin een spons. Geheel links bukt zich de zondares Magdalena naar de voeten van den Heiland en droogt het wondebloed af met haar lange loshangende lokken. Achter de Moeder staat Maria, de vrouw van Alpheus, met gevouwen handen. In de grafspelonk een oud man en een dienstmeid. Op den berg een drietal kleine figuren.

245. Sint Jan onthoofd H. 2.60, B. 1.17. Ht.

Rechterluik. Voorzijde. — Salome biedt den met Herodias aan den feestdisch gezeten Viervorst Herodes op een metalen schotel het hoofd van den Dooper. Met een glimlach van onschuldig genoegen steekt Herodias den punt van een tafelmes in den slaap van den martelaar. Achter Salome drie officieren vóór een zuilenboog, waarop zich vijf muzikanten vertoonen. Rechts, vooraan, een page, in 't rood, met een hazewind. Tusschen de zuilen van het portiek ziet men, in de verte, op de brug van het slot Macheront den beul, die Salome het hoofd van Joannes overhandigt.

247. Sint Jan de Dooper H. 2.60, B. 1.17. Ht.

Keerzijde van nr 245. — Grauwschildering.

248. Sint Jan in de Olie H. 2.60, B. 1.17. Ht.

Linkerluik. — Voorzijde.

Twee ruwe beulsknechten rakelen, met wreedaardig grijnslachende tronies, het vuur op onder den ketel, waarin de evangelist nederknielt, de oogen ten hemel, de handen opgeheven, als ongevoelig voor elke pijn. Op het tweede plan met een gevolg van acht veldoversten en grooten, te paard allen, keizer Domitianus, dragend op het hoofd een gekroonden tulband. Een soldaat houdt den schimmel van den keizer bij den teugel ; een andere steekt de bazuin. Een jonge knaap zit toe te kijken in de onderste takken van een boom. Achtergrond : onder een heldere nauweliks hier en daar bewolkte lucht, het Antwerpsche Steen, als *Porta latina.*

249. Sint Jan de Evangelist H. 2.60, B. 1.17. Ht.

Keerzijde van nr 248. — Grauwschildering.

« *Das grösste, herrlichste Werk des Meisters,* schreef Jacob Burckhardt 1842 ; » *Hier vor diesem Bilde lernt man begreifen, dass Messys aus Liebe Maler wurde, freilich nicht aus Liebe im gewöhnlichen Sinne, sondern weil dieses grosse übermächtige Gemüth irgend eine Form finden musste, in welcher es seine ganze unendliche Fülle aussprechen konnte. Und darin ist Messys Memling's Geistesverwandter ohne die geringste Schulverwandtschaft. Was jenes Bild in S. Pierre in Löwen (DIE HEIL. FAMILIE) versprach, das hält dieser todte Christus ; hier findet sich das erste Mal in der ganzen nordischen Kunst ein vollständiger Ausdruck der tiefsten innerlichen menschlichen Leidenschaft. Den Idealisten war erst der Ausdruck der Seligkeit und Heiligkeit gelungen ; hier finden wir lauter individuelle Menschengestalten im erschütterndsten Schmerze, in starrem Entsetzen, in trostloser Liebe ; jede hat an dem Entseelten ihr Höchstes verloren ; aber es ist ein heiliger Schmerz, der seine Lösung und Versöhnung dereinst mit Gewissheit*

finden wird. Wir überlassen es dem Beschauer, sich in das Einzelnste des Bildes zu versenken und bemerken über die kunsthistorische Stellung desselben, dass wir hier wieder eine absichtliche Beschränkung des in den flandrischen Schulen so sehr hervorgehobenen Hintergrundes finden. Die Figuren sind hier nicht nur die Hauptsache, sondern der einzige Gegenstand der Betrachtung ; sie füllen das Bild völlig aus. Ihre Grösse nöthigte den Künstler zu einer höchst individuellen Durchbildung ; er war der erste, der dieselbe in einem solchen Massstabe versuchte, und dies mag manches Ungenügende im Einzelnen entschuldigen ».

Besteld aan Metsijs in 1508 door het Ambacht der Schrijnwerkers voor hun outaar in de O. L. Vrouwekerk. Overeengekomen prijs : 300 gulden, in drie maal. Waarschijnlijk begonnen 1509, na voltooiïng van het voor Leuven geschilderd *St. Anna-triptiek,* en voltooid 1511 vóór 26. Augustus, toen de prijs werd omgezet in een rente op den naam van Quinten en Katarina, kinderen van 's meesters eerste vrouw. In 1566 ontsnapte het meesterstuk aan de woede der beeldstormers ; in 1577, toen Filips II en Elizabeth van Engeland het zelfs tot buitengewoon hoogen prijs wilden koopen, werd het, door het toedoen van Marten de Vos, voor Antwerpen behouden : het magistraat kocht het gewrocht en liet het opstellen in het Stadhuis. In 1599 werd het naar het outaar de Besnijdenis in de hoofdkerk overgebracht, waar het bleef tot 1798, toen Herreyns het naar de *Ecole centrale des Deux-Nèthes* liet verhuizen, zoodat het niet, met zooveel andere meesterstukken, naar Frankrijk vervoerd werd. De Commissaris-schatter van de Fr. Republ. had de waarde van het triptiek, te saam met het geheele outaar, een marmeren trede en twee koperen deuren, op 600 flor. bepaald. — Te Weenen, verz. Figdor, twee a tempera-studies, elke naar een van de heilige vrouwen op n^r^ 244.

N^r^ 245 is gegraveerd door Jozef Franck.

250. Het Heilig Aanschijn Diameter 0.29 ; Ht.

Met doornen gekroond, de oogen met bloed doorloopen, de lippen paars, de tranen op de wangen perelend, staart de Man des Lijdens in de ruimte.

Rond. — Op witten grond.

Behoort tot een geheele reeks werken, nu eens het hoofd alleen, dan weer de buste van Christus vertoonend, waarvan de oudste toegeschreven werden of worden aan v. d. Weyden, v. d. Goes, Dirk Bouts, de latere aan Metsijs en sedert korten tijd aan Albrecht Bouts.

Op het spoor van Dr M. Friedländer houd ik nr 250 als van dezen laatste. Volgens Dr W. Cohen zou het van Quinten zijn.

Erfgift Baron van Ertborn.

198. Peter Gillis

H. 0.60, B. 0.47. Ht.

De geleerde, naar rechts gekeerd, in zwarten tabbaard met marterpels afgezet, zit vóór zijn werktafel, waarop, naast een rood gebonden boek, een zandlooper. Op het boek leest men IS. ERAS (mus) R(otterdamiensis).

Oude kopie van een origineel, dat zich bevindt te Longford-Castle bij Salisbury en voorstelt Peter Gillis, in 't Latijn Petrus Aegidius (1486-1533), sekretaris van Antwerpen, vriend van Quinten, Erasmus en Thomas Morus. Het origineel werd, op bestelling van Erasmus, geschilderd 1517 tegelijk met het portret van den Rotterd. geleerde zelf, om aan Morus te worden geschonken. Het andere stuk, Erasmus, is te Rome, in 't Palazzo Stroganoff.

Verkeerdelijk aanschouwd als een portret van Erasmus door Holbein of vroeger nog als dat van Frobenius door Holbein. Bürger, die aan het auteurschap van Holbein twijfelde, meende nog : « C'est Erasme, sans contredit », en hield het voor kopij van een heuschen Holbein.

Erfgift Baron van Ertborn.

568. Maria omhelst den dooden Jezus

H. 0.62, B. 0.49. Ht.

Verkleinde of fragmentarische kopij van een grootere voorstelling, waarvan zich een exempl. bevindt te Leuven bij de Cellebroeders, een ander te Gent in het Strop (moderne kopij). Een derde, dat enkelen als origineel beschouwen, zou zich bevinden in een kerk te Krakau (mondelinge mededeeling). Al deze stukken zijn meest gewijzigde kopijen van het middenste deel van nr 2203, Pieta, in het Louvre, dat getrouw naar de Bouts'sche opvatting is uitgevoerd. —

Volgens v. d. Branden zou ons nr 565 een werk zijn van Jan Metsys, « waarin zijn overgang van de oude tot de nieuwe school goed is waar te nemen ».
Schoolwerk zonder meer.
Herkomstig uit de kapel der Kuipers, Antwerpen.

Erfgift Baron van Ertborn.

Michau (Theobald),

landschappen, riviergezichten, vooral met figuren. — Vl. Sch. — Geb. 1676 Doornik, vrijmeester 1711 Antwerpen, begraven aldaar 27. Okt. 1715. Een van de voornaamste nabootsers van Teniers.
Zie *Huysmans Cornelis*, nr 201.

Mierevelt (Michiel Jansz. van),

portretten. — Holl. Sch. — Geboren 1. Mei 1567 Delft, leerling van Willem Willemsz en Augustijn aldaar, van Anthonie van Montfoort Utrecht, lid van 't Haagsche Lukasgild 1625, meester van J. van Ravesteyn, P. Moreelse, en a. ; † Delft 27. Juni 1641.

765. **Portret van Frederik-Hendrik van Nassau, prins van Oranje** H. 0.616, B. 0.500. Ht.

Borststuk. Levensgrootte.
Gekocht veiling H. Bingham Midway, Londen, 1893.

Mieris (Willem van),

landschappen, histor. en idyllische onderw., etsen. — Holl. Sch. — geb. 3. Juni 1662 Leiden, leerl. van zijn vader, Frans den Oude ; aldaar † 26. Jan. 1747.

437. De Vischverkooper H. 0.245, B. 0.210. Ht.

Achter een tafel, waarop twee groote krabben en twee kreeften, den rechten arm op een korf vol kleinere krabben, houdt hij in de linke een geldstuk. Naast hem een dienstmeisje, die mede een geldstuk in de hand houdt, en blijkbaar met hem niet eens is over den prijs van de door haar gewenschte koopwaren.

Get, boven rechts :

W. Van Mieris. Fe. An 1777.

Erfgift van den Hecke Baut de Rasmon.

738. Venus en Amor H. 0.305, B. 0.268. Ht.

Naakt, een sluier over den linken arm, een appel in de hand, rust de Liefdegodin aan den voet van een boom in een boschrijk landschap. Achter haar, den boog in de hand, Amor, wien zij zeker het bevel geeft, een of ander sterveling te treffen.

Geteekend, beneden links, vrij onduidelijk : *W. Van Mieris F. Anno 17??*

Gekocht van F. Gérard, Parijs, 1884.

Mijtens (Daniël), de Jonge,

historische onderw., portretten. — Holl. Sch. — Zoon van Jan II en kleinzoon van Daniël I, leerling van zijn vader; geboren 1644 den Haag, herhaaldelijk aan het hoofd van *Pictura* aldaar, vrijlang te Rome, † 1688.

682. Jonge Hollandsche Dame H. 1.025, B. 0.687. D.

Vóór in de twintig, met een gevederd en bepereld baret op het blonde haar, waaronder lange oorslingers in den hals vallen, met een doorschijnend wit kraagje over den hals en tot de borsten uitgesneden zwart kleed, houdt zij in de

linke hand een takje met bloemen op het hart. Links van haar een balustrade en kolom. — Kniestuk ; levensgr..

Gekocht 1879 veiling Geelhand de Labistrate, alhier.

Mijtens (Jan),

hist. onderw., portretten. — Holl. Sch. — Geb. rond 1614 den Haag, vermoedelijk leerl. van zijn oom, Daniël I, aldaar † 24. Dec. 1670.

266. **Hollandsche Dame** H. 0.803, B. 0.640. D.

Naar rechts gekeerd, de haren plat op het bovenhoofd, in lange krullen links en rechts neervallend over zware peervormige bellen, met een gazen voile over den laag tot op de armen dalenden kantkraag, in zwart kleed met oplegsels in moire, heeft zij aan den rechten duim een prachtigen ring. — Borststuk ; levensgr.

Get. en gejaarm. :

J. Mijtens. Fecit.
A. 1656.

Gekocht in een veiling alhier, 1871.

Minderhout (Hendrik van),

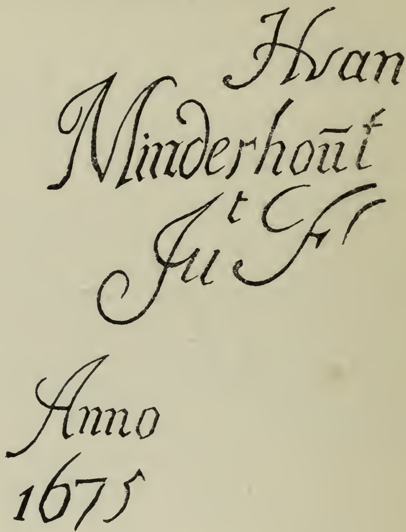
zeestukken. — Holl. Sch. — Geb. 1632 Rotterdam, trad in den echt te Brugge waar hij 1663 het vrijmeesterschap verwierf, vestigde zich Antwerpen 1672 en †, aldaar, volgens anderen Brugge, 1696. Zie nota bij nr 220, onder *Jordaens.*

438. **Zeehaven in het Oosten** H. 2.294, B. 2.238. D.

Onder een hemel vol roze en gele wolken bij ondergaande zon liggen eenige vaartuigen bij bladstil weder vóór anker

in de reede van een stad, waarvan men op het voorplan de met allerlei volk overdekte kade, en rechts eenige gebouwen, o. a. een trotsch minaret, ontwaart.

Get. op een momument rechts :

Uit St. Lukas-kamer, alhier.

Mol (Pieter van),

portretten, genre- en hist. taf. — Vl. Sch. — Geb. 17. Nov. 1599 Antwerpen, leerling van Rubens, vrijmeester 1623, vestigde zich Parijs 1631, stichtte aldaar 1640 de Akademie van beeldende kunsten, was er schilder der koningin en † er 8. April 1650.

439. Het kindje Jezus door de drie Koningen aanbeden H. 2.665, B. 1.926. D.

Op den schoot van zijn moeder, achter welke Jozef rechtstaat, ontvangt Jezus uit de handen van een knielenden,

grijsgebaarden, in rijken brokaatmantel gedosten koning, goud. Drie pages, op hun knieën, dragen de slippen van den mantel des konings. Achter hen de twee andere Wijzen en hun gevolg. Op den achtergrond een bouwval en wat loover. Levensgr. fig.

Van het outaar der Snijders, Antw. hoofdkerk.

Molenaar (Jan Miense),

histor. en popul. onderw., portretten, etsen. — Holl. Sch. — Geb. rond 1610 Haarlem, vermoedelijk leerl. van F. Hals, gehuwd met de schilderes Judith Leyster 1636, van dan af tot 1647 Amsterdam, en alsdan onder Rembrandts invloed; begraven Haarlem 19. Sept. 1668.

679. **Prijsschieten** H. 0.587, B. 0.828. Ht.

Terwijl een aantal boeren, rechts, op het middenplan, met den kruisboog naar de wip schieten, zitten en staan, links en rechts van deze groep en op het voorplan in het midden, boeren en boerinnen van elken leeftijd, koutend, vrijend, kussend en gekheid doende. Rechts een boerenwoning met boomen ; links, achter een beek, op zijn gemetselden voet, een windmolen : daarachter een kerk, huisjes en nog een tweede molen. Heel ver, in 't midden, een derde. Blauwe lucht, grootendeels achter grijze wolken.

Gekocht 1884 van Fr. Delehaye, alhier.

Momper (Joos de), de Jonge,

landschappen, zeestukken. — Ned. Sch. — Kleinzoon van den schilder Joos (1500-1559) en zoon van den schilder- kunsthandelaar- uitgever Bartholemeus; geboren 1564, leerling van zijn vader, vrijmeester 1581, toen Bartholomeus deken was ; zelf deken in 1610 ; † vóór 9. Maart 1635. Zijn schilderijen werden met figuren

gestoffeerd door Ambrosius Francken, Frans Francken den Jonge, Joris Paludaen, Hendrik van Balen, Sebastiaan Vrancx en anderen.

57. **Wonderbare Redding van Keizer Max I** H. 1.190, B. 1.742. Ht.

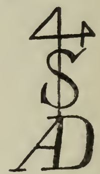
Op jacht in het gebergte, had keizer Max I zich vooruitgewaagd op een rotspunt, van waar hij niet meer terugkon. Op zijn bevel vertoont een priester, door de heeren en dienaars van zijn gevolg omgeven, hem van beneden in het dal het H. Sakrament. Van links, waar, vooraan, een hooge berg verrijst, strekken de Tyroleralpen zich, in wegbleekend blauw, met « Hochwald » bedekt, tot den gezichteinder uit.

De figuren worden toegeschreven aan Frans Francken den Jonge.
Zelfde onderwerp door Tobias Verhaecht, nr 201, Brussel.
Uit de abdij Tongerloo.

Monogrammist AB 1527, de Brugsche, zie *Benson*.

Monogrammist (Antwerpsch)

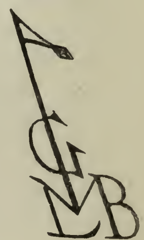
met het teeken :

554. **Blazoen** H. 0.730, B. 0.730. Ht.
Beeldraadsel. — Gemerkt met bovenstaand monogram.

Monogrammist (Antwerpsch)

met het teeken :

576-580. Triptiek van het outaar der Smeden.

576. De H. Eligius predikt te Antwerpen
H. 2.430, B. 1.860. Ht.

Middenpaneel. — In het middenschip van de voormalige St. Walburgiskerk, zooals die was in 1588, verkondigt de bisschop van Noyon, van den stoel der waarheid, het woord Gods. Een talrijke menigte, mannen, vrouwen, kinderen, in de gewone kleederdracht van het eind der XVIe eeuw, vervult de kerk. Verscheidene van de voorgestelde mannelijke personages zijn behandeld als portretten. Dit paneel vertoont, benedenhoek links, het hier bovenstaand, tot nu toe niet ontcijferd monogram, alsmede, rechts, op een grafzerk, dit opschrift : *1588 hier leet begrave peeter.....*

577. De H. Eligius de gevangenen bezoekend
H. 2.570, B. 0.890. Ht.

Rechterluik. — In bisschoppelijk gewaad, evenals in n^{r} 576 en n^{r} 579, brengt de heilige, van twee dienaars vergezeld, spijs en drank aan eenige gevangenen. Hij staat op het tweede plan en reikt een brood toe aan een veroordeelde, wiens rechte hand door de staven van een venster naar buiten steekt. Uit een ander venster laat een gevangene, wiens hoofd men achter de staven zien kan, een muiltje aan een touw naar beneden, Een mand brood en een kruik staan naast den heilige. Zijn dienaar, vóór hem, schenkt uit een kleine kruik in een kom. Op het voorplan een viertal gevangenen,die reeds gespijsd werden : twee, een man en een vrouw, danken met gevouwen handen. Door een opening in de vloer steekt, uit een onderaardsche cel, een gevangene een drinknap.

578. De H. Eligius in zijn Smidse
H. 2.570, B. 0.890. Ht.

Keerzijde van n^{r} 577. — Hij houdt met de linkerhand een ijzeren voorwerp op het aanbeeld en hamert er met de rechte op toe.

Grauwschildering.

579. De H. Eligius, de Armen bijstaande en de Dooden begravend H. 2.570, B. 0.890. Ht.

Linkerluik. — Terwijl hij, op den heuvelachtigen achtergrond, de lijken van drie gehangenen in het graf legt, schenkt hij, op den voorgrond, leven en lenigheid weder aan den verdorden arm van een bejaarden schooier. Een bedelaar, met de linke zijn verdord been vertoonend, zit, met zoontje en dochtertje, op het voorplan.

580. De H. Eligius, Bisschop gewijd H. 2.570, B. 0.890. Ht.

Keerzijde van nr 579. — Onder een baldakijn zetten twee bischoppen den met zijn pontifikaal gewaad bekleeden heilige den mijter op het hoofd. Een vierde, nog jonge kerkvoogd en twee kosters staan zingend achter de eerste groep. Op 't voorplan een koorknaap met een flambeeuw, waaraan het wapen van het Smedersgilde met het jaartal 1588.

Grauwschildering.

De nrs 577-580 gekocht 1856 van deurwaarder Fred. Schuermans alhier.

Vroeger verzameling Antoon van Camp tot 1853. Van Camp had de paneelen gekocht van een lid van 't Smedersgilde. Nr 576 was al vroeger eigendom van het Muzeum. Het geheel prijkte in de O. L. Vr. kerk op het outaar van het Smedersambacht tot de Fransche omwenteling. Het werd te dien tijde, en ook nog tot de jaren 40, toegeschreven aan Frans Pourbus. Jacob Burckhardt, 1842, nam deze attributie nog voor echt.

Moor (Karel de),

portretten, binnenzichten, hist. onderw., etsen, zwarte kunstplaten. — Holl. Sch. — Geb. 25. Febr. 1556 Leiden, leerling van G. Dou en Frans v. Mieris aldaar, van Abr. v. d. Tempel Amsterdam en van Godfr. Schalcken Dordt ; † Warmond 16. Febr. 1738.

58. De Dame met den Bloemtuil H. 0.220, B. 0.163. Ht.

Genoegelijk glimlachend, blij in haar rijken opschik, haar, hals, ooren versierd met juweelen, staat de jonge vrouw naast een steenblok, houdend in haar rechte hand een tuiltje, waarin roode en witte rozen. Links van haar een groote goudbloem. Achter haar een schaduwrijk park in den schijn der avondzon.

Vertoont, voorplan links, het valsche handteeken:

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Mostaert (Gillis),

hist. en godsd. onderw., zedentafereelen, kermissen. — Ned. Sch. — Geb. rond 1534 Hulst (Vl.), zoon van een dekoratieschilder en broeder van Frans; op zeer jeugdigen leeftijd leerling van Jan Mandijn, Antwerpen; vrijmeester aldaar 1554; er † na 28. Dec. 1598. — Een tweede Gillis, zoon van den vorige, geb. 1588, was vrijmeester 1612.

MOSTAERT GILLIS (toegeschreven aan —)

261. Christus aan het Kruis, omgeven door Portretten H. 0.490, B. 2.410. Ht.

Het hoofdonderwerp. — Maria en Joannes links van het kruis, waaraan Jezus te sterven hangt, — is voorzien van een afzonderlijke omraming. Links en rechts telkens vier portretten, namelijk zeven van leden van het gilde van den ouden Handboog, het achtste, rechts naast het middenstuk, dat van een geestelijke.

Bevond zich vroeger op het outaar van den ouden Handboog in de kathedraal, onder Coxcyen's *Marteldood van S. Sebastiaan*; zie Coxcyen, nr 371. Zeker niet van de zelfde hand als nr 681.

681. Een Passiespel op de Groote Markt te Antwerpen H. 1.215, B. 1.152. Ht.

Op de stoep of « pui » van het in 1564 geslechte stadhuis wordt Jezus, met doornen gekroond en met een mantel omhangen, door Pilatus aan het volk vertoond, dat, te voet, te paard, zelfs met wagens, op de Markt staat. Op het voorplan, links, leiden krijgslieden de twee boosdoeners, die met Christus zullen gekruisigd worden.

Van een andere hand dan nr 261 en ook nr 638, met welk stuk nr 681 echter wel eenige overeenkomst oplevert. Er ontbreekt een oorkonde, om uit te maken of werkelijk één van de beide nummers 261 en 638, en dan hetwelk, van Gillis Mostaert is.

Van graaf Am. de Beauffort, Brussel, 1851.

Eigendom van de Stad.

Murillo (Bartolomé Esteban),

hist. en godsd. onderwerpen, genre, portretten. — Spaansche Sch. (Sevilla). — Geb. Sevilla waarschijnlijk 1. Jan. 1618, leerling van Velasquez te Madrid 1643, sticht een Akademie in zijn vaderstad 1659, † er 3 April 1682.

265. De H. Franciscus van Assisi H. 0.956, B. 0.710. D.

Naast zijn open meditatieboek geknield vóór een armzalig outaar met daarop een kruisbeeld, schouwt hij, van al het aardsche ontheven, ten hemel.

Gekocht van Mevrouw We J. A. Snijers 1841.

Musscher (Michiel van),

hist. en genrestukken, portretten, etsen, zwarte kunstplaten. — Holl. Sch. — Geb. Rotterdam 27. Jan. 1645, leerling van Adr. v. d. Tempel, G. Metsu en Adr. van Ostade ; † in geboortestad 20. Juni 1705.

739. **De Maaltijd in de open Lucht** H. 1.228, B. 1.110, D.
Familieportretten.
Erfgift Jakob Blommaerts, 1875.

Neefs of Neeffs (Pieter), de Oude,

kerkbinnenzichten. — Vl. Sch. — Geb. vermoedelijk 1578 Antwerpen, wellicht leerling en zeker onder invloed van H. van Steenwyck ; I vrijmeester 1610 ; † tusschen 1657 en 1661. — Verscheidenen, o. a. Cocx, Frans Francken II, Bon. Peeters. Dav. Teniers, stoffeerden met figuurtjes zijn schilderijen. De figuren in nr 683 worden toegeschreven aan Cocx. Zie **Cocx.**

683. **Binnenzicht van een Kerk** H. 0.355, B. 0.488, Koper

Get., links, onder orgel op muur : PEETER NEEFFS

Gekocht veilig de Courtebourne, 1880, Brussel.

Neer (Aert van der),

landschappen. — Holl. Sch. — Geb. 1603 waarschijnlijk Gorinchem, volgens anderen Amsterdam, waar hij van 1635 zeker verbleef ; leerl. vermoedelijk van Raf. en Joachim Camphuijzen en aanvankelijk onder hun invloed; herbergier uit armoe van af 1659 ; † in gebrek 9. Nov. 1677.

390. **Hollandsch Landschap bij Maneschijn** H. 0.525, B. 0.732. D.

De vaart schemerglanst in het twijfelachtig licht van een achter wolken schuilende maan ; hier en daar een schip of boot. Rechts, op den dijk, een windmolen, waar een pad

heenleidt ; achterplan een stad met talrijke kerken achter wat geboomte en huizen. Voorplan, op wegrand, een man en een vrouw. Niet ver van den molen een man met een kat en een andere met een hond.

Get., beneden, links : AV ineen, en DN ineen.

Gekocht 1862, veiling Baillie-Bosschaert, alhier.

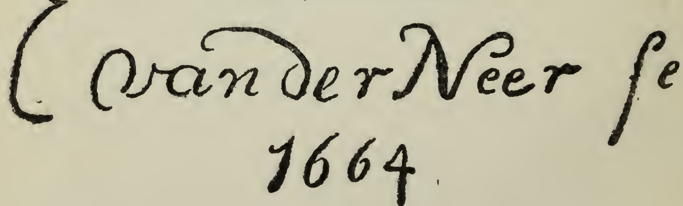
Neer (Eglon Hendrik van der),

landschappen, genre, portretten. — Holl. Sch. — Geb. Amsterdam 1635 of 1636; leerling van Aert, zijn vader, en van Jakob van Loo; 1656-1659 Frankrijk (Orange), 1659 Amsterdam, 1663-1679 Rotterdam, doch tijdelijk 1670 den Haag, 1679-1690 Brussel, waar hij hofschilder was ; na 1690 in zelfde hoedanigheid Dusseldorf, waar hij † 3. Mei 1703.

732. Het Bezoek H. 0.650, B. 0.555, D..

In de ontvangstkamer van een Hollandsche patriciërswoning zit, links, met een busselkindje op de knieën de vrouw des huizes. Naast haar, in het midden van het vertrek, staat een slanke jonge dame, de oogen ten hemel geslagen. Een jonge heer, met een grijzen mantel over den arm, buigt zich naar de zittende moeder. Rechts, achtergrond, een page naast een stoel, en een bed met een hemel.

Get., beneden rechts :

Gekocht 1879 van Evrard, Parijs.

Neijts of Nijts (Ægidius),

landschappen, etsen. — Vl. Sch. — Geboren rond 1617 Antwerpen, leerling van L. van Uden wellicht; meester 1647; † waarschijnlijk April 1681. Gehandteekend werk te Stockholm en Dresden. Hij teekende soms Æ., soms G. Neyts.

825. **Landschap** H. 0.470, B. 0.360. Ht.

Tusschen rotsen schuimt de onstuimige bergbeek. Over een bruggetje, dat beide oevers verbindt, muilezels met hun drijvers. Ver, op steilen berg, een slotruïne. Zomer, heldere hemel.

Vertoonde vroeger het valsch handteeken van Ruysdael.

Veiling Will. Koninckx 1901 Antwerpen.

Geschonken door den heer A. Delbeke, lid van den Beheerraad van het K. Muz., bij bemiddeling van Artibus Patriæ, 1904.

Nicolié (Jozef-Christiaan),

landschappen, binnenzichten. — Vl. Sch. — Geb. Antwerpen 1791, † aldaar 1854.

1278. **Binnenzicht van St. Paulus-kerk te Antwerpen** H. 0.582, B. 0.511. Ht.

Geschonken van de We P. E. Nicolié, 1898.

Nieulant (Willem van) of van Nieuwelandt.

stadsgezichten. — Vl. Sch. — Geb. 1584 Antwerpen, van 1588 Amsterdam, aldaar 1599 leerling van den Vlaming Jakob Savery; Rome na 1602 en aldaar leerling van Pauwel Bril; 1606 Antwerpen; van einde Aug. 1629 Amsterdam en aldaar † einde 1635. Hij was lid van den *Olijftak* en schreef treurspelen en andere gedichten.

440. Gezicht van de Stad Rome H. 0.491, B. 0.657. Ht.

In een voorgeborchte van de stad zitten eenige vrouwen en mannen (voorplan) onder een bouwval ; wat verder praat een herder met een muilezeldrijver ; koeien, geiten, schapen hier en daar.

Get., beneden : *G.V. NIEVLANT —*
1611

Uit het voormalig paleis der Antw. bischoppen.

Noort (Lambrecht van),

godsd. onderw., tapijt- en glaspatronen. — Geb. 1520 Amersfoort, vrijmeester 1549 Antwerpen, aldaar † 1571. Vader van Adam van Noort.

441. De Sibylle en Christus' kerk H. 1.450, B. 0.420. Ht.

Beneden, naast jaartal 1565, het monogram van den meester :

L.XX·N

Evenals de 5 volgende nummers uit de St. Lukaskamer, waarvoor zij met nog andere stukken geschilderd werden.

442. De Sibylla Agrippina H. 1.500, B. 0.380. Ht.

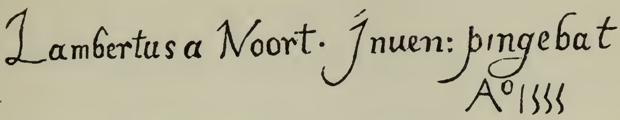
Beneden, naast uitgeveegd jaartal, hetzelfde monogram als op nr 441.

448. Christus geboren H. 2.260, B. 2.260. Ht.

Op den bovensten trap van een perron, dat toegang geeft tot een paleisruïne, knielen, het aangezicht naar ons gekeerd, Maria, en achter haar Jozef, naast het Kindje. Links en rechts staan of knielen herders, waaronder enkelen met speeltuigen ; anderen naderen nog uit de

richting achtergrond. Os en ezel vertoonen zich achter de H. Familie.

Geteekend :

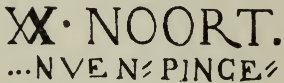

450. Het laatste Avondmaal H. 1.070, B. 2.70. Ht.
Half levensgr. — Get. en gejaarmerkt 1558.

451. De Kalvarieberg H. 1.420, B. 1.850. Ht.
Half levensgr. — Voorzien van monogram en gejaarmerkt : 1565.

455. Christus in 't Graf gelegd H. 1.420, B. 1.910. Ht.
Half levensgr..

Geteekend :

Ommeganck (Balthasar-Pauwel),

dieren, landschappen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren en gedoopt Antwerpen 26. Dec. 1755, leerling bij H. Joz. Antonissen 17. Sept. 1767, medestichter 1788 van de *Konstmaatschappij* en later ondervoorzitter daarvan ; deken van S. Lukas 1789 ; leeraar bij de Akademie 29. Weidemaand jaar IV (17. Juni 1796), en 1804, bij de herinrichting van dit gesticht, lid van den Beheerraad; † alhier 18. Januari 1826. In 1814 werd hij door koning Willem met P. J. van Regemorter, J. D. Odevaere en twee anderen naar Parijs gezonden, om een gedeelte van de kunstwerken, tijdens de beroerde dagen van de XVIIIe eeuw daarheen vervoerd, terug te halen. — Zie v. d. Branden, bl. 1269-1376.

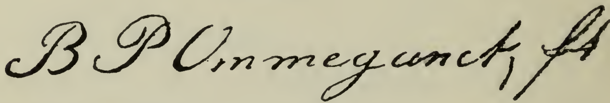
809. De Kunstschilder Jan Baptist Berré van Antwerpen (1777-1828) H. 0.788, B. 0.635, D.

Gekocht 1901 van Delehaye, alhier.

1111. Schapen in een bergachtig Landschap H. 0.500, B. 0.533. Ht.

Een nog al talrijke kudde onder de hoede van een herder, die een praatje houdt met een op een ezel gezeten boerin. Bewolkte zomerhemel.

Geteekend :

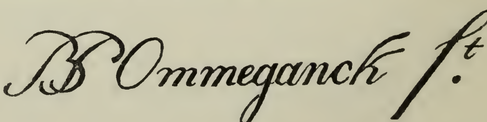

Gekocht veiling nalatenschap Ommeganck 1846.

1112. Bij het Wed H. 0.545, B. 0.726. Ht.

Een vrouw rijdt door een wed op een muilezel, beladen links met een wijmen mand, waarin drie lammetjes liggen. Een bok is vooruitgeloopen en heeft reeds den oever bereikt. Vier schapen en een tweede bok zwemmen over. Verder naderen, als achterhoede, twee schapen, een geit en een muilezel, gedreven door een herder, die insgelijks vergeżeld is door een boerin, die een mutsaard op het hoofd en een korf aan den arm heeft. Hier en daar, in het landschap, eenige huttekens. Blauwe hemel, ondergaande zon.

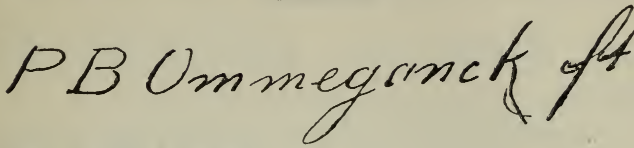
Geteekend op het voorplan rechts :

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

1113. Landschap met Vee H. 0.510, B. 0.615. Ht.

Geteekend :

Gekocht 1867, Antwerpen.

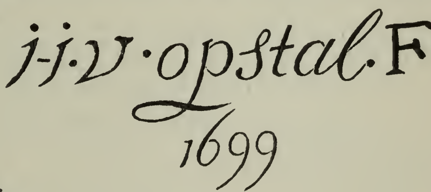
Opstal (Kasper Jakob van),

portretten, godsdienstige onderwerpen. — Vl. Sch. — Geboren 2. Juli 1654 Antwerpen, bastaardzoon van den kunstschilder Kasper I, gewettigd 1661, vrijschilder als meesterszoon 1677, begraven 12. Januari 1717.

457. Andries-Eugeen van Valckenisse, Stads-sekretaris van Antwerpen H. 0.980, B. 0.500. D.

Halflijfs, in zwarten mantel, met groote Louis XIV-pruik, steunt hij met den rechten arm op de leuning van een zetel. — Levensgr.

Geteekend en gejaarmerkt :

Als Pieter IJkens 1849.

Uit St. Lukaskamer.

458. Jan-Karel-Niklaas Van Hove, Hoofdman van St. Lukasgilde en van de Rederijkerskamer den Olijftak H. 1.00, B. 0.80. D.

Halflijfs, in ruimen zwarten tabbaard en met groote Louis XVI-pruik, heeft hij aan een van zijn vingers een ring, versierd met zijn wapen. — Levensgr.

Uit de kamer der Dekens van St-Lukas.

740. Mevrouw Verbiest H. 0.830, B. 0.655. D.

Eigendom van de burgerlijke Godshuizen.

Orley (Barend van), gezeid Barend van Brussel,

hist. en godsd. onderwerpen, portretten, tapijt- en glaspatronen. — Ned. Sch. — Geboren Brussel rond 1490, misschien 1492, leerling van zijn vader Valentijn, reisde in Italië, hofschilder van Margareta in 1518, van Maria van Hongarije 1530, † Brussel 5. Jan. 1541, volgens anderen 1542. Voornaamste werken Brussel.

459. Het Kindje Jezus H. 0.290, B. 0.405. Ht.

Op een groen fluweelen kussen liggend, houdt het een vrucht in de linke hand en laat het den rechten arm op een doorzichtigen wereldbol rusten.

Zeer betwistbaar.

Erfgift Baron van Ertborn.

460. Een Patriciër H. 0.470, B. 0.380. Ht.

Naar links kijkend, in zwarten mantel met roode mouwen en pelskraag, en met een zwart mutsje op het hoofd, houdt hij in de rechte hand een boek, terwijl de linke rust op een leuning.

Gekocht te Sluis.

Erfgift Baron van Ertborn.

521. Mater Dolorosa H. 0.470, B. 0.460. Ht.

In een grooten stralennimbus, in zittende houding, houdt Maria, in groenen mantel en met een witten sluier over het hoofd, de handen gevouwen. De zeven weeën zijn, in evenvele cirkelvormige tooneeltjes, boven, links en rechts voorgesteld.

Zoo niet van Barend zelf, dan toch uit zijn werkplaats.

Vroeger aan Dürer, door enkelen (O.Mündler) aan Altdorfer gegeven.

Erfgift Baron van Ertborn.

741-745. — Groot drieluik van *het laatste Oordeel en de zeven Werken van Barmhartigheid.*

741. Het laatste Oordeel en het zevende Werk H. 2.50, B. 2.20. Ht.

Middenpaneel. — Op den regenboog gezeten, den wereldbol onder zijn voeten, de armen openend, verschijnt in de wolken Christus, omzweefd door zes groote en een twaalftal kleinere engelen. Van de groote blazen vier de bazuin, één houdt in de handen een olijftak, een ander een zwaard. Een kleine engel ondersteunt in de ruimte het Kruis. Millioenen engelen en gelukzaligen verschijnen op twee cirkelvormige rijen in het verschiet, zooals, op de aarde, zoover men zien kan, millioenen pas verrezene *goeden* en *boozen*, allen naakt, zich vertoonen. Op het voorplan, in het midden, begraven eenige vromen een doode : Luther en Melanchton, als predikanten gekleed, wonen dit tooneel bij. Vooraan, rechts, Adam en Eva ; links, een paar verrezenen, welke een engel nog aan de hel schijnt te willen betwisten. Daarachter duivelen, verdoemden en de vlammen van den afgrond. Op een steen, rechts, beneden : HIC JACET SEP(U)LT(U)S. VENERABILIS. VIR. IN (?)... CUIVS (anima ?) VIVAT. IN. PACE.

742. Drie Werken van Barmhartigheid H. 2.50, B. 0.95. Ht.

Rechterluik. — Twee vrome mannen schenken lafenis aan een zestal armen van verschillenden leeftijd ; onder een open loggia achter hen ziet men in twee kamers zieken te bed liggen ; op den drempel onthalen een man en een vrouw een vreemden pelgrim. Maria en zes apostelen in de lucht.

743. Twee Heiligen

Keerzijde van nr 742. — Twee heiligen staan op de trappen van een kerk. De een, in monnikspij, geeft zijn mantel aan een arme, terwijl een verminkte op krukken leunend en een andere geknield toekijken.

744. Drie andere Werken H. 2.50, B. 0.95. Ht.

Twee vrouwen kleeden op het voorplan de naakten. Onder een open halle omringen vier mannen, waaronder één priester, en twee vrouwen een stervende. Op het achterplan geeft men de vrijheid weer aan een gevangene. In de lucht zeven heiligen.

745. De H. Elisabeth en de H. Laurentius deelen Almoezen uit

Keerzijde van nr 744.

Besteld door de Aalmoezeniers van de Antwerpsche Armenkamer aan B. v. O. in 1518 of 1519. Overeengekomen prijs 600 gulden zonder eenig rabat, = ongeveer 10.000 fr.. Afgeleverd 1524-1525. Zooals blijkt uit een belangrijke aanteekening van Ed. Geudens, werd de vereischte som door de almoezeniers zelven ingeschreven : van 13 in 1519 overledenen werd voor één pond groot Vl. ingeschreven ; negentien alsdan niet meer in bediening zijnde almoezeniers gaven elk eerst één pond en later nog twee kronen jaarlijks tot aflevering van het werk toe : eindelijk verbonden zich de *goede mannen*, die tot het almoezenierschap konden worden geroepen, om van 1519 tot 1525, dus zeven jaar lang, twee kronen te geven, na in ééns een pond groot Vl. gestort te hebben. Enkelen schrijven de grauwschilderingen, maar ten onrechte, aan M. v. Cocxyen toe.

De koppen van Luther, Melanchton en minstens nog één persoon uit de middengroep, schijnen van een andere hand. Zij werden er vermoedelijk na 1550 op geschilderd.

Zie E. Geudens, *Le Jug. dern. et les sept œuvres de Mis.*, Antwerpen, Plasky, 1891.

Eigendom der Burgerl. Godshuizen.

Ostade (Adriaan van),

genre, stilleven, portretten, etsen. — Holl. Sch. — Geb. 10. Dec. 1610 Haarlem, leerling van F. Hals tegelijk met A. Brouwer, die op hem grooten invloed had, en rond 1640 van Rembrandt ; in zijn geboortestad begraven 2. Mei 1685.

466. 't Rookertje H. 0.275, B. 0.220. Ht.

In bruin vest, een roode pet op het hoofd, een grijs schort vóór, paft hij genoegelijk rookwolkjes en oogelt ze na. Naast hem, op tafel, rookersgerief en een glas bier. Achter hem door 't open venster wat loover.

Get. en gejaarm. rechts : A. ostade · 1655

Betwistbaar. — Volgens W. Bürger « zeer twijfelachtig ».

Gekocht te Gent bij Karel Spruyt door Baron A. Baut de Rasmon in 1802.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Ostade (Isaak van),

landschap, genre. — Holl. Sch. — Gedoopt 2. Juni 1621 Haarlem, leerling van Adriaan, zijn broeder, begraven aldaar 16. Okt. 1649.

467. Hollandsch Wintertje H. 0.88, B. 1.13. D.

Op de bevrozen vaart, tot in het midden van het tafereel, beweging van groote en kleine narresleden en ijsstoeltjes, en om een tent naast den dijk, heeren, paarden en knechts. Links een paar boerenhuizen, met vóór de deur een bedelares en twee kinderen in gesprek met een man en een vrouw onder een afdak. Op het voorplan een man op een met een paard bespannen sleê ; op den dijk, achter de tent, een wagen. Koude vrieslucht met wolken.

Get., rechts, voorplan :

Isak van Ostade 1645

Gekocht veiling v. d. Schrieck, Leuven, 1861.

Palamedes (Antoon of Anthonie),

landschappen, stillevens, genre, portretten. — Holl. Sch. — Geb. 1601 Delft, eerst onder invloed van Miereveld, later van F. Hals; meest Delft; † Amsterdam 27. Nov. 1673.

810. Hollandsch Huisgezin H. 0.800, B. 1.075. Ht.

Met den linken arm op de met rood gedekte tafel, schijnt de in 't zwart gekleede vader de moeder te willen aanduiden, die, met het kleinste kindje op den schoot en een ander aan haar knie, vóór een groen behangen kolommenbed in een armstoel zit. Achter de tafel zit, met een boek, een acht- à tienjarige knaap; naast hem een ietwat oudere zuster; achter den vader een andere jongen en — blijkbaar — de oudste dochter van den huize; achter moeder, links, het derde jongste meisje. De oudste zoon, achter wien de deur nog open staat, komt terug van de jacht en toont een door hem geschoten wilde eend.

Get. op een plavei, rechts: A. PALAMEDES
A. 1635 (?).

Gekocht 1902 bij gebroeders Le Roy, Brusssl.

Patinir (Joachim de), ook Patenier,

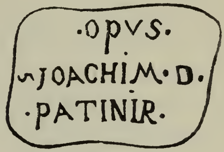
landschappen, meest met godsd. tafereelen. — Ned. Sch. — Geb Dinant, doch al vroeg Antwerpen; aldaar 1515 vrijmeester; door Dürer 1521 met bizondere achting behandeld; werkzaam Antwerpen en alhier † 1524.

64. Landschap met de Vlucht naar Egypte H. 0.17, B. 0.21. Ht.

Op het voorplan, onder wat boomen, vervordert de H. Familie haar weg: een afgodsbeeld stort, door de

wonderkracht, welke van het Kindje uitgaat, van zijn voetstuk. Op het tweede plan een vijver, waarop eenige zwanen ; op den oever verheffen zich boerenhuizen. Rechts twee hooge steile rotsen. Blauwe lucht met wat zomerwolken.

Op de rots, rechts, beneden :

Gesteendrukt in *Messag. des Sc. hist.*, 1835.

Erfgift Baron van Ertborn.

Peeters (Bonaventura),

zee- en stroomgezichten, etsen. — Vl. Sch. — Broeder van Gillis (zie verder nr 684) en Jan, geb. 23. Juli 1614, Antwerpen, kocht het vrijmeesterschap tegelijk met Gillis 1634 ; † omstreeks einde Juli 1652 Hoboken.

Zijn broeder Jan wijdde hem dit grafschrift :

Dees aert begrijpt een van des werelts wonderheden,
Zee Schilder en Poët, soo groot als d'aert oyt lede :
PEETERS *sijn toenaem was, den naem* BONAVENTUER.
Sijn lof eeuwen verslijt, al rot dees sepultuer.

270. Gezicht op Middelburg H. 0.74, B. 1.16. D.

Links een landingsplaats met hoog staketsel ; twee zeilschepen, een groot en een klein, er naast. Op den vrij woeligen stroom, rechts, twee andere schepen. Onder bewogen lucht de stad op achtergrond.

Geschonken door Artibus Patriæ.

685. De Werf te Antwerpen H. 0.589, B. 0.224. D.

Eigendom van de Stad.

756. De H. Norbertus en de Witte Moniken aan de Werf ontvangen door het Magistraat, het Kapittel van St. Michiel en de Notabelen H. 0.714, B. 1.100. D.

Van nr 756 bestaat een grootere herhaling bij de familie Verstraete, Brussel.

Gekocht 1891 van V. Papillon, Parijs.

800. Gezicht op Antwerpen met de Schelde H. 1.804, B. 3.500. D.

Links, op mars van een kramer, iets als : BPF.

Eigendom van de Stad.

Peeters (Clara),

stillevens, doode natuur. — Vl. Sch. — Gejaarmerkte stukken van 1611 tot 1648. Zij zal dus wel ten laatste tusschen 1590 en 1600 geboren zijn. Niet te verwarren met Katarina, zuster en leerlinge van Bonaventura, geb. 18. Aug. 1615 (v. d. Branden) en schilderes van een zeeslag, Weenen, Liechtenstein, get. C. Peeters 1657. Deze stierf in 1676. Clara's voornaamste werken bevinden zich in het Prado, nrs 1526, 1527, 1528, 1529. In 't Rijksmuzeum, nr 1848, een stukje in den aard van ons nr 834 en op de zelfde wijze geteekend.

834. Stilleven H. 0.352, B. 0.486. Ht.

Op een houten tafel, naast een metalen bord met kreeftjes, een in aarde gebakken verzijpbekken met twee op elkander gelegde visschen. Daaronder, vooraan, garnalen en kleinere visschen ; meer naar achter haringen (rechts) en oesters (links).

Get. op rand van de tafel, rechts : CLARA. P

Gekocht van den kunstschilder van Snick, Nieuwkerke, 1905.

Peeters (Jan),

zeegezichten en slagen, teekeningen voor plaatsnijders. — Vl. Sch. — Broeder van Bonaventura, Katarina en Gillis ; geb. 24. April 1624 Antwerpen ; leerling van Bonaventura ; aldaar † na 7. Januari 1667, waarschijnlijk 1677 (v. d. Branden).

271. **IJsgang vóór Antwerpen** H. 0.738, B. 1.103. D.

1670. — Antwerpen met de Burcht- of Walburgiskerk, de Burchtpoort, de Kraan, de Bakkers- en Vischverkoopers-torens, enz..

Uit het voormalig paleis der Antwerpsche bischoppen.

Peeters (Gillis),

zee- en stroomgezichten. — Vl. Sch. — Geb. 23. Jan. 1612 Antwerpen, aldaar begraven 12. Maart 1653.

Peeters (Bonaventura) en **Peeters (Gillis),**

684. **Kalloo belegerd** H. 2.269, B. 2.430. D.

21. Juni 1638. Vergelijk metSnayers, nr 805.

Zie Mertens en Torfs, V. bl. 438-441.

Uitgevoerd op bestelling van de Magistraat voor den prijs van 480 gulden, uitbetaald 28. Mei 1639.

Werd opgehangen in de Staten-kamer ten Stadhuize.

In 1774 werden de figuren toegeschreven aan Millet.

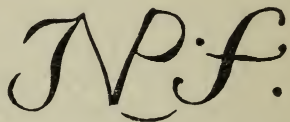
Eigendom van de Stad.

Penne (Jan van), meer **van Pee,**

genre. — Holl. Sch. — Amsterdam van een Brusselschen vader geboren, wellicht rond 1650, gevestigd Antwerpen vóór 1687, en er begraven 7. Oktober 1710. Hij was de meester van Jan-Jozef Horemans.

468. Koekenbakken H. 2.15, B. 1.20. D.

Links, haar man achter haar, zit een oudje vóór het open haardvuur, waarin het wafelijzer in de vlammen ligt. Rechts grabbelt een op een laag schabelletje zittende knaap naar een boekweitkoek, die een jongere vrouw in de hoogte houdt. Een derde vrouw opent de deur om binnen te treden. Levensgr. fig.

Get. met het monogram :

Uit St. Lukaskamer ; aldaar tusschen 18. Sept. 1782 en 18. Sept. 1683 opgehangen.

Pennemaecker,

godsd. onderwerpen. — Vl. Sch. — Hij was minderbroeder en zeer onder Rubens' invloed. — XVII[e] eeuw.

272. De Hemelvaart H. 2.81, B. 1.97. D.

Op het voorplan knielend zien Maria, Joannes, Petrus en een derde apostel den Heiland ten hemel stijgen. Achter hen, kleiner, eenige discipelen.

Geen ander werk van P. bekend. Uit de Minderbroederskerk, waar het stuk het epitaphium van Justus Canis, almoezenier van Antwerpen († 1664), en van zijn twee echtgenooten versierde.

Pepijn (Marten),

godsd. onderwerpen. — Vl. Sch. — Gedoopt Antwerpen 21. Februari 1575, als meesterszoon aanvaard 1600, had 8 leerlingen van 1602 tot 1626, † alhier Zomer 1643. — Zeer bevriend met Rubens. Van Dijck schilderde zijn portret (zie n[r] 793 onder *Dijck (Ant. van)*.

273. Doortocht van de Roode Zee H. 1.70, B. 2.44. Ht.

Mozes staat met Aaron en twee andere aanvoerders op de hooge zeekust in het midden van het tafereel en heft, met ten hemel geslagen oogen, zijn wonderkrachtige roede in de hoogte. Het volk van Israël, mannen, vrouwen, kinderen, velen met kemels en paarden, bevindt zich rechts, van het voorplan tot den achtergrond toe. Links verzwelgt de zee Pharao en zijn heir.

Voorzien van monogram en jaartal : *MP. in. f. 1626.*

Uit de Abdij Rozendaal bij Waalhem.

274. S. Lukas voor het Volk predikend H. 2.55, B. 1.02. Ht.

Luik van nr 88. (Zie **de Vos Marten**). — In een landschap voert de apostel, rechtstaand, het woord voor een menigte mannen en een kleiner aantal vrouwen.

1755 als Ambr. Franken de Oude ; 1826 als Frans Francken de Oude ; 1829 als Pepijn ; 1837 weder als Frans Francken de Oude.

Van het in 1753 gesloopte outaar van St. Lukasgilde in de hoofdkerk overgebracht naar de voormalige Akademie in de Beurs.

275. Joannes en Mattheus H. 2.55, B. 1.02. Ht.

Keerzijde van nr 275. — Beiden met hun gewone attributen.

Grauwschildering.

276. Marcus en Lukas H. 2.55, B. 1.02. Ht.

Keerzijde van nr 484. (Zie **Veen (Otto van**). — Beiden met hun gewone attributen.

Grauwschildering.

686-690. — Triptiek.

686. De H. Elisabeth schenkt haar Juweelen aan de Behoeftigen H. 2.195, B. 1.625. Ht.

Middenluik. — Op de stoep van een Renaissance-paleis, vergezeld van twee pages met een juweelenkistje en een dienaar, met een mandje vol zilver vaatwerk, schenkt de heilige, wier gekroond hoofd met een stralennimbus is omgeven, haar kostbaarheden weg aan een schaar deels knielende, deels rechtstaande bedelaars. Op den voorgrond, links, een vrouw met twee kinderen. Boven Elizabeth twee neerzwevende engelen. — Halflevensgr..

Rechts, beneden, iets als een erg onduidelijk M. PEPYN.

Evenals n[rs] 687, 698, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695 eigendom van de Burgerlijke Godshuizen.

687. Christus ontvangt Elisabeth in het Paradijs H. 2.115, B. 0.670. Ht.

Rechterluik. — Op wolken rechtstaande, gevolgd van twee engelen, legt de Heiland den rechten arm om den hals van de vóór hem knielende heilige, die, naar hem opblikkend, de linke hand op het hart houdt. — Halflevensgr..

688. Een arme familie op Weg naar het Godshuis

Keerzijde van n[r] 687. — Grauwschildering.

689. Elisabeth op haar Sterfbed H. 2.115, B. 0.670. Ht.

Linkerluik. — De heilige aanhoort, zittend op een lage bedstede met gebeeldhouwd hoofd, de troostwoorden van een rechts van haar staanden monnik. Links vrouwen en een koorknaap. — Halflevensgr.

Get., rechts, beneden : MARTINUS PEPYN.

690. Elisabeth verpleegt Zieken

Keerzijde van n[r] 689. — Grauwschildering.

691-695. — Triptiek.

691. De H. Augustinus gedoopt H. 2.264, B. 1.685. Ht.

Middenluik. — In een ronde doopkapel knielt, in 't wit gekleed, de handen op de borst gekruist, Augustinus vóór een bischop in groot ornaat, wiens mantel een knaap ophoudt. Links van dezen twee koorknapen met waskaarsen ; achter hem een priester en twee bejaarde mannen. Rechts, naast de vont, ziet Monica den hemel open en de engelen neerzweven ; achter haar een grijsaard en eenige toeschouwers.

692. Augustinus Bischop gewijd H. 2.112, B. 0.655. Ht.

Linkerluik. — Drie bischoppen drukken den knielenden, met een rijk dalmatiek bekleeden heilige den mijter op het hoofd.

693. Augustinus schenkt zijn fortuin aan de Armen

Keerzijde van nr 692. — Grauwschildering.

694. Augustinus, zelf ziek zijnde, geneest een Zieke H. 2.117, B. 0.655. Ht.

Rechterluik.

Get., links, beneden : MARTINVS PEPIN, IN̄, F̄.
ANNO DOMINI 1626.

695. Zieken op Weg naar het Godshuis

Keerzijde van nr 694. — Grauwschildering.

Poelenburgh (Cornelis van),

landschappen, arkadische tooneelen, etsen. — Holl. Sch. — Geb. 1586 Utrecht, leerl. van Abraham

Bloemaert en langen tijd Italië ; meest in zijn vaderstad, waar hij † 12. Augustus 1667.

746. **Landschap** H. 0.298, B. 0.374. Ht.

In een weide, niet ver van een bouwval, die, met boomen en struiken bewassen, de rechte helft van het paneel inneemt, zitten, op het voorplan, een bejaard man en een vijftal vrouwen, allen met ontbloote bovenlijven, te praten. Links, achter kleine golvingen van den grond, rotsen en een bosch, diept het verschiet weg, tot waar, oranjegeel, de hemel rust op de kim.

Gekocht van A. J. Verhoeven-Bal, alhier, 1881.

Pourbus (Frans), de Oude,

portretten, godsd. onderw.. — Ned. Sch. — Geb. 1545 Brugge, leerling van zijn vader Pieter aldaar en van Frank Floris (zie de Vriendt) Antwerpen rond 1562 ; vrijmeester 1564 in deze laatste stad ; aldaar † 19. Sept. 1581. Volgens K. v. Mander schilderde hij voortreffelijke landschappen en dieren, ten minste in zijn jeugd.

POURBUS (toegeschreven aan —)

700. **Alexander Farnese, Hertog van Parma** Ovaal H. 0.504, B. 0.405. Ht.

Eigendom van de Stad.

Pourbus (Pieter),

portretten, godsd. en allegor. onderw. — Ned. Sch. — Geb. rond 1510 Gouda ; te Brugge van 1540 ; kocht er vrijmeesterschap 26. Aug. 1543 ; † aldaar 30. Januari 1584. Voornaamste werken te Brugge.

696. **Gillis van Schoonbeke (1519-1556)** H. 0.595, B. 0.447. Ht.

Op het paneel : ANNO. 1544 rechts ; SVÆ. ÆTATIS. 25. links.

Op de oude lijst : GILLEBERT VAN SCHOONBEKE NATVS A° 1519.
Evenals de drie volgende nummers eigendom van de Burgerlijke Godshuizen alhier.

697. **Elisabeth Heynderickx, zijn Huisvrouw, (1527-1587)** H. 0.595, B. 0.447. Ht.

Op het paneel, rechts : A° D̄NI. 1544, links ÆTATIS. SVÆ. 17.
Op de lijst : Elisabeth Heynderickx Huysvrou van G. v. S..

698. **Gillis van Schoonbeke op gevorderden Leeftijd** H. 1.075, B. 0.775. Ht.

699. **Zijn Huisvrouw op gevorderden Leeftijd** H. 1.075, B. 0.775, Ht.

Betwistbare attributies.

Provost (Jan), of bij uitzondering **Prévost,** godsd.en wijsgeerige onderwerpen.— Ned.Sch.— Geb. Bergen ; gehuwd Valencijn met de weduwe van den 1489 overleden Simon Marmion ; gevormd Valencijn, Brussel of Bergen zelf ; vrijmeester Antwerpen 1493 ; kocht het poortersrecht Brugge 10. Februari 1494 ; waarschijnlijk vrijmeester aldaar zelfde jaar ; *vinder* — 1501-2, 1507-8, 1509-10, 1514-15, — *goeverneur* 1511-1512 ; deken 1519-1520 en 1525-1526 ; Antwerpen nogmaals 1521 en aldaar in betrekking met Dürer, die hem naar Brugge vergezelt en er bij hem verblijft ; † in deze laatste stad 1529. Dürer teekende zijn portret gedurende zijn verblijf Brugge. Voornaamste werken Brugge, Berlijn, S. Petersburg en Antwerpen. Zie *Kunst en Leven*, I, 5, een studie van Prof. G. Hulin ; en *Beffroi*, IV, 1875, 205-215, mededeelingen van M. W. H. J. Weale, die eerst van allen Provost « *ontdekte* ».

838. De Martelie van de H. Katarina H. 0.939, B. 0.680. Ht.
(312 na J. C.)

Op het eerste plan heft de beul met beide handen het zwaard in de hoogte, om de vóór hem knielende maagd het hoofd af te slaan. Links, met de kroon op het kaproen en een langen scepter in de rechte hand, keizer Maximinus te paard; een page houdt zijn ongeduldig hinnikenden draver bij den toom. Achter hem en ook op het tweede plan rechts hovelingen en officieren te paard. Achtergrond, links, op een rotsachtigen berg, Katarina, door Gods tusschenkomst van het rad bevrijd; rechts een stad en daarachter bergen.

839. De H. Barbara H. 0.939, B. 0.680. Ht.

Keerzijde van nr 838. — Grauwschildering.

Vermoedelijk het linkerluik van een triptiek tot verheerlijking der heiligen Barbara en Katarina. Maakte deel van de verzameling van Graaf de Quincey, goeverneur van Holland 1810-1814, onder de benaming : Duitsche School. De heeren Dr. Max Friedländer (Berlijn) en prof. Hulin (Gent) waren de eersten, die het stuk voor een werk van Provost herkenden.

Gekocht van J. Kleinberger, Parijs, 1905.

Pynacker (Adam),

landschappen, gravuren. — Holl. Sch. — Ged. 13. Feb. 1622 te Pijnakker (Delft), werkzaam aldaar (1649), Schiedam (1657-1658) ; Amsterdam van af omtrent 1660 en aldaar begraven 28. Maart 1673.

827. Italiaansch Landschap H. 0.790, B. 0.632. D..

Een wagen, met vier paarden bespannen, komt, bewaakt door gewapenden, aan op een bergkruin, dicht bij de overblijfsels van een vroegeren reusachtigen bouw. Zij zijn achtervolgd door ruiters, die, rechts, pistoolschoten lossen

tegen onzichtbare bestokers. Op het voorplan kapteelen van kolommen overwassen met bramen en distels en akanthusblaren. Een dreigende onweerswolk steekt op over den berg.

De figuren van dit stuk worden toegeschreven aan Berchem. Zonderling genoeg vertoont het werk alleen een eenigszins zonderling handteeken van Berchem, namelijk, in fraai italiek, eerst een groote J met een C erin en dan den familienaam met een groote B, waarin ook nog een C schijnt verwerkt.

Beschreven Smith, *Catal. raisonné*, V, nr 142, bl. 48, als werk van Nik. Berchem.

Verzamel. Sabatier, 1809, 5000 fr..

Gekocht van J. Hallyn, Antwerpen, 1904.

Quellin (Erasmus),

godsd. en allegor. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren 19. November 1607 Antwerpen uit den Luikschen beeldhouwer Erasmus en een Vlaamsche moeder ; broeder van den beeldhouwer-bouwmeester Artus en van den plaatsnijder Huibrecht ; leerling van Rubens ; vrijschilder als meesterszoon 1630 ; na Rubens' dood ambtelijk schilder van de stad ; † 7. Nov. 1678.

278. Mirakelen van den H. Hugo van Lincoln — H. 2.49, B. 1.97. D.

Het tafereel stelt twee onderscheiden wonderen voor. Eerste plan, levensgroote figuren : in de schaduw van een boom geneest Hugo, door de kracht van zijn gebeden, een door een serpent gebeten man, die vóór hem ter aarde ligt. — Achtergrond : hij schenkt het leven terug aan een kind, dat zooeven, dicht bij een kapel, door zijn moeder werd opgevischt uit een rivier.

Uit het refectorium der Karthuizers, Lier.

279. **Gratianus (Duncardus) Molenaar, wonderbaar door S. Katarina behouden** H. 0.96, B. 0.71. D.

Zelfde herkomst als nr 278.

280. **Een heilige Bischop** H. 0.86, B. 0.65. D.

281. **Kasper Nemius (Bosch), zesde Bischop van Antwerpen** H. 1.23, B. 1.00. D.

Geboren 's Bosch, eerst pastoor te Wervik, bischop van Antwerpen gewijd 1635 ; aartsbischop-hertog van Kamerrijk gekozen 1649, nam hij, bij procuratie, bezit van dit bisdom 1652 ; hij † 22 Nov. 1677 Kamerrijk.

Uit de Antwerpsche hoofdkerk.

Quellin (Jan Erasmus),

gedoopt 1. Dec. 1634, leerl. van zijn vader Erasmus; op reis Italië vermoedelijk tot kort vóór 1661 ; alsdan als meesterszoon vrijschilder ; gehuwd 1662 met de dochter van David Teniers II ; † 11. Maart 1715 Mechelen, waar hij 1512 was gaan wonen.

287. **Hubertus van den Eede, achtste Bischop van Antwerpen** H. 1.23, B. 1.00. D.

Geboren 1603 Brussel, eerst kanunnik en schatmeester van de hoofdkerk alhier, bischop 1677, overleden 6. November 1678.

Uit de Antwerpsche hoofdkerk.

288. **S. Bernard ontvangt het Kleed van zijn Orde** H. 4.60, B. 2.03. D.

St. Steven, abt van Cîteaux, zit, rechts, met naast zich twee kloosterlingen, op een podium onder een hemel, door

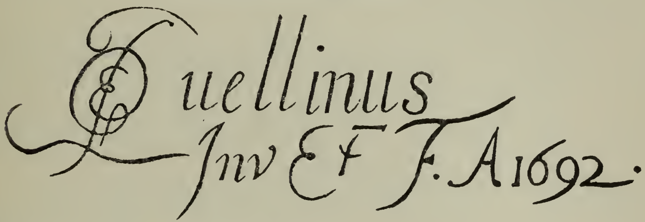
twee engelen omhoog geheven, en steekt het kleed der orde over het hoofd van den vóór hem knielenden, nog jongen Bernard, terwijl dezes oom, vier broeders en eenige vrienden achter hem gereed staan, om ook de pij te aanvaarden. Op het voorplan, links, een dienaar ter aarde gezeten. — Levensgr. fig..

Uit de voormalige abdij Roosendaal bij Waalhem.

289. Christus bij Simon den Farizeeër H. 4.05, B. 2.52. D..

Op een stoep, verbonden met een galerij, zitten aan den disch de Meester en Simon, welke laatste zijn ergenis uitspreekt, dat Christus de vóór hem knielende zondares vergunt zijn voeten te zalven. — Levensgroot.

Geteekend en gejaarmerkt :

Uit de Mechelsche Augustijnenkerk.

290. Marteldood van de H. Agatha H. 1.17, B. 1.90. D..

Een links staande beul foltert de heilige, terwijl een andere, rechts, haar vastbindt aan een kolom ; Quintianus, de rechter, zit op een podium rechts. Achter dezen, en ook achter de middengroep, lager, eenige toeschouwers.

Vervaardigd tot nagedachtenis en op de kosten van zekere jonkvrouw Agata Breethoeck, die 1. Sept. 1684 overleed.

Uit de voormalige Karthuizerkerk te Lier.

291. Jezus geboren H. 2.53, B. 1.63. D..

In een schamel kribbeken, waarachter een groote os ter aarde ligt, straalt het Kindje een bovenaardsche klaarte uit.

Rechts knielt Maria, links Jozef, beiden in aanbidding ; rechts door de open deur van het stalleken ziet men een engel, die aan de herders de komst van den Heiland verkondigt.

Geteekend op een steen, beneden, links :
J E Quellinus
Pic A cub. Caes
Ma^{is}

en wat meer naar links, op een ander vlak van dien steen :
F. A^{o} 1689

Herkomstig uit Lier.

292. De H. Hugo van Lincoln doet een Mirakel H. 2.48, B. 1.90. D..

Vergezeld van zijn geliefkoosden zwaan, houdend in de linke hand een kelk, waarin het Kindje Jezus, heel klein, wekt hij, met een zegening van de rechte, een kind op, dat twee knielende vrouwen hem vóórhouden. Achter de vrouwen, rechts, een fontein.

Geteekend en gejaarmerkt (volgens bewering van 't oud katal.) :

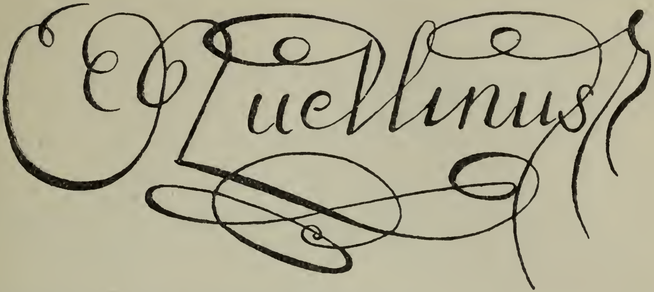
I.E. Quellinus Pict. Cæs Ma F.
A^{o} 1685.

Uit het Karthuizer-klooster van Lier.

704. De H. familie H. 1.685, B. 1.405. D..

Zittend houdt Maria, met over haar rood kleed een blauwen mantel, het naakte Kindje op de knieën ; een engel, rechts, biedt op een schotel vruchten ; links S. Jozef, van achter gezien. Levensgr. fig.

Geteekend op de zuil, rechts, achter Maria en den engel :

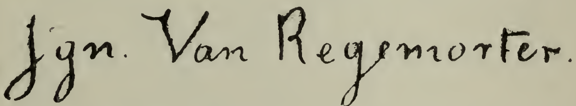

Eigendom van de burgerlijke Godshuizen.

Regemorter (Ignaas, Jozef, Peter van),

geschiedk. en genre-onderwerpen, landschappen. — Vl. Sch. — Geb. 1785 Antwerpen, leerling van zijn vader Peter Jan, † in zijn geboortestad 1873.

1161. Twistende Kaartspelers H. 0.515, B. 0.425. Ht.

Geteekend :

Gekocht van Ferd. van Hal, 1878, Antwerpen.

Regemorter (Peter Jan van),

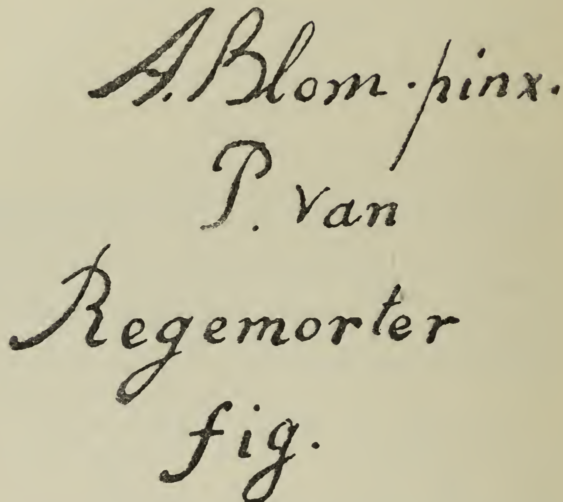
kermissen, landschappen, genre. — Vl. Sch. — Gedoopt 8. Sept. 1755 Antwerpen, leerling der Akademie aldaar, onderdeken van S. Lukas 1784, deken 1785, kamerdeken 1786, ouderman 1787, kapelmeester 1788, busmeester 1789 en 1790 ; leeraar aan de Akademie van 1796 tot 1804 (?) ; was een dergenen, die, 1815, onze kunstschatten uit Parijs terughaalden ; † alhier 17. Nov. 1830.

477. **Landschap**

Zie hierover verder *Uden (Lukas van)*.

1328. **Binnenzicht van de voormalige S. Joriskerk, Antwerpen** H. 0.53, B. 0.71. Ht.

Get. beneden links :

De architektuur van Blom ; de figuren van P. J. van Regemorter, zooals blijkt uit bovenstaand handteeken.

Erfgift C.-J. Kennis, 1898.

Reymerswael (Marinus van),

godsd. onderwerpen, karakterkoppen. — Ned. Sch. — Van Mander noemt hem den « constighen schilder, Marijn van Romerswalen oft Marijn de Seeu » en vermeldt van hem « eenen Tollenaer, sittende in zijn Contoor, wesende wel geordineert en fraey gedaen ». Vasari noemt hem « Marino di Siressa » en Guicciardini

« Marino de Sirezsea » (= Zierikzee). — Marinus, blijkens zijn naam,werd geboren in het stadje Reimerswaal op de Ooster-Schelde, Zuid-Beveland, later, met het oostelijk gedeelte van het eiland door de zee verzwolgen. Het is niet bewezen, dat hij in de leer was bij Metsijs, doch al zijn werken doen hem kennen als een navolger van dezen meester. — Zijn gedateerd werk gaat van 1521 tot 1560. Het schijnt dat hij, 1566, een zoo werkzaam deel nam aan de beeldstormerij te Middelburg, dat hij 25. Juni 1567 veroordeeld werd tot openbare boetedoening en daarna tot zesjarige ballingschap. Gesteld, dat hij 1521, toen hij zijn vroegste (bekende) werken onderteekende, slechts 20 jaar oud was, moet hij dus 1566 reeds meer dan 65 jaar hebben achter den rug gehad. — De meeste werken van Marinus zijn vrije herhalingen van enkele onderwerpen van Metsijs, o. a. van *De Gildwisselaar en zijn Vrouw,* Louvre, en één van Dürer, *De H. Hieronymus,* 1521 te Antwerpen voltooid. — Voornaamste werken Prado, Berlijn, Londen, Munchen, Dresden, Kopenhagen, Nantes; een get. en gedat. *S. Jeroen* bij E. de Becker, Leuven.

244. **De Pachters der Accynsen** H. 0.65, B. 0.52. Ht.

Met een fantasties uitgesneden rood kaproen teekent een man met een tamelijk vol gezicht in een boek zekere posten aan, waaronder deze :

it : den byer excys is waerdich tot Augusto toe die seven maenden CCXI lb.,

it : den wyn excys is waerdich tot Augusto toe die seven maenden LXX lb., IX sc.,

it : die visberghe is waerdich tot Augusto toe die seven maenden IIIJ lb.,

it : die halle is waerdich tot Augusto toe die seven maenden XXI lb., — enz.

Naast hem een collega met groen hoofddeksel, die, met den rechten arm op des eersten schouder, toekijkt.

Ten onrechte beschouwd als « De Rekenplichtigen », « De Bankiers » of « De Vrekken », zooals voldoende blijkt uit de meegedeelde teksten.

Vergelijken met nr 944, Nat. Gall., Londen, van denzelfden meester.

Vroeger aan Metsijs gegeven, volgens v. d. Branden zelfs reeds in de XVIIe eeuw, doch naar typen en behandeling van Marinus.

Burckhardt, 1842, achtte het een samenstelling van Quinten Metsijs, doch uitgevoerd door Jan Metsijs. « Uns ist noch kein Exemplar bekannt das nur von ferne das zarte durchsichtige Kolorit und die geistreiche Zeichnung desselben besässe ! »

Zie ook nr 567 en nr 425 Jan Sanders van Hemessen, bl. 127.

Erfgift Baron van Ertborn.

Rembrandt Harmensz van Rijn,

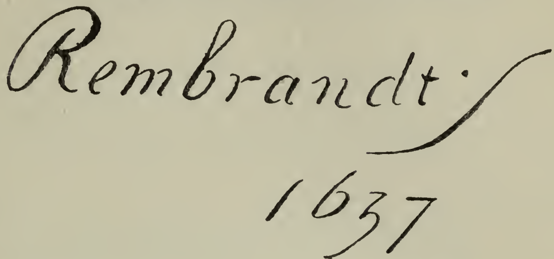
portretten, godsd. en histor. onderwerpen, landschappen genre, etsen. — Holl. Sch. — Geboren 15. Juli 1606 Leiden, aldaar leerling van Jakob van Swanenburch, daarna van Pieter Lastman Amsterdam, waar hij zich 1631 vestigde en † 8. Oktober 1669. — Voornaamste werken Rijksmuzeum (10), Louvre (20), Berlijn (20), Kassel (20), National Gallery (17), Munchen (9), Ermitage (40), den Haag (13), Brunswyk (7), Weenen (6), Dresden (16).

705. Portret van den Predikant Eleazer Swalmius — H. 1.327, B. 1.085. D..

In een houten leunstoel, even naar links gekeerd, kijkt hij, met een vriendelijken glimlach, een onzichtbaar persoon aan, met wien hij, te oordeelen naar het gebaar van zijn

rechte hand, in gesprek schijnt. Zijn aangezicht is omlijst met een wolligen grijzen baard ; zijn voorhoofd kaal ; op zijn zwarten tabbaard rust een witte kraag. — Levensgr.

Geteekend en gejaarmerkt, bovenhoek, links :

Verkeerdelijk beschouwd als het portret van « een Hollandschen Burgemeester », namelijk Six, of als dat van Jan Cornelis Sylvius, Rembrandts neef, of ook nog als dat van Reinier Anslo. Door Bode, Vosmaer en Bredius erkend als hierboven. Tot 1795 in de « Galerie du Palais royal » en dus in de verzameling van den hertog van Orleans ; daaruit gekocht door Morland 300 guinjes ; daarna eerst in een veiling bij Christie 400 gs.; later, opvolgenlijk, gekocht door Farrer 850 pond, 1848 ; door Woodburn, 400 guinjes ; daarna door L. Ward; dan, door dezes afstammeling, Lord Dudley Ward, overgedaan aan Bourgeois, Parijs; eindelijk, 1886, dezen laatste voor het Antw. Muzeum afgekocht voor 200.000 fr. — Smith vermeldt dat 1818 een stuk, gekatal. als « *Burgomaster Six* », bij Christie voor 200 gs. werd verkocht.

Beschreven in het zeldzame werk : « Galerie du Palais royal », tekst van Abbé de Fontenai, gravuren van J. Couché, « graveur du Cabinet » van den hertog van Orleans, Parijs, J. Couché en J.Bouilard, MDCCLXXXVI; daarin als « Portrait d'un Bourgmestre », gegrav. door Malherbe en H. Guttemberg ; dâár opgegeven grootte : H. 4 v. 5 d., B. 3 v. 4 d., Doek. De Fontenai noemt dit « un des chefs-d'œuvre de Rembrandt». Zonderling genoeg, het handteeken wordt er opgegeven als R B in den rechterhoek, beneden.

Beschreven door Smith, *Catal. raisonné*, VII, nr 274, bl. 102. Het Atheneum zei ervan : « It is one of his most elaborated life — size

studies. It has a rare union of finish and effect. Its tone is gorgeous and its touche careful and transparent. » H. Hymans : «Œuvre de la 30e année, de l'époque du portrait du Louvre, de celui de Buckingham Palace, du *Vieillard* de Bridgewater-House ; sage, précieuse, châtiée en ses détails, et, entre toutes celles de son auteur, l'une des plus saisissantes sous le rapport de l'expression ».

« Ein schönes, grosses, stattliches Portrait, echt wie Gold... Unzweifelhaft echtes Gemälde. » Bredius, *Zeitschr. fur bild. Kunst*, 1888. — Vermeld bij Bode, Studien, bl. 586. als nog bij Earl of Dudley, Dudleyhouse, 1883.

293. Portret van een Vrouw H. 1.12, B. 0.89. D..

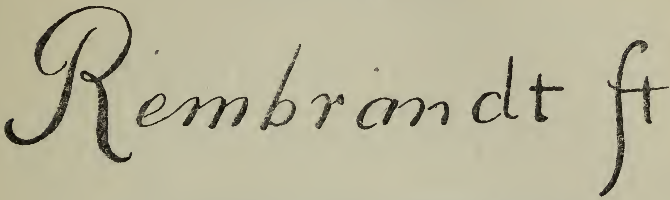
Halflijfs, van ter zij gezien en naar rechts gekeerd, draagt zij een breedgeranden roodvilten hoed, versierd met een veer, en een scharlakenrood kleed, gezoomd met goud en met bruine mouwen. Een mantel hangt over haar rechten schouder.

Volgens Vosmaer en W. Bürger Rembrandt's vrouw Saskia van Uylenborg, zij 't ook in de laatste jaren van haar leven, en auth. werk van Rembrandt. W. Bürger, die intusschen toch de mogelikheid inziet dat ons nr 293 een *double* (herhaling) zij van Rembrandt zelf of misschien van Fabritius of Drost, zegt : « Quand on ne connaît par l'incontestable original de Cassel, et, même après l'avoir vu, on n'oserait jamais dire qu'elle en soit la copie ! » Hij acht het origineel uit 1636 of uiterlijk 1638 en de herhaling uit 1645 ongeveer.

De auteurs van het vroeger kataloog beschouwden nr 293 wél als hét werk van Rembrandt, maar twijfelden of de voorgestelde Saskia is. Zoo ja, lijkt zij meer, veel meer op de Saskia te Tours dan op die te Kassel. Smith beschrijft het stuk in zijn *Catal. raisonné VII*, onder nr 530, bl. 169, en noemt een ets, door A. Pond, vermoedelijk naar dit portret. De auteurs van het katal. der Kasseler-galerij houden nr 293 voor een goede oude kopij met kleine veranderingen van nr 214 aldaar. Zoo ook Bredius. Ontegenzeggelijk komt de faktuur meer overeen met die van Aart v. Gelder (zie nr 188 Brussel) als met die van Rembrandt zelf. De kleur bezit niet veel van de fijn- en doorschijnendheid van dezen laatste.

In 1801 gekocht voor verzameling Robit 40 Pond ; in 1846 bij Sir Simon Clarke ; tot in 1850 in de galerij Willem II ; in veiling van dezelve voor Antw. Muz. gekocht 7830.08 fr. — Gegraveerd door J. J. Oortman, naar een teekening van Plonski.

Geteek. rechts, boven :

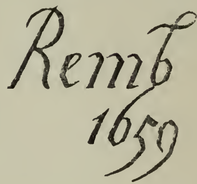

en een onleesbaar jaartal (misschien 1651 ??).

REMBRANDT (toegeschreven aan) :

294. Een Visschersjongen H. 0.235, B. 0.187. Ht.

Links vertoont het stukje het onechte handteeken :

Van n[r] 294 bestaat een zwarte kunstprent door een onbekende in Boymans, Rotterdam.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

295. Een oude Jood H. 0.235, B. 0.193, Ht.

Volgens Bode zijn n[rs] 294 en 295 veeleer vroege werken van Nikolaas Maes. — « Le *Vieux Juif* nous paraît être un excellent petit morceau d'Aart van Gelder » (Bürger).

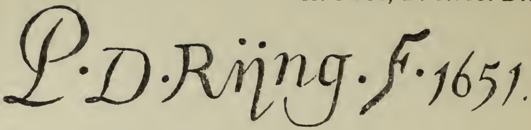
Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Ring (Pieter de), of de Rijng,

stillevens. — Vl. Sch. — Geen levensbizonderheden. Schilderijen gedateerd 1650, 1659 ; eenigszins verwant met J. D. de Heem.

659. Vruchten H. 1.184, B. 1.716. D..

Geteekend, rechts :

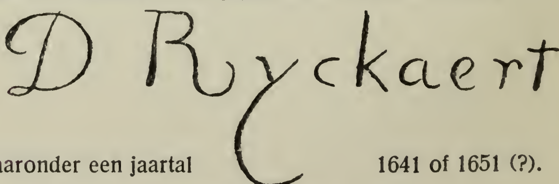
Gekocht veiling Retsin, 1873, alhier.

Rijckaert (David), de Jonge of de Derde,

historiesch. en volksgenre. — Vl. Sch. — Gedoopt 2. December 1612 Antwerpen, aldaar leerling van zijn vader David Rijckaert II, maar tevens onder invloed van Brouwer en Teniers ; † aldaar 11. November 1661. Benoemd tot deken van S. Lukas 18. Sept. 1651 en door zijn kunstbroeders *den OS van S. Lukas* geheeten. Teekent *DR* (ineen), *David Ryckaert*, en *D. Ryckaert*.

322. Boerenmaaltijd H. 0.96, B. 1.35. D..

Bij het spel van een reizend muzikant op den achtergrond, dansen een jongetje en een meisje menuët naast de tafel waaraan vader, moeder met een kleintje op den arm, grootmoeder in haar wijmen stoel en grootvader met de blauwe steinen pint in handen, na genoten maaltijd, nog wat blijven zitten. Links, onder de schoorsteenmantel, neemt een dienstmeid een schotel uit den haard ; een achttal mannen en vrouwen staan pratend, elkaar plagend, naast haar. Rechts is de deur open en geeft uitzicht op een hoeve met water omgeven. De zon gaat achter boomen onder. — Geteekend en gejaarmerkt, beneden, rechts :

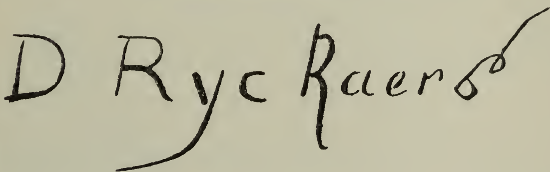
en daaronder een jaartal 1641 of 1651 (?).

Gekocht veiling Bailie-Bosschaert, Antwerpen 1862.

820. In Oorlogstijd H. 1.136, B. 1.794. D..

Een oude, twee jonge vrouwen en een drietal kinderen doen een knieval vóór den bevelhebber van een afdeeling ruiterij, die zich gereed maakt om te vertrekken. De overste, wien een kleine page de spoor aangespt, terwijl een tweede hem den helm reikt, luistert met onverschillig gezicht naar de bede der vrouwen. Op eenige schreden meer naar rechts zijn een nog maar half gekleede grijsaard en zijn zoon met touwen vastgeboeid aan den staart van het paard des officiers. Een vrouw geeft den oude een kindje te kussen. Achter deze groep staan voetknechten en ruiters,onder dezen een vaandrig. Een meisje wordt met geweld door een soldaat op zijn paard geheven. In den hoek rechts, gezeten aan een tafel onder een boom, een jong edelman, omarmd houdend een jonge schoone met een Franschen fluitromer in de hand. Achter dezen een oude bedelaar met een kind. Achtergrond, een kerk, en verder nog, geboomte.

Geteekend beneden, rechts :

Gekocht van den kunsthandelaar Jozef Hallyn, alhier, 1903.

Rijckere (Abraham de),

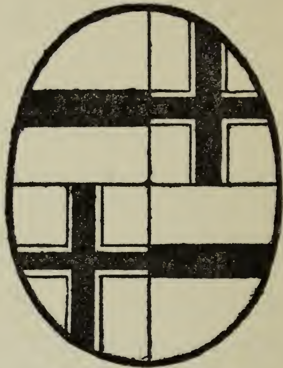
zoon van Bernard, gedoopt 5. Juli 1566, † 19. Augustus 1599. Van zijn voornaamste werk, een voor St. Jakobskerk uitgevoerd triptiek, *Christus gekruisigd tusschen twee Boosdoeners,* bleven de zijluiken bewaard.

65-68. — Luiken van een triptiek.

65. Lodewijk Clarys H. 1.04, B. 0.38. Ht.

Hij overleed 26. Maart 1594.

Dit blazoen versiert het bekleedsel van zijn bidbank :

66. Maria en Jezus H. 1.04, B. 0.38. Ht.

Keerzijde van nr 65. — Grauwschildering.

67. Marie le Batteur H. 1.04, B. 0.38. Ht.

Linkerluik. — Zij overleed 11. Januari 1586 ; echtgenoote van L. Clarys.

Bijstaand blazoen op het tapijt van haar bidbank.

68. De H. Lodewijk, Koning H. 1.04, B. 0.38. Ht.

Keerzijde van nr 67. — Grauwschildering.

Tot einde XVIIIe eeuw versierden deze luiken, te samen met nr 464, het grafteeken van Louis Clarys en zijn huisvrouw in de Antw. hoofdkerk.

Rombouts (Theodoor),

gedoopt 2. Juli 1597 Antwerpen, leerling van Frans Lanckvelt en vooral van Abraham Janssens; op reis Italië 7. Sept. 1616 en aldaar o. a. werkzaam Rome en Pisa; terug Antwerpen 23. Februari 1625 en alsdan vrijmeester; † aldaar 14. Sept. 1637.

358. Kaartspelers H. 1.53, B. 2.06. D..

Vijf personen omringen een met een grijstonig tapijt bedekte schuinstaande tafel, waarop eenige geldstukken, kaarten, een broodje, een kreeft en een romer. Aan déze zijde zit een soldaat met een breedgeranden vilt en een rapier; hij bekijkt aandachtig de kaarten, die hij vasthoudt. Aan gene zijde een jonge heer met pluimen op zijn hoofddeksel, toonend zijn « spel » aan een man met grijzen baard en haar, die, met kijkglazen op den neus en op de tafel gevouwen handen, rechts van hem zit; links een jonge kerel, die er uit ziet als de gezel van een jongen fant, die in gesprek is met een oude vrouw.

Vroeger als Valentin (1600-1634). Reeds door Rooses (1879) en v.d. Branden (1883) aan Rombouts teruggegeven.

Vergelijken met nr 1548, *Jugadores de naipes*, Prado, en nr 601, Ermitage.

Erfgift van den Bosch-van Camp, 1847.

296. Christus als pelgrim te gast bij den H. Augustinus H. 2.56, B. 2.00. D..

De pelgrim zit links, houdend zijn linken voet in een koperen bekken en de oogen ten hemel. Augustinus, in de kluizenaarspij van zijn orde, wischt den rechten voet des pelgrims af. Achter hem moniken; boven, de Vader en de H. Geest in een glorie. Een geknielde engel tusschen Jezus en Augustinus. Levensgr. fig.

Geteekend en gejaarmerkt op het bekken :

THEODOOR: ROMBOVTS F 1636

Uit de Mechelsche Augustijnenkerk.

801. **Christus jaagt de Kooplui uit den Tempel** H. 1.680, B. 2.379. D..

Achter een tafel, waarop eenige boeken, treedt Jezus van tusschen de tempelzuilen vooruit en slaat met geeseltouwen op de kooplui, waarvan eenige zich op den achtergrond uit de voeten maken. Voorplan : een kaalhoofdig wisselaar, achterover vallend met den leunstoel, waarin hij zit. Rechts een man, die een jongen knaap een kistje ter hand stelt.

Geteekend rechts op perkamentomslag van een boek :

·T·ROMBOVTS.

Gekocht van J. S. Hensé, Londen, 1901.

Rubens (Peeter Pauwel),

godsd., hist., mythol. en allegor. onderwerpen, jachten, landschappen, kermissen, portretten, tapijtpatronen. bouwkundige plannen, etsen. — Vl. Sch. — Geboren, volgens algemeen wordt aangenomen, 28. Juni 1577 Siegen (Nassau), volgens enkelen vóór 30. Mei Antwerpen (v. d. Br., bl. 368-369, 369-375); Antwerpen van 1589 (v. d. Br., bl. 379) ; aldaar eerst leerling van Tobias van Haecht of Verhaecht (1561, vrijschilder 1590, † 1631), waarschijnlijk 1590-91 ; daarna van Adam van Noort (1562, vrijmeester 1587, † 1641), van 1592 tot 1595, en eindelijk van Otto van Veen 1596-1597 ; ingeschreven onder het opperdekenschap van

Adam van Noort als « Peeter Rubbens, vrijmeester, scilder », in 1598 ; Italië 1600-1608, voornamelijk Venetië, Mantua (il Fiammingo Pietro Paolo Rubenio), Rome, en na een reis naar Spanje (1603-1604) terug Mantua, daarna Rome en ook Genua ; van einde 1608 terug Antwerpen en aldaar werkzaam tot zijn overlijden 30. Mei 1640, ofschoon tijdelijk Parijs (tusschen 1621 en 1627), Madrid (1628-1629) en Londen (1629-1630). Hofschilder van de Aartshertogen bij open breve van 23. September 1609 met jaarwedde van 500 pond Vlaamsch. Van Albrechts dood, 13. Juli 1621 tot den haren, 1. Dec. 1633, de raadsman van Isabella in alle staatsaangelegenheden. Verheven tot den adelstand 5. Juni 1624. Hij teekende: P.P.RVBENS, P.P.RVBINS, meestal RVBBENS. Leerlingen en bij gelegenheid medewerkers van Rubens : van Dijck, van Thulden, Schut, van Diepenbeeck, van Egmont, Franchoys, van Hoecke, Wouters, enz.. Eenvoudig medewerkers : Snijders, Fluweelen Breughel, van Uden, Wildens. Rubens was buitengewoon vruchtbaar. Volgens « de Antwerpsche Comm. gelast het werk van Rubens in etsen en lichtteekeningen te verzamelen » zijn er van hem 2235 schilderijen en schetsen en meer dan 400 teekeningen bekend. — Zijn voornaamste werken : Munchen, Oude Pin. 77 ; in de gezamenlijke Weener-galerijen 90 en in het Belvedere alleen 47 ; Madrid, Prado 66 ; St. Petersburg, Ermitage 54 ; Louvre 54 ; Brussel 23 ; Dresden 16 ; Londen 31 ; geheel Engeland meer dan 200 ; Kassel 10.

« Rubens schreef in verschillige talen, maar door-gaansch in het Vlaamsch of Italiaansch. Met personen,

die zijn moedertaal niet machtig waren, onderhandelde hij bij voorkeur in het Italiaansch... Van het Fransch bediende hij zich niet zeer gewillig, daar hij zelf bekende, deze taal niet machtig te zijn. » (*van den Branden*).

297. Christus gekruisigd tusschen twee Boosdoeners

H. 4.24, B. 3.10. Ht.

Het met doornen gekroonde hoofd op de borst gebogen, hangt Christus, de heupen met een wit linnen omwonden, de voeten niet op, maar naast elkaar genageld, op het kruis. Boven hem, in het Hebreeuwsch, Grieksch en Latijn, het bekende opschrift. Rechts van hem, — een grijsaard, alleen met de voeten tamelijk wijd uiteen op het kruishout genageld, — stamelt de « goede moordenaar » zijn smeekbede nog eens uit. De « kwade », — forsche rabauw in de kracht des levens, — hangt, den linken voet losgewoeld, te vloeken links. Van op zijn appelgrauwen langstaartigen draver doorboort Longinus met de hoog opgeheven speer de rechte zijde van den Heiland : water en bloed spruit er uit op den kop van zijn paard. Een ander officier te paard is, meer op het voorplan, maar half zichtbaar. Magdalena, den opgeheven armen rond het kruis, drukt haar beweend gezicht met de gouden haren tegen het hout en heft de oogen smeekend om erbarmen naar Longinus. Uit een opening in de somber bewolkte lucht valt op haar en haar zijden kleed een zonnestraal en omhult haar met een glans van goud. Naast haar daalt van de ladder de soldaat, die zooeven de beenderen van den « kwaden moordenaar » met een ijzeren staaf verbrijzelde. Links, voorplan, laat de van wanhoop snikkende Joannes het hoofd rusten op den schouder der Moeder, die, met roodgeweende oogen, de handen wringt vóór haar schoot en schijnt te luisteren naar de jammerklacht van Maria-Kleofas achter haar. — Levensgr. fig.

Voltooid in 1620. Dus uit denzelfden tijd als nr 7768 Berlijn. Voor het grootste deel werk van den meester zelf ; waarschijnlijk enkele ondergeschikte deelen, zooals de hoofden van de toeschouwers op het achterplan,van A. van Dijck. Tot 1794 in de Minderbroederskerk op het marmeren outaar, aldaar door Nik. Rockox, den Jonge, burgemeester, gesticht, en versierd met dit opschrift :

Hanc Christo posuit Consul Rockoxius aram,
Expressit tabulam Rubeniana manus,
Seu dextram artificis, dantis seu pectora spectes,
Nil genio potuit nobiliore dari.

Grav. van Boëtius a Bolswert, J. Rayot, P. Nolpe, Campion, Kilian, M. Aubert, C. Manigaud, enz.. Smith, II, 27 ; Basan, *Cat. de Grav. d'après Rubens,* 87 ; Voorhelm Schneevogt, 333 ; Rooses, *Œuvre,* II, 296, bl. 95. Van 1794 tot 1815 Parijs.

In 1824 hersteld door M. van Bree. Deze had zelf de vrijheid genomen Rubens' werk te verbeteren : hij had Joannes met een klassieken voet begiftigd.

« Rubens ne fut jamais plus grandiose et plus terrible que dans ce Calvaire, où semble résumée toute la tradition des Italiens, le dessin de Michel Ange dans le mauvais larron qui s'agite sur sa croix à la gauche du Christ, la couleur vénitienne dans le centurion et le groupe de cavaliers. Sir Joshua Reynolds remarque qu'aucun peintre avant R.n'avait traité ce sujet avec une telle verve dramatique, avec autant de grandeur et d'originalité ». W. Bürger.

« Hat man aus der ganzen übrigen hohe Kunst eine andere Magdalena am Kreuze *dieser* entgegenzusetsen ? Irgend eine grosse Historie in der Mitte durch ein schönes weibliches Wesen wohlgefällig zu unterbrechen, hatten allerdings z. B. die Venezianer längst verstanden und Tizians Ecce Homo war damit nur noch frivoler geworden. » Jacob Burckhardt.

Schets in grauw te Berlijn, eerste ontwerp van ons nr 297 ; teekening in National Gall., Londen.

298. Jezus door de Koningen aanbeden H. 4.464, B. 3.365. Ht.

Op het voorplan, ongeveer in het midden, knielend, in priestergewaad, met den stool over het witte roket, zwaait,

van terzij gezien, de eerste reeds bejaarde koning het wierookvat ter eer van het Kindje, dat Maria, — kloeke, vollijvige Vlaamsche vrouw, — rechtstaand achter het met stroo gevuld kribbetje met beide handen vasthoudt. De tweede koning, een indrukwekkend grijsaard met kalen schedel en langen, vlokkigen witten baard, dichte stoppelbrouwen en ietwat norsch wijsgeerengelaat, houdt, in een rooden met goud gezoomden mantel gehuld, rechts een gouden vat met myrrhe. De derde, de Moorenvorst, prachtig Othello-figuur, staande, de linke hand op de heupen, getulband en in groene kleedij, houdt in de rechte een kelk vol goud en bestaart met een uitdrukking van innerlijke bewondering de blankrozige schoone moeder. Achter deze Jozef ; achter den reus in 't rood een jeugdig ruiter, in kleederdracht van de jaren 1600-1625, en vreemd toekijkende dienaars; buiten den stal, waarvan het dak rust op de kolommen van een voormalig klassiek paleis, slaven op kameelen. — Meer dan levensgroot.

Het eerste meesterstuk van Rubens' derde manier, geheel van 's meesters eigen hand. Voltooid in 1624, volgens een oude overlevering in 13 of 16 dagen. Rubens ontving er voor 1500 gulden, uitgekeerd in twee betalingen.

Herkomstig van het hoogoutaar in de kerk van St. Michielsabdij alhier.

Te Parijs van 1794-1815.

Grav. van Remoldus Eyndhoudts, Adr. Lommelin, C. van Merlen. E. Corr graveerde het hoofd van Maria alleen.

Smith II, 17 ; — Basan, 19 ; Voorhelm Schneevogt 77 ; Rooses, *Œuvre,* I, 174, bl. 227.

Rubens behandelde met voorliefde dit onderwerp, maar telkens gewijzigd, soms geheel anders. Vergelijk Madrid, nr 1559 uit 1609, Brussel nr 377 uit omtrent 1615, Mechelen, St. Janskerk, besteld 1616, Louvre nr 2077 rond 1627, St. Petersburg, nr 536.

« Le groupement dans ce tableau est merveilleusement beau dans sa simplicité et sa clarté. » Rooses. — « Le tableau, moins scrupuleusement étudié que celui de Bruxelles, moins accompli que celui

de Malines, mais d'une audace plus grande, d'une carrure, d'une ampleur, d'une certitude et d'un aplomb que le peintre a rarement dépassés dans ses œuvres calmes. C'est vraiment un tour de force... Pas un trou, pas une violence ; une vaste demie teinte claire et des lumières sans excès... multiplient les valeurs les plus rares, les moins cherchées, cependant les plus justes, les plus subtiles et les plus distinctes. » Fromentin. — « Das Bild hat für sich eine dramatische Entwicklung und Lichtverteilung, einen gewaltigen Aufbau und eine kecke Fernwirkung ohne gleichen... Wer diese Werke überfüllt finden sollte, möge sagen, welche figuren als entbehrlich zu kassieren wären. » Jac. Burckhardt.

299. De H. Theresia verlost Bernardijn van Mendoza uit het Vagevuur

H. 1.93, B. 1.39. Ht.

Alsof de aarde was opengescheurd, knielt op den rand van den vuurkuil, vóór den met een rooden mantel omhulden naakten Christus Theresia, in de kleedij van haar orde, en verkrijgt de bevrijding uit het tijdelijke vuur van den stichter van het Therezianerklooster Valladolid. Een engel houdt reeds den gefolterde bij de hand. Voorgrond, naast Mendoza, een reeds bejaard man en twee vrouwen. Achtergrond een landschap. — Levensgr. fig..

Uit Rubens' laatsten tijd, tusschen 1630 en 1635, wellicht 1634. Evenals nr 306, waarmee het verwant is, voor een ruim deel het werk van een leerling, vermoedelijk van Thulden.

Voltooid voor de kerk der Diskalsen, alhier. Te Parijs van 1794 tot 1815.

Oude kopij bij Z. M. den koning, en vele andere.

Grav. van Schelte a Bolswert en Langot. Voor Mendoza schijnt Ant. v. Dijck, voor den bejaarden vagevuurlijder Rubens zelf gepozeerd te hebben.

Basan 33 ; Voorhelm Schn. 67 ; Smith II, 75 ; Rooses, *Œuvre*, II, 493 bl. 351.

300-304 — *Drieluik van Koopman Michielsen en Maria Maas.*

300. Christus op het Stroo H. 1.39, B. 0.99. Ht.

Middenstuk. — Op een ruwen steen, met wat stroo belegd, heeft Jozef van Arimathia het doode lichaam, in zittende houding, het hoofd slap op den linken schouder, de armen willoos naar beneden hangend, neergelaten ; Maria, de oogen ten hemel geheven, houdt den zweetdoek op, waarmede zij het benedenlichaam reeds omhulde. Joannes achter haar.

301. Maria en Jezus H. 1.37, B. 0.42. Ht.

Rechterluik.

302. De Heiland

Keerzijde van nr 303. — Grauwschildering.

303. De Evangelist Joannes H. 1.37, B. 0.42. Ht.

Linkerluik. — Halflijfs, met een boek in de linke hand, schijnt hij te luisteren naar een boodschap van den boven hem zwevenden adelaar.

304. De H. Maagd

Keerzijde van nr 303. — Grauwschildering.

Uit omtrent 1618. Geschilderd voor het grafteeken, aan koopman Jan Michielsen door zijn gade Maria Maas in de hoofdkerk opgericht. Te Parijs 1794-1815.

Nrs 301 en 303 zijn werk van een leerling, doch door Rubens hertoest en afgewerkt. Kopij van nr 303 te St.Petersburg onder nr 539.

Kopij van het middenstuk in de hoofdkerk. Dit middenstuk, geheel van 's meesters hand, is gegrav. door Nik. Ryckemans, L. A. Claessens, P. van Cuyck, Chataigner-Massard, Kellerhoven ; nr 301 door H. J. v. d. Borcht. Een teekening van nr 300 in de Albertina.

Basan 108; Voorhelm Schn. 394; Smith II, 20 ; Rooses, *Œuvre*, II, 327-331, bl. 140.

« Les figures sont modelèes avec la plus belle pâte du maître, dans une gamme de couleur fraîche et fleurie. » Bürger.

305. Laatste Communie van S. Franciscus

H. 4.20, B. 2.25. Ht.

Boven het rechts verrijzend outaar zweven de engelen neder en wonen bewonderend bij wat op de treden daaronder gebeurt. Naakt, enkel met om den midden een witlinnen doek, te zwak om zonder de hulp van een drietal broeders van zijn orde overeind te blijven, knielt de stervende Assisi vóór den priester, die hem den h. ouwel toereikt. Vóór dezen, op de trede, houdt een koordienaar een kaars in de hoogte. Een rood baldakijn is over het outaar gespannen. Franciscus' pij en koord op het voorplan links.

Ofschoon in 1619 voltooid, namelijk voor rekening van Kasper Charles, die het voor de Minderbroederskerk bestemde, verschilt het stuk zeer met de andere werken uit dien tijd. Geheel van Rubens' hand, als uitvoering, is het, als voorstelling, grootendeels ontleend aan St. Jeronimus' Communie door Aug. Carrachi en Dominiquino.

Te Parijs 1794-1815.

Grav. van Hendrik Snijers, Flor. Brant, Fr. Lauwers, Colleye.

De familie van de Werve, alhier, bewaart het eigenhandig door Rubens geschreven kwijtschrift, dat aldus luidt :

« Ic onderschreven bekenne ontfanghè te hebben ut handen van mynheer Jaspar Charles de somme van seven hondert en vyftig gulden, tot volcomen betalinghe van een stuk schilderye door myne hand gemaeckt, staende in St. Franciscus kercke tot Antwerpen. Ende t'oirconde der waerheyt, hebbe ic dese quittancie geschreven ende onderteekent. Desen 17 may 1619. Pietro Paulo Rubens.

Een teekenstudiė voor twee van de voorgestelde moniken in Brit.Mus..
« Rubens n'a jamais été plus maître de sa pensée, de son sentiment et de sa main ; jamais sa conception n'a été plus sereine et n'a porté plus loin ; jamais sa notion de l'âme humaine n'a paru plus profonde ; jamais il n'a paru plus noble, plus sain, plus riche avec des colorations sans faute, plus scrupuleux dans le dessin des morceaux, plus irréprochable,ce qui veut dire plus surprenant dans l'exécution... Je vous jure que c'est inexprimablement beau... Page exceptionnelle

parmi les Rubens d'Anvers, et, qui sait ? dans l'œuvre de Rubens... Quand on a longuement examiné cette œuvre sans pareille, où Rubens se transfigure, on ne peut plus regarder rien, ni personne, ni les autres, ni Rubens lui-même ; il faut pour aujourd'hui quitter le musée. » Fromentin.

« Sein ergreifendstes Segenbild.... Den religiosen Ausdruck... so ergreifend er bei Rubens irgend vorkommen mag, wird man etwa in der « letzten Komm. » finden... Dieser geisterfüllte, noch jugendliche, nicht zurücksinkende, sondern sich vorwärts, dem Priester zuneigende Heilige ; diese sehnsüchtig herbeidrängenden Anwesenden, alle von tiefer innerer Bewegung ; dazu ausserordentliche malerische Eigenschaften, dies alles weist dem Werke in der berühmten Sammlung eine von allem sonstigen Rubens abgetrennte Stellung an, vermöge einer besonderen hohen Eingebung. » Jacob Burckhardt.
Basan 15 ; Voorhelm Schn. 41 ; Smith II, 29 ; Rooses, *Œuvre*, II 429, bl. 259.

306. De Opvoeding van Maria H. 1.93, B. 1.40. D..

Op een stoep van twee treden, leidend rechts naar een op vierkante zuilen rustende halle, en achterwaarts naar een steenen leuning waarboven een rozenhek uitsteekt, staat de jeugdige Maria in wit zijden kleed met blauwen sluier, houdend in de linke hand een open boek, naast de kloekgebouwde, roodgekleede, groenbemantelde Anna, die op een steenen bank gezeten, den linken arm om den hals van haar dochter legt. Verstrooid wendt deze het bekoorlijk blozend hoofdje van het boek weg en staart mijmerend in de ruimte. Achter Anna Joachim, in gelen mantel. Engeltjes zweven neder met een bloemenkroon.

Uit de kerk der Diskalsen alhier. Waarschijnlijk rond 1625, met medewerking van Th. van Thulden. Te Parijs 1794-1815. Hélène Fourment, met welke Rubens in 1630 zou trouwen, als Maria, doch ouder voorgesteld dan zij in 1625 werkelijk was.

Gegraveerd van Schelte a Bolswert, C. Waumans, A. Voet, Dossier, Sesone, J. Devaux, Langot, G. Mercier, H. Delpierre, A. Collette. — Smith IX, 26, vermeldt een schets die in 1842 in verzameling graaf Ashburnham voorkwam.

Smith II, 77 ; Rooses, *Œuvre*, I, 140, bl. 180.

« La plus charmante fantaisie décorative qu'on puisse voir ; un petit panneau d'oratoire peint pour les yeux plus que pour l'esprit, mais d'une grâce, d'une tendresse et d'une richesse incomparables, en ses douceurs.... (La Vierge est) un des plus délicieux portraits de femme que Rubens ait conçus et historiés en portrait allégorique et dont il ait fait un tableau d'autel. » Fromentin.

« La couleur a je ne sais quoi de tendre, de suave, de fleuri, de parfumé, dans les tons vaporeux de Murillo..., et toute l'exécution est légère, délicate, presque immatérielle. » W. Bürger.

307-311. *Het triptiek van Nikolaas Rockox, Jr.*

307. Thomas' Ongeloof H. 1.40, B. 1.22. Ht.

Middenstuk. — Het bovenlijf naakt, over heupen en dijen een rooden mantel, vertoont de rechtstaande Christus zijn wonde aan Petrus, Joannes en den meer naar achterstaanden Thomas. — Halflijfs, levensgr..

308. Nikolaas Rockox H. 1.45, B. 0.56. Ht.

Rechterluik. — Geboren 14. December 1560, gehuwd met Adriana Perez, 5. Sept. 1589, overleden 12. Dec. 1640. Rockox was eerste burgemeester van Antwerpen tot negenmaal toe. Hier voorgesteld op ongeveer 55-jarigen ouderdom.

309. Wapen van Rockox, op effen grond

Keerzijde van nr 308.

310. Adriana Rockox, geboren Perez H. 1.45, B. 0.56. Ht.

Linkerluik. — Zij overleed kinderloos 22. Sept. 1619.

311. Wapen van Adriana Perez, op effen grond

Keerzijde van nr 310.

Voltooid tusschen 1613-1615, was dit triptiek bestemd om, in de Minderbroederskerk, alhier, het grafteeken van Rockox en zijn gemalin te versieren. — Te Parijs 1794-1815.

Nr 307 is gegraveerd door J. Schmutzer, P. Spruyt, Le Villain, Delpierre. — Sm. II, 30, IX, 14; Voorhelm Schn. 432; Rooses, *Œuvre*, II, 346-350.

312. O. L. Vrouw met den Papegaai H. 1.63, B. 1.92. Ht.

Vóór een met klimop begroeide halle, rustend op massieve ronde zuilen, zit de H. Familie : in het midden Maria, met blauwen mantel over haar rood kleed ; rechts van haar, het linke been over haar knieën, de naakte Jezus, houdend in de rechte hand een appel ; links Jozef, goedige grijsaard, in geel overkleed. Een papegaai zit op het voetstuk van de zuil achter het knaapje. Achtergrond : landschap.

Uit Rubens' eersten tijd, rond 1614. Al de figuren van 's meesters hand alleen. Door den meester geschonken voor S. Lukaskamer en aldaar bewaard tot 1794 ; alsdan weggehaald door den huzarenluitenant Barbier ; van 1797 in de *Ecole centrale de Dessin*, later overgebracht naar het Muzeum.

Gegraveerd door Schelte a Bolswert.

Sm. II 83, IX, 29 ; Basan, 52 ; Voorhelm Schn., 120 ; Rooses, *Œuvre*, I, 215, bl. 291.

Een van de geliefkoosde onderwerpen van Rubens. Vergelijk met : Madrid, nr 1562 ; een plaat van Morghan naar een stuk dat vroeger Milord Clive, Londen, behoorde ; een stuk bij Schneider, Parijs ; zelfs voor zekere deelen met Madrid, nr 1560.

313. Christus gekruisigd H. 2.19, B. 1.22. D..

Op een somberen hemel lost af, in zilverachtige witheid, het lichaam van den Gekruisigde, die, het hoofd naar links gebogen en de oogen ten hemel, zijn *Consummatum est* uitzucht. Achtergrond : heel laag, Jeruzalem.

Vermoedelijk van rond 1610. Christus van 's meesters eigen hand ; het stadsgezicht van een leerling. Op kruishout onder de voeten van den Heiland : N. R.. Te Parijs 1794-1815. — Kopij te Bordeaux, nr 295, voortkomend van het grafteeken van Cornelis de Winter, Minderbroederskerk. Vergelijk verder met een stuk in Villa Albani,

Rome ; een gravuur van Paul Pontius naar een schilderij, door Rooses beschreven *Œuvre*, nr 291, II, bl. 87 enz..

Smith, II, 85 ; Rooses, *Œuvre*, II, 287, bl. 84.

314. De Drie-Eenheid H. 1.59, B. 1.52. Ht.

De H. Geest zweeft boven den Vader, die van het hoofd des op zijn knieën rustenden dooden Zoons, de lijkwade oplicht, terwijl links en rechts engelen de werktuigen der Passie vertoonen. Levensgr. fig.

Voltooid niet lang na Rubens' terugkeer uit Italië ; de doode Christus nagevolgd van Mantegna.

Tot 1794 in de kerk der Groote Karmelieten, Meir ; dan tot 1815 Parijs.

Gegraveerd door Schelte a B., Bernard Strauss, Flameng, enz.

Smith, II, 74 ; Basan, 123 ; Voorhelm Schn., 447 ; Rooses, *Œuvre*, I, 82, bl. 89.

315. Afdoening van het Kruis H. 1.25, B. 0.92. Ht.

Eenigszins gewijzigde verkleining van het groote tafereel uit de hoofdkerk. Werk van een leerling. Herkomstig uit de Portiuncula-kapel in de Minderbroederskerk, alhier. Te Parijs 1794-1815.

Rooses, *Œuvre*, II, bl. 108.

316-317. Twee Schetsen H. 1.04, B. 0.71. Ht.

Schetsen van de vóór- en achterzijde van twee zegebogen, opgericht bij de Antwerpsche *Munt, Arcus Monetalis*,ter gelegenheid van den zegepralenden intocht van Ferdinand van Oostenrijk, 1635.

Rubens leverde de ontwerpen evenzoo voor den zegenwagen als voor al de triomfbogen. Van Thulden graveerde ze voor het door hem zelf in 1641 uitgegeven werk van Kasper Gevartius : *Pompa Introitus Ferdinandi Austriaci, Hispaniorum Infantis, etc. in urbem Antverpiam*. — Smith, II, 103, 104.

318. De Zegewagen van Kalloo H. 1.03, B. 0.71. Ht.

Om de zegepraal, 21. Juni 1638 door den Kardinaal Infant Ferdinand te Kalloo bevochten, te herdenken, gelastte het Antwerpsche

Magistraat Rubens een zegewagen te ontwerpen, die bij de jaarlijksche kermisfeesten voortaan deel zou maken van den *Ommegang*. Deze wagen verkreeg den naam van *Laurea Calloana*.

Zie het onder n^r 316-317 genoemd werk van v.Thulden, bl. 173.

319. Christus beweend door Joannes en de heilige Vrouwen H. 0.55, B. 0.74. Ht.

Liggende op een over wat stroo uitgespreide lijkwade, rust de doode met den rug op de knieën van Magdalena, die rechts van hem neerhurkend, het blonde hoofd, van ter zij gezien, naar hem overbukt en haar lange haren uittrekt; achter haar de Moeder der Smarten, ondersteunend zijn schouder met de eene hand en een laatste maal zijn oogscheel oplichtend met de andere. Links Joannes en twee vrouwen, met, achter deze, de grafspelonk. Rechts, over een breedgeschetst landschap avonddroefheid.

Geheel van 's meesters hand, op het landschap en de bijzaken na, die, volgens Rooses, waarschijnlijk het werk van Wildens of van Uden, — niet van Fluweelen Breughel — zijn.

Voltooid 1614; faktuur van nabij verwant met die van *Vlucht naar Egypte*, Kassel.

« Une des belles pièces de chevalet du maître. » Rooses. « On sait combien les petits tableaux de Rubens sont rares; celui-ci est un vrai bijou. » W. Burger.

Rooses, *Œuvre*, II, 324, bl. 137.

Vroeger bij de familie Cornet de Grez; van deze vôór 1807 gekocht door den Antwerpschen kunsthandelaar Beeckmans, die het verkocht 1807 aan Baron Alf. Baut de Rasmon.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

706. Kasper Gevartius H. 1.195, B. 0.990. Ht.

Halflijfs, in een zetel vóór zijn met een borstbeeld van Marcus Aurelius versierde schrijftafel, wendt de stadssekretaris van Antwerpen (1593-1666) den toeschouwer het aangezicht toe. Hij schijnt even na te denken over den inhoud van eenige door hem zelf geschreven bladzijden, die hij nog in de hand houdt. — Levensgr.

Van rond 1628. Gegraveerd door Pauwel Pontius.

Eigendom van de familie Roose tot 1830. Alsdan in het bezit van den heer Filips Gillès de 's Gravenwezel, die, bij leven, het stuk aan het Muzeum vermaakte.

Rooses, *Œuvre*, IV, 958, bl. 186 ; Smith II, 892.

Erfgift Filips Arnold Lodewijk Jozef Gillès van 's Gravenwezel, 1874.

707. Christus gedoopt — H. 4.12, B. 6.73. D..

De H. Geest zweeft boven het hoofd van Christus, die, naast twee engelen, die zijn rood kleed dragen, van Joannes het doopsel ontvangt. In 't midden eenige boomen. Aan de andere zijde mannen, die zich ontkleeden en vrouwen met pasgeboren kinderen.

Tusschen 1604 en 1606 te Mantua geschilderd voor rekening van Vincenzo van Gonzaga, die het stuk voor de Jezuïetenkerk van Antwerpen bestemde. Na 1797 in zeer bedenkelijken toestand verkocht aan Italiaansche kunsthandelaars ; in Engeland 1810 en aldaar 300 gs. verkocht ; reeds vóór 1830 in het kabinet van Schamp van Aveschoot, Gent ; niet verkocht in veiling Schamp 1840 ; daarna in dat van Baron Loage, Rijsel, en eindelijk in dat van Jozef de Bom, Antwerpen. Deze laatste schonk het in 1876 aan het Muzeum.

Teekening van L. Vorsterman (?) in Louvre.

Gegraveerd door K. Onghena.

Smith II, 887 ; Rooses, *Œuvre*, II, 237, bl. 3.

Erfgift Jozef de Bom, 1876.

708. Een Edelman — H. 1.02, B. 0.72. Ht.

Levensgr., Kleine buste.

Waarschijnlijk uit 1625-1628. Veilingen de Fraula, Brussel, 1781, van Sacegem, ib. 1851. In deze laatste gekocht voor 11.000 fr. door graaf Cornelissen te Brussel en in de veiling van dezes nalatenschap 9.000 fr. verkocht. Daarna Gilkinet, Luik, 1863 ; eindelijk van Gravin Cornelissen gekocht voor 25.000 fr. 1878.

Gegraveerd door C. Spruyt en Ch. Raffet.

Rooses, *Œuvre*, IV, 1082, bl. 286.

709. Venus frigida

H. 1.425, B. 1.840. Ht.

Met enkel een doorzichtigen gazen sluier over haar roze naaktheid, hurkt Venus, op een roode draperij, vóór een met loof bewassen rots. Zij laat het hoofd weemoedig op de rechte hand rusten en houdt over haar linken arm een gazen sluier, die valt over den vóór haar op gelijke wijze neergehurkten Amor. Achter haar staat een sater, die, een overvloedshoorn in den rechten arm houdend, Venus schijnt te bespotten en de tong tegen haar uitsteekt. Links naar den achtergrond het in sombere tonen uitgevoerd landschap, waarin een stortbeek.

Get. op een steen, voorplan: P·RVBENS·F·
1·6·1·4

Het oorspronkelijk stuk was slechts 1.21 X 0.95 groot. Men heeft het, vermoedelijk in de XVIIIe eeuw vergroot en de bijgewerkte stukken door een onbekwame hand laten beschilderen.

Het oude gedeelte is geheel van Rubens' hand, volgens M. Rooses, en wel uit 1614.

Het stuk, dat veeltijds *Jupiter en Antiope* betiteld wordt, is eigenlijk een veraanschouwelijking van het spreekwoord : *Sine Baccho et Cerere frigat Venus* : honger en dorst doen de liefde bevriezen.

Tot 1791 in het bezit van de Weduwe van J. A. N. Peytier van Merchten, Antwerpen ; na den dood van deze dame beurtelings in het bezit van haar dochter, Mevrouw G. Ch. J. de Knijff, van Leonce de Knijff, alhier, en van Jozef Allard, Brussel. De erven van dezen laatste verkochten het stuk aan het Muzeum voor 100.000 fr. in 1888.

Gegraveerd door A. Sterck.

Smith II, 767 ; Rooses, *Œuvre*, III, 698, bl. 181.

« Durch die echte Bezeichnung besonders wichtig für das Studium des Künstlers, der dieses Gemälde nicht ganz allein, gemalt hat. » Bredius, *Zeitschrift für Bild. Kunst, 1888.*

Rubens (toegeschreven aan) :

710. Christus aanroepen ten gunste van arme Huisgezinnen H. 0.280, B. 0.415. Ht.

Schets. — Meer waarschijnlijk werk van een leerling, — misschien van van Diepenbeeck.

Rooses, *Œuvre*, II, bl. 209.

Eigendom van de burgerlijke Godshuizen.

Rubens (toegeschreven aan) :

711. Ridder Nikolaas Rockox H. 0.410, B. 0.317. Ht.

Borststuk, halfrond. — Even naar rechts gewend, bruin van baard en haar, in 't zwart met witten halskraag.

Zoowel om den leeftijd van den voorgestelde — hoogstens een 40-jarige, — als om de kleurbehandeling, achten wij, met Rooses, dat nr 711 het werk is van een meester, die het, vóór Rubens' terugkeer uit Italië, 1609, waarschijnlijk rond 1600 voltooide. Vroeger, maar ten onrechte, aan van Dijck gegeven.

Rooses, *Œuvre*, IV, bl. 242.

Eigendom van de burgerlijke Godshuizen.

Rubens (toegeschreven aan) :

712. De H. Dominicus H. 0.693, B. 0.545. D.

Eigendom van de burgerlijke Godshuizen.

766. Op Jacht H. 0.417, B. 0.38. Ht.

Grauwschets.

Gekocht van de erven Alvin, Brussel, 1892

781. De verloren Zoon H. 1.08, B. 1.560. Ht.

Eigenlijk een stalbinnenzicht. — Naast zijn dieren, die gulzig toeschieten op den trog, waarin de meid zoo juist de spoeling uitgiet, knielt, half naakt, de handen smeekend gevouwen, met betraande wangen, de rosse varkenshoeder. In den stal, waar, in 't midden, van vetheid glimmende

koeien liggen of staan, voeren bij kaarslicht twee schalken de onder den ruifel aan de kribbe gebonden boerenpaarden. Dwars door de travalie der koeien en door de open deur ziet men een schuur, een wagen, en twee paarden, die, na het dagwerk, den drenkput inrijden. Aan den horizon de gloed van den avond.

In de lijst van de door Rubens nagelaten schilderijen nr 169.

Hoorde opvolgenlijk toe aan mevr. Spangen, Antwerpen, 1771 ; Pieters van Aertselaer, 1781 ; Stier van Aertselaer tot 1822 ; verkocht door J. Smith 1823-24 ; in 1836 in het bezit van W. Wilkins ; 1838 van Farrer ; dan, spoedig daarna, en tot 1880 toe, bij André Fountaine te Narford. In 1894 gekocht voor het Muzeum van den kunsthandelaar Gauchez, Parijs, 45.000 fr..

Gegraveerd door Schelte a Bolswert. — Smith, Cat., II, 804, IX, 205 ; Rooses, *Œuvre*, II, 260, bl. 38.

« Ist es als Genre, — als Tierbild, als baulicher Anblick, als Stilleben von allerlei Gerät auf zu fassen ? Rubens, welcher all dieser Terminologie gespottet haben würde, malte vor Allem, wie ihn der Geist führte und es wurde ein Ganzes von seltenster Art. » (J. Burckhard).

802. Minerva treft de Tweedracht H. 0.650, B. 0.515. D..

Schets.

Gekocht veiling Valentin-Roussel, 1900.

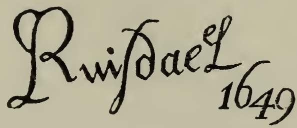
Ruysdael (Jakob van)

landschappen, etsen. — Holl. Sch. — Geboren 1628 of 1629 Haarlem, gevormd onder invloed van zijn oom Salomon en misschien vroeger van Cornelis Vroom ; meester in het gild Haarlem 1648, van af 1657 Amsterdam tot 1681 ; begraven in zijn geboortestad 14. Maart 1682.

320. Landschap H. 0.51, B. 0.66. Ht.

Links, achter een verhevenheid van den grond, waarop, omgeven door lager geboomte, een eik verrijst, een

boerenwoning : een weg, waarop een man en een vrouw staan te praten, leidt langs dit heuveltje naar een tweede boerenhuis in de schaduw van een breedgekruinden eik. Rechts een stuk onbebouwd land met wat struiken. Blauwe lucht, waarop in het verschiet een kerktoren en boomen uitkomen.

Geteekend rechts beneden :

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

713. Waterval, Noorwegen H. 0.665, B. 0.525. D..

Schuimend bruist het water van het middenplan, rechts, hier en daar over rotsklompen, naar links. Rotsen met pijnboomen en eiken verheffen zich op de andere zij. Achtergrond, links, een boerenhuis, en op eenigen afstand een drietal mannen.

Geteekend beneden links :

Veiling Roëll-Hodson, Amsterdam, 1872.

714. Storm op Zee H. 0.498, B. 0.797. D..

Het stukje vertoont, op een linksdrijvenden baal, het monogram :

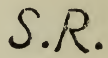
Volgens Bredius : « Zweifellos von der Hand des Amsterdamer Marinemeisters Claes Claesz Wou, thätig um 1620-1640. »
Gekocht, 1880.

Ruysdael (Salomon van),

landschappen. — Holl. Sch. — Geboren rond 1600 Haarlem, aldaar meester in S. Lukas 1623, gerijpt onder invloed van Esajas van de Velde en Jan van Goyen en in zijn geboortestad begraven 1. Nov. 1670.

321. Bij stil Water   H. 0.243, B. 0.318. Ht.

Een visscherssloep en een boot, waarin een vijftal menschen, varen uit; verscheidene andere vaartuigen maken aanstalten om te vertrekken. Achtergrond, rechts, een dorp en een landtong, waarop netten te drogen hangen. Meeuwen op de grijze lucht.

Geteekend :

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

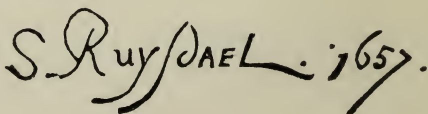
751. De Veerpont   H. 0.79, B. 0.75, D..

Beladen met een met twee paarden bespannen speelwagen met een gezelschap van drie heeren, evenveel dames en een paar kinderen, een drietal koeien met den koewachter en verder nog drie heeren, glijdt de pont, zacht, van rechts naar links over de stille rivier. De oever, rechts, hier en daar met inhammen, is met boomen begroeid ; in het verschiet een kerk.

Veiling Georg Stange (Lübeck), 1879, te Keulen.

Gekocht van gebr. Bourgeois, Keulen 1879.

Geteekend op rand van de boot :

Sallaert (Antoon),

optochten, gildestukken, portretten, tapijtpatronen. — Vl. Sch. — Geboren rond 1590 Brussel, leerling van Bourdeau, vrijmeester 1613, deken 1633 en 1848; † aldaar na 1647.

716. De fransche furie H. 1.661, B. 2.309. D..

Op 17. Januari 1583 poogde de hertog van Anjou en Alençon, François de Valois, die op 19. Febr. 1582 alhier met grooten luister als hertog van Brabant was ontvangen, de door Calvinisten geregeerde stad met geweld te onderwerpen. Zonder onderscheid van belijdenis verdedigden de poorters hun haardsteden en verijdelden den aanslag.

Eigendom van de Stad.

Schalcken (Godfried),

genre, vooral lichteffekten, portretten, etsen. — Holl. Sch. — Geboren 1643 Made (Geertruidenberg), leerling van Samuël van Hoogstraten en Geeraard Dou, werkzaam te Dordrecht, een tijd in Engeland (na 1662), en van af 1691, volgens anderen 1698, te 's Hage, waar hij † 16. Nov. 1706.

324. Twee Levenstijden H. 0.32, B. 0.275. Ht.

Naast een tafel, bedekt met een sierlijk tapijt, staat een langgebaarde schamel gekleede ouderling, met een haren muts op, houdend in de rechte hand een zangboekje, en latende de ander rusten op het oor van een wijmen mandje; een knaap in een even sjovele bruine plunje en met vilten hoed, houdt de vingers van de rechte hand in den mond en de linke op dezelfde mand.

Get. en gejaarmerkt: *G. Schalken fec. 1673*

Gekocht door Baron A. Baut de Rasmon van den kunsthandelaar Beeckman, Antwerpen, 1800.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Schoevaerdts (Matthias),

landschappen, dorpskermissen. — Vl. Sch. — Vermoedelijk geboren rond 1667 Brussel ; leerling van Adr. Fr. Boudewijns ; vrijmeester 1690 ; deken 1692. Medewerker van Boudewijns en van Arthois.

717. **Antwerpen van den Scheldekant gezien** H. 0.831, B. 2.159. D..

Verzameling van het Stadhuis.

Schut (Cornelis),

godsd. onderwerpen, etsen. — Vl. Sch. — Gedoopt 13. Mei 1597 Antwerpen ; leerling van Rubens, waarschijnlijk ook nog nadat hij omtrent 1618 vrijmeester was geworden ; † 30. April 1655.

326. **Portiuncula** H. 3.39, B. 2.48. D..

Aan de rechte hand haars Zoons op een door engelen omzweefden wolkentroon, reikt de Maagd den vóór haar knielenden Franciscus van Assisi den aflaatbrief, gezeid *Indulgentia plenaria portiuncula.* Boven haar de Vader met den wereldbol in zijn hand. Beneden, voorplan, knielen een man en een vrouw ; links van deze verslaat een kleine speelsche kinderengel een monsterachtigen duivel. Rechts het bovenlijf eener vrouw ; achtergrond, beneden, kleinere figuren. — Levensgr. fig. in de hoofdgroep.

Uit de kapel van de familie Franco y Feo, Minderbroederskerk, alhier.

327. **Sint Joris onthoofd** H. 3.75, B. 2.92. D..

Aan al het aardsche ontheven en ongevoelig voor foltering, knielt, met enkel een witten doek om den middel, de heilige

op de voorlaatste trede van een trap, die tot een heidenschen tempel opvoert. Achter hem de beul, het zwaard getogen, en twee mannen, zeker wijsgeeren, die hem met heftige gebaren willen overreden, te gehoorzamen aan de bevelen van een personage, die, in volle wapenrusting, rechts, achter beulsknechten en soldaten en even vóór een ruiter met een vaan te paard zit. Het beeld van Apollo verrijst op een rond voetstuk achter hem. Uit den hemel dalen engelen neder ; links twee kleine knapen met een hond.

Gegrav. door Rumoldus Eyndhoudts. Tot 1798 op het outaar van den jongen Voetboog in de hoofdkerk.

328. **De Zuivering van Maria** H. 2.57, B. 2.00. D..

In het voorhof van een tempel in Renaissance-stijl, waarin men, achteraan, de Ark des Verbonds (een tent) en de kandelaar met zeven armen kan zien, biedt de geknielde Maria het Kindje aan den Hoogepriester, die met gevolg van priesters en levieten haar te gemoet kwam. Achter haar staat Jozef, links de profetes Anna en een andere vrouw.

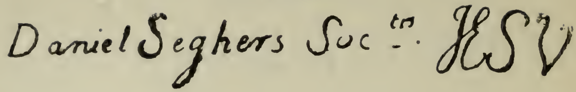
Uit de Mechelsche Augustijnenkerk.

Seghers (Daniël),

stillevens, vooral bloemen. — Vl. Sch. — Gedoopt 6. Dec. 1590 Antwerpen ; — niet van protestantsche, maar van Roomsche ouders geboren ; leerling niet van zijn vader, Peter, die koopman in zijdelakens was, maar alleen van Fluweelen Breughel ; vrijmeester 1611 ; in 't noviciaat der Orde van Jezus 10. December 1614 ; op kunstreis in Italië als geprofest Jezuïet ; † Antwerpen 2. Nov. 1661.

Van Dijck, van Thulden, Schut, Brouwer, Teniers, zelfs Rubens stoffeerden met figuren of anderszins zijn bloemstukken. Zijn leerlingen waren J. D. de Heem, Gillemans, van Thielen, Verendael, enz..

Hij teekent :

329. De H. Ignatius H. 2.98, B. 1.89. D..

De stichter van de Orde van Jezus, halflijfs, te midden van een reusachtigen bloemenkrans, aangebracht op een gebouw in den door Rubens in de mode gebrachten stijl. Boven hem dragen eenige engelen een bloemenkroon.

Het levensgr. figuur is van Schut. Uit de St. Ignatiuskapel in de voormalige kerk van het profeshuis S. J. alhier.

330. De H. Maagd H. 0.75, B. 0.31. Ht.

Met het Kindje op den arm in een lijst, waarvan de ornamenten als omvlochten zijn met bloemen.

Volgens v. Frimmel, *N. Folge*, II 69, van Lievens en van den Eck. Uit het voormalig paleis der Antwerpsche Bischoppen.

331. De H. Theresia H. 1.27, B. 0.96. D..

Gekocht 1870 Brussel.

803. Een Mansportret in een Bloemengirlande H. 0.839, B. 0.595. Ht.

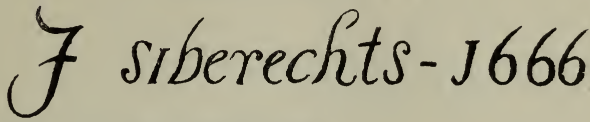
Het keurig-gedane portret wordt toegeschreven aan Gonzales Cocx. Geschonken door Nicholas Robert Roskell, Londen, 1900.

Siberechts (Jan),

landschappen, dierstukken, binnenzichten van hoeven. — Vl. Sch. — Geboren 29. Jan. 1627 Antwerpen, leerling van zijn vader den beeldhouwer Jan, vrijmeester als kunstenaarszoon in 1649, sedert Zomer 1672 Londen en vermoedelijk † in Engeland 1703.

332. Franciscus van Assisi predikt voor de Dieren H. 2.30, B. 3.12. D..

Get. en gejaarm. :

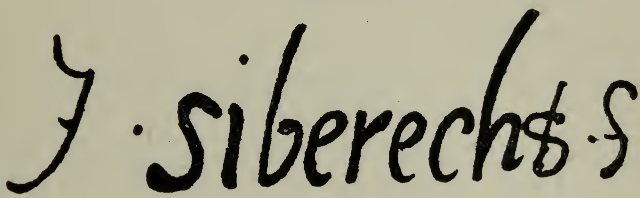

Uit de Mechelsche Minderbroederskerk.

804. Het Wed H. 1.210, B. 1.050. D..

Zijlings te paard, rijdt een boerin haar tweewielige kar in den drenkput, waarin ook een koe is komen baden. Ringsom geboomte.

Geteekend :

Gekocht van Gauchez, 1900, Parijs.

Smits (Frans Marcus),

portretten. — Vl. Sch. — Geb. 1760 Antwerpen, leerl. van Bernard de Quertenmont, ongehuwd alhier † 15. Maart 1833 in 's koningskamer St. Elisabeth-gasthuis.

333. Willem Jakob Herreyns H. 0.62, B. 0.53. D..

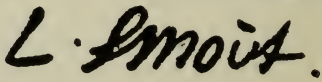
Halflijfs, op gevorderden leeftijd met het palet in de linke hand.

Gekocht 1854.

Smout (Lukas), de Jonge,

zeestukjes. — Vl. Sch. — Zoon van historie- en portretschilder Lukas I (1620 —, meester 1653, — † 1674); gedoopt 27. Febr. 1671 Antwerpen; in de leer bij van Minderhout 1686; ongehuwd † kort 8. April 1713. Werken uiterst zeldzaam: één te Antwerpen, twee te Schwerin.

718. **Het Strand te Scheveningen** H. 0.365, B. 0.450. D..

Geteekend:

Geschonken door D. Franken Dz., Parijs, 1889.

Snayers (Peter),

veldslagen, jachten, landschappen, stadsgezichten. — Vl. Sch. — Gedoopt 24. November 1592; leerling van Seb. Vranckx; vrijschilder 1613; vestigde zich Brussel 16. Juni 1628, werd er lid van S. Lukasgilde en had er tot leerling Adam Frans van der Meulen; † er 1667. — Hofschilder van Aarsthertogin Isabella, van den kardinaal-infant Ferdinand, van aartshertog Leopold-Wilhelm. — Meer dan 50 van zijn schilderijen, o. a. te Weenen (17), Madrid (15), Dresden (5), Turijn (5), Brussel (4), verhalen de geschiedenis van den Dertigjarigen Oorlog. — Brussel bezit 7 van zijn werken. Eén daarvan, nr 429, stelt mede den slag van Kalloo voor.

805. **De Slag van Kalloo** H. 1.968, B. 2.706. D..

21 Juni 1638. — Zie Mertens en Torfs V, 438.

Zie Rubens nr 318.

Verzamelingen van het Stadhuis.

747. **Plechtige Intrede van den Prins-kardinaal Ferdinand van Oostenrijk te Antwerpen, 17. April 1635** H. 0.479, B. 0.629. Ht.

Een variante van nr 757 door v. Thulden. Zie Rubens, nrs 316 en 317 ; v. Thulden nrs 757 en 823 ; en vooral *Pompa introitus Ferdinandi Austriaci, Hispaniorum Infantis... enz. in urbem Antverpiam,* Joan. Meursius, 1641. — Vroeger ten onrechte aan P. Snijers toegeschreven.

Verzamelingen van het Stadhuis.

Snellinck (Jan), of van Snellinck,

godsd. tafereelen, veldslagen, belegeringen. — Vl. Sch. — Geboren Mechelen 1549, al vroeg en zeker vôór 10. Juli 1574 Antwerpen, † aldaar 1. Oktober 1638.

334. **Christus tusschen de twee Boosdoeners** H. 2.74, B. 2.29. Ht.

Links beneden het wapen van Octaviaan Michaelis, die het stuk voor een of ander kerkoutaar liet uitvoeren : « Octavianus Michaelis D. D. »

Geteekend en gejaarmerkt, links, voorplan :

JVAN SNELLINCK·
·1·5·9·7·

F. J. v. d. Banden leest, misschien terecht, *Joan Snellinck 1597.*

Tot 1847 eigendom van L. Smets-Steenecruys, Mechelen ; dan, tot 1860, bij een Antwerpschen schilder ; in 1860 in openbare veiling gekocht door P. Th. Moons-van Stralen, die het aan het Muzeum schonk.

Snijders (Frans),

dierstukken, stillevens. — Vl. Sch. — Gedoopt 11. November 1579 Antwerpen ; leerling aldaar van Pieter Breughel II, den Helschen, sedert 1593 en van H. van Balen ; vrijmeester 1602 ; Italië 1608-1609 ; Antwerpen terug 1609 ; en er † 19. Augustus 1657. — Van Dijck schilderde tot tweemaal zijn portret. Voorname werken Parijs (13), Brussel (7), Weenen (7).

335. Zwanen en Honden H. 1.36, B. 1.95. D..

Opgejaagd door twee jagershonden, die hen rechts van tusschen de hooge waterbiezen aanblaffen, maken twee machtige zwanen, de vleugelen uitslaand, met dreigenden open snavel zich gereed tot verweer. Verscheidene eenden vliegen krijschend henen. — Levensgr..

Geschonken door Baron Fil. Ant. de Pret de Terveken van Antwerpen 1819.

336. Stilleven H. 1.17, B. 1.04. D..

Op een gedeeltelijk met een ammelaken overdekten disch in berekende schilderachtige ordeloosheid door en op elkaar haar- en pluimwild, een pauw, groenten, een kreeft en keukengerief.

Geschonken door Baron Fil. Ant. de Pret de Terveken van Antwerpen 1819.

719. In den Vischwinkel H. 2.017, B. 3.370. D..

Uit een koperen ketel giet de nog jonge vischverkooper allerlei visch en aal in een op schragen staande kuip, rechts waarvan op een logge houten tafel een menigte groote en kleinere visschen en schaaldieren opgestapeld zijn. Aan den muur, daarachter, hangen haringen en moken zalmen en een groote vloot. Op den voorgrond, op een mand vol oesters, staat een kat, waar tegen een zeeleeuw zich boos

maakt, terwijl een zeehond, die over een schildpad heenglijdt, het beproeft een hapje meester te worden. Achter den verkooper een breede kade en visscherssloepen.

Door enkelen als van van Es beschouwd. — Herinnert zeer aan n^{rs} 2148 en 2145 Louvre, en aan n^{r} 1082, Belvedere. Ook dit laatste stuk hield men vroeger voor Jak. v. Es, met figuren van Jordaens.

Erfgift Max. van den Bergh 1873.

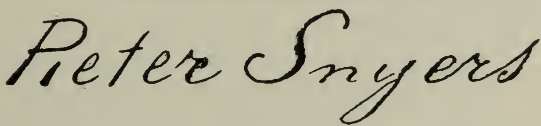
Snijers (**Pieter**), bijgenaamd **de heilige,**

genre- en bloemstukken, landschappen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren Antwerpen 30. Maart 1681, leerl. van Alex. van Bredael 1694, vrijmeester 1707, † alhier 4. Mei 1752. — Eenigen tijd Londen. Gaf kosteloos onderricht in de Akademie van 1741 tot 1752.

337. **Het Vogelnest** H. 0.68, B. 0.86. D..

Op den voorgrond rechts een waterplas, waaruit hooge listoortsen en irissen opschieten, en waarin een eendje en een paar kikkers zwemmen ; aan een boomtak hangt een nest, waarin een vogel broedt ; het mannetje zit daaronder op een takje. Links groeien, even vóór een kantje, distels en winden : zwammen liggen op een hoopje. Achter het kantje toont een knaap aan een kleiner kind het vogelnest. Achtergrond bergen met kasteelen.

Geteekend beneden links :

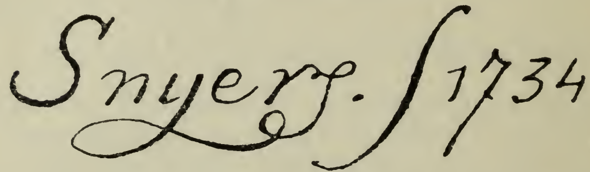
Gekocht door de Akademie in het sterfhuis van W^{e} P. Snijers 1763 en daarna in de Kamer der bestuurders opgehangen.

821. **Stilleven** H. 0.793, B. 0.630. D..

Voorgrond perziken, peren, pruimen en aan een tak ongemeen dikke krieken, een fazantenhoen en een kleinere

vogel. Daarachter, op een steen, een groote appel, een paar takken stekelbessen, een doode patrijs en een korhaan, die bij middel van een touw is opgehangen aan den tak van een boom. Achtergrond : een log gebouw in een nog al donker landschap.

Geteekend, rechts op een steen :

Geschonken door Paul Leroi 1902.

835. **Stilleven** H. 0.790, B. 0.632. D..

Geteekend rechts op een steen : *P. Snijers.*

Geschonken door Paul Leroi, 1904.

Sporkmans (Huybrecht),

gedoopt 13. Okt. 1619, Antwerpen, vrijschilder 1640-41, deken 1658, begraven 14. Augustus 1690. Onderging tegelijk den invloed van Rubens en Jordaens.

720. **De Stad Antwerpen smeekt Keizer Ferdinand de Schelde opnieuw te openen** H. 2.82, B. 7.32. D..

Antverpia, neergeknield aan den voet van het steenen podium, waarop de vorst, in volle wapenrusting, met den wereldbol op den knie, een heraldieken keizerlijken adelaar achter en een levenden arend onder zich, ten troon zit, steekt, naast den in diepen slaap gezonken en aan handen en voeten gekluisterden Scaldis,de geboeide handen smeekend op en bidt Ferdinand het rekwest te aanvaarden, dat de grijze gouverneur der Kathol. Nederlanden hem ter hand stelt in gebogen houding. Achter dezen de genius

van de scheepvaart, toonend met de hand, rechts, de op twee rijen staande, geheel in 't zwart gedoste, met meer dan gelatenheid toekijkende bestuurleden van het Schippers- en Visschersambacht. Links verdrijft Mercurius den met zwaard en toorts gewapenden Oorlog, terwijl op vleermuisvleugelen de genius der vernieling heenvliegt.

Geteekend : HVBERTVS SPORCKMANS PINXIT

De in ons nr 720 voorgestelde landvoogd schijnt, te oordeelen naar zekere gelijkenis met de bekende buste nr 701, Antw. Muzeum, Lodewijk van Benavides, markies van Caracena te zijn. Deze trad echter af in 1664. Indien het stuk in 1677 voltooid werd, zooals blijken zou uit een datum, dat de archivaris v. d. Br. zegt er vroeger op gelezen te hebben, zou daaruit af te leiden zijn dat de landvoogd is Carlos de Gerrea, hertog van Villa Hermosa, graaf van Luna. Meer waarschijnlijk echter is het aartshertog Leopold-Wilhelm, gouverneur van 1647 tot 1656.

In de Schipperskamer tot 1859 ; van dan af eigendom van de Stad.

Spranger (Barthel),

godsd., hist. en allegorische onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren rond 1646 Antwerpen, aldaar leerling van Jan Mandyn en van Fr. Mostaert (1557. v. Mander) ; later Parijs en Rome ; in deze laatste stad in dienst van Paus Pius V ; daarna Duitschland aan het hof van Max I, Weenen, en van Rudolf II, Praag ; † Praag 1625 of 1627.

721-725. — Drieluik.

721. Laat de Kleinen tot mij komen H. 1.60, B. 1.85. Ht.

Jezus staat, de handen uitspreidend over de hoofden van twee kleine naakte knaapjes, op een verhevenheid, rechts, in een op ronde zuilen rustend gebouw, terwijl een zestal meest jonge moeders, een ouderling en een jonge man met naakten torso, achter, naast en vóór hem op hun beurt wachten, om hem hun kinderen toe te leiden. Achtergrond

een open halle, waarin een drukke menigte vergaderd is. — Half levensgr..

Zie voor nrs 722-725, « Antwerpsch Meester rond 1615 », bl. 187.

Eigendom der Burgerlijke Godshuizen.

Stalbemt (Adriaan van),

landschappen. — Vl. Sch. — Geb., volgens zijn vriend, Corn. de Bie, 12. Juni 1580 ; te Middelburg, waarheen zijn familie was uitgeweken, tot 1610 ; alsdan vrijmeester alhier en eenigszins onder invloed van Fluweelen Breughel ; in 1633 tien maanden lang Londen ; deken van het Lukasgild 18. Sept. 1617 en † alhier 21. Sept. 1662. Begraven, als protestant, Putte. Van Dijck schilderde zijn portret, later door Paulus Pontius op koper gegraveerd.

469. **Landschap met fabelen** H. 1.31, B. 1.70. Ht.

In een paradijsachtig landschap slaapt, in de schaduw van breedstammige en hooge boomen een stil water, weerspiegelend in schemerachtigen diepschijn het bosch en den hemel daarboven. Een houten bruggetje verbindt, links, den eenen oever met den anderen, waar in een soort van dreef de fabel van den beer en de twee jagers zich afspeelt. Meer naar het voorplan, rechts, in een zonnige wei, huppelt een halfdozijn hazen; op het voorplan verslindt een vos zijn prooi ; hoog in de takken van een boom zit een adelaar op zijn nest, met een lammetje in den snavel. Links vooraan vergast een kraanvogel zich aan kikkers ; in een boom maken twee katten jacht op vogelen ; achteraan in heldere blauwte een paar huisjes en veraffe bosschen.

Geteekend en gejaarmerkt, links beneden :

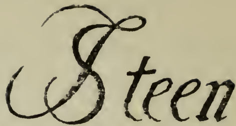
STALBEMT f 1620

Geschonken door Artibus Patriæ.

tooneelen uit het volksleven, enkele godsd. tafer. en portretten. — Holl. Sch. — Geboren rond 1626 Leiden en aldaar student 1646 ; leerling van Nik. Knupfer (Utrecht), wellicht van Adr. v. Ostade (Haarlem) en zeker van zijn schoonvader Jan van Goyen (den Haag) ; meester aanvaard in zijn vaderstad 1648 ; 's Hage van 1649 tot 1654 ; Haarlem van 1661 tot 1669 ; † Leiden 3. Februari 1679. Het Rijksmuzeum bezit 20 werken van zijn hand ; 19 zijn geteekend J.Steen, met J en S ineen.

338. Simson beleedigd door de Filistijnen H. 0.66, B. 0.83. D..

Simson, wiens lange Nazareeër-lokken zooeven onder de schaar neervielen, zit, aan handen en voeten geboeid, op den rechten knie in het midden van een klassiek paleis, waarin, rechts, aan den voet van een soort inwendig perron, waarop een krijgsman en een viertal heeren en lager nog twee bazuinblazers zichtbaar zijn, omgeven van Filistijnsche grooten Delila aan een tafel zit, waarop een oude vrouw, haar dwene, zich de verraadspenningen laat voortellen. Links achter de schoone staat, op zijn degen leunend, een officier, met onverholen voldoening toeziende hoe een soldaat den Rechter Israëls met den sabel bedreigt, terwijl een afschuwelijke nar hem een zotskap opzet, twee kleine kinderen lachend aan zijn voetboeien trekken en een afzichtelijke dwerg, met een jongen vaandrig naast zich, met een hellebaard naar hem steekt. Achter deze groep spottende en elkaar toeroepende Filistijnsche grooten en soldaten. Boven Delila, op het voetstuk van een kolom, een Amor met gebroken boog en pijl. Rechts, voorgrond, een prachtig tapijt over een soort van rustbed. Achtergrond : door twee zuilbogen een vrij leelijk gebouw en wat boomen.

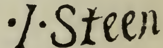
Geteekend, voorplan, rechts :

Gekocht door Baron Baut de Rasmon, 1794, van Spruyt. Gent. — Van Westhreene, *Jan Steen*, vermeldt een werk dat met het onze vrijwel overeenstemt en dat in 1719 in de veiling J. van Hoek, Amsterdam, 1825 in een andere, en 1856 in de verzameling J. Taylor voorkwam.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

339. **Huwelijksfeest** H. 0.44, B. 0.61. Ht.

In een ruime huiskamer, die met twee getraliede ramen weerszijden van de open deur uitzicht geeft op een boomrijken tuin, slaan twee bejaarde en eenigszins aangeschoten mannen een flikker met een witgekapte vrouw, achter welke, even vóór den schouwmantel, een vedelaar op een stoel staat. Links, aan een zindelijk gedekte tafel, zitten, aan deze zijde een jonker met een hoogen vilt op, dragend over zijn grijzen kolder een rijken gelen mantel, — ongetwijfeld de bruidegom, — aan de andere een gezonde poorteresse, die met op de tafel gevouwen handen naar het jonge heerschap luistert, en een in het zwart gekleede oudere vrouw, die de hand op het buikje houdt van een zwaarlijvigen smulpaap, die rechtstaande een grooten romer naar binnengiet. Tusschen dit heerschap en de luisterende vrouw ziet men het zalige, onnoozele gezichtje der bruid. Rechts, boven een laag trapje, kijkt een man door de halfopen deur binnen, terwijl een aardig dienstmeisje een tinnen nachtpot van den hang neemt ; beneden haar *hermeet* een jonge feestgezel het genotene.

Get., links, op een bankje naast den trap :

Smith, *Cat.*, nr 52. — W. Bürger : *Peinture exquise.*

Vroeger kab. Erard, Parijs ; later in dat van v. d. Schrieck, Leuven, Van dezen gekocht, 1861, voor 11.880 fr.

Stramot (Nikolaas),

portretten. — Vl. Sch. — Geboren Antwerpen (?), leverde teekeningen voor de in 1692 verschenen *Topographia historica Gallo-Brabantiae* van Baron Jakob Le Roy en de 1694 in 't licht gegeven *Castella* et *proetoria nobilium Brabantiae* van denzelfden.
N^{r} 340 is het eenige bekende werk van den kunstenaar.

340. **Frans van Sterbeeck** H. 1.33, B. 1.04. D.

Hij bladert met de linke hand in Dodoens' *Cruydtboeck* en wijst er op met de andere. Zijn wapen rechts. Op het voetstuk van een zuil, achtergrond : Æ^{tis} 62.

Geteekend en gejaarmerkt op de plint van de zuil :

N Stramot F.
1673

De kruidkundige en bouwmeester van Sterbeeck werd gedoopt te Antwerpen 17. Nov. 1630 ; ontving de eerste priesterwijding 29. Mei 1654, de laatste 18. Sept. 1655. Hij overleed 1693.

Gekocht 1861 openbare veiling Antwerpen voor 232 fr.

Succa (Jonker Anthonio da),

portretten. — Vl. Sch. — Van voornamen Italiaanschen adel, geboren Antwerpen waarschijnlijk vóór 1580, vrijmeester 1598, gehuwd 3. Augustus 1599 met freule Magdalena de Cocquiel, vereerd met den titel van « portret-stamboommaker der Aartshertogen », † 7. Sept. 1620.

652. **Een jonge Prins van het Huis van Spanje** H. 1.82, B. 1.12. D..

Vermoedelijk Filips III. — In gele kleedij, met, op den rijk geborduurden kolder, een witten pijpjeskraag draagt hij het ordelint van het Gulden Vlies. Naast hem op een tafel zijn ijzeren handschoenen en zijn met een grooten vederbos versierden helm.

Eigendom van de Stad.

Swart (Jan), gezeid van Groningen,

godsd. onderwerpen. — Ned. Sch. — Geb. omstreeks 1469 Groningen, rond 1522-23 Gouda werkzaam, « op den tijt dat Schoorel quam uyt Italien, dat welck geschiede ontrent het Jaer 1522 oft 23 » (K. v. Mander); reisde in Italië (K. v. M.), doch ontwikkelde zich voornamelijk onder den invloed van Lukas van Leiden, aan wien verscheidene van zijn schilderijen werden toegeschreven ; † rond 1535 Autun. Zijn werken zijn zeldzaam.

207. **De Aanbidding der Wijzen** H. 0.780, B. 0.953. Ht.

Vroeger aan Lukas toegeschreven, doch als «betwist» in al de vroegere uitgaven van het kataloog. « Tableau très abîmé, » zegt Hymans ; « mais attribution incontestable.» Ludwig Scheibler eerst en G. Glück daarna erkenden het voor een werk van Jan Swart.« Ein interessantes, wichtiges Werk dieses Meisters, vielleicht nicht ganz vollendet », schreef mij laatstgenoemde geleerde.

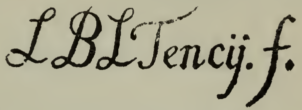
Erfgift Baron van Ertborn.

Tency (Jan Baptist J.),

zeestukken. — Vl. Sch. — Bloeide 1788-1793. Bewaard bleven vier in het Nederlandsch gestelde kwijtschriften van zijn hand, doelende op levering aan Baron Baut-de Rasmon van een aantal zeegezichten.

343. Storm op Zee H. 0.52, B. 0.79. Ht.

Links, niet ver van eenige kale rotsen, beproeft een zeeman een schipbreukeling te redden, die zich in een reeds half verzonken schuit bevindt. Een andere schipbreukeling spant al zijn krachten in, om zich aan wat planten eener nabijgelegen rots op te werken, terwijl wat verder naar het midden een derde, van wien men slechts hoofd en voorarm zien kan, maar de rots zwemt. Meer zeewaarts ontwaart men een ontredderd schip, door de woeste baren heen en weer geslingerd. Rechts, niet ver van een soort van tafelberg, ziet men een met geredden gevulde schuit. Verder worstelt een driemaster met de onstuimige golven. Daarachter een lichttoren. Bliksemschichten haken neer uit de zwartbewolkte lucht.

Geteekend voorplan rechts :

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Teniers (David), de Jonge,

tooneelen uit het volksleven, stillevens, landschappen, portretten, etsen. — Vl. Sch. — Gedoopt 15. December 1610 Antwerpen, leerling aldaar van zijn vader David, den Oude ; meester in 1632 ; Brussel gevestigd 1650 als schilder van groothertog Leopold-Wilhelm en aldaar † 25. April 1690. Hij werd 1663 benoemd tot Bestuurder van de Antwerpsche Akademie. — Niet minder dan duizend werken van zijn hand zijn bekend. De gewichtigste reeksen te S. Petersburg (39), Madrid (52), Louvre (36), Londen (16), Frankfort (11), Berlijn (8), Brussel (8), Weenen (15). Hij teekende in zijn vroegsten tijd *Tenier* (o. a. nr 866 B. Berlijn uit 1634) ; later met een kleine T in een groote D (zie nr 346), ook D. TENIERS en DAVID TENIERS.

344. Gezicht in Vogelvlucht van de Stad Valencijn H. 1.73, B. 2.04. D..

Gemaald tot aandenken aan het ontzet van deze stad in 1656 door de Spanjaards, aangevoerd door Don Juan van Oostenrijk en den grooten Condé, ten nadeele van twee Fransche legerafdeelingen onder Turenne en la Ferté.

Meer een plattegrond dan een landschap, vertoont nr 344 links en rechts van het plan der Stad de wederzijdsche positie van de oorlogvoerende partijen en verder de wapens van Spanje en de allegorische figuur van Valencijn, de portretten van Filips IV, Don Juan, Condé en andere legeroversten.

Geschonken in 1823 door Z. M. Willem I, koning der Nederlanden.

345. Vóór de Kroeg H. 0.37, B. 0.49. Ht.

Vóór een plattelandsche herberg, waarvan de waardin met een steenen bierkruik in de open deur verschijnt, staan of zitten een vijftal drinkebroeders rond een ton, rookend, proevend, zwetsend. Een zesde staat, achter deze groep, met het aangezicht naar den muur toe. De linke helft geeft uitzicht op een dal, waarin een rivier vloeit, die juist op het voorplan links een bocht beschrijft en verder een kasteel bespoelt, dat te midden van boomen aan den voet staat van met bosschen bedekte rotsen, waarop een tweede slot verrijst. Achtergrond, hooge en nog al platte bergen en de nog vrij helle vooravondhemel.

Geteekend beneden, niet ver van 't midden :

·D·TENIERS·FEC·

Grav. van Jacques Philippe Lebas met het opschrift *Sixième vue des Flandres*.

Gekocht veiling Schamp van Aveschoot, Gent, 1840.

346. 's Morgens H. 22, B. 0.16. Ht.

Terwijl, voorplan, een boertje twee van zijn standgenooten den weg schijnt te wijzen, naderen op het middenplan, drie

andere tot een gebouw, waar reeds een vierde binnentreedt. Heldere hemel over het landschap.

Geteekend beneden links : DT·F

Gekocht 1855 tegelijk met nr 347 voor de globale somme van 4000 fr.

347. Namiddag H. 0.22, B. 0.16. Ht.

Drie dorpelingen hebben hun netten uitgeworpen in de wallen van een oud slot, over de valbrug waarvan een in een rooden mantel gehuld heer zooeven naar buiten schreed. Rechts toonen drie van hun gezellen aan een vierden den reeds in een kuip bijeengebrachten visch.

348. Het Oudje H. 0.21, B. 0.15. Ht.

Met een witten doek op 't hoofd snijdt zij tabak fijn op een tafel, waarop een bierkan en een stuk krijt.

Get. boven rechts : D·TENIERS·F

Gekocht 1862 veiling Andries Baillie-Bosschaert, alhier.

726. Duo H. 0.34, B. 0.25. Ht.

Door de op een kier gezette deur bespiedt een vrouw een jong meisje, die, op de gitaar begeleid door een rechts van haar met zijn rechten arm op een laag tafeltje leunenden oolijkerd, met grooten ernst op de fluit speelt. Op de tafel een kruik, een romer wijn en wat brood. Aan den wand een blaker met een eindje kaars en wat potten.

Geteekend beneden links : D·TENIERS·F

Gekocht 13.750 fr. veiling markgravin de Courtebourne, 1880, Antwerpen.

727. Landschap H. 0.290, B. 0.355. Ht.

Met een zestal honden, waarvan hij er twee aan een touw voortleidt, gaat, een stok op den linken schouder, een knecht den weg op, die, een paar schreden verder in een delling verdwijnend, voert naar een prachtig slot, dat te midden van boomen oprijst.

Geteekend beneden links : D. TENIERS. 1670 F.

728. De Zanger H. 0.202, B. 0.152. Ht.

Met een papier in de hand luistert een bruin gekleede boer op het tweede plan naar het gezang van een anderen, die, vooraan, naar ons toegekeerd, in paarskleurig wammes met grijze mouwen, achter een tafel zittend op de gitaar tokkelt. Achter de deur rechts een derde boer.

Geteekend boven links : D. TENIERS.

Gekocht veiling Khwochtinskoy, 1879, Antwerpen.

764. Ter Jacht H. 0.60, B. 0.82. D..

Vóór een herberg, op een heuveltje, steekt, omringd van jachthonden, een roodgedoste jager den horen. Rechts dient een herbergmeisje een viertal jagers ; een dienaar houdt zich bezig met een paar windhonden ; links, op den weg naar het bosch, een ruiter en een voetwandelaar. Van rechts naar links opglooiend landschap op achtergrond.

Geteekend onder hond in linke helft : D. TENIERS F.

Gekocht als van Frans Duchâtel (1616 of 1625-1694) (?) van den kunsthandelaar Rol. Bauduin, Antwerpen, 1893,

Terborch of Ter Borch (Gerard),

binnenhuizen, familietooneelen, hist. onderw. portretten. — Vl. Sch. — Geboren Zwolle 1617, leerling van zijn vader Gerard aldaar, daarna (1632-1635) van Pieter Molyn Haarlem ; langen tijd Engeland (1635), Spanje, Italië, Duitschland (1646-48), Frankrijk ; Zwolle van 1650 tot

1654 ; Deventer sedert 1655 en aldaar † 8. Dec. 1681. Onderging vooral den invloed van Rembrandt en Velasquez. Voorname werken Rijksmuzeum (9), Berlijn (9), Londen, Parijs.

349. **De Mandolijnspeelster** H. 0.31, B. 0.27. Ht.

Blond, met grijzen rok en over het rooskleurig keurslijf een zwart schoudermanteltje, zit zij, van ter zij gezien en naar rechts gewend, vóór een tafeltje, waar, op een fraai tapijt, een open muziekboek ligt. Zij ziet aandachtig, wat voorovergebogen toe, en laat in de linke hand den hals van haar speeltuig rusten. Achter haar, links, staat een jonker, dragend een stemmig grijzen mantel over een lijfrok van dezelfde kleur, kijkend even naar links en een breedgeranden zwarten vilt onder dan arm houdend. Op den achtergrond een massieve marmeren schouw.

Geteekend op rug van het op tafel liggend boek, heel klein :
G^t Borg fct.

Vroeger in de verzamelingen Coclers (1811) en Muller (1827), beide Amsterdam.

Gekocht veiling van den Schrieck, Leuven, 1861, fr. 5940.

Thielen (Jan Filips van), gezeid Rigoulds,

bloemen. — Vl. Sch. — Gedoopt 1. April 1618 Mechelen, leerling van Theodoor Rombouts en Daniël Seghers Antwerpen en aldaar vrijmeester 1641 ; † 1667 Boisschot.

470. **Bloemenkrans** H. 0.98, B. 0.66. D..

De krans is aangebracht rond een ledig cartouche.

Uit de abdij van S. Bernards op de Schelde.

471. **Bloemenkrans** H. 0.82, B. 0.56. D.

De krans omringt de H. Maagd, het Kind Jezus op den arm houdend.

Geteekend en gejaarmerkt :

I. P. Van Thielen . F. 1667.

Herkomst als voor nr 470.

Thijs (Peter), de Oude,

historische onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geb. Antwerpen 1624, leerling bij Artus Deurweerders 1636, vrijmeester 1645, deken 1660, plotseling † vóór 7. Oktober 1677.

350. Hendrik van Halmale H. 0.99, B. 0.78. D..

Halflijfs met grijzen snor en kinbaardje, met zwarten mantel over zijn toog van dezelfde kleur, draagt hij een potsje op het hoofd en houdt de handen over elkander. Levensgr..

Geboren 27. Nov. 1596 Antwerpen, schepen der stad 1628 voor de eerste maal en daarna nog 29 maal ; buitenburgemeester 1646 voor de eerste maal en daarna nog 6 maal ; hoofdman van S. Lukas 1655 ; vereerd met dit zijn portret 1661 ; † 7. April 1679.

1849 als van Jan van Bronckhorst. — Uit St. Lukaskamer.

351. Maximinus Gerardi H. 0.99, B. 0.78. D..

In 't zwart, met wit rabat, halflijfs en met lange lokken. Levensgr..

Geboren alhier 13. Juni 1617, schepen 1150, lange jaren stadssekretaris, hoofdprince van *Olijftak* en *Violier* 1662 ; † 13. April 1701.

1849 als van Jan Cossiers. — Uit St. Lukaskamer.

352. Portiuncula H. 2.48, B. 2.63. D.

Ongeveer zelfde voorstelling als in nr 326, Schut. — 1826 als van P. Thijssens.

Uit de Portiuncula-kapel in de Minderbroederskerk, alhier.

354. **Verschijning van de Maagd** H. 2.50, L. 1.69. D..

Vergezeld van twee heilige vrouwen, verschijnt de Maagd, links, den grijsgebaarden H. Willem, hertog van Aquitanfië, in de kleeding van de orde der Guillelmieten, doch met een helm op het hoofd. Ondersteund door een engel, is de Gelukzalige neergeknield op het voorplan, links, terwijl twee serafijnen in het bovenste gedeelte zweven. Levensgr. fig..

1826 als van P. Thyssens.

Get. :

Dit schilderij versierde destijds het hoogoutaar in de Guillelmietenkerk te Aalst. Het werd verkocht te Brussel in 1775, na de afschaffing van de kloosters door Jozef II, voor den prijs van 38 florijnen. Naar het schijnt heeft dit schilderij nog behoord aan een openbaar gesticht der stad Lier, voordat het Muzeum van Antwerpen het in zijn bezit kreeg.

355. **Vizioen van Joannes van het Kruis** H. 3.10, B. 1.75. D..

Links knielt Joannes vóór de verschijning van Christus, die, van rechts optredend, hem zijn kruis ter hand stelt. Achter Joannes de Maagd Maria, ongeveer in het midden, en meer naar links de evangelist Joannes. God de Vader en de H. Geest, van engelen omzweefd, in den open hemel.

1826 en 1849 als van K. van Opstal. — Uit de kerk der Diskalsen, alhier.

Thijs of Thijssens (Pater),

van de orde van den H. Dominicus. — Godsd. onderw. — Vl. Sch. — Leefde in de XVIIIe eeuw.

356. Afdoening van het Kruis H. 3.60, B. 2.18. D..

In het midden der samenstelling wordt het lichaam des Heilands door een over den linken arm van het kruis hangenden man vastgehouden, terwijl, links en rechts van het kruis op een ladder staande, Nikodemus en Jozef van Arimathia het ondersteunen en laten afglijden in de handen van de H. Maagd, die links, en van Joannes en Maria-Magdalena, die rechts staan. Op het tweede plan links nadert een derde heilige vrouw. — Levensgr. fig..

Beneden rechts : Religiosa soror Maria Le Bain D. D.
Herkomstig van het outaar van de kapel der Zwart-Zusters, die het ten geschenke hadden gekregen van zuster Maria Le Bain.

Thomas (Geeraard),

genre. — Vl. Sch. — † 1721 Antwerpen, waar hij 1694 en 1706 deken van S. Lukas was.

782. Een Schilderswerkplaats H. 0.665, B. 0.845, D..

Geteekend beneden links :

G THOMAS FE

783. Een Beeldhouwerswerkplaats H. 0.670, B. 0.843. D..

Gekocht met nr 782 van den heer Alfr. Schuchard, 1896, alhier.

Thulden (Theodoor van),

gedoopt 9. Augustus 1606 's Hertogenbosch, 1622 Antwerpen leerling van Abraham van Blijenberch, daarna van Rubens ; bij koop vrijmeester 1627, Deken 18. Sept. 1638 ; Parijs 1647 ; 's Hage 1648 ; daarna terug in zijn vaderstad, waar hij † rond 1676.

472. Voorzijde van den Zegeboog van den Kardinaal-Infant, Ferdinand van Oostenrijk H. 1.035, B. 0.720. Ht.

Betwist. — Te Parijs van 1794 tot 1815. — Uit het Antw. stadhuis.

473. Achterzijde van den Zegeboog, gezeid van Filips II H. 1.08, B. 0.72. Ht.

Zie nota onder Rubens, nrs 316-317.
Te Parijs van 1794 tot 1815. — Uit het Antw. Stadhuis.

757. Plechtige Intrede te Antwerpen van den Kardinaal-Infant Ferdinand van Oostenrijk, algemeen Landvoogd over de Spaansche Nederlanden (1635).

Komt, als voorstelling, getrouw overeen met een plaat, opgenomen in het door Gevartius geschreven en door van Thulden zelf bij Jan Meursius alhier 1641 uitgegeven werk : *Pompa Introïtus Ferdinandi Austriaci*, enz. (zie Rubens nrs 316-317, Snayers, nr 747). Die plaat vertoont het opschrift : *Th. a Thulden f. cum privilegio.*

Muzeum van Oudheden (Steen).

823. Voorzijde van den Zegeboog, gezeid van Filips II H. 1.035, B. 0.720. Ht.

Zie nr 473, v. Thulden.
Gekocht in veiling Et. Leroy, Brussel, 1903.

474. Benedictus van Thulden H. 1.46, B. 1.23. D..

Hij was prior van de abdij van S. Bernards en stierf als biechtvader van het vrouwenklooster der priorij Muizen 23. Aug. 1670.

Uit de voormalige abdij van S. Bernards.

748. Scipio's Zelfbedwang H. 1.155, B. 1.410. D..

Schets van een groot tafereel, dat in 1904 te Brussel bij den kunsthandelaar de Heuvel voorhanden was.

Veiling Soenens, 390 fr. — Gekocht van de firma Delehaye, Antwerpen, 1884.

Tilborch (Gillis van),

kermissen, markten, portretgroepen. — Vl. Sch. — Geb. omtrent 1625 Brussel, leerl. van D. Teniers II, vrijmeester 1654, † rond 1678.

786. **Jaarmarkt op de Meir te Antwerpen** H. 1.390, B. 2.070. D..

Op de hoogte van de Huidevettersstraat, vóór het groote Crucifix, wordt op een open tooneel een klucht vertoond ; een drukke schaar mannen, vrouwen en kinderen van allen stand luisteren, en uit een rijtuig, met twee paarden bespannen, rechts, waarin twee dames zitten, is een edelman gestapt, die een voor hem met den hoed in de hand buigend officier met de hand begroet. Vóór de huizen, links en rechts, de tenten en kramen van allerlei marktvolk ; op het voorplan, in de beide benedenhoeken, heeren en dames met elkaar in gesprek. De huizen op den achtergrond links zijn bevlagd.

Gekocht veiling Dr C. Würster, Keulen, 1896.

Uden (Lukas van),

landschappen, stadsgezichten, etsen. — Vl. Sch. — Geboren 18. Oktober 1595 Antwerpen, aanvaard als meester 1627 en daarna medewerker van Rubens, onder wiens invloed hij zich verder ontwikkelde ; † Antwerpen op — of een dag of wat na 4. Nov. 1672. Voornaamste werken te Dresden (9), Weenen (7), Madrid, Brunswijk, Parijs.

475. **De Abdij van S. Bernards op de Schelde** H. 2.78, B. 5.53. D..

Op de plaats, waar de in 1582 verwoeste abdij stond, werd in den aanvang der XVIIe eeuw een nieuwe abdij gebouwd, welke de moniken 1616 feestelijk in bezit namen.

1837 als van Fluweelen Breughel. — Uit de abdij zelf.

476. De Watermolen H. 1.60, B. 1.51. D..

Onder twee eeuwenoude beuken ligt de kleine molen op eenigen afstand van de op een heuveltje door boomen omgeven woning van den molenaar, die zich juist daarheen begeeft. Onder de beuken speelt een herder op de schalmei, terwijl meer naar voor een van twee honden vergezelde boer een deuntje vrijt met een melkmeisje, en een oud vrouwtje op krukken met een koperen waterkom voorbijsukkelt. Wat verder, op den rand van een beek, waarin enkele koebeesten hun dorst lesschen, put nog een andere vrouw, terwijl een koewachter zijn vee bijeenjaagt. Achter deze personen, achtergrond, een kerkje, van geboomte omgeven. Rustighelle avondhemel.

Gekocht 1862 van J. Th. Jozef Linnig, kunstschilder-plaatsnijder, alhier.

477. Landschap H. 0.172, B. 0.27. Ht.

Rond zonsondergang. Een landschap, links uitzicht verleenend op bergen en rotsen, met hier en daar een boom of een wandelaar. Terwijl meer in het midden, op een tusschen met boomen begroeide oevers voortkabbelende rivier eenige bootjes varen, staan, niet ver van een herder met zijn kudde, op het voorplan rechts twee landlieden in gesprek met een op den wegkant uitrustenden marskramer.

Figuren toegeschreven aan P. J. van Regemorter (1755-1830).

Get. beneden, midden, maar veel kleiner : L.V.V.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

769. Het Hansa-huis of Oostersch Huis te Antwerpen in de XVIIe Eeuw H. 0.410, B. 0.705. Ht.

Verzamelingen van het Stadhuis.

Utrecht (Adriaan van),

stillevens. — Vl. Sch. — Geb. 12. Jan. 1599 Antwerpen; leerling van Harmen van Neyt; sedert 1614; op reis

Frankrijk, Italië, Duitschland ; terug Antwerpen Juli 1625 ; vrijmeester 14. Aug. 1625, † aldaar kort na 5. Oktober 1652.

78. **Stilleven** H. 2.04, B. 2.88. D..

Op de trappen van een Termus liggen een doode zwaan, eenige andere stukken wild, vruchten en allerhande bijhoorigheden. Rechts ziet men den kop van een muilezel. Achtergrond : landschap. Levensgr.

Gekocht van de W^e Corn. Frans van Lanschot, oud-sekretaris van de Koninklijke Akademie van Antwerpen.

Valckenborgh (Lukas van),

landschappen, tafereelen uit het volksleven. — Ned. Sch. — Geboren vermoedelijk Mechelen 1540, waarschijnlijk leerling van Pieter Breughel den Oude en zeker zéér onder diens invloed ; hofschilder van Mathias te Linz ; † Nuremberg na 1622, waarschijnlijk 1625. — Zijn gedateerde werken gaan van 1559 tot 1598. Het Belvedere Weenen bezit er twaalf op zijn naam, waarvan negen geteekend met zijn monogramm : L of L,
VV W

en gejaarmerkt van 1580 tot 1598.

Zie *Bril*, n^r 30.

Vecellio of Vecelli (Tiziano),

godsd. en hist. onderwerpen, portretten. — Ital. Sch. (Venetië). — Geboren Pieve di Cadore (Friaul) 1477 ; leerling te Venetië van Gio. Bellini en wellicht ook van Giorgione, wiens invloed hij onderging : eenigen tijd Padua, Rome, Duitschland, namelijk Augsburg ; meest echter Venetië, waar hij † 29. Aug. 1576. Teekent TITIANVS en TIZIANUS.

357. **Giovanni Sfórza, Bischop van Paphos, door Paus Alexander XI voorgesteld aan S. Pieter** H. 1.45, B. 1.83. D..

Houdend in de beide handen een met de wapens der familie Borgia versierden standaard, knielt de heer van Pesaro, —echtgenoot van Lucrezia Borgia, later bischop van Paphos, in 1510 admiraal van de pauzelijke galeiën, — links van ter zij gezien, in het ordekleed der Malthezerridders, vóór den heilige, die rechts op een verhoog, versierd met heidensche barleeven, in roode tunica en bruinen mantel met een boek in de hand ten troon zit en zegenend de rechte opheft. Alexander Borgia, in groot ornaat, met een prachtigen groenen koormantel en de driekroon op het hoofd, staat, het krachtige, wat zinnelijke hoofd stout opgeheven, achter Sforza, met dezen aflossend op de groene wateren van de Adriatica, waarop talrijke vaartuigen rondzeilen. Op een cartouche, beneden :

RITRATTO DIVNO DI CA^SA PESARO

IN VENETIA CHE FV FATTO

GENERALE DI S^TA CHIESA

TITIANO F.

Waarschijnlijk uit 1510 of nog vroeger.
Geschonken door Z. M. Willem I, 1823.

Veen of Venius (Otto van),

histor. en godsd. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Afstammeling van een bastaardzoon van Hertog Jan III. en geboren 1558 Leiden ; aldaar leerling van Izaak

Claesz. Swanenburch en te Luik 1574 van Dominicus Lampsonius; bezocht 1577 Italië en bleef tot 1582 te Rome; keerde als volbloed aanhanger der nieuwe richting terug naar Luik; bezocht, na een oponthoud in Duitschland, Leiden in 1584, en werd hofschilder van Alexander Farneze ; vestigde zich te Antwerpen in 1593 en werd datzelfde jaar als vrijmeester aanvaard ; verhuisde naar Brussel 1620 en † er 6. Mei 1629.

Voornaamste werken te Antwerpen en te Amsterdam (12 voorstellingen uit de historie van den opstand der Batavieren tegen de Romeinen) en in het Louvre (de familie van den schilder).

479. Zacheus op den Vijgenboom H. 2.67, B. 1.61. Ht.

Gevolgd van een talrijke menigte, blijft Christus, in grijs kleed met rooskleurigen mantel, staan onder den boom, waarin Zacheus geklommen is, en noodigt hem uit hem te volgen. Luisterend, maakt de aangesprokene zich gereed om te dalen. Onmiddellijk achter Jezus drie gebaarde en bejaarde apostelen, met verbazing naar Zacheus kijkend. Achter den boom vertoont zich een jong meisje; even naar links treedt een vrouw met haar zoontje. — Levensgr. fig..

Herkomstig, evenals de 3 volgende, uit het gildehuis van het Meerseniers-ambacht, Groote Markt.

480. Roeping van S. Matheus H. 2.67, B. 1.61. Ht.

Rechtstaand in gebogen houding, de rechte hand nog rustend op het tafelblad, waarop zooëven de tol betaald werd, aanhoort de tollenaar Christus, die gevolgd van Petrus, Joannes, Jacobus en nog andere apostelen, in zijn kantoor is getreden en hem uitnoodigt, hem te volgen. Door de kolommen, welke het gebouw afsluiten, uitzicht op een plein, waarin een portiek en hooge gebouwen. — Levensgr. figuur.

481. Liefdadigheid van S. Nikolaas H. 2.67, B. 1.64. Ht.

De heilige, zijn aangezicht met de linke hand bedekkend, werpt bij nacht een beurs, met geld gevuld, door het venster van de slaapkamer, waarin een verarmd edelman met zijn drie dochters bij kaarslicht zit te waken. Een van de dochters, op den voorgrond, houdt zich onledig met naadwerk ; de tweede toont deze in haar linke hand eenige goudstukken ; de derde en jongste haspelt. De vader, in zijn zetel, niet ver van zijn slaapstede, kijkt verwonderd en dankbaar den weldoener aan. — Levensgr. fig..

482. S. Nikolaas redt de Geloovigen van den Hongerdood H. 2.67, B. 1.64. Ht.

De bischop van Myra laat, op den achtergrond, een schip ontladen, waarin hij uit den vreemde levensmiddelen naar zijn door hongersnood geteisterde stad heeft laten halen. Mannen, bukkend onder zware zakken, treden naar den voorgrond, waar de heilige, met een grijsaard naast zich, in groot ornaat een moeder toespreekt, die hem, met haar drie kinderen, met gevouwen handen bedankt voor de rijke gave. Achter Nikolaas staat tusschen meer andere toeschouwers de scheepsbevrachter, die in een vizioen van den heilige het bevel ontving, met een lading graan naar Lykië te zeilen. Achtergrond : woelige zee onder grauwbewolkte hemel. — Levensgr. figuren.

483. Jan Miraeus, vierde Bischop van Antwerpen H. 0.75, B. 0.62. Ht.

Halflijfs. — Gedagteekend, rechts boven : 1611. Miræus, eigenlijk le Mire, geboren Brussel 6. Jan. 1560, bischop van Antwerpen benoemd 1602, gewijd 30. Mei 1604, † Brussel 12. Jan. 1611. Hij stichtte een seminarie te Antwerpen. — Levensgr..

Uit de kapittelkamer van de hoofdkerk.

484. Paulus vóór den President van Caesarea H. 2.55, B. 1.02. Ht.

Linkerluik van nr 88. (Zie **Marten de Vos**). — De Romeinsche magistraat aanhoort, op een hoogen zetelstoel, den

vóór hem rechtstaanden apostel, die, vergezeld van Lukas, zich verdedigt tegen de beschuldiging van Tertulus, den rechtsgeleerde, die, met Ananias, den hoogepriester, links achter twee ten gronde zittende krijgslieden staat. Boven de heiligen dragen twee engelen een banderol, waarop : *Lucas est mecum solus.* Achtergrond : stadsgezicht. — Levensgr. fig..

Tot 1753 maakte nr 484 deel van een triptiek, dat het outaar van het S. Lukasgilde in de hoofdkerk versierde. Van 1753 af werden de luiken van dit triptiek overgebracht naar een der zalen van de toenmalige Akademie.

Velde (Adriaan van de),

landschap, genre, etsen. — Holl. Sch. — Ged. 30. Nov. 1636 Amsterdam, leerde teekenen van zijn vader, Willem I (1611-1693) en schilderen van Wijnants ; bleef in zijn geboortestad gevestigd en † er 21. Januari 1672.

398. Landschap H. 0.33, B. 0.42. D..

Bezig met wat naaiwerk zit de veehoedster onder een boom, aan den voet waarvan een bok, een schaap en twee lammetjes ; twee koeien, een schaap en een ram grazen op den rand van een plas op het voorplan. Achtergrond : geboomte en links een vlakte.

Get. voorplan rechts :

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

733. IJsvermaak

Rechts, eerste plan, bindt zich een knaap de schaatsen aan ; naast hem een reeds met schaatsen voorziene jongen met een stok in de hand ; achter hem twee heeren, die blijkbaar met de kolf spelen, en een schaatsenrijder. Links, in een fraai gebeeldhouwde sneeuwslêe, bespannen met

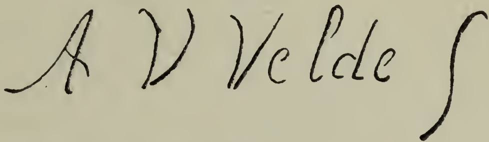
een wit paard met een rood deken over den rug, drie heeren en een dame ; daarachter een paar huizen en geboomte. Meer naar achter andere schaatsenrijders, en, op den kant, vrouwen, waarvan een juist gevallen is. Bewolkte nevelachtige lucht.

Geteekend, links : *A. v. Velde, 1662.*

768. **De Doedelzakspeler** H. 0.340, B. 0.410. D..

Een bok, een schaap met twee lammetjes, een roode en een bruine koe liggen op den voorgrond ; wat naar achter, links, staat een muiskleurige vaars zich te likken ; daarnaast een schaap grazend. Rechts, onder boomen, zit een meisje te keuvelen met een herder, die even het mondstuk van zijn doedel losliet en haar lachend aankijkt. Daarachter een met stroo gedekte hut.

Get. beneden, midden :

Veiling H. Bingham-Midway, Londen, 1893.

Zie ook Wijnants, nrs 502 en 503.

Velde (Willem van de), de Jonge,

zeeën. — Holl. Sch. — Gedoopt 18. Dec. 1633 Leiden ; leerling van Willem I, zijn vader, en van Simon de Vlieger ; Amsterdam 1635-1673, Londen sedert 1674, en aldaar † (Greenwich) 6. April 1707.

399. **Kalme Zee** H. 1.08, B. 1.35. D..

Op den effen rimpelloozen spiegel van de zee, waarvan men slechts een klein strookje kust ontwaart, ligt, ongeveer in het midden, een groot schip met uitgezette maar slap neerhangende zeilen en met, over den gebeeldhouwden

achterspiegel, waarop het wapen van Amsterdam, de Hollandsche vlag. Tal van personen bevinden zich aan boord; kanonsaluten worden op de voorplecht gelost; op sleeptouw heeft het schip een boot, waarin twee mannen. Op het voorplan, rechts, een visschersbark met drie mannen en een vrouw; deze laatste houdt de riemen. Meer naar achter, zelfde zijde, ligt een fraai koopvaardijschip, waarop slechts eenige zeilen geheschen zijn; in den mast een matroos; verscheidene manschappen op dek. Tusschen dit vaartuig en het eerst beschreven liggen twee visschersbooten, slechts half zichtbaar door den rook van het kanonschot. Links, benevens een schip, waar een boot eenige passagiers heenbrengt, ligt een groot handelsschip zeevaardig te wachten. In het verschiet nog meer vaartuigen. Bewolkte hemel.

Geteekend beneden links : W.VV

Gekocht veiling D. van den Schrieck, Leuven, 1861.

Verbeeck (Frans),

gedoopt 21. Februari 1686 Antwerpen, leerling van Jan Baptist de Bie sedert 1701, vrijschilder 1710, deken 1724, 1730, 1737 en 1746, † 28. Mei 1755.

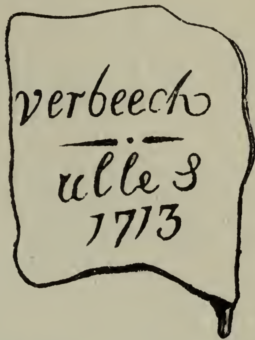
487. J. B. Vermoelen, Abt van Sint Michiels, beschermheer van rechtswege van het Schermersgilde, door dit laatste plechtig ontvangen

H. 1.40, B. 2.03. D..

In het midden eener groote en rijk versierde zaal zijn vergaderd de dekens en oudermannen van het Gilde. Terwijl het meerendeel der gewone gildebroeders rechts hebben plaats genomen, begeven eenigen zich links, om twee personages, begeleid door een kanunnik-regulier der

abdij van S. Michiels alsmede door den kapelaan en eenige voorname leden van het Gilde, te verwelkomen. Op de tafel ligt een tapijt, versierd met het wapen van het Gilde : twee omstrikte degens in een kroon.

Geteekend en gejaarmerkt :

Uit het oud Schermersgilde.

Verboeckhoven (Eugeen Jozef),

landschappen, zeeën, dierstukken, portretten, etsen, lithografieën. — Vl. Sch. — Geb. 8. Juni 1799 Waasten, leerling van den beeldhouwer Bartholomeus, zijn vader, en van B. Ommeganck ; ontwikkelde zich vooral door eigen studie op verscheidene reizen ; † 14. Januari 1881 Brussel.

1165. Vee in een Vlaandersche Wei H. 2.495, B. 3.410. D..

Een stier, een ram, een schaap, op het voorplan ; koeien en een weg met boomen op den achtergrond.

Geteekend en gedateerd, links, boven schaap :
Eugène
Verboeckhoven
1847.

1166. Schapen en Kippen H. 0.540, B. 0.724. Ht.

Een moederschaap likt een vóór haar liggend lammetje, terwijl een tweede lammetje speelziek moeder hetzelfde

doet. Rechts één kip, links twee en één haan naast een omgetrokken boomstam.

Get. beneden, rechts :

Zie verder « Oude Beeldhouwers en Akademische Galerij ».

845. Koeien en Schapen H. 0.15, B. 0.13. Ht.

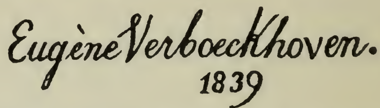
Geteekend beneden rechts : *E. J. Verboeckhoven.*

Erfgift Th. Wouters 1902.

Eugeen Jozef en Karel Lodewijk.

1164. Opkomend Tij H. 0.89, B. 0.70. Ht.

Rechts, naast een klein havenhoofd, ligt een groot zeilschip, met twee masten, vaardig om zee te kiezen ; op de duinen daarachter een windmolen ; links een visschersbark en een boot ; achtergrond : een afvarend tweemaster en een kleiner schip ; voorplan : visschers en paarden.

Get. voorplan, rechts :

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Zie katal. van **Hedend. Meesters**, rubriek : *Akademische Galerij*, en verder, in dit kat., *Oude Beeldhouwers*, nr 1195.

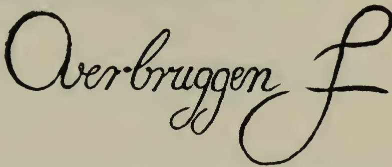
Verbruggen (Kasper Peter), de Jonge,

bloemenschilder. — Vl. Sch. — Geboren 11. April 1664 Antwerpen, zoon van den bloemenschilder Kasper

Peter, den Oude (vrijmeester 1649-1650) en diens leerling ; vrijmeester als kunstenaarszoon 1677 ; deken 1691 ; den Haag 1706 ; te Antwerpen terug 1723 en aldaar begraven 14. Maart 1730.

490. Bloemen H. 2.52, B. 2.38. D..

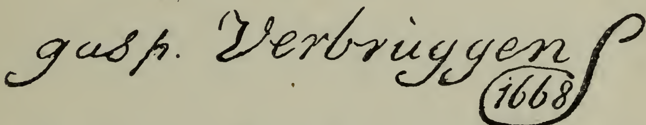
In een rokoko-nis staat op een fontein het beeld van Apolloon, omgeven met bloemtuilen en girlanden.

Geteekend :

Geschonken door den meester zelf in 1694 aan Sint-Lukasgilde.

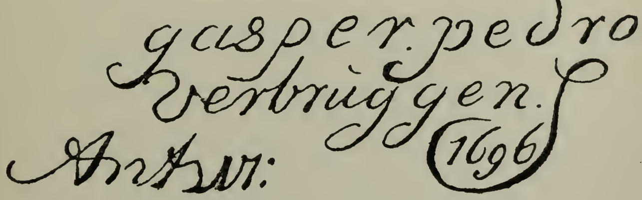
770. Bloemenvaas met allegorische figuren H. 0.82, B. 0.655. D..

Geteekend en gejaarmerkt beneden links :

771. Bloemenvaas met allegorische figuren H. 0.820, B. 0.655. D..

Geteekend beneden, links :

Gekocht met nr 770 veiling J. Trachez 1892, Antwerpen.

Verdussen (Peter),

gedoopt 10. Febr. 1662 Antwerpen, leerling van zijn vader Jakob, vrijmeester 1697, † na 1703.

749. **De Slag van Eeckeren** H. 2.277, B. 3.600, D..

30. Juni 1703. Hollanders en Engelschen onder generaal Obdam, Franschen en Spanjaards onder maarschalk de Boufflers.

806. **Zelfde onderwerp** H. 2.275, B. 3.600. D..

Evenals nr 749 eigendom van de Stad.

Verendael (Nikolaas van),

dieren, stillevens. — Vl. Sch. — Gedoopt 19. Februari 1640 Antwerpen; leerling van zijn vader Willem ; vrijmeester 1657 ; in armoede † aldaar tusschen 7. Aug. 1691 en 24. Maart 1692. Hij teekent meest : N. v. Verendael. Een enkele maal schilderden Teniers (Muz. te Dresden), Cocx, Bockhorst figuren in zijn stukken.

485. **Het H. Sakrament des Outaars** H. 0.35, B. 0.26. Ht.

Gekocht in 1865 in openbare veiling te Antwerpen.

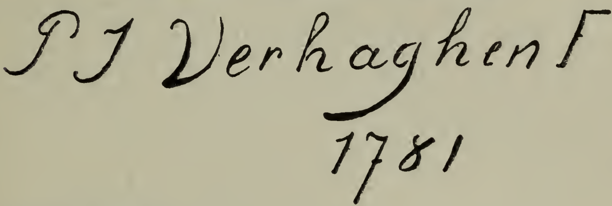
Verhaghen (Peter Jozef),

godsd. en hist. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren 19. Maart 1728 Aarschot, sedert 1741 leerling Antwerpsche Akademie ; Leuven vóór 1753 ; schilder van prins Karel van Lorreinen sedert 1771 en op reis Frankrijk, Sardinië, Italië, Oostenrijk ; Weenen 1773 en er vereerd met den titel van eersten hofschilder ; terug Leuven 1773 en aldaar † 3 April 1811.

370. **Hagar en Ismaël, door Abraham weggezonden** H. 1.67, B. 1.97. D..

Ismaël de hand reikende, maakt Hagar zich gereed, om te vertrekken in de haar door Abraham aangewezen richting. Meer naar rechts Sarah, den kleinen Isaäk weerhoudende, die naar zijn broeder wil snellen. Achtergrond links een landschap. Halflevensgr. fig..

Geteekend en gedateerd beneden, links :

Uit de abdij Tongerloo.

Vernet (Joseph),

landschappen, zeeën. — Fr. Sch. — Geboren 1712 Avignon, leerling van den weinig bekenden kunstschilder Antoine, zijn vader, daarna van Vialy (?) en Magnard ; 1734 in de leer bij Ber. Fergioni Rome en aldaar lid van de S. Lukas-Akademie 1743 ; Frankrijk terug 1754 en er vereerd met de opdracht al de Fransche zeehavens te schilderen, wat hij in tien jaar uitvoerde ; † 1789. Tot kort na 1754 navolger van Salvator Rosa ; meer zich zelf later.

794. **Napels** H. 0.980, B. 1.245. D..

Op den voorgrond sleepen en duwen een ploeg matrozen een sloep op het droog ; links, aan den voet van een logge rots, visschen twee mannen ; rechts een vestingmuur met een wapenschild en daaronder een vierkant. Op de kalme groen schemerende zee drijft een boot en ligt, verder, een

oorlogschip met drie masten, niet ver van een betorend fort, waar achter andere scheepsmasten opsteken boven een onzichtbaar dek; verder nog de stad en bergen. Avond: de zon gaat achter de rots, links, onder.

Geteekend, rechts op het vierkant: J. VERNET.

Geschonken door Paul Leroi 1898.

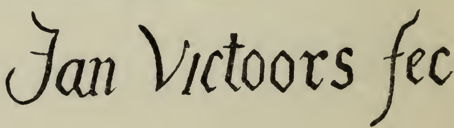
Victors (Jan),

godsd. onderw. en tooneelen uit het volksleven. — Holl. Sch. — Geboren 1620 Amsterdam, waar hij leerling van Rembrandt was en tot 1673 verbleef. In 1676 † gedurende een reis naar Indië. Hij teekent ook *Victor*, *Victoor*, *Fictoor*.

494. Bruiloft H. 0.77, B. 099. D..

Op den muur, achtergrond, hangt, aan een touw, een groen doek, waarop drie kronen. Daaronder is de feesttafel gedekt. In het midden drukt de bruigom zijn bruidje teederlijk de hand en kijkt haar met verliefde oogen aan; zij, met een eenvoudig perelenkroontje op het hoofd, staart mijmerend vóór zich. Het naast haar zittend bruidsmeisje biedt haar een beker wijn. Links en rechts van beiden zitten de andere genoodigden, enkelen nog etend, anderen met de oogen volgend een jongen boer, die, op het spel van een op het voorplan, rechts, op een kuip gezeten vedelaar, met zijn meisje een flikker slaat. Wat naar links vermeien zich twee jonge meisjes en wat verder bij de deur staat een jonge knaap te zingen achter een groep van een zevental mannen en vrouwen, waaronder een oud man die zich een snede ham snijdt. Aan de overzij, rechts, ligt een knaap door het open venster.

Geteekend rechts, op de kuip:

Gekocht door Baron Baut de Rasmon tegelijk met nr 501 (Wouwermans), nr 295 onbekend, en waarschijnlijk nr 34 (Cockx), van Karel Spruyt, Gent.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

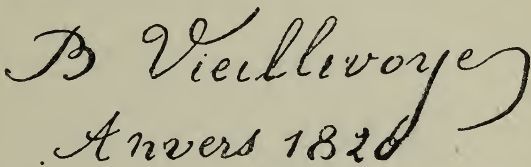
Vieillevoye (Jozef Bartholomeus),

histor. en genre-onderw.. portretten. — Vl. Sch. — Geboren Verviers 1789, leerling van den weinig bekenden kunstschilder Giselin en daarna van de Antwerpsche Akademie ; bestuurder van de Akademie Luik en aldaar † 1855.

1178. Jan Lodewijk Bourceret H. 0.775, B. 0.638. D..

Bourceret was gemeentesekretaris der stad Antwerpen van in 1801 tot 1811.

Geteekend en gejaarmerkt links van beneden opwaarts :

Erfgift Eliza Bourceret, 1886.

Vinckeboons (David),

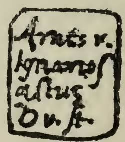
landschappen, kermissen, genre, etsen. — Holl. Sch. — Geb. 1578 Mechelen, navolger van Savery en Fluweelen Breughel, Amsterdam sedert 1591, aldaar † 1629.

495. Vlaamsche Kermis H. 1.10, B. 1.67. Ht.

Een dorp op eenigen afstand van Antwerpen, waarvan men, op den achtergrond, de voornaamste torens duidelijk herkent en dat bespoeld wordt door een tamelijk

breeden waterloop, waarvan rechts, middenplan, de twee oevers door een nog al hooge gemetselde boogbrug verbonden zijn en op den rand waarvan zich, nagenoeg te midden van het paneel, een heerlijk gebouw verheft, dat door stijl en opvatting van verre herinnert aan het stadhuis van Oudenaarde. Achter dit prachtig gebouw verrijst, wat links, een zonderling gebouwde kerk met een vierkanten toren, waartegenaan een kleinere ronde gebouwd is, terwijl rechts, op den voorkant van het water, even vóór een heuvel, een paar steenen en enkele leemen woningen staan. Op het ruime plein, dat zich uitstrekt vóór het paleis in het midden tot rechts vóór de herberg waar «de Zwane» uithangt en tot links, waar, vóór de kroeg « De Lelie », een boerenfamilie zit te eten en te drinken, gaat de kermispret haar gang : vóór een loods met open tooneel wordt een klucht vertoond ; rond de kramen, waaronder één van een handelaar in schilderijen, prenten en muziektuigen, krielt het van kijklustigen ; links wordt gevochten ; op de rivier hebben spelen plaats ; op het voorplan, rechts, vermeien zich kleine jongens en meisjes ; meer in het midden wordt gedanst. Op een kraam van een kwakzalver, naast dat waar schilderijen en doedelzakken te koop zijn, leest men op een plakkaat, rechts waarvan een klein wapenschild met daaronder het jaartal 1610 merkbaar is, deze woorden : *Avarus unus, ignarus alius.* — Daaronder het handteeken : *D v. ft.*

Gegraveerd door Nik. de Bruyn. — Kopij Muzeum Brugge.

1826 als van P. Breughel I ; 1829 als van een onbekende rond 1550 ; 1837 terecht als van Vinckeboons ; 1849 als uit School van P. Breughel I. Handteeken noch jaartal vroeger vermeld.

Uit het voormalig paleis der Antwerpsche bisschoppen.

Vlieger (Simon de),

zeeën, landschappen, portretten, genre, etsen, tapijtpatronen. — Holl. Sch. — Geboren 1601 Rotterdam; leerling van Jan en zeer onder invloed van Julius Porcelli; tot 1634 in zijn geboortestad; van 1634 tot 1638 Delft; 1638 tot ongeveer 1648 Amsterdam; dan Weenen, waar hij † Maart 1653.

69. **Stille Zee** H. 0.88, B. 0.256. Ht.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Vois (Aric de),

genre. — Holl. Sch. — Geb. rond 1632 Utrecht, leerling van Nik. Knupfer aldaar en van Adr. v. d. Tempel Leiden, † in deze laatste stad 1680.

70. **'t Besje met het fleschje** A. 0.65, B. 0.25. Ht.

Met een zwart hoedje over haar witte muts, met een sjovelen bruinen mantel over het roode kleed, houdt zij met de rechte hand een ronde flesch vóór de oogen en rust met de linke op een kruk.

Gekocht door Baron Baut de Rasmon in 1802 tegelijk met « het Rookertje » van A. van Ostade, nr 467.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Vos (Cornelis de),

godsd. onderw. familiegroepen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren Zomer 1585 Hulst in Vl., Antwerpen sedert 1596 en aldaar leerling bij David Remeeus (1559, meester 1581, deken 1600, † 11. Juni 1626), op reis na 29. April 1604 in het buitenland en terug alhier 1608, toen hij vrijmeesterschap kocht in S. Lukas; kocht het

Antwerpsch poorterschap 1616 en noemt zich « coopman » staande op allerlei jaarmarkten met schilderijen; deken genoemd 22. Sept. 1618 en opperdeken 1620; † 9. Mei 1651.

104. **Abraham Grapheus (= de Graef), de Oude,** H. 1.20, B, 1.02. Ht.

Met grijs kroeshaar en dunnen nog blondachtigen baard, staat de « knape » van S. Lukas, den boezem bedekt met platen en medalies, een wit schort voorgebonden, met een tinnen schenkkan in de rechte hand naast een tafel met fraai tapijt, waarvan hij met de linke een prachtigen drinkkelk in gedreven goud heeft weggenomen; andere kelken, met of zonder dekscheêl, — vermoedelijk prijzen in een of anderen wedstrijd behaald of geschenken van vermogende hoofdmannen, — staan op den disch. De Graef, van vóór gezien, wendt den nog snuggeren wijsgeerenkop een weinig ter zij en kijkt, de lippen ver open, met scherpe oogen naar rechts. Een schilderij hangt achter hem aan den muur. — Levensgr.; bijna tot de knieën.

Get. en gejaarm. beneden rechts: C.DE VOS. F. ANNO.1620.

Zie over Grapheus het katal. van 1874, bl. 135; over de prachtbekers, ib., bl. 136.

Nr 104 prijkte eerst in S. Lukaskamer, later tot 1794 in een zaal der Oude Akademie. Te Parijs tot 1815. In het kat. van 1837 deze nota: « C'est vraiment un bijou; il n'est pas étonnant qu'il fut tant admiré des amateurs de Paris... »

« A celui qui a pu voir une fois ce portrait vivant, on peut prédire qu'il s'en souviendra toujours ... Portrait plein d'intimité et de bonhomie; la nature y parle seule et tout haut... » P. Mantz.

Nr 105 en 105bis. Twee zijluiken van een voormalig triptiek.

105. De Donator met zijn vijf Zonen H. 1.13, B. 1.07. Ht.

Het kruis, boven het hoofd van drie der zonen, werd aldaar aangebracht op een tijdstip, waarop de voorgestelden, blijkbaar nog gedurende het leven van den vader, overleden waren.

105bis. De Echtgenoote van den Donator en haar vijf Dochters H. 1.13, B. 1.07. Ht.

Het jongste meisje alleen is gemerkt met het rood kruisje.

106. Een Donator en zijn Vrouw H. 1.46, B. 1.16, Ht.

Beiden in 't zwart, hij dragende een Spaanschen kraag met breede pijpen ; zij een dergelijken met meer geslotene ; beiden grijs, met een kalotje op hij, met een engsluitend wit kapje zij. Hij houdt de rechte hand op een open boek, de linke op den boezem ; zij bidt aan een rozenkrans, gevormd uit kostbare perelen. Achter hen een outaartje, waarop Maria en Jezus. — Levensgr.

107. De H. Norbertus verzamelt de heilige Ouwels en de gewijde Vaten, opgeborgen tijdens de beroerde Dagen van de Tankhelmsche Ketterij H. 1.55, B. 2.49. D.

In de *Notice des Tabl. dont se compose le Musée d'Anvers,* 1826 en 1829, en in een *Guide des Etrangers,* 1837, vermeld als « de familie Snoeck ».

Vergezeld van vijf moniken van zijn orde en van een nog jong edelman, links van hem, aanvaardt Norbertus, in bischopsgewaad, een kostbaar ostensorium en een kazuivel uit de handen van een vóór hem knielenden edelman, die over zijn blauw wambuis een grijzen mantel, aan den gordel een rapier en aan de hooge ruiterlaarzen sporen draagt. Een ander edelman knielt, slechts half zichtbaar, achter

dezen eersten. Een paar schreden meer naar links knielen een knaapje en een meisje, aanbiedend kostbare kerkvazen, een stola en een patena met ouwels, daarachter een heer en twee dames ; terwijl, achter deze, nog een knaap en een bejaard edelman rechtstaan. Andere kleinere figuren op het tweede plan. Achtergrond : de kerk en de abdij van S. Michiels en de hoofdkerktoren. Tusschen Norbertus en den eersten edelman, verdoken achter den kazuivel, Tankhelm met een hostie in handen. — Half-levensgr..

Get. en gejaarm. beneden, links : C. DE VOS, FECIT
A° 1630

Uit de grafkapel van de familie Snoeck in de S. Michiels-abdijkerk.

Van 1794 tot 1815 Parijs.

Nikolaas Snoeck overleed 27. Okt. 1607 ; zijn huisvrouw 23. Maart 1630. Hun zoon, Jan, was 1630 monik in S. Michielsklooster.

106-109-110. Triptiek.

108. De drie Koningen H. 1.60, B. 1.61. Ht.

Middenluik. — Onder een klein afdak, links, met achter haar S. Jozef, zit Maria met het Kindje. Een van de koningen, grijsaard met hermelijnen schoudermantel over rijken tulband, knielt vóór haar ; de twee anderen, met pages en dienaars, staan recht.

Get. even beneden Maria : C. DE VOS, F.

109. Willem van Meerbeeck H. 119, B. 0.73. Ht.

De koopman W. v. M. overleed 27. Okt. 1632.

110. Barbara Kegeleers H. 1.19, B. 0.73. Ht.

De echtgenoote van W. v. M. overleed 16. Maart 1650.

Het triptiek versierde destijds het grafteeken van Willem Kegeleers en zijn vrouw in de kathedraal.

111. De Gelofte aan Maria H. 1.33, B. 0.93. D..

Terwijl op het tweede plan zijn ouders en oudere broeder rechtstaan en een man in bruinen mantel achter hem

knielend bidt, buigt zelf, in stemmig grijs, de aan Maria gewijde knaap op het voorplan vóór het outaar de knieën.

660. Een Edelman H. 1.102, B. 0.73. Ht.

Met kort haar, vollen niet te langen baard, staat hij, in 't zwart, met hoogen pijpkraag met breede openingen, naast een tafel waarop een inktkoker, een ganzepen en een akte, en houdt hij in de rechte hand een brief en in de linke handschoenen. Een erg fantastisch uitziend wapen in den bovenhoek rechts.

Kniestuk levensgr.

661. Een Edelvrouw H. 1.02, B. 0.73. Ht.

Van vóór gezien, met een wit kapje, sluitend met breed uitstaande vleugels vóór de ooren op de wangen, ongeveer zestig jaar oud, nog wat koket in haar zwart kleed met oplegsels en haar breeden pijpkraag, staat zij, leunend met haar rechte hand op een lederen stoel, naast een kolom waarachter een rood gordijn, en kijkt snugger uit heldere oogen. Een zakdoek in de linke.

Kniestuk, levensgr.

Evenals nr 660 eigendom van de burgerlijke Godshuizen.

815. Familiegroep H. 1.00, B. 0.927. Ht.

In een zaal, die, door een rondbogig venster met armleuning uitzicht geeft op een berg en een slot, zit, op een met een rijk tapijt bedekte tafel, een klein, blozend en volwangig knaapje met bruin kroeshaar, houdend de linke hand op een plat mandje vol vruchten. Met de poezele rechte geeft

het een trosje druiven aan den vader, een jongen, netten man die, met de rechte hand op den hoek der tafel, van ter zij gezien, in 't zwart met pijpkraag, glimlachend voorover bukt. Links zit, met een klein nog poezeliger meisje op den schoot, de jonge moeder, met een klein mutsje, dat het haar tot op het achterhoofd bijna ongedekt laat, en een breeden maar niet zeer hoogen pijpkraag. Van vóór gezien, het hoofd drie vierden naar rechts, houdt zij zich blijkbaar stil en zelfs wat stijf voor den schilder, die haar conterfeit.

Gekocht van Rousseaux-Bardoul, Antwerpen 1902.

Vos (Marten de),

godsd., hist. en alleg. onderwerpen, portretten. — Ned. Sch. — Zoon van den 1490 Leiden geboren, doch sedert 1507 Antwerpen gevestigden kunstschilder Peter, zag Marten het levenslicht alhier 1532; leerling van Frank Floris; in Italië, hoofdzakelijk Rome, Florentië en Venetië op reis en in deze laatste stad leerling van Robusti, bijgenaamd Tintoretto, maar evenzeer onder invloed van Tiziano Vecellio; terug Antwerpen 1558 en alsdan vrijschilder van S. Lukas; deken bij ordonnantie van 5. Oktober 1571, opperdeken 1572. Wist Metsijs' meesterstuk van verkooping aan een vreemden vorst te vrijwaren 1581. † 4. Sept. 1603.

71. **Christus gekruisigd** H. 2.46, B. 1.65. D..

72-76. — Het triptiek van den ouden Voetboog.

72. **De zegepralende Christus** H. 3.47, B. 2.79. Ht.

Middenstuk. — Naakt, om den middel een doek en om den schouder een mantel, houdend een kruis in de linke hand

en de rechte ten hemel, staart Christus op den verslagen draak en op een doodskop ; aan zijn voeten, rechts, knielt S. Petrus, houdend de sleutels des hemels in de linke hand, waarmede hij tevens een grooten bijbel openhoudt bij kap. II, Acta Apostolorum, vers. 18-24 ; hij toont met de rechte den Heiland. Links knielt S. Paulus, houdend met de linke den bijbel open bij kap. VI van het Epistel tot de Romeinen, vers. 7-14, de rechte op den boezem en het zwaard rustend tegen zijn linken schouder. Achter deze de H. Margareta met haar lam ; achter Petrus de ridder S. Joris in volle wapenrusting, de lans in de hand. Twee engelen houden elk een kroon boven Jezus' hoofd ; gewiekte hoofdjes links en rechts. — Levensgr. fig..

73. Constantinus gedoopt

H. 3.45, B. 1.25. Ht.

Rechterluik. — In een klassieken tempel. De bischop, Eusebius van Nikomedië, laat uit de rechte hand het water des Doopsels vloeien op het hoofd van den grijsgebaarden keizer, die met ontbloot bovenlijf, de handen vouwend, knielt aan des kerkvoogds voeten, even vóór de vont ; vóór en achter den keizer een koorknaap met kaars ; achter de vont S. Joris met zijn standaard, Margareta, en andere toeschouwers. Door een boog ziet men, achtergond, S. Joris den draak bevechtend. — Levensgr. fig.

74. Constantinus laat een S. Joris gewijde Kerk bouwen

H. 3.45, B. 1.25. Ht.

Linkerluik. — Op het voorplan is een steenhouwer aan den arbeid ; op een steen zit achter dezen de keizer met een kroontulband op het hoofd, van voren gezien, en toonend met de rechte hand aan den achter hem staanden S. Joris de op den achtergrond bijna voltooide grootsche koepelkerk ; links van den keizer staat de bouwmeester, blijkbaar ophelderingen gevend over zijn werk. Leger-oversten en allerlei werklieden op het tweede plan. Maria en het kindje Jezus in de lucht.

75-76. St Joris verlost Margareta Elk : H. 3.45, B. 1.25. Ht.

Keerzijde van nr 73 en 74. — Op een prachtig, appelgrauw krijgsros, steigerend onswaarts, werpt de ridder, de gebroken speer in de rechte hand, een laatsten blik op den draak, die stervend, met de spits van het wapen door het lijf, ligt te zieltoogen aan de voeten van Margareta, die met de linke een lint vasthoudt, dat zij aan den hals van het verslagen monster bevestigd heeft, en met de rechte het teeken des kruises maakt. Naast haar een lam. Links een tuin, waarin een page. Achtergrond eenige toeschouwers en een landschap. Levensgr. fig..

Herkomstig van het outaar van het hierboven gemeld gild in de hoofdkerk.

Martens' vrouw, Joanna Le Boucq, is, volgens overlevering, als S. Margareta voorgesteld.

Geteekend, voorplan nr 73, op een tapijt, dicht bij een schepter en een kroon, zooals hier naast *in margina.*

ROBYCOLIVM CP FECIT MERTEN DE VOS ANTWERPIENSIS MDLXXX

77-81. — Het triptiek der Pelseniers.

77. De ongeloovige Thomas H. 2.06, B. 1.85, Ht.

Middenluik.

78. Christus gedoopt H. 2.20, B. 0.89. Ht.

Rechterluik.

79. De Apostel Thomas

Keerzijde van nr 78. Grauwschildering.

80. De Dooper onthoofd H. 2.20, B. 0.89. Ht.

Linkerluik.

81. Sint Steven

Keerzijde van nr 80. Grauwschildering. Boven de deur, achtergrond van nr 77, het jaartal MDLXXIIII.

Van het outaar der Pelseniers in de hoofdkerk.

82. De Geboorte H. 2.61, B. 2.11. Ht.

Uit de kapucijnen-kerk Mechelen.

83-87. — Het triptiek der Muntmakers.

83. De Keizerspenning H. 2.59, B. 2.22. Ht.

Middenluik. — Omringd van farizeeërs, schriftgeleerden, herodianen en soldaten rechts, van apostelen en een enkele haar kind op den arm dragende vrouw links, heft Jezus de linke hand ten hemel en antwoordt hij op de vraag, hem door den farizeeër, die een muntstuk in de hand houdt, gesteld: «Geef Gode wat Godes en den keizer wat des keizers is. » Tweede plan zijn nieuwsgierigen geklommen op de trappen van een zuilenhalle links, op het voetstuk van een monument rechts. Achtergrond stadsgezicht, waarin eenige groepen. Levensgr. fig..

Beneden rechts, achter been van een soldaat, het teeken en jaartal : M·D·V·F 1601

84. De Tolpenning H. 2.43, B. 0.94. Ht.

Rechterluik. — S. Pieter toont den achter hem staanden Joannes, die het touw van het op het voorplan liggend net ophoudt, den penning, dien hij zooeven vond in den bek van een visch, dien hij met de linke hand op den knie houdt. Verder, vóór een groote woning, Christus en zijn apostelen, door soldaten tegengehouden. Achtergrond. Levensgr.fig..

85. Het Penningsken der Weduwe H. 2.48, B. 0.94. Ht.

Linkerluik. —In een tempel. Achteraan, verscheidene trappen hoog, onder een baldakijn, de tafelen der Mozaïsche Wet. In nederige kleedij laat de weduwe, aldaar, haar bijdrage in het offerblok glijden. Op den voorgrond zit Jezus, toonend aan drie achter hem staande apostelen de eenvoudige vrouw. Links, op eenigen afstand, knielt een rijkgekleede

vrouw met een gebedenboek in de handen ; naast haar een kindje. — Levensgr. fig..

De knielende vrouw is de huisvrouw van den meester, Joanna Le Boucq.

86=87. Abraham te Hebron H. 2.48, B. 0.64. Ht.

Keerzijde van nrs 84 en 85. — De aartsvader weegt de 400 sikkels goud, prijs van den door hem van Ephron, koning der kinderen van Heth, gekochten akker Machpela, waarin zich de spelonk bevond, die het lijk van Sarah zou ontvangen. Achtergrond : overbrenging van Sarah's lijk.

Van het S. Eloi gewijd outaar der Muntmakers in S. Andrieskerk alhier.

88-274-275-276. — Het triptiek van S. Lukas.

88. Lukas schildert het Afbeeldsel der H. Maagd H. 2.27, B. 2.47. Ht.

Middenluik. — In de weidsche trapzaal van een paleis in klassieken stijl zit, rechts, in een zwaren houten stoel, de Heilige, in de kleedij uit den aanvang der XVIIe eeuw, vóór den schildersezel, en arbeidt, de rechte hand op den stok latende rusten, met gespannen aandacht aan een kniestuk, voorstellende Maria met het Kindje op de knieën en een druiventros in de linke hand. Joanna Le Boucq, de echtgenoote van den meester, zit op het model voorplan links. Achter den schildersezel ligt de symbolische os. Meer naar rechts staat een verfvrijver aan den arbeid. Links, op de trap, een dienstmeid. Engelen zweven, bloemen in handen, boven de groep op het voorplan.

Get. en gejaarmerkt links op voet van tafel : F. M. D. VOS. 1602.

Zie hooger **Pepijn** en **van Veen.**

Van het outaar van S. Lukasgilde in de hoofdkerk.

89. Franciscus van Assisi ontvangt de Stigmaten H. 2.30, B. 1.51. Ht.

Staande met den rechten voet op een gebonden boek, met den linken op den met een kruis versierden wereldbol,

houdt Assisi de handen op de borst gekruist en kijkt, aan de aarde ontheven, naar den hoogen; achter hem een lam. Links, zelfde plan, vouwt de gelukzalige Koenraad van Ascoli, in de kleedij der Fransiscanen, godvruchtig de handen. In de lucht verschijnt, op een gevleugeld kruis, de Zaligmaker in een glorie. Achtergrond, een stad op een berg, hier en daar met geboomte bewassen.

90=100. Elf Tooneelen uit het Leven van Koenraad van Ascoli — Van nrs 90-99, H. 0.52, B. 0.41. Ht. Van nr 100: H. 0.40, B. 1.51. Ht.

Evenvele kleine tafereelen, gaande van de jeugd van den Gelukzalige tot de vereering van zijn stoffelijk overschot toe, aangebracht rechts, links en aan den voet van nr 89.

De nummers 82, 88, 89, 90-100, waren in 1829 beschouwd als van Fr. Francken den Oude; nrs 89 en 90-100 waren het ook nog in 1829, toen reeds nrs 82 en 88 aan Marten de Vos gegeven waren. In 1837 waren ook nrs 89 en 90-100 reeds in dit laatste geval. 1849 en later de nrs 71 tot 103 alle als van M. De Vos.

101. De H. Lukas verschijnt in de Kerk van O. L. Vr. van Tripoli te Antiochië — H. 0.32, B. 0.70. Ht.

Grauwschildering.

102. Een Ouderling geeft een Almoes aan drie Pelgrims — H. 0.32, B. 0.70. Ht.

Grauwschildering.

Evenals nr 101 van het outaar der S. Lukaskapel in de hoofdkerk, alwaar zij tot 1753 verbleven. Van dan af in de Oude Akademie.

103. Antonius' Temptatie — H. 2.79, B. 2.12. Ht.

Synoptische voorstelling. De eerste epizode, naar tijdsorde, speelt op den achtergrond, waar de hh. Antonius en Paulus met een bouwmeester redekavelen over het weidsche

munster, dat grootendeels voltooid met torens en bijgebouwen in een boschrijke streek verrijst. Eenigszins meer naar voren, in de rechte helft, zitten de beide kluizenaars op een bank in een hutje, beschaduwd door boomen, en ontvangen er voedsel van een raaf. Op het middenplan, tusschen deze twee eersten tooneelen in, een stoet van personages op zijn Jeroen van Aken'sch of zijn Viezen Breughel'sch, twee zonderling toegetakelde personages op een giraffe en een olifant, voorafgegaan van een dansend paar en gevolgd van twee allerkoddigste muzikanten. Op den voorgrond hebben twee leeuwen met hun klauwen een kuil in de aarde gedolven. Op den rand zit, als monnik verkleed, een personage met een varkenssnoet, lezend in een boek, heel vroom ; links brengt een kapel van allerkoddigste zangers en instrumentisten een serenade ter eere van den overleden Paulus, dien Antonius, eerbiedwaardig kaalhoofdig ouderling met grijzen baard, in zijn beide armen naar het graf brengt. Achter Antonius, rechts, voorafgegaan van een varken met een schel om den hals, een jonge vrouw (= de echtgenoote van den meester), met een hertsgewei op het hoofd en een met goudstukken gevuld kistje in de hand. Boven dit tooneel wordt Antonius zelf door een vlucht van duivels in allerlei monstergedaanten door de ruimte gedragen. — Half. levensgr.

Middenstuk van een triptiek, dat, in de hoofdkerk, het in 1591 opgerichte S. Antonius-outaar versierde. Men weet, dat de luiken S. Huibrecht en S. Rochus voorstelden.

« An Humor wird es von der spätern Darstellung desselben gegenstandes von Jacques Callot, an feinen Witz von der des jungern Teniers übertroffen ; aber beide standen auf den Schultern des de Vos und sein Bild enthält des Komischen und Interressanten genug. » (*Jakob Burckhardt, 1842.*)

« Dans tous (les) tableaux (de M. de V.) », zegt W. Burger, « on constate le style italien et l'imitation de Tintoret. »

Veel juister Rooses: « Zoo men tusschen al de schilders van Italië diengene moest zoeken, waar Marten d. V. het verst van verwijderd is, dan zou men moeilijk anders kunnen denken dan aan dien

Venetiaanschen meester, den stoutsten kleurder, den wildsten teekenaar, de ontembaarste kunstenaarsnatuur, die ooit aan gene zijde der Alpen leefde ».

Vos (Simon de),

godsd. en histor. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. Geboren 28. Okt. 1603 Antwerpen, leerling sedert 1615 bij Corn. de Vos, vrijmeester 1620, † op 15. Okt. 1676 aldaar.

662. Zijn eigen Portret H. 1.203, B. 0.927. Ht.

Over zijn zwart wambuis, waarop zijn platliggende geplooide kraag afsteekt, draagt hij een zwarten mantel, waaronder de linke arm, met geplooiden witten omslag, rust op de leuning van een met leder beslagen stoel ; de rechte hand steunt op de heup. Met tegelijk vriendelijke en guitige tronie glimlacht hij, van onder zijn welige, bijna als leeuwenmanen opstaande donkere haren, met oogen en lippen den aanschouwer toe. In de linke hand houdt hij een opgerold papier. — Kniestuk, levensgr.

De twee opschriften, links en rechts, luiden :

SIMON DE VOS HEEFT NAER DE CONST
HEM SELFS HIER VŸTGEBEELT
EN TOT DEN ARMEN SŸNE IONST
AEN ŸEDER VOOR GESTELT
MITS DEN ARMEN ERFGENAEM MAECKT
IN DE HELFT VAN SŸN GOET
K. WENSCH DAT DAER DOOR V HERT GERAECKT
GHŸ OOCK HET SELVE DOET
HŸ LEEFDEN ARMELŸCK
OM MET SŸN GOET TE MAECKEN RŸCK
DE CAEMER DER ARMEN

BIDT GODT SYN SIEL WILT ONTFERMEN
OBIIT. 15. OCTOB A°. 1676
Æ TA 73

In het Muz. te Lyon het zelfde portret, enkel de buste, door Gonse, « *Chefs d'œuvre des Musées de France,*» terecht vermeld als « étude d'atelier » voor ons stuk.

Eigendom der Burgelijke godshuizen.

Vranckx (Sebastiaan),

veldslagen, kermissen, binnenzichten en kerken. — Vl. Sch. — Gedoopt Antwerpen 22. Jan. 1573, leerling van Adam van Noort (v. Mander) ; waarschijnlijk Italië rond 1595 ; vrijmeester 1600 Antwerpen en aldaar † 19 Mei 1647. Vranckx was wijkmeester, deken en later ouderman der Schermers, na Augustus 1626 kapitein van de burgerwacht voor een termijn van 5 jaren, enz., en Factor van *de Violiere*, voor dewelke hij verscheidene kluchten vervaardigde. Zijn kenspreuk : « Deucht gaet zonder vrees.» Zijn voornaamste leerling was Pieter Snayers.

772. Den Slach van Leckerbetken H. 0.457, B. 1.010. Ht.

Bij 's Hertogenbosch, 5. Januari 1600, werden een Vlaamsch vendel, aangevoerd door Geertje Abrahams, terecht gezeid Lekkerbeetje, en een afdeeling Fransoozen onder Breauté, handgemeen.

Get. beneden rechts onder de lijst : S. V. 1661

Zelfde onderwerp met enkele wijzigingen te Brussel (510), Utrecht en Brunswijk.

Veiling Leys 1893, Antwerpen.

Vriendt (Floris Vrient of de), gezeid Frank Floris,

godsd. en allegor. onderwerpen, portretten. — Vl. Sch. — Geboren vóór 1518 Antwerpen, eerst leerling-beeldsnijder bij zijn vader Cornelis, vrijmeester-schilder 1540, in de leer te Luik bij Lambert Lombard 1541, op reis in Italië en vooral te Rome na 1541, terug in zijn vaderstad vóór Oktoker 1547, aldaar † 1. Okt. 1570. De voornaamste van zijn talrijke leerlingen zijn: Marten de Vos, Marten en Hendrik van Kleef, Frans Pourbus. Ambr. en Jeronimus Francken, Crisp. v. d. Broeck, enz..

112. De Engelenval H. 3.08, B. 2.20. Ht.

Terwijl, heel hoog en heel ver, ontelbare engelen in hemelklaarte zweven, bestrijdt en overwint Michaël, omringd door een kleine schaar getrouwen, den afvalligen Lucifer, veranderd in een gekroonden draak, en zijn tot afzichtelijke monsters geworden aanhangers. Beneden, rechts, ziet men, in een paradijsachtige streek, een Vrouw, gekleed met het licht der zon, staande met haar voeten op den sikkel der maan, dragend op haar hoofd een kroon van twaalf sterren. Een draak, dragend op een van zijn zeven hoofden een kroon, nadert dreigend tot haar, om den uit haar geboren zoon te verleiden, dien hemelsche geesten echter reeds ten hemel hebben ontvoerd. Daarachter, heel ver, worden de duivelen in den hellemuil gedompeld. — Levensgroote figuren.

Get. links, beneden:

FF· IV. ET· FA
1554

Middenstuk van een triptiek.
Voltooid voor het outaar der Schermers in de hoofdkerk. Te Parijs van 1794 tot 1815.

Uit v. Mander weet men, dat een van de luiken den hoofdman van de Schermers voorstelde, gewapend met een espadon.

« Kann dieses Gewürm jemals eine Engelschaar gewesen sein? Wir glauben gern, dass der Künstler ganze Mappen vol Studien zu diesem ekelhaften Gemälde gebraucht hat, aber um so schlimmer ist es für seinen Ruhm, dass er sich in Michel Angelo's Weltgericht gerade das Hässlichtste, was dort nur als Gegensatz wirken soll, zur Nachahmung erkor. Auch Rubens hat dieses einmal gethan (in einem Münchener Bilde), allein ihn verführte seine überquellende Darstellungskraft dazu, nicht der Aberwitz, etwas ungewöhnliches zu malen ». (J. Burckhardt, 1842).

In een *Notice des Tabl. dont se compose le Musée d'Anvers,* 1826, leest men : « Il est à déplorer qu'un si beau dessin et belle couleur, pour le tems, aient été employés à un amas de tant de bizarreries. On ne peut se rendre compte des idées fantastiques que le peintre s'est plû à représenter dans ce tableau : toutefois il y fait preuve, combien il méritait le surnom de Raphaël de Flandre, qu'on lui a donné. » — « Il y a sans doute une énergie extraordinaire dans le dessin et le mouvement de ces groupes démoniques qui combattent l'air et tombent en grappes de monstres entre-mêlés avec des formes humaines ; il y a une imagination désordonnée et bizarre... Frans Floris était assurément un grand dessinateur. » Bürger. In een boekje, verschenen 1774, leest men : « On voit sur la fesse d'un ange réprouvé la mouche guèpe que Quintin Metsys y peignît et lui procura (étant devenu peintre), la fille de Floris. Ceci est une ancienne tradition ».

Uit dit stuk ontstond de sage, door Theodoor van Rijswijck in zijn bekend dichtverhaal behandeld.

VRIENDT (FLORIS DE), toegeschreven aan :

113. De Herders aanbidden het Kindje Jezus

H. 2.51, B. 1.96. Ht.

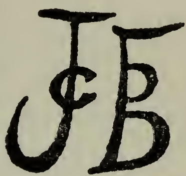
In een ruïene, herinnerend aan de Thermen van Caracalla, op wat stroo en lijnwaad ligt, in een laag kribbetje, het

Kindje ; het ezelken ligt er naast en raakt het stroo met zijn bek. Maria buigt zelf, knielend, met een hand op de borst en met de andere het linnen opheffend, over haar zoon ; Jozef staat achter haar met gevouwen handen, een nederig, grijsgebaard man uit het volk. Links en rechts staan of knielen, een enkele met een bokje tot geschenk, herders en landlieden. Vooraan heeft een vrouw, die vol verlangen de handen openhoudt, een lammetje neergeleid. — Levensgr. fig..

Van het outaar der Fruiniers in de hoofdkerk.

« *Un des plus importants dans l'œuvre du peintre* », P. Mantz.

Beneden, links, een ietwat onduidelijk monogram, dat geen betrekking heeft op den meester, en schijnt te bestaan uit een groote J vereend met iets als een kleine C of G en daarnaast een B vereend met een J of F (?).

VRIENDT (FLORIS DE), toegeschreven aan :

114. S. Lukas H. 2.02, B. 1.97. Ht.

Naar ons gewend, zit hij in een wijmen leunstoel, met palet en penseel in de linke hand, te schilderen voor zijn ezel. Rechts van hem de zinnebeeldige os, houdend zijn zwaren kop, versierd met het wapen van het gild, over het linke uitgestrekte been van den evangelist. Links, achter dezen, een verfvrijver in gebogen houding en met opgestroopte mouwen.

Volgens een in het kataloog van 1849 en in de latere uitgaven daarvan opgenomen overlevering is Lukas het portret van *Ryckaert-metter-Stelten*, alias Ryckaert Aertsz, geboren te Wijk-aan-Zee 1482, te Antwerpen vrijmeester 1520, alhier overleden 1577 ; de verfvrijver zou Floris zelf zijn. — De authentieke portretten van den meester weerleggen voldoende deze laatste bewering.

Uit de voormalige Schilderskamer.

VRIENDT (FLORIS DE), toegeschreven aan :

663. **Salomo's Oordeel** H. 1.240, B. 2.080. Ht.

Door Jan van Asseliers, stedelijk audiëncier, 1583 geschonken.

Volgens H. Hymans van Mich. van Coxcijen, die het werk hertoetste, toen de dood hem 10. Maart 1592 trof.

Eigendom van de Stad.

Wael (Cornelis de),

zee- en landgevechten, genre, godsd. onderw. — Vl. Sch. — Geboren 7. Sept. 1592 Antwerpen, op reis naar Italië met zijn broeder Lukas en van 1625 tot zijn overlijden toe 1629 in Genua.

664. **Aankomst van den prins kardinaal Ferdinand, Algemeen Gouverneur van de Katholieke Nederlanden, Antwerpen, 1635** H. 0.785, B. 1.145. D..

De prins wordt ontvangen aan de S. Jorispoort.

Vergelijk met nr 749 (Snayers) en nr 757 (van Thulden).

Eigendom van de Stad.

Wans (Jan Baptist),

geb. 28. Mei 1628, sedert 1641 leerling bij Frans van Oosten ; vrijmeester 1657 ; † na 14. Juni 1687. Zijn eenig overgebleven werk is dit nummer 496.

496. **Landschap** H. 2.30, B. 1.65. D..

Onder een eenigszins bewolkten zomerhemel ligt in vredige rust een meer, waarlangs een zandweg heenloopt, die, op den voorgrond, door een grooten eik bezoomd is. Een enkel figuurtje stoffeert het geheel.

Uit de voormalige Schilderskamer.

Weenix (Jan Baptist),

landschappen, portretten, stillevens, etsen. — Holl. Sch. — Geb. 1621 Amsterdam, leerl. van Abraham Bloemaert en Nik. Moeyaart aldaar, Italië 1642-1646, Amsterdam 1647-1649, daarna Utrecht en eindelijk na 1657 op het huis Ter Mey, waar hij † 1660.

497. Een Italiaansche Zeehaven H. 0.83, B. 1.10. D..

Een paleis, met open op ronde roodmarmeren zuilen rustende hallen, op den oever van een kalme zee, waarop in de verte talrijke zeilschepen, terwijl, dicht bij het met roode en witte plaveien belegde terras eenige groote schepen en een paar booten vastgemeerd zijn. Voorafgegaan van een dienaar met een mand vruchten treedt, gevolgd van een dienstmeid, een dame in het paleis. Op den voorgrond slaapt een man op een zwart koffer naast een hoop accessoires, waaronder een harnas, een standaard, een roode mantel. Een aap zit op een tweede koffer naast den slapende.

Geteekend links op een plavei der kade :

Gekocht van K. Spruyt. Gent, 1805, door Baron A. Baut de Rasmon.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Weenix (Jan),

landschappen, portretten, stillevens, etsen.—Holl. Sch. — Geboren 1640 Amsterdam, leerling van Jan Baptist,

zijn vader, aldaar; van 1664-1668 Utrecht, van 1702-1712 Bensberg bij Dusseldorf in dienst van den keurvorst van de Palts; † Amsterdam 19. Sept. 1719.

752. **Stilleven** H. 0.585, B. 0.660. D..

Een levende haan ligt, gebonden, naast een paar doode hazen, vogels en een mat vol vruchten. Een klein bruin hondje, waarvan men rechts alleen het hoofd en den voorpoot ziet, gromt bij het ontevreden gekraai van den gevangen hoendersultan.

Gekocht veiling de Courtebourne, 1880, alhier.

Weyden (Rogier van der), bij de oude schrijvers *Rogier van Brussel* en *van Brugge,* bij de Franschen *Roger de la Pasture,*

godsd., hist. en allegor. onderwerpen, portretten, tapijtpatronen. — Ned. Sch. — Van een Vlaamschen, waarschijnlijk Leuvenschen vader 1399 of 1400 Doornik geboren; aldaar sedert 15. Maart 1427 in de leer bij den nog steeds geheimzinnigen meester Robert Campin en vrijmeester nagenoeg tegelijk met Jaques Daret (Meester van Flémalle) 1432; Brussel vóór 1436 en in dit jaar reeds schilder der stad; in Italië 1449-1450 en aldaar werkzaam aan het hof van Ferrara; Brussel † 16. Juni 1464. Volgeling van de van Eycken, doch gerijpt mede onder Franschen invloed; had grooten invloed op de voornaamste meesters der XVe eeuw: Bouts, Memlinc, zelfs nog Metsijs. Zijn voornaamste werken te Madrid, Berlijn, Munchen, Frankfort, Beaune, enz..

393-395. — Het Triptiek der zeven Sacramenten.

393. Het onbloedig Offer der nieuwe Wet, Zinnebeeld van het bloedig Offer van Golgotha H. 2.00, B. 0.97. Ht.

Middenluik. — De handeling heeft plaats in het middenschip van een gotische kerk, die veel overeenkomst oplevert met S. Pieters, Leuven, en waarvan de stijl « so vortrefflich und rein ist, dass wir den Meister zugleich als tüchtigen Architekten anerkennen müssen ». (Burckhardt, 1842). Aan een voor 't hooge koor opgericht outaar, versierd met een gebeeldhouwde luiktafel en een Madonnabeeldje in een bemaald tabernakel, nu open, heft een met een prachtig dalmatiek bekleed priester, bijgestaan door een man met geschoren kruin,die een degen aan de zijde en een langen kaarsenaansteker in de hand houdt, den ouwel ten hoogen, terwijl een engel neerzweeft met een banderol in handen. In het koor, daarachter, staat een priester vóór het lezenaar. Links, in de zijbeuk, staan een man en een vrouw met gevouwen handen ; een man zit half verborgen achter een pilaar van het middenschip ; naast de deur hurkt een bedelaar en buiten staat een andere op een kruk leunend. Tusschen de tweede en derde zuil, links, staat een jonge man, het baret in hand. Voorplan : Christus aan het kruis ; rechts Maria, bezwijmend in Joannes' armen, terwijl Maria-Salome haar rechte hand vasthoudt ; links Maria, vrouw van Alfeus, en achter het kruis, biddend geknield, Magdalena.

394. Doop, Vroomsel, Oorbiecht H. 1.20, B. 0.63. Ht.

Rechterluik. — Hier als in nr 395 wordt elk Sakrament verzinnebeeld door een groep, boven welke een engel zweeft, gekleed in de kleur van dat Sakrament en houdend een banderol in handen. Vooraan doopt een priester een pasgeborene, dien twee peters en twee meters over de vont houden ; — engel in het wit. Daarachter vormt een bischop, in tegenwoordigheid van een viertal volwassenen

en bijgestaan door een priester, een vóór hem knielenden knaap : drie reeds gevormde kinderen gaan heen ; — engel in 't geel. Nog verder neemt een priester de biecht af ; een vrouw wacht geknield haar beurt ; — engel in het rood. Daarachter in een zijkoor leest een priester de mis.

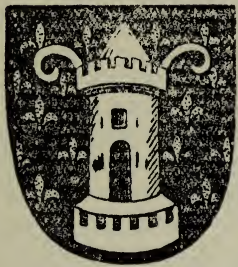
395. **Priesterschap, Huwelijk en Oliesel** H. 1.20, B. 0.63. Ht.

Linkerluik. — Voorgrond, rechts, zit een in 't groen gekleede vrouw in een boek te lezen. Links brengt een priester, door een koster bijgestaan, het Oliesel aan een stervende, wiens vrouw met een kaars in handen achter zijn bed staat ; — engel in 't violet. Een priester zegent een huwelijk in, in tegenwoordigheid van een heer en een dame ; — engel in het blauw. Een bischop in groot gewaad wijdt een vóór hem knielende tot priester ; — engel in 't purper.

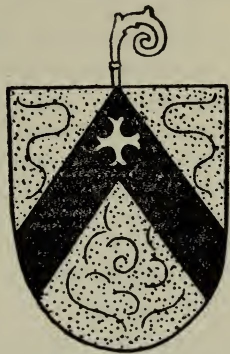
Tot 1842 als van Jan van Eyck, zooals blijkt uit Burckhardt : « Dem Johannes van Eyck, mit Recht, wie erscheint, zugeschrieben ». Toch merkte B. op : « auch ist das Bild in einem hellen Ton gemalt während die van Eycks meist dunkele tiefe Schatten an zu wenden liebten ». — Crowe en Cavalc. twijfelden aan de echtheid van Rogier's vaderschap. Zij vonden « les groupes faiblement agencés » en maar één figuur « qui porte l'empreinte du maître, la Madeleine près de la croix ». W. Bürger vond het « le type même du maître, le chef d'œuvre qui représente le mieux sa manière et d'après lequel on peut le reconnaître et authentiquer ses autres productions.... Les détails de l'architecture et la sculpture qui ornent la nef centrale, les figurines des plans reculés, tout est peint avec une pieuse sérénité : elles sont toutes marquées d'une individualité dont on garde le souvenir ». — H. Hymans vergelijkt het werk met het te Madrid bewaard drieluik van Jean Aubert uit 1455. Conway schijnt te twijfelen aan Rogier's auteurschap, doch noemt het stuk : « the best example we can produce of pure Tournai art », en herinnert er aan, dat enkelen het houden voor werk van Robert Campin.

De oude lijst vertoont driemaal het wapen van het bisdom Doornik (fig. 1).

1.

2.

en driemaal (fig. 2) dat van Jean Chevrot, bischop van 1437 tot 1460, waaruit men afleidt, dat het triptiek op zijn bevel geschilderd werd. Chevrot's portret komt overigens voor in het rechterluik, namelijk als bischop. Men vergelijke het met het portret dat voorkomt in de titelminiatuur van het handschrift *Histoires du Hainaut*, Kon. Bibl. Brussel. Chevrot is daar voorgesteld als geheim raadsheer van Filips den Goede. —Men vergelijke het lezend vrouwtje, linkerluik, met *The Magdalen reading*, nr 654, Nat. Gallery, Londen, aldaar als *schoolwerk*, doch door M. H. Witt toegedacht aan Daret.

Gekocht door Baron van Ertborn te Dijon, 1826, van de erven des laatsten « eersten president » van het Parlement van Burgondië, Pirard. Zie over het werk Joris K. Huysmans, *Là-bas*.

Erfgift Baron van Ertborn.

396. De Boodschap

H. 0.20, B. 0.12. Ht.

In een eenvoudig, doch smaakvol gemeubeld slaapsaletje staat, rechts achteraan, een bed met hoog baldakijn, geheel rood, daarnaast een houten bank met hooge rugleuning ; links tegen den muur, waarin twee hooge kruisramen, waarvan het voorste geheel open staat en het tweede half uitzicht geeft op een groen dal waardoor een wegje kronkelt, knielt Maria, een open gebedenboek met

de linke hand doorbladerend, vóór haar lage bidbank en luistert, met opgeheven rechte en omgewend hoofd naar de begroeting van den engel, die, achter haar, een schepter in de hand, eerbiedig gaat nederknielen. Op den voorgrond een vaas met lelies.

Eerst aan Memlinc, ook nog door Burckhardt in 1842, daarna aan Rogier toegedacht. Crowe en Cavalc. vonden « ce petit panneau, exécuté avec beaucoup de soin et de fini, assez semblable, quant à l'exécution, au tableau du Louvre, nr 595, autrefois attribué à Lucas de Leyde », door hen als uit de school van Metsijs beschouwd. W. Bürger 1862 : « peinture exquise, claire et subtile comme les tendres miniatures qu'on admire dans les beaux manuscrits du Moyen-âge ».

Dr M. J. Friedländer rekent het stukje « zu einer festgeschlossenen Gruppe, die sich aus dem « Werke des Meisters heraushebt » en waartoe behooren de kleine *Madonna* in de Northbrook-galerij, die uit het Belvedere, de *Visitaties* uit Turijn en Lützschena en de *Boodschap* in 't Louvre. Hij kan er niet toe besluiten, zegt hij « diese Gruppe zierlicher Arbeiten von den sicheren Arbeiten des Meisters ab zu trennen. » Toch is het onderscheid opvallend genoeg, dunkt ons, om nr 396 te houden veeleer voor werk van een leerling van Rogier die, rond 1460, den invloed van Daret (meester van Flémalle) zou ondergaan hebben. De kleine groep, waarop Dr Fr. doelt, wordt overigens door anderen aan Flémalle toegeschreven.

Erfgift Baron van Ertborn.

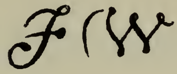
Wijnants (Jan),

landschappen. — Holl. Sch. — Geboren rond 1625 Haarlem, aldaar tot ongeveer 1660, daarna Amsterdam, waar hij † 18. Aug. 1682. Filips Wouwermans, Johan Lingelbach, en ook zijn leerling Adriaan v. d. Velde stoffeerden zijn gezichten met figuren.

502. Landschap H. 0.22, B. 0.29. Ht.

Op den aardeweg, die van den voorgrond, een dubbele bocht beschrijvend, leidt naar het dorp, waarvan op den

achtergrond het kerktorentje boven de boomen uitsteekt, gaat dorpwaarts een man met een ezel en keert van het dorp een vrouw met een vracht op het hoofd en een knaapje aan de linke hand. Wat verder, onder drie schoone olmen, een jager met zijn hond. Voorgrond rechts twee hooge boomen en struiken.

Get., links, met het monogram :

Figuren van Adriaan v. d. Velde.

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

503. **Landschap met Vee** H. 0.38, B. 0.46. D..

Op een aardeweg, die, van den voet van eenige met schraal gras en wat struiken bewassen heuveltjes links over het voorplan loopt, drijft een herder zijn kudde, deels uit schapen en geiten, deels uit koeien bestaande, terwijl meer naar achter uit een boschje, waarin wat vee graast, een ruiter op den weg verschijnt. Rechts een bochtige waterloop ; op den oever groeien riethalmen en struiken ; in de stille bedding vischt een man, die met een anderen praat, terwijl een vrouw met een kind, op eenigen afstand, opwandelt in de richting van eenige huizen op den achtergrond.

Get. links beneden :

Figuren van Adriaan v. d. Velde.

Kabinet van den Prins van Gaver tot 1831, later D. v. d. Schrieck, Leuven ; gekocht in veiling van dit laatste kab., 1861.

773. **Landschap** H. 0.560, B. 0.905. Ht.

Over een lagen heuvel, waarop een paar omgehakte boomstammen en verder droge plaggen liggen, loopt de

kluitige aardeweg, dien een vrouw, met vóór haar een beladen ezel, bestijgt. Rechts, van achter dit heuveltje, bocht een andere weg naar een woning, half verborgen achter een klein boschje. Op dien weg een paar ruiters en een marskramer. Witte wolken in den laat-zomerhemel.

Get. voluit, beneden midden : *Jan Wijnants.*

Geschonken door O. Gunther, 1893.

Witte (Emmanuel de),

kerkbinnengezichten, soms vischmarkten en portretten. — Holl. Sch. — Geb. 1617 Alkmaar, leerling van Evert van Aelst te Delft, aldaar onder invloed van Houckgeest en anderen ; in zijn geboortestad 1636 ; Rotterdam 1639-40 ; Delft 1641-1650 ; Amsterdam 1656 tot 1692, toen hij er †.

789. Binnenzicht van een protestantsche Kerk H. 0.475, B. 0.395. Ht.

Achter een zuil, waaraan een epitafium is bevestigd, dat met een vierledig wapenschild versierd is en aan den voet waarvan een page staat, ziet men in de kansel den predikant, predikend voor een gehoor van meestal heeren, gezeten tusschen een beschot en de kolommen van het doksaal, dat met zijn groot orgel den achtergrond vult. Groote koperen kroonluchters hangen boven hun hoofden. Rechts, achter de kolom, zit een vrouw met kinderen ; links, voorplan, staat een heer met een hoed. Het licht komt van rechts, afwerpend op de muren links de klare vlek van twee groote ramen.

Get. op voetstuk zuil rechts : E. De Witte

Verzameling Baillie Antwerpen, 1862 ; Markgraaf du Bus de Gisignies, Brussel 1882 ; Veiling Kums 1898.

Witte (Kasper de),

hist. landschappen. — Vl. Sch. — Gedoopt 5. Okt. 1624 Antwerpen, leerl. van zijn vader Peter I (1586 — vrijmeester 1610 — † 1651); Italië en Frankrijk vóór 1651; van dan af in zijn geboortestad, alwaar hij † 20. Maart 1681. Vrijmeester in 1651.

115. De Waarzegster H. 1.56, B. 1.79. D..

Eenige schreden vóór een bijna monumentale fontein, waarbij een man en een vrouw bezig zijn, laat op het voorplan rechts een ruiter, vergezeld van een knecht en een drietal honden in zijn hand lezen door een Zigeunerin, wier gezellen op het gras naast haar uitrusten. Links een ondiepe waterloop, waarin een drietal geiten zich laven ; op den wat hooger liggenden oever een weg, waarop een drietal muilezels. Middenplan, naast de fontein, hooge boomen. Verder ziet men, tusschen heuvelen, de rivier ; op een van de heuvelen paleizen en een ronden koepeltoren.

Get. en gejaarmerkt rechts, beneden :

GASPAR
DE WITTE
F A° 1667

Gekocht, tegelijk met nr 116, veiling L. A. Le Paige, alhier, 27. Mei 1861, voor 353.25 fr., onkosten inbegrepen.

116. Jezus heelt een Blinde H. 1.56, B. 1.83. D..

In een Italiaansch landschap, waarin, middenplan, een zuilenbrug de twee oevers van een verder naar achter in een

meer uitmondende rivier verbindt, heeft Jezus, vergezeld van zijn twaalf apostelen, op eenige schreden van eenige hooge boomen een blinden bedelaar met zijn zoontje ontmoet. Beiden knielen met gevouwen handen, en de Meester, wiens hoofd met een nimbus omstraald is, raakt, zich voorover buigende, de doode oogballen met den vinger. Rechts, op den eenen oever, de muren van een stad en twee koepels ; links schuimt van den hoogen berg een stortbeek. Achtergrond bergkruinen en daarboven, op blauwe lucht, witte wat geelgetinte wolken.

Get. en gejaarmerkt links op een steen :

GASPAR DE
WITTE
A° 1671

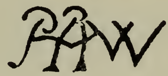
Wouwermans (Filips),

oorlogstooneelen, paarden, landschappen. — Holl. Sch. — Gedoopt 24. Mei 1619 Haarlem, leerling van Pauwel Joosten, zijn vader, en misschien van Pieter Cornelis Verbeecq, maar merkelijk onder den invloed van Pieter de Laer ; leefde, behoudens een kort oponthoud in zijn geboortestad, waar hij 1640 lid en 1645 bestuurslid werd van S. Lukas, en † er 19. Mei 1668.

500. Ruitershalte H. 0.44, B. 0.38. Ht.

Op een heuvel, naast een steenen waterput, niet ver van een boerenwoning, laten drie ruiters hun paarden uitblazen. Een, die er uitziet als een wat haveloos jonker, is afgestegen en laat zijn draver uit een emmer drinken. Twee

honden maken deel uit van het gezelschap. De twee anderen, waarvan één een marktganger lijkt, blijven te paard. Rechts, achtergrond, uitzicht op de zee. Twee baders zitten, op de helling, halfnaakt.

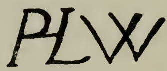
Geteekend links beneden:

Gekocht veiling Désiré v. d. Schrieck, Leuven 1861.

501. Halte

H. 0.35, B. 0.30. Ht.

Een ruiter is van zijn paard gestegen op eenige schreden van een links oprijzende geknotte zuil, waartegen men een met stroo gedekt afdak bevestigd heeft. De ruiter is in gesprek met een drietal mannen, waarvan een aan het hoofd gekwetst is : een bedelknaap en twee jachthonden staan er naast. Nabij en onder het afdak eenige andere figuren. Op den achtergrond bergen, waarboven, met hier en daar een wolkje overtogen, de blauwe Italiaansche hemel.

Geteekend rechts beneden :

Gekocht door Baron Baut de Rasmon 1821 van K. Spruyt, Gent.

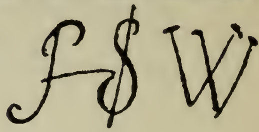
Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

754. Jacht

H. 0.350, B. 0.465. Ht.

Voorwaarts jagen, in prettigen draf, rechts, tweede plan, drie jagers, waarvan de voorste, op een bruinen draver, den hoorn opsteekt ; een dienaar toont hun het spoor van het wild ; een windhond stuift vóór hen uit. Links, voorplan, op een wit paard, een krijgsman (?) met rood bovenkleed, dravend de drie eerstgenoemden te gemoet ; achter hem aan loopt een man te voet ; links naast hem drie winden ; aan zijn rechte hand een dame te paard met langen sluier. Achtergrond : heuvelen. Blauwe lucht met witte en grauwe wolken.

Get., beneden, rechts, juist onder den haas :

Gekocht 1880 veiling de Courtebourne.

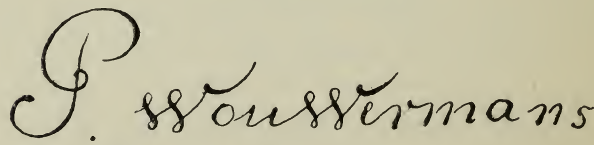
Wouwermans (Pieter),

gevechten, jachten. — Holl. Sch. — Ged. 13. Sept. 1623 Haarlem, begraven 9. Mei 1682 Amsterdam.

755. **Gevecht van Ruiters en Voetvolk** H. 0.432, B. 0.625. Ht.

Overvallen door een overmacht van vijandelijke ruiters, meest met lange speren en kromzwaarden gewapend, enkelen zelfs met schilden, en herkenbaar aan met pels bezette hoeden en tulbanden, biedt een bende voetvolk den laatsten tegenstand, in een vlakte, even buiten de stad, waarvan men de torens en de huisdaken rechts achter damp van buskruit ontwaart. Vooraan, in de linke helft, verdedigt zich een officier van de omsingelde bende tegen een in 't rood gekleed vijand, die met de speer op zijn hoofd mikt. Een vlag, een dood paard, een ontzadeld ruiter op den grond. Zware kruitdampwolken onttrekken den horizon aan het gezicht.

Get., links, beneden :

Gekocht 1882 veiling Markies du Bus de Gisignies, Brussel.

Zeghers of Seghers (Geeraard),

geb. 17. Maart 1591; leproos in 1600; als leerling ingeschreven 1604, wellicht bij Abraham Janssens; vrijmeester 1609; op reis Italië en Spanje 1610-1620; *pintor de Su Alteza* den Prins kardinaal Ferdinand 25. Juli 1637; deken 18. Sept. 1645; † 18. Maart 1651.

507 tot en met 513.

507. De H. Lodewijk van Gonzaga H. 2.38, B. 1.66. D..

In de ordekleederen der Gezelschap Jesu overhandigt de maagdelike jongeling de kroon van de markgraven van Castiglione aan zijn jongeren broeder, Rudolf, die ze met dankbare verrassing aanvaardt. Links, weenend van vreugde, zijn moeder, Martha de Tana Santenia, en achter haar eenige bloedverwanten. Achter Rudolf een edelman, vermoedelijk Ferdinand, hun beider vader, en wat verder een bloedverwant. Engelen dalen uit den hemel en één daarvan houdt boven Lodewijks hoofd een bloemenkroon. — Levensgr. fig..

Uit de kerk van het voormalig profeshuis der Orde Jesu alhier.

508. Het Huwelijk van Maria H. 5.03, B. 5.40. D..

De hoogepriester zegent de links en rechts vóór hem rechtstaande en elkaar de hand gevende echtelingen. Achter Maria de H. Anna en twee jonge vrouwen; achter Jozef Joachim en eenige mannen. De H. Geest, van engelen omgeven, verschijnt in de hoogte. — Fig. meer dan levensgr..

Evenals nr 509 van het hooge outaar der Diksalsenkerk, alhier.

509. De H. Theresia in Extase H. 2.61, B. 1.95. D..

In de kleedij van haar eigen orde knielt zij vóór een op een ter aarde liggend boek rustend kruisbeeld. Een engel, rechts van haar staande, ondersteunt haar, terwijl een

nederzwevende seraf, links, de schicht opheft, waarmede hij haar in het hart zal treffen. Drie cherubs zweven boven het geheel. — Levensgr. fig..

510. **Christus uit het Voorgeborchte der Hel terugkeerende** H. 1.55, B. 2.36. D..

Uit de O. L. Vr. kapel in de kerk van het voormalige profeshuis der Orde Jesu.

511. **De H. Clara, het Kindje Jezus aanbiddend** H. 1.13, B. 0.86. D..

Uit de kapel der Pelseniers in de Antwerpsche Hoofdkerk.

512. **O. L. Vrouw met de Schapulier** H. 1.97, 1.38. D..

Van een der outaars in de Diskalsenkerk alhier.

513. **S. Norbertus ontvangt het Kleed van zijn Orde** H. 1.92, B. 1.45. D..

Van het S. Norbertus-outaar in de kerk der S. Michiels-abdij alhier.

Ziesel (Joris Frederik),

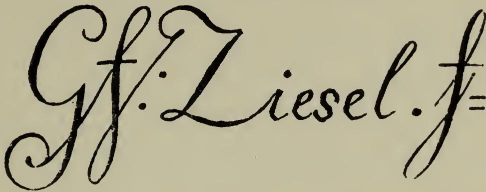
geboren 1756 Hoogstraten, te Antwerpen sedert 1770, aldaar † 26. Juni 1809.

514. **Bloementuil** H. 0.78, B. 0.53. Ht.

Op een marmeren tafelblad staat een vaas, versierd met een tuil, bestaande uit roode, witte en één enkele gele roos, vergeet-mij-niet, papavers van verschillende kleuren, windekelken, lischbloemen, ridderspoor, één enkele hyacinth, één tulp, enz.. Verscheidene insekten azen op dezen ruiker. Op het blad, waarop de vaas prijkt, liggen een vinkennest, wat pluimen en witte druiven, waarnaar een mei-kever loom-weg voortkriewelt. Op eenigen afstand

verheft zich een voetstuk, waarop, in een bokaal, een rood en een wit vischje. Een der vensters van het vertrek en een gedeelte van het overbuurhuis weerspiegelen in het water van den bokaal.

Geteekend op de plint, rechts :

Erfgift van den Hecke-Baut de Rasmon.

Oude Meesters

(XVIe TOT XIXe EEUW)

II. - Beeldhouwers

Baurscheit (Jan Pieter van), de Oude, 1669-1728.

730. **Borstbeeld van Filips V, Koning van Spanje en de Indiën** (borstbeeld) H. 0.86. Marmer.

Het hoofd omlijst met lange tot op den schouder reikende eenigszins krullende lokken, draagt hij over kuras en halsberg de ordeteekens van het Gulden Vlies en van den H. Geest. Een mantel hangt over den rechten schouder en den linken arm. — Levensgr..

Geteekend :

I. P. VAN BAURSCHEIT F: A°MDCC

Grav. van J. Hemeleer in « Messager des sciences historiques de Belgique », 1851.

Vroeger op het Stadhuis.

Caffieri (Jan Jakob), 1725-1792, Fr. School.

798. **Nicolas C. Fabri de Peiresc** (1580-1637).

Borstbeeld in gebakken aarde.

Geschonken door Paul Leroy, 1900.

Kerricx (Willem), 1652-1719.

678. **Maximiliaan Emmanuël van Beieren, Gouverneur der Spaansche Nederlanden** (borstbeeld) H. 1.17. Marmer.

Met een hoogopstaande gekrulde Louis XIV-pruik op het smal-lange hoofd met de hooge wenkbrauwen, den dunnen,

bij het uiteind breederen neus en de bizonder lange platte kin, draagt hij over een wapenrusting, gedeeltelijk door een vóór toegeknoopten das bedekt, een met borduursels versierden en met hermelijn gevoerden mantel. In de linke hand houdt hij den veldheerstaf. De rechte rust op de heup. — Levensgr.

Geteekend : *G. Kerricx Inv. et Fecit Ao 1694*

Uit de groote zaal van Sint-Lukasgilde. Uitgevoerd als een hulde van erkentelijkheid voor vier nieuwe vrijdomsbrieven van openbare lasten, aan het gilde verleend door Maximiliaan-Emmanuël in 1693. Het opschrift, dat men destijds onder het borstbeeld kon lezen, was het volgende :

Maximiliano Emmanueli
S. R. Imperii Electori
Duci Boiorum
Taurini debellatori
defensori Belgarum
prudenti, forti.
Serenissimi Mœcenatis
augustam munificentiam
Æternitati
pingunt, sculpunt, canunt
consecrantque
perenni hoc gratitudinis monumento
Academicorum Primores
Antverpia M.D.C.XC.IIII.

Meesters (Onbekende), einde der XVIe of begin der XVIIe eeuw.

624. Een Gulden Vlies=ridder H. 0.44. Marmer.
(borstbeeld.)

Het hoofd in wit- en het bovenlijf in zwart marmer. Over het harnas het ordeteeken van het Gulden Vlies. Levensgr..

Volgens Génard, *Anvers à travers les âges*, Keizer Ferdinand II.

625. Een Gulden Vlies=ridder H. 0.44. Marmer.

(borstbeeld.)

Als voor nr 624.

Volgens Génard, *ib.*, koning Filips IV van Spanje. — Levensgr.

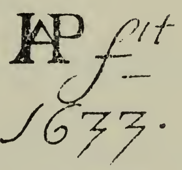
Monogrammist I. A P

621. Pieter Paulus Rubens H. 0.68.

Oud borstbeeld in gebakken aarde. — Levensgr..

Geschonken door den heer J. A. Nottebohm.

Geteekend :

Quellin (Aart), de Oudere, 1609-1668.

701. Lodewijk van Benavides, Markgraaf van Caracena, Gouverneur = generaal der katholieke Nederlanden (borstbeeld) H. 0.98. Marmer.

Het met lange eenigszins sluike lokken omlijste hoofd ongedekt, met knevels à la royale en gekleed in een wapenrusting, gedeeltelijk bedekt door een platten kanten

kraag, draagt hij een sjerp over den rechten schouder en, onder den kraag met een lint bevestigd, het ordeteeken van Sint Jakob. Hij houdt den veldheerstaf in de beide handen. — Levensgr..

Uit de groote zaal van St. Lukasgilde. Door Artus Quellin, den Oude, geschonken in 1664. Lodewijk van Benavides had in 1663 krachtdadig bijgedragen tot het oprichten der Koninklijke Akademie. Onder dit borstbeeld stond destijds het volgend opschrift :

Ill. et ecx^{mo} D^{no}
D^{o} Ludovico de Benavide
Carillo et Toledo
Marchioni Caracenæ etc.
Quod artis pictoriœ Academiam
Philippi IIII
Regis catholici
Munificentia stabiliri curavit
Pictorum Decani
in gratam æternamque
memoriam
hanc statuam posuerunt.
1664.

Verboeckhoven (Eugeen Jozef), 1798-1881,

Zie schilderijen.

1195. Studies naar Dieren

Boetseerwerk.

Geschonken door mevr. Wich-Verboeckhoven, 1890.

Willemsens (Lodewijk), 1630-1702,

753. Joannes-Dominicus van Zuniga en Fonseca, Graaf van Monterey en Fuentes, Gouverneur der Spaansche Nederlanden (borstbeeld)

H. 1.02. Marmer.

Hij heeft op het ovale en toch volle hoofd met de lange en even dubbele kin een dichtbezette Louis-quatorze pruik, die

tot op de schouders neervalt, en is vereerd met de orde van Sint Jakob. In volle wapenrusting, draagt hij een sjerp om den middel en houdt in de rechte hand den kommandostaf, terwijl de linke op de heup rust. — Levensgr..

Uit de groote zaal van Sint Lukasgilde,

De dekens van dit Gilde richtten den voorgestelden landvoogd dit borstbeeld op uit erkentelijkheid voor de door hem, ofschoon vruchteloos, in 't werkgestelde pogingen, om zeker rechtsgeding, door het Gilde tot behoud van een zijner voorrechten tegen het Gilde van den jongen Kruisboog aanhangig gemaakt, op een minnelijke schikking te doen uitloopen.

Dit geding, begonnen in 1662, duurde meer dan achttien jaren.

Het volgende opschrift stond vroeger onder het borstbeeld van Monterey :

Æternœ memoriœ
Ill.mi et exc.mi Dmi,
D. Joannis Dominici
de Zuniga et Fonseca
Comitis de Monterey
et Fuentes, etc.
Belg. et Burg. Guberis
seduli, prudentis,
indefessi
quod artis pictoriœ Academiam,
Musis in hunc Parnassum reductis,
Apollinis ac Apellis
protector
Olivis conjunctam fœcundarit
hanc statuam
ejusdem Academiœ Directores,
Decani D D. C Q,
M. D C. L X X V.

702. De H. Sebastianus H. 1.50. Eiken hout.

Aan een boom gebonden richt de met pijlen doorboorde martelaar zijn blikken ten hemel. — (Akad. grootte ; te voeten uit).

Dit beeldje, onder hetwelk men eertijds den datum 1661 kon lezen, is herkomstig van een destijds recht over het outaar van den jongen Handboog geplaatste tribune in de Kathedraal van Antwerpen.

703. **Kimon en zijn Dochter** of : **Caritas romana (Romeinsche Kinderliefde)**

Marmeren groep. — *Valerius Maximus*, V. 4.

Gekocht van We Jacobs-Beeckman, 1880.

Aandenkens

1. **Tafel van de hoofdmannen, Prinsen en Dekens van het S. Lukasgilde, 1454-1794**

Namen en data van deze toch alleszins hoogstmerkwaardige relikwie zijn meer dan ééns in strijd met de *Liggeren*.

2. **Rubens' Stoel in S. Lukaskamer**

Op den rug : PET. PAUL. RUBENS. 1633.

Drukfeilen en Aanvullingen

Bl. 4, 6e regel, lees 1877 voor 1887.

Bl. 31, lees *Hieronymus* voor Heronymus.

Bl. 34, onmiddellijk vóór *Bossche* (*Balthasar van den*) moet komen :
BOSCH (toegeschreven aan) —

840. *Christus bespot* H. 0.85, B. 0.69. Ht.
Een zwaarlijvig man, met grooten vilt met opstaanden breeden rand en breeduitgemeten bleekrood bovenkleed, grijpt met de linke hand Jezus bij de borst, terwijl hij met de rechte, bij middel van een boomtak, de doornenkroon in diens hoofd drijft. Vóór Jezus knielt, dragend over een roos onderkleed een groenen mantel, met sarrend, spottend gezicht een tweede beul, achter welken een man met rosse haren, van terzij, naar een onzichtbaar punt kijkt. Rechts, achter Jezus, twee aanvoerders of schriftgeleerden, de oudste, van terzij gezien, met grijzen, de andere, van vóor, met donkerbruinen baard. Jezus zelf, omhangen met een bleekblauwen mantel, met enkel een begin van baard aan de kin, houdt in de rechte hand een rietstaf en kijkt, als ongevoelig voor foltering en bespotting, in de ruimte. Voorplan rechts, met gevouwen handen, knielt in wit koorhemd de Donator, een nog jong eenigszins zwaarlijvig priester met zwart haar en een gouden S. Antonius-kruis op de borst. — Figuren wat meer dan halfleven. — Gouden grond.
Vroeger in de verzamelingen H. Gildemeester, Amsterdam, en R. von Kaufmann, Berlijn. In katal. van deze laatste verzameling als van Hieronymus Bosch. Herhaaldelijk tentoongesteld onder dezen naam. In 1894 Utrecht tentoongesteld als *Duitsche School rond 1500*. — Vergelijk houding en figuur van Christus en van den beul met den vilt met de twee hoofdfiguren in *Ecce homo* van Bosch *Escoriale*, Madrid.
Gekocht Juli 1905 van F. Kleinberger, Parijs.

Bl. 42, bij nr 1202 voegen : Gekocht 1893.

Bl. 48, 12e regel, lees 1897 voor 1898.

Bl. 51, bij nr 646 te voegen, achter het woord Valencijn : Te Antwerpen, bij den heer Du Mont, een vooral heldere herhaling van nr 646, die, beneden rechts, het handteeken vertoont :

·P· BREVGHEL· 1618·

Bl. 53, bij artikel nr 380 dient nog vermeld : Gravuur door Barbara v. d. Broeck.

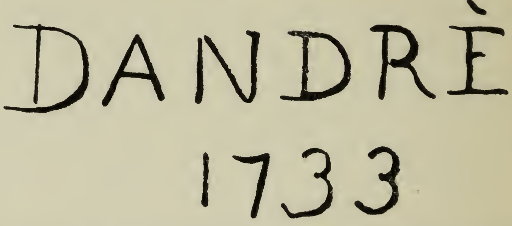
Bl. 55, bij nr 658 ontbreekt : Gekocht als Velasquez da Silva veiling Geelh. de Labistrate 1878, tegelijk met nr 667 en nr 696 door *Artibus Patriæ.*

Bl. 64, *Cort (de).* Hierbij vielen de volgende regelen weg :

Cort (Hendrik Jozef Frans de),

rivier- en stadsgezichten. — Vl. Sch. — Geboren 11. Dec. 1742 Antwerpen ; 1769 leerl. van Hendrik Jozef Antonissen, meester in S. Lukas 1770, vereerd met den titel van schilder des aartshertogen Maximiliaan 1774, na 1776 Parijs en aldaar benoemd tot gewoon schilder van den Prins van Condé en tot lid van de Akademie van Schilder- en Beeldhouwkunst ; terug Antwerpen 1781, stichtte 1788 aldaar met Ommeganck en anderen *de Konstmaatschappij ;* van 1790 Londen tot zijn overlijden 1810 (zie *Vl. Sch.*, 1891, bl. 68, opstel van F. J. van den Branden).

Bl. 74, bij nr 787 bleef het handteeken achterwege :

Bl. 80, laatste regel van de aanteekening bij nr 666 : vóór 't jaartal *1833* ontbreekt de stadsnaam *Lier.*

Bl. 91, achter *Eyck (Huybrecht* en *Jan),* ontbreekt *van.*

Bl. 91, 9e regel van beneden opwaarts, lees 1426 voor 1626.

Bl. 93, nr 411, achter de hoogte en breedte moet staan Ht, niet B..

Bl. 94, bovenaan, *Huibrecht*, niet Huybrecht.

Bl. 95, achter nrs 413-415 : *Geschonken door den heer C. Lemmé, alhier, 1865.*

Bl. 110, nr 821 moet zijn 824 ; het stukje op *perkament*, niet op D..

Bl. 149, lees nr 428 voor nr 418.
Bl. 150, lees nr 429 voor nr 419.
Bl. 177, lees nr 263 voor nr 362.
Bl. 194, nr 560 is natuurlijk bedoeld als werk van een *ander Zuidduitsch Meester* dan nr 199.
Bl. 208, lees nr 565 voor nr 568.
Bl. 211, na 't artikel over het portret nr 682 van D. Meytens viel de nota weg : « *veeleer van Peter Lely* », BREDIUS.
Bl. 213, bij nr 679 viel weg : « van rond 1645 ; uit den besten tijd van Molenaar », BREDIUS.
Bl. 216, 4e regel van beneden opwaarts, lees 1656 voor 1556.
Bl. 274, voor 751 stel 715.
Bl. 278, bij nr 331, na « Brussel » bijvoegen : van J. Hollender.
Bl. 278, bij nr 803 ontbreekt : Geteekend zooals hierboven vóór 362 is aangeduid.
Bl. 302, *Utrecht (Adriaan van)*, stel nr 478 in stede van nr 78.
Bl. 308, achter nr 487 tusschenvoegen : Als van Horemans den Oude 1849.
Bl. 313, stel nr 491 in stede van nr 370.
Bl. 320, achter nr 110 tusschenvoegen :
1826 werden nrs 109 en 110 te zamen met een stuk, voorstellend « Een Familie knielend vóór O. L. Vr. », vermoedelijk ons nr 111, beschouwd als van Simon de Vos. Ook in 1849 gaf men nr 109 en nr 110 nog aan dezen meester ; nr 111 echter aan Cornelis. »
Bl. 333, 10e regel, lees *Fruitiers* voor *Fruiniers*.
Bl. 334, achter nr 496 tusschenvoegen :
« Als van Jaak van Arthois 1849. Het figuurtje werd er, volgens kat. 1874, door den schilderijen-hersteller Jan Leemans († 1 Mei 1855) in geschilderd. »
Bl. 340, na laatsten regel van artikel bij nr 396 :
Gekocht Duitschland 1833.
Lithografie in *Messager des Sciences et des Arts, 1834.*
Bl. 348, achter nr 509 : 1826 als kopij van een Italiaansch meester.